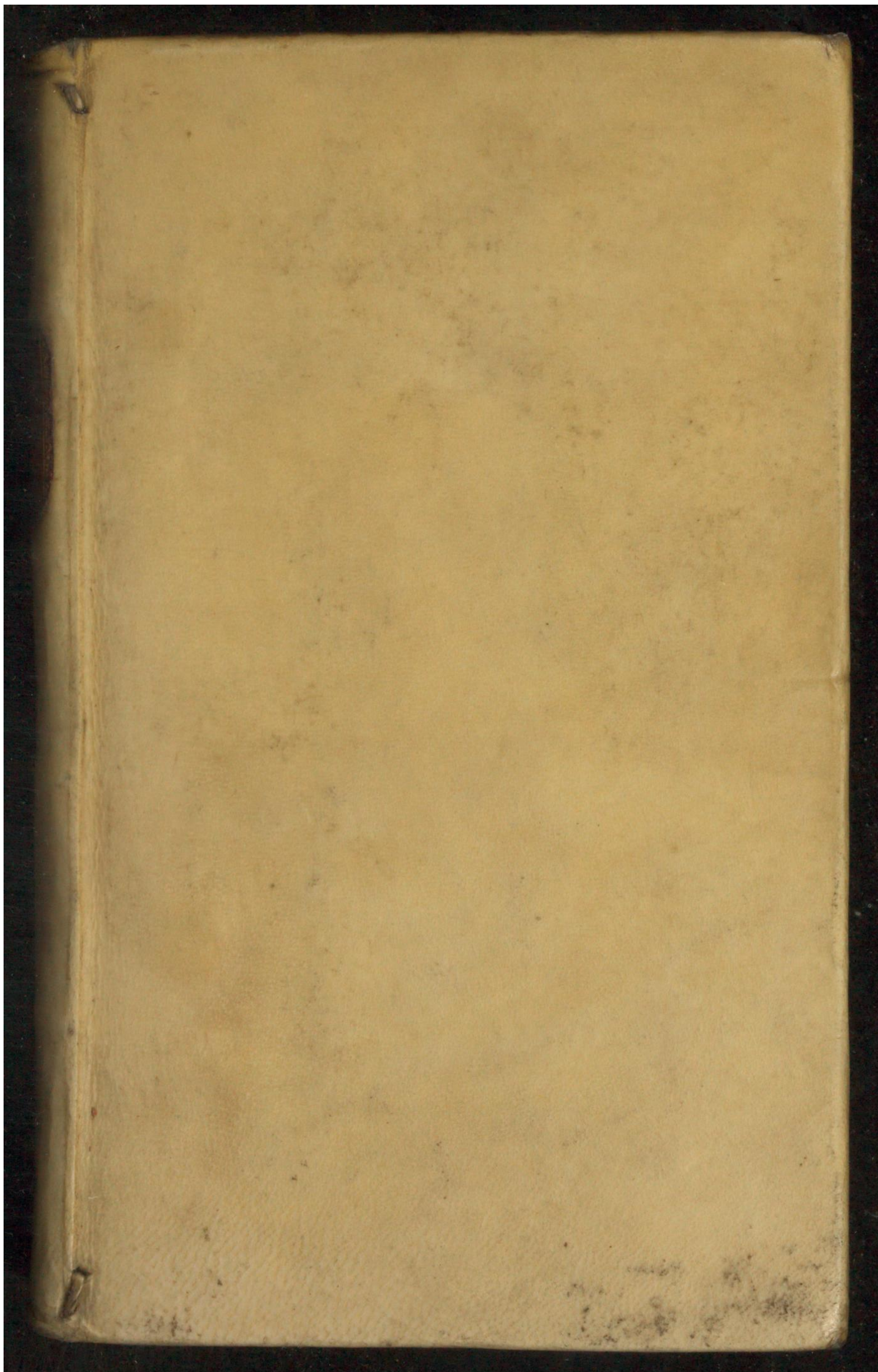
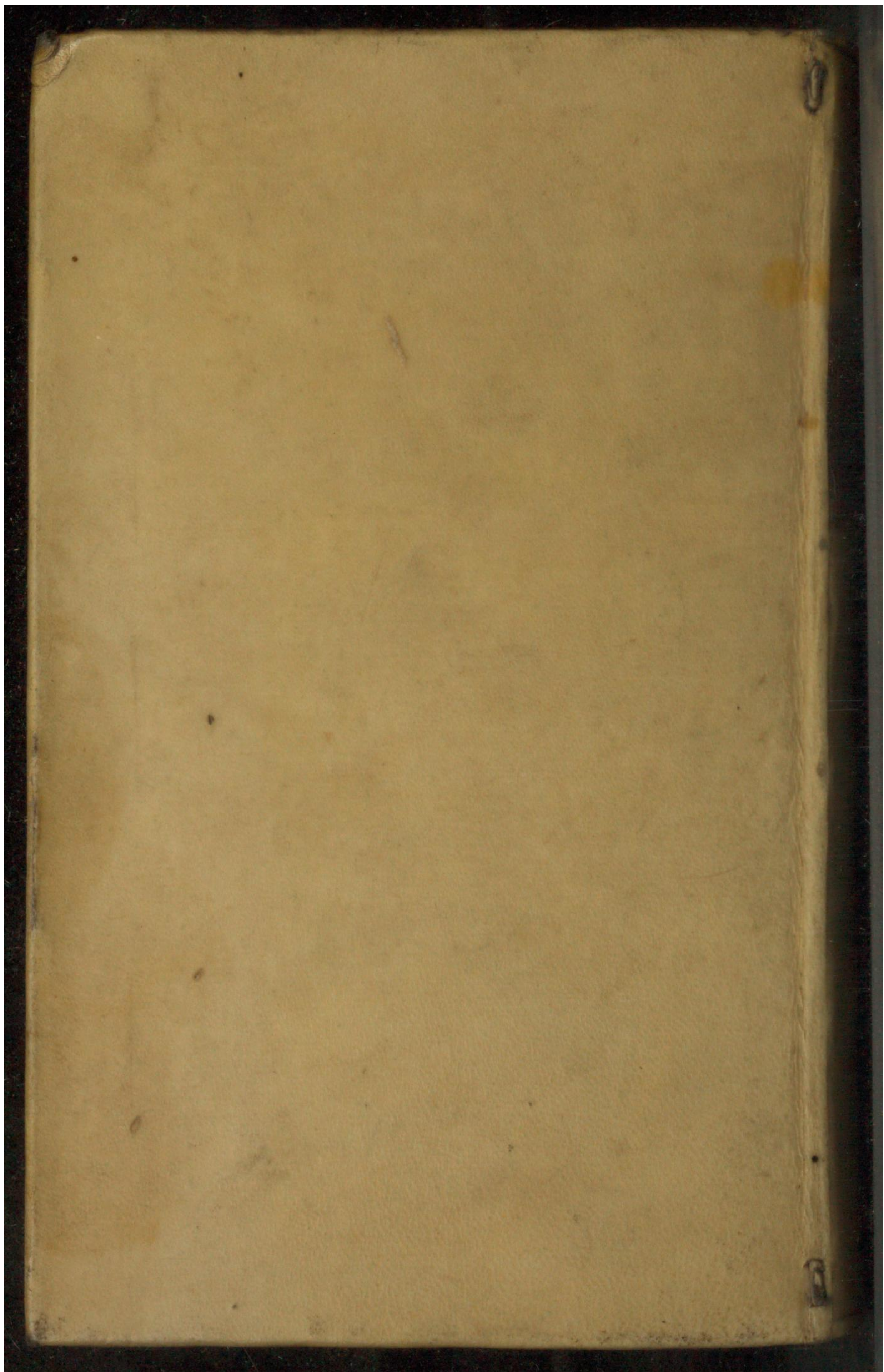
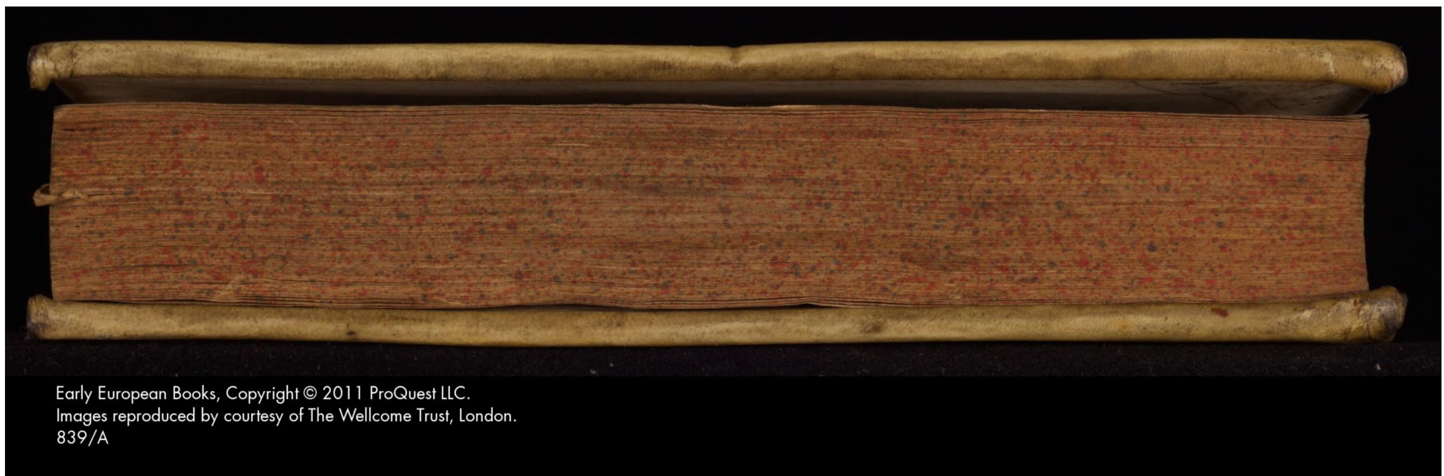

THEOD.
BEZA
DE POLY-
GAMIA

TRACTATIO

DE REPVDIIS ET DIVORTIIS:

IN QVA PLERÆQVE DE causis matrimonialibus (quas vocant) incidentes controuersiæ ex verbo Dei deciduntur.

Additur Iuris Ciuilis Romanorum, & veterum his de rebus canonum examen, ad eiusdem Verbi Dei, & æquitatis normam.

EX TH. BEZÆ VEZELII PRÆLECtionibus in priorem ad Corinthios Epistolam.

GENEVÆ,
Apud hæredes Eustathij Vignon.
M. D. XCI.

QUÆ hîc ex Pontificijs Canonibus citauimus, nemo perinde accipito, ac si eorum auctoritate veritatem niti vlla ex parte vellemus. Tantùm enim illos idcirco protulimus, vt hæc aduersus eos quoque valeant quibus alioqui religio est quicquam quod probemus non improbare.

272.

DE REPVDIIS ET DIVORTIIS.

DVo iam olim gradus in matrimonio fuerunt constituti, non tantùm in Ecclesia, sicut ex Mose & Matthæo colligi facilè potest: verùm etiam inter Græcos, apud quos μνηστεύεσθαι & γαμεῖν differunt: & iure Romanorum ciuili, in quo de sponsalibus copiosè cauetur. Videntur autem eius moris duæ potissimùm causæ generales fuisse: vna, vt tanti momenti obligatio non protinus, sed duobus demum distinctis gradibus perficeretur: altera, vt medio temporis interuallo, num aliquid fortassis esset quod matrimonij consummationem impediret, tempestiuè despiceretur, quoniam videlicet consummato matrimonio res in integrum postea restitui in virgine nullo modo potest: in vidua, sine infamia turpíque macula non potest. Addo quoque tertiam, cuius vel maxima habita fuit ratio in Christiana Ecclesia, nempe vt honestas in hac sancta corporum coniunctione seruetur, quod non fieret si statim vt facta est stipulatio, ad concubitum effreni

Spõsalium origo & causæ.

Deut.20.7
Matt.1.18.

libidinis impetu coniuges proruerent. Certum autem illius inter ſponſalia & nuptias intercedentis temporis ſpatium ſub Lege vel in prima Eccleſia fuiſſe non lego: ſed rectè videtur poſtea illud definiiſſe Eccleſia veluti trinundina promulgatione, in ſolemni videlicet cœtu facienda, vt ritè & ordine omnia in domo Dei, ex Apoſtoli doctrina peragantur. Itaque qui hunc morem aſpernantur, ſciant ſe ludibrio habere Eccleſiá Dei, quum planè ridiculum ſit denuntiare futuram matrimonij benedictionem quod clàm ſit conſummatum: & num aliquod ſit impedimentum rebus nõ amplius integris quærere. Qua igitur fronte poſtea pro virgine prodibit quę iam cum marito concubuit? & benedictio, quo pudore ab Eccleſia, quæ ludibrio habita fuerit, flagitabitur? Itaque in hac Geneuenſi Eccleſia rectè illud obſeruatur, vt qui tale quippiam admiſerint, antequàm illis benedicatur, culpam coram Eccleſia, prę ſante Miniſtro, agnoſcant: nec virginali habitu prodeat quæ virginitatem ante tempus, pacto etiam marito prodidit. Quibus verò, vt vulgò in Papatu fieri ſolet, precio accepto huiuſmodi promulgationes omittere nulla eſt religio, quod potius quàm ſacrilegorum nomen tribuas? Sed & illa ſolemnis nuptiarum in Eccleſia benedictio vetuſtiſſima eſt, & iuſtis de cauſis ſancita: non modò vt Deo, ſicuti par eſt, conſecretur indiuiduæ conſuetudinis vitæ initium: verùm etiam vt infinitis alio-

Benedictio nuptiarum. Tert. lib. 2. ad vxores.

alioqui fraudibus occurratur. Christianis certè admodum turpe fuerit, non conscia Ecclesia matrimonium inire vnde nascantur futurę Ecclesiæ membra, quum ipsas prophanas gentes constet ritibus penè infinitis sua coniugia iis quos falsò deos arbitrabantur, consecrasse. Sed & prima illa coniugij Adami à Deo ipso Euam Adamo tradentis, profecta benedictio, hanc futuris omnibus verè sanctis coniugibus regulam omninò videtur præscripsisse, vt qui coniugium initurus est, testibus cum Ecclesia Angelis, vxorem non tam ex parentum quàm ex Dei ipsius, per os ministri sui loquentis, manu traditam accipiat. Duobus igitur gradibus verè solemne & legitimum matrimonium inter prophanas etiam gentes perficiebatur: sponsalibus nimirum & nuptiis, vt vel illud Terentianum declarat:

Ambros. epist. 70. lib. 9.

Gen. 2. 22.

Placuit, despondi, nuptiis dictus est dies.

Inde & illud consequitur, totidem esse eius dirimendi vinculi gradus, nēpe REPVDIVM, quo sponsalia, & DIVORTIVM, angustiore significatione appellatum, quo matrimonium, iam ipsa interueniente corporū copula consummatum, dirimitur, vt disertè declarat Modestinus. De vtroque igitur sigillatim agemus, ac primùm quidem de repudiis, siue de sponsalium diremptione.

Repudiū & Diuortium quo differant.

l. inter stuprū. D. de verb sign.

Sponsalia propriè dicuntur dirimi quæ rata prius fuerunt ac proinde legitimè contracta: nec enim vbi nullum est vinculum,

De sponsalibus ipso iure nullis siue inutilibus.

dirémptioni locus est. Nihil tamen prohibet quominus de iis quoque sponsalibus, & quidem priore loco, disceptemus, quæ quum ipso iure nulla ac planè inutilia sint, impropriè dirimi dicuntur, quum potius vana ab ipso statim initio, quod ad obligationem attinet, fuisse declarentur.

Sponsalia verbis in futurum conceptis non obligant præcisè.
c. præterea & c. requisiuit. De sponsl. Lombard. lib. 4. dist. 27. & 28.
Mat. 1. 20.

Eiusmodi sunt autem in primis sponsalia quæ solis verbis de futuro, vt loquuntur, siue purè, siue addita conditione concipiuntur, vt si quis dicat ACCIPIAM, non autem ACCIPIO. Nã, vt rectè declarat Lombardus, aliud est promittere quàm facere. Aliqua tamen in eo subest difficultas, quòd Sponsalia sui natura in futurum respiciant, quum in ipsis demum nuptiis vxor ducatur. Imò etiam verbo παραλαμβάνειν vtitur Angelus apud Matthęũ, de Iosepho iam desponso loquens, vt DESPONDERE nihil aliud sit quàm SE ACCEPTVRVM SPONDERE. Neque verò dubium est quin Sponsalia veteribus nihil aliud fuerint quàm sponsiones, id est, adhibita stipulatione solemnes de accipienda vxore promissiones, ita vt non tunc plena & absque omni exceptione fieret futuri matrimonij obligatio, sed libertas quædam relinqueretur recedẽdi à contractu & Sponso & Sponsæ, si ita placuisset, quamuis ex sponso ageretur, & qui in culpa erat QVANTI INTERERAT dãnaretur. Christiani verò, quibus meritò summa semper religio fuit, de isto cõtractu cuius se auctorem Deus ipse profitetur,

Gel. lib. 4. cap. 4.

quicquam

quicquã temerè ſtatuere, vt obuiam irent iſti ſponſalium diſſolutioni, vulgatas illas de paciſcendo ſiue seriò promittendo matrimonio ſponſiones non pro veris ſponſalibus, quæ ex ſolo partium conſenſu mutari non poſſunt, ſed pro ſimplicibus promiſſis habuerunt. Inde diſcrimen illud verborum in præſens vel in futurum tempus conceptorum, quod ego quidem minimè inane eſſe puto. Quemadmodum enim, exempli gratia, qui ſic loquutus fuerit, *Vendam tibi hūc fundum*, nondum vendidit, ſed tantùm venditurum promiſit, ac proinde nulla inde actio neque ex vendito, neque ex empto naſcitur, ſed ex promiſſo duntaxat: qui verò dixit, *Vendo tibi hunc fundum*, etiã ſi addiderit non niſi à certo die ab emptore poſſidendum, eo tamen ipſo momẽto vendidit: ita etiam diſtinguendum eſt inter *Deſpondeo* & *Deſpondebo*, *Accipio* & *Accipiam*, quoniam iſtis verbis non fit coniugium, ſed promittitur: illis verò contrahuntur ſponſalia, atque adeò matrimonium ipſum, quanuis non de facto, vt vulgò loquuntur, de iure tamen eo ipſo momento initur. Itaque poſt eiuſmodi ſponſalia de futuro duntaxat, ſi quis aliam ſibi verè deſpondit, rata erit poſterior promiſſio: ac proinde prior, quod ad obligationem attinet, vana fuiſſe declarabitur, quoniam aliud eſt reipſa ſeſe obligare, quàm faciendam obligationem promittere. At enim, inquies, quantumuis ſimplex promiſſio conſcientiam

Lateran. concil. ſub Alexan. 3. parte 6. c. conſuluit, c. ſicut, De ſponſ.

ligat. Neque verò inficior longè rectius facere qui fidem quoquo modo datam præstet quantum in se est, præsertim si iusiurandum interpositum sit: ac grauem etiam reprehensionem in Ecclesia mereri, qui mutatæ voluntatis causam idoneam non afferet: imò etiam in foro iustè damnari, quanti intererat promissionem illam impleri, si in culpa fuisse deprehendatur. Sed tamen eum qui tantùm futuram obligationem promittat, existimo videri posse omnino, quum tacitè saltem sibi spatium ad ampliorem deliberationem petat, liberam sibi facere mutandi consilij facultatem, quod in isto præsertim tanti momenti contractu meritò obseruatur, vt ex eiusmodi pollicitatione præcisè obligatus videri non possit.

Psalm. 15. c. de illis, & c. sicut, De spons.

Gel. lib. 4. cap. 4.

c. requisiuit, De sponsal.

In sponsalibus verò per verba (vt aiunt) de præsenti, sed adiecta conditione cõceptis, has distinctiones obseruari volunt Scholastici. Primùm, vt si ponatur res præterita vel præsens, veluti, si quis dicat, *Accipio te vxorem, si hoc vel illud poßides*, vel, *Si pater consensit*, & ea conditio iam extet, rata sint sponsalia: sin verò non extet, nihil promissum intelligatur. Deinde vt si conditio futurum respiciat, ea rursus distinctio adhibeatur, vt necessaria quidem habeatur quasi completa, ac proinde sit ex sponsalibus ratũ coniugium, vt *Accipio te vxorem si cras sol oriatur*: si impossibilis, habeatur pro non adiecta, ac proinde rata quoque sint sponsalia: si contingens, vt

De sponsalibus non purè initis.

Lib. Sent. 4. dist. 28. quæst. 2.

Accipio

Accipio te vxorem modò cras hoc vel illud fiat, idem de ea iudicetur atque de simplici promissione per verba de futuro, vt paulò antè diximus. Denique vt si conditio vel contra matrimonii naturam fuerit, veluti, *Accipio te vxorem ad biennium*, vel etiam turpis, vt *Accipio te vxorem modò quæstum ex corpore facias*, eiusmodi sponsalia vana censeantur. Et hæc quidem fateor probabiliter dici, sed sepositis istis distinctionibus eorum sententiæ per omnia accedo, qui non nisi purè factis sponsalibus, & quidem per verba de præsenti, coniugium prorsus ratum esse volunt, quo iure vtimur in hac Geneuensi Ecclesia: quoniam videlicet qui conditionem adiicit, quæcunque tandem illa sit, in incertum loqui necessariò præsumitur, etiam si res iam certò esse postea comperiatur: ac proinde purus ac prorsus liber ipsius consensus esse non videtur, qualem tamen in huiusmodi præsertim contractu requiri extra controuersiam est. Itaque apposita rei præsentis vel præteritæ conditione quæ postea extet, concedo quidem actionem ex sponso nasci, de qua superiùs diximus: certam verò & inuiolabilem rati matrimonii obligationē, non item. Certè eius appositæ conditionis quam omnibus satis constet prorsus necessariam esse, non video quis vsus esse possit, quoniam nemo illā sanæ mentis nisi cum ludibrio adhibeat. Quòd autē impossibilis pro non adiecta censetur, vt valeat tanquam purè facta obligatio,

c. si conditiones, De cōd. apos.

c. super eo De condit. appos.

Cōcil. Lateran. sub Alexan. 3. parte 6. c. cōsuluit, &c. Quicūque.

ne id quidem facilè probarim, si modò fuerit ex earum genere quas prorsus impossibiles esse palàm constiterit, vt si dicatur, *Accipio te vxorem si digito cælum tetigeris*, vel (cæcam alloquendo) *si me videris*. Nam qui sic loquitur, sese non modò in id coniugium non consentire, sed etiam cum ludibrio id reiicere, palàm, meo quidem iudicio, testatur, nedum vt purè videri possit consensisse. Sed quid si sponsalibus apposita cõditione factis, copula sit subsequuta? rectè sanè responsum est ab Innocentio tertio, eiusmodi hominem videri à conditione recessisse.

c. de illis. c. per tuas De cond. appos. De sponsalibus incestuosis.

Ipso quoque iure inualida sunt sponsalia contra Dei voluntatem nobis in ipsius verbo patefactam contracta, cuiusmodi sunt incestuosa: itémque clandestina, id est, in quibus auctoritas eorum non interuenit in quorum potestate vel alter contrahentiũ sit constitutus. Incestuosa sunt, quæ cum cognatis vel affinibus intra gradus prohibitos contrahuntur. Nititur autem ista prohibitio iure tum diuino tum humano. Etsi enim videri possent quæ Dominus hac de re per Mosen scripsit ad solos Israelitas pertinuisse, tamen ita se res non habet. Est enim vniuersalis & perpetua istarum legum ratio, & legis ipsius naturæ pars, quanuis ipso mundi initio necessitas coegerit quædam non ad vnguem obseruare in iis qui ex latere coniunguntur, & postea quoque nõ sine arcano mysterio, ante Legem latã nonnulli ex sancta progenie in-

tra

tra gradus postea expressè prohibitos coniugia, exemplo posteris minimè imitando contraxerint. Nam alioqui Rubem filium suum Iacobus non rectè primogenituræ gradu deiecisset: neque Dominus Ægyptios & Cananæos vt incestuosos expressis verbis damnasset: neque iure dixisset Paulus illum Corinthium coarguẽs, eiusmodi flagitium ne inter prophanas quidem gentes tolerari.

Gen. 49.4. Leuit. 18.

1. Cor. 5.1.

Ista porrò graduum descriptio quum non vno modo à Iurisconsultis & à Romanis Pontificibus tradatur, (de quo discrimine magna iampridem est contentio:) constitui summam tantùm rerum ita explicare vt de veritate constet. Primùm autem quandam vocabulorum significationem tradendam arbitror.

Vocabulor Signific

Gradus vocant ipsam generationum seriem, quòd alij ab aliis quasi gradibus quibusdam oriantur. In iis descendisse dicuntur, qui ab iis orti sunt, ad quos sursum iisdem gradibus regrediaris necesse est, vt & eorum qui genuerunt, & eorum qui geniti sunt perpetuam seriem habeas. Vtrorunque directa, & perpendicularis est linea, quam vocant, in qua serie Ascendentes illos, Descendentes autem istos vulgò appellant. Latini illos ad sextum vsque gradũ, id est, ad Tritauum, Parentes, deinceps verò Maiores generali nomine vocant: istos autem itidem ad sextum gradum, id est, ad Trinepotem, Liberos, ac deinceps communi nomine Posteros

Gradus quid. Descendentes & Ascendentes qui.

Parentes. Maiores. Liberi. Posteri.

nominant, quorum hæc eſt deſcriptio:

Tritauus, Tritauia.

Atauus, Atauia.

Abauus, Abauia.

Proauus, Proauia.

Auus, Auia.

Pater, Mater.

Filius, Filia.

Nepos, Neptis.

Pronepos, Proneptis.

Abnepos, Abneptis.

Atnepos, Atneptis.

Trinepos, Trineptis.

Cognatio. Iam verò quum plures filij ex vno cõmuni patre oriri poſſint, & hi rurſus in ſuas diſtinctas familias propagari, cõſtitui oportet aliud cõſanguinitatis genus quod συγγένειαν vocant, id eſt, cognationem eorum videlicet qui interdum propiùs, interdum longiùs repetito genere ex communi quopiam parẽte ortum

ortum habuisse deprehenduntur, qui omnes communi nomine Cognati, magis proprio verò vel Agnati, (putà si ex communi parente mare) vel Cognati, angustiore tamen significatione, si ex communi parente fœmina descenderint, appellantur: alias autem appellationes maximè proprias, prout propiùs vel longiùs distant, sortiuntur. Itaque quod ad eos attinet qui parentibus coniunguntur ex latere, dicitur Agnati. Cognati.

PATRVVS, Patris frater. Amita, patris soror.

AVVNCVLVS, matris frater. Matertera, matris soror.

PATRVVS magnus, aui frater. Amita magna, auiæ soror.

AVVNCVLVS magnus, auiæ frater. Matertera magna, auiæ soror.

PROPATRVVS, siue Patruus maior, proaui frater. Proamita siue Amita maior, proaui soror.

PROAVVNCVLVS, siue Auunculus maior, proauiæ frater. Promatertera, siue Matertera maior, proauiæ soror.

PATRVVS maximus, abaui frater. Amita maxima, abaui soror.

AVVNCVLVS maximus, abauiæ frater. Matertera maxima, abauiæ soror.

FRATER, eiusdem patris & matris, vel alterius illorum filius, qui frater est Vterinus.

SOROR, eiusdem patris & matris, vel

alterius illorum filia, quæ dicitur ſoror Vterina.

PATRVELIS, patrui filius vel filia. Itaque Patrueles ſunt minimùm duo, nempè duorum fratrum filij vel filiæ: vt,

THARE.

NACHOR. ABRAHAM.

BETHVEL, — ISAAC, patrueles.

AMITINVS, amitæ filius, vt Amitina amitæ filia. Itaque nunquam Amitini inter ſe duo ſunt, quoniam qui eſt alteri Amitinus, ab eo nominatur Conſobrinus, veluti in hac ſpecie:

NACHOR.

LABAN. REBECCA.

RACHEL. IACOB.

Iacob eſt Racheli amitinus, Rebeccæ videlicet ipſius amitæ filius. Eandem autem Rachelem Iacob vocabit Conſobrinam, id eſt, Auunculi filiam.

CONSOBRINVS enim propriè eſt Auunculi filius, & Conſobrina Materteræ filia. Nam alioqui ſic quoque promiſcuè vocantur quilibet fratrum vel ſororum liberi, quos vernaculo ſermone Cognatos germanos vocamus.

SOBRI-

Sobrino propior, eſt Patrui vel Auunculi magni, ſeu Amitæ, vel materteræ magnæ filius, quod viciſſim de ea ſtatuendum eſt quę vocatur Sobrina.

Sobrinus, eſt patrui vel auunculi magni, ſiue amitæ vel materteræ magnæ, nepos: ac proinde Sobrina, patrui vel auunculi magni, ſiue amitæ vel materteræ magnæ, neptis, veluti in hac ſpecie:

THARE.

NACHOR. ABRAHAM.

BETHVEL. ISAAC.

LABAN. IACOB.

Bethuelem vocabit Iacobus propiorem Sobrinum, vtpote magni eius patrui Nachoris filium. Iacobus & Laban ſunt ſobrini, quoniam ille quidem Abrahami, iſte verò Nachoris, magni vtriuſque patrui, nepos eſt. At Bethuel Iacobum patruelis filium, ac viciſſim Iſaacus Labanem, dicet: quem vulgò, vt & conſobrinorum & amitinorum filios, vocamus *Couſin remué de germain.*

Quòd autem fratris vel ſororis filiis à nonnullis tribuitur Nepotum nomen, id fit præter Latinæ linguæ morem.

Eſto verò iſtarum συγγενειῶν hæc deſcriptio, inſerta quoque illa recta parentum

linea, cui ad latus vtrinque tum Agnati tum Cognati adiunguntur:

Tritauus.
Tritauia.

Atauus.
Atauia.

Patruus, —— *Abauus*,
Amita, *Abauia*. —— *Auunculus*,
MAXIMI. *Matertera*,
MAXIMI.

Propatruus, —— *Proauus*.
Proamita, *Proauia*, —— *Proauunculus*,
siue *Promatertera*,
Patruus, *siue*
Amita, *Auunculus*,
MAIORES, *Matertera*.
MAIORES.

Patruus, —— *Auus*,
Amita, *Auia*. —— *Auunculus*,
MAGNI. *Matertera*,
MAGNI.

Magni vel magnæ filius, propior Sobrino: filia, propior Sobrina.

Magni vel magnæ nepos, Sobrinus: neptis, Sobrina.

Magni vel magnæ filius, propior Sobrino: filia, propior Sobrina.

Magni vel magnæ nepos, Sobrinus: neptis, Sobrina.

Patruus,

Patruus, — Pater,
Amita. Mater — Auunculus,
Matertera.

Patrui filius vel filia, Patruelis: Amitæ filius, Amitinus: Amitæ filia, Amitina.

Horum filij & nepotes.

Auunculi vel Materteræ filius, Consobrinus: Auunculi vel Materteræ filia, Consobrina.

Horum filij & nepotes.

Frater. { *Filius, Filia.* } *Soror.*

Et hæc quidem eſt humanarũ generationum diſtributio, ſuis Latinis nominibus explicata. Quòd ſi quæratur quoto quis gradu ab alio diſtet, vno verbo res tota ex iure Romanorum Ciuili perſpicuè cerni poteſt, ſiue de parentum & liberorum, ſiue de agnatorum vel cognatorum gradibus agatur. Numera generationes, & gradus numeraueris. Ratio numerandi grad.

Itaque in recta linea pater & filius vno gradu: auus & nepos duobus: proauus & pronepos tribus gradibus diſtabunt: quæ proportio deinceps eſt ſeruanda.

In tranſuerſa autem linea, numerantur generationes ſerie nonnihil diuerſa à superiore, ídque interdum breuiore, interdum longiore circuitu. Quoniam enim à latere ad

latus perueniri non poteſt niſi per eum transſeas à quo veluti communi limite vtrumque latus deſcendit: neceſſe eſt primùm ab eo vt de cuius cognatione quæritur, ad communem cognationis iſtius duplicis auctorem ſurſum progrediaris, & inde rurſus deorſum ad alterum de quo & ipſo quæritur, peruenias: vt in hac ſpecie:

THARE.

ABRAHAM. NACHOR.

ISAAC. BETHVEL.

Si ſcire voles quoto gradu Iſaac à Bethuele diſtet, ab Iſaaco ad Abrahamum patrem, inde ad Thare auum aſcendes: tertio à Thare ad Nachorem alterum eius filium, ac demum à Nachore ad Bethuelem deſcendes, ac ita comperies Iſaacum à Bethuele quatuor gradibus diſtare. Sunt autem perſonę de quorum inter ſe cognatione quæritur, vel æquidiſtantes à communi parente in quo latera vtrinque coeunt, cuiuſmodi eſt Thare in illa ſpecie: vel inæquali interuallo diſſiti: vt

Linea trãſuerſa vna æqualis, altera inæqualis.

THARE.

ABRAHAM. NACHOR.

ISAAC. BETHVEL.

LABAN.

In

In hoc enim exemplo Nachor & Abraham vna tantùm generatione, Isaac duabus, Laban autem tribus à Thare communi stipite distant. Illa igitur cognationis linea transuersa æqualis: ista verò transuersa inæqualis dicitur. Vtraque verò paucis istis regulis planè intelligi potest.

In linea transuersa æquali siue æquidistante à communi parente.

Fratres & sorores duobus inter se gradibus distant, vt Abraham & Nachor:

THARE.

ABRAHAM. NACHOR.

Duplex enim est generatio vnius personæ, nempe Thare.

Patrueles quatuor inter se gradibus distant, vt Isaac & Bethuel:

THARE.

ABRAHAM.——————NACHOR.
ISAAC.——————BETHVEL.

Et consobrini inter se, vt in hac hypothesi Caius & Titius:

SEMPRONIVS.

SEIVS.——————CAIA.
CAIVS.——————TITIVS.

Et amitinus à consobrina, vt Iacob à Rachele.

BETHVEL.

REBECA.——LABEN.

IACOB.——RACHEL.

5 Sobrini sex inter se gradibus distant, vt Iacob & Laban:

THARE.

ABRAHAM.——NACHOR.

ISAAC.——BETHVEL.

IACOB.——LABAN.

Eadem deinceps ratio seruanda est in subsequentibus propagationibus.

In linea transuersa inæqualiter distante à communi parente.

Patruus à fratris filio vel filia tribus gradibus distat, vt Abraham à Bethuele:

THARE.

ABRAHAM,——NACHOR.

BETHVEL.

Eadem igitur est distantia amitæ à fratris filio vel filia: itémque auunculi vel materteræ à sororis filio vel filia.

Patruus magnus vel amita magna, à fratris nepote vel nepti: itidémque auunculus magnus vel matertera magna, à sororis nepote vel nepti, quatuor gradibus distant, vt Abraham & Laban:

THA-

THARE.

ABRAHAM. NACHOR.

BETHVEL.

LABAN.

Eadem proportio in patruis, amitis, auunculis, materteris, maioribus & maximis seruanda est.

Propior Sobrino quinque gradibus distat, 3
linea videlicet transuersa inæquali, vt à Iacobo Bethuel; à Labane Isaacus:

THARE.

ABRAHAM,	NACHOR.
ISAAC	BETHVEL,
IACOB.	

THARE,

ABRAHAM.	NACHOR.
ISAAC.	BETHVEL.
	LABAN.

Itemq; patruelium, vel consobrinorũ, vel amitini filij à propioribus sobrino, vt in superiori specie, Iacobus à Bethuele, & ab Isaaco Labanes. Est enim Bethuel Iacobo propior sobrino, & Labani Isaacus: vicissim autem Iacobus à Bethuele dicitur patruelis filius, vt

Laban ab Isaaco, quæ proportio similiter in reliquis descendentibus seruanda est.

Nihil autem prohibet quominus vnus & idem quispiam diuerso respectu, accedente videlicet ad cognationem affinitate, aut repetita cognatione, modò propior, modò remotior diuersis nominibus censeatur, atque adeò ex agnato vel cognato fiat affinitate parens, veluti Iacobus fit ob matrem Rebeccam Labani filius sororis, tribus ab eo gradibus distans:

BETHVEL.

LABAN. REBECCA.

IACOB.

qui secundum paternum genus quinque ab eo gradibus distabat, vt paulò antè ostendimus. Sic Abraham patruus magnus Rebeccæ, matrimonio inter Isaacum & ipsam inito, fit ipsius socer, cuiusmodi exempla plurima passim occurrunt.

Hæc est igitur germana, perspicua, ipsíque naturæ prorsus consentanea graduum numeratio, vt est à sapientissimis Iurisconsultis tradita: quam tamen Romani nescio qui pontifices, siue quòd eam non intelligerent, siue quòd nati sint diuinis humanísque rebus omnibus peruertendis, vsque adeò improbarunt, vt nouam etiam, eámque perabsurdam, ausi fuerint Ecclesiæ obtrudere, regulis istis comprehensam.

c. ad sedē 35. q. 5.

Canonistarum numerandi modus.

1 In linea recta, ascendentium videlicet & des-

descendentium, tot sunt gradus, quot sunt Personæ, vna dempta. itaque filius à patre vno gradu, ab auo nepos duobus gradibus, & sic deinceps distabit. Hæc verò regula etsi nihil statuit à veritate alienum, tamē non rectè concepta est. Relinquit enim suspensum animum cur demenda sit vna persona ex hoc numero, & quæ non sit demenda. Itaque multo planiùs & rectiùs loquuntur qui generationes, non personas enumerandas dicunt, quum generatio efficiat gradum.

In linea trāsuersa æquali, quo gradu distat 2
vna persona à communi stipite, eo etiam inter se altera alteri iungitur. Itaque frater quum à patre distet vno gradu ex præcedēte regula, eodem etiam gradu à fratre vel sorore distabit. Sic quoque Patrueles & Consobrini duobus gradibus inter se distabunt: & sic deinceps. Atqui ineptam & falsam esse hanc enumerationem vel ipse communis sensus dictare potuit. Natura enim ipsa ostendit tot esse oportere gradus quot sunt generationes: nec posse perueniri à fratre ad fratrem nisi per patrem communem transeas. Etsi autem generatio vnius fratris, & generatio itidem alterius fratris, sint eiusdem, vt ita loquar, speciei, & paris seriei, vnde etiam in transuersa linea æquali frater & frater collocantur: tamen numero, atque adeò quadantenus serie duæ sint generationes, si ordinem numerandi spectes, quum ab vno fratre ad patrem communem ascendere, & ab eodem

patre ad alterum fratrem descendere necessariò oporteat. Itaque vterque frater seorsim consideratus vt filius videlicet, distat à suo patre in linea recta, vno gradu: alter autem ab altero, vt frater, duobus. Sic patruelis, quum per auum transeat, necessariò ad alterum patruelem, ab auo quidem communi duobus distat gradibus, à patruele verò quatuor. Neque huic malo medentur qui respondent duas personas à Pontificibus pro vna censeri, quoniam in matrimonio duo fiunt vnum: quam matrimoniorum rationem vnicam aiunt à Iuris Canonici auctoribus spectari. Nam si hoc ita esset, consequeretur in matrimonio incundo id potissimùm spectandum vt coniungendi eodem inter se gradu à communi stipite distarent: quod tamen fieri nec potest nec debet. Conqueruntur alij duplicari gradus à Iurisconsultis, quum fratres pari gradu à communi stipite dissitos, dicunt duobus inter se gradibus, consobrinos quatuor, ac sic deinceps alios pariter descendentes, ab aliis inter se distare. Sed hoc certè apud homines minimè contentiosos ne responsione quidem indiget. Nam duo semper duo sunt numero: & qui aliter se rem habere contendit, ne numerare quidem nouit, ac proinde homo esse desiit, etiam si Papa, id est, omnium bestiarum deus fuerit.

In linea transuersa inæquali (inæqualitas autem opponitur ascensui & descensui, qui

non

non cadunt in lineam παράλληλον) quo gradu diſtat remotior à ſtipite, eo inter ſe aliter ab altero diſtat.

Hæc verò regula tam craſſum ac pudendum errorem prodit, vt vel ſola manifeſtè oſtendat iſtos Antichriſtos verè fuiſſe vertiginis ſpiritui mancipatos, vt Dominus per eos vlciſceretur in vniuerſo mundo ſuæ veritatis contemptum. Cui enim, obſecro, niſi prorſus mente capto, venire in mentem potuit, vt exiſtimaret data duplici ſerie cognatorum, vna ad dextram, altera ad ſiniſtram, conſpici quidem ex vna parte diſcrimen generationum, in altera non item? quod vt vel ipſis cæcis pateat, conſideremus hanc deſcriptionem:

THARE.

ABRAHAM. — NACHOR.

ABRAHAM	NACHOR
ISAAC.	BETHVEL.
IACOB.	LABAN.
IOSEPH.	
MANASSE.	

Ecce in iſta ſerie, ſi quæratur quoto gradu Laban à Manaſſe diſtet, reſpondebitur ex ſpiritu Papiſtico, quinto gradu diſtare. Quid

Bethuel? itidem quinto. quid Nachor? itidem quinto. Atqui res ipſa clamitat etiam ſurdis, quum Nachor, Bethuel, Laban aliquot inter ſe gradibus diſtent, non poſſe ipſos pari gradu à Manaſſe diſtare, niſi naturæ ipſius ordine conuulſo, patrem Nachorem, filium Bethuelem, nepotem Labanum, tranſuerſa æquali linea colloces, vt Nachor patruus maximus, à Manaſſe fratris ſui Abrahami abnepote, Bethuel patruus maior ab eodem Manaſſe patruelis ſui pronepote, Laban denique patruus magnus ab eodem Iacobi Sobrini ſui nepote, vno eodémque gradu diſtent. Hæc fuit igitur hac in re, vt in plurimis aliis, bonorum Pontificum Romanorum ſapientia: quam ſanè pudendum eſſet homines quoſdam, alioqui Iuriſconſultos pereruditos, noſtra etiam hac ætate, tueri conatos fuiſſe, niſi plus ſatis conſtaret eò iam res euaſiſſe vt veritatis quàm minima ratio à multis habeatur.

Et de graduum quidem numeratione hactenus. Nunc ſupereſt vt de eo ipſo agamus cuius vnius cauſa in hoc argumentũ ingreſſi ſumus, intra quos videlicet gradus nuptiæ prohibeantur: qua in re non dubium eſt quin tutiſſimum iter ij demum ingrediantur qui intra Verbi diuini fines conſiſtunt, quatenus perpetua & vniuerſalis eſt legum in eo præſcriptarum ratio, vt paulò antè diximus. Etſi verò certis regulis iſta in verbo Domini non ſunt comprehenſa, tamen ex iis quæ ibi vetan-

Intra quos grad. nuptiæ prohibeantur.

tantur, difficile non eſt certam quãdam normam tum in recta tum in tranſuerſa linea conſtituere, ad quam ſingulares illæ prohibitiones reuocentur. Neque verò diſſimulandum eſt Ciuiles Romanorũ leges adeò cum diuinis hac in re conſentire, vt hinc penè ad verbum deſumptæ videri poſſint. Sic autem ſe res habet.

Inter parentes & liberos, adeóque omnes recta linea aſcendentes, & deſcendentes, perpetua eſt prohibitio: quòd ita iubeat naturæ honeſtas tacito omnium gentium conſenſu, adeo quidem vt ſi qui eiuſmodi quippiã vel per ignorantiam commiſerunt, execrabiles omnibus fuerint. Hinc iſtæ tragicæ Oedipodarum calamitates; hinc Nero ob inceſſum non minùs quàm ob reliqua omnia facinora deteſtabilis. Afferuntur aliæ quoque rationes minimè aſpernandæ: nempe vt neceſſitudo ad plures emanet, quod fieri intereſt nõ tantùm Reipublicæ alicuius, verùm etiam totius humani generis, alioqui miſerè diſſipandi, niſi familiæ quæ quò latiùs à communi ſtipite diffunduntur, eò magis ab vno diſcedunt, inter ſe rurſus coaleſcerent. Præterea & illud obſeruare ipſa natura docuit, non eſſe confundendam, quoad eius fieri poteſt, communem cognationum normam, id quod ſanè neceſſariò conſequeretur iſtam ſanguinis inter parentes & liberos commixtionem. Denique affertur & alia ratio quanuis à magno Philoſopho, tamen non ita magni mo-

mẽti, ne videlicet propter ætatis insigne discrimen, imbecilles fœtus nascantur. Sed illa ab honestate naturæ sumpta ratio quũ præcipua sit, ideóque à Domino apud Mosen singulis hac de re latis legibus inculcata, digna videtur quæ in primis expẽdatur. Quum enim honoratas esse nuptias testetur Apostolus, vnde ista violandæ per nuptias honestatis suspicio? & si quid in ea re vsque adeò turpe admittitur, vt natura ipsa in eo videatur offendi, cur non summa vxoris ratio habetur à marito, quum propinquior etiam maritus vxori quàm suæ ipsius matri, videatur? Respondeo negari non posse, in mutuo vsu quantumuis legitimi matrimonii inesse cuius meritò homines pudeat, quod etsi à Domino ignoscatur, vsque adeò vt nihilominus honestum sit matrimonium, tamen re vera turpem naturæ nostræ ἀταξίαν redarguit. Itaque tale quicquam in eos admittere quos secundum Deum colimus vt nostri generis authores, honestus quidam pudor prohibet, filio deinceps non reuerituro vt matrẽ quam sibi vxorem subiecerit: nec patre ius illud suum paternum, augustę cuiusdam maiestatis plenum, in filiam retenturo, quã vitæ sociam & comitem acceperit. Hæc igitur naturæ iura qui violant, sua ipsorum consciẽtia redarguantur necesse est.

Leuit. 18

In linea transuersa inæquali

In linea transuersa inæquali nec per omnia similem nec prorsus tamen dissimilẽ essę rationem facilè demonstrari potest. Nam vt

patris

patris & matris, ita etiam amitæ & materteræ nuptiæ à Domino disertè prohibentur. Dictat autem ipsa ratio, sicut patris & matris nuptiis interdictis, intelligitur aui quoque & auiæ, ac cæterorum deinceps ascendentium matrimonium prohibitum, quemadmodum etiam quod de filio & filia dictum est, ad nepotem & neptim, cæterósque descendentes porrigitur: ita hîc quoque amitam & materteram tum maiores tum maximas, superiorésque omnes vicissim omnes infra filium fratris ac sororis comprehendi. Ex quo efficitur aliud quippiã hîc spectari quàm ipsum graduum numerum, quum fratris nepos ab amita magna non pluribus gradibus quàm à patruele, vel amita, vel consobrina distet: & tamen concessæ sint, vt mox dicemus, inter has personas nuptiæ: Imò etiam amitina maior longiùs vno gradu abest à fratris pronepote, quàm ipse pronepos à sua patrueli, amitina vel consobrina, & tamen illæ demùm nuptiæ prohibitæ sunt. Rectissimè igitur Iurisconsulti aliam istius interdicti rationem Ratio attulerunt, quoniam videlicet amita, matertera, cæteræque deinceps personæ ascendentes, cum fratrum vel sororum filiis aliísque descendentibus comparatæ, eorum parẽtum vicem obtineant quibus æquali linea transuersa adiunguntur, amita videlicet patris, matertera matris: amita magna, aui matertera magna, auiæ: & ita deinceps: quod in Amitinis, patruelibus, consobrinis locum nul-

lum habet.

Idem autem prorſus ſtatuendum eſſe in patruo,& fratris vel ſororis filia res ipſa coarguit; quanuis Iudæi (perditum hominum genus, & in explicatione diuini Verbi penitus cæcum) aliter ſentire ſcribantur. Nam (vt illam rationem taceam vtrobique eandem, de qua modò dixi) quum diſertè Dominus fratris filio inhibeat vxoris patrui nuptias quæ tamen duntaxat affinis eſt, quis non animaduertit multò magis vetari nuptias, inter patruum & patris filiam, perſonas conſanguinitate coniunctas? Itaque ne tum quidem quum Imperatores Romani quiduis ſibi licere volebant in ciuitate libidinoſiſſima auſus eſt Claudius patruus Agrippinam fratris filiam ducere, niſi extorto prius ea de re Senatuſc. quoniam etiam ſi nulla ſcripta lege inhibita eſſet iſtiuſmodi coniunctio, tamen perpetuo omnium maiorum cõſenſu inceſta haberetur: adeò quidem vt, in tanta perditiſſimorum adulatorum turba, vix tandem ſit inuentus vnus & alter qui quod & Senatuſconſultum & Cæſaris exemplum concederet, ſibi tamen licere exiſtimaret: adeò ſunt altè ab ipſa natura parente, vel ab ipſo Deo potiùs, leges iſtæ cordibus humanis inſculptæ. Iure igitur poſtea Nerua imperator Claudianum illud S.C. abrogauit.

Tacit. lib. 12. Sueton. in Claud.

Dion. in Nerua.

Romanis verò pontificibus quis non miretur hoc accidiſſe, vt vbi maximè religioſi videri voluerunt, ibi maximè oſtenderint ſe-

ſe

ſe multò minùs iis ſapere quibus ipſos acquieſcere potiùs oportuerat? Sic enim ſcribit diſertè Gregorius nonus: *Vir qui à ſtipite quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere diſtat quarto (ſecundum regulam approbatam qua dicitur, Quoto gradu remotior diſtat à ſtipite, & à quolibet per eandem lineam deſcendentiũ) licitè poſſunt matrimonio copulari.* Speciem autem hanc ita ibi deſcribit gloſſa, quam ſequitur Ioannes Andreas. Greg. c. 9. de cõſan.

PETRVS.

MARTINVS.	BERTA.
IOHANNES.	ROBERTVS.
STEPHANVS.	ALBERTVS.
MARCVS.	TITIVS.
	MARIA.

In hac ſpecie, inquit ibi gloſſator, Maria diſtat quinto gradu à Petro, ergo eodem diſtat à Martino, Iohanne, Stephano: & quilibet eorum poteſt eam accipere. Atqui Martinus eſt Mariæ auunculus maximus, (cuius ſororis ipſa eſt abneptis) ac proinde eſt ipſi parentis abaui loco. Ex quo conſequitur licere ex Canonico iure, quod neque diuino neque ciuili fas eſſe ſuprà oſtendimus, quoniam cum naturæ honeſtate pugnat, vt cuius filiam ducere non potes, neptem poſſis. Neque ignoro qua ratione Iuriſconſultus a-

lioqui doctissimus, sed non satis fortis interdum veritatis defensor Franc. Duarenus, conatus sit hoc excusare: sed malam causam benè tueri sanè difficile est: & à nostro Franc. Hotomano, eruditissimo viro, sic est ei responsum vt hominibus non contentiosis abundè sit satisfactum.

Stet igitur hęc firma regula, In linea transuersa inæquali nec duci posse, nec ducere qui parentum loco habentur, id est qui stipiti à quo diffundi incipit cognatio, vel superioribus, à latere adiunguntur. Inter alios verò, veluti inter sobrino propiorem, & consobrini vel consobrinæ filiam, & sic deinceps, nuptiæ neque diuino neque ciuili iure interdicuntur, quum inter ipsos fratrum vel sororum filios (vti mox dicemus) concedantur. Itaque rursum hoc in loco se produnt Canonicorum ineptiæ, vt in hac specie:

l. nemini. C. de nup. l. sororis. ff. de rit. nupt.

IOHANNES.

PETRVS. PAVLVS.

IACOBVS. RACHEL.

ANDREAS. SVSANNA.

IOANNA.

LIA.

Concedant Canonici Liam fratris abneptim ducere Petro patruo maximo, quæ ab

eo,

eo si rectã supputationem sequamur, sex gradibus distat: Iacobo verò Iohannam non item, quanuis totidem, id est, sex gradibus distent. Imò ne Iohannam quidem Andreas accipere ex illorum canonibus poterit, à qua tamen septem distat gradibus. Itaque intra sextum gradum concedunt nuptias etiã cum eo qui parentis loco sit, vt modò diximus: intra eundem qui parentis loco non sit, non concedunt, nempe inter Iacobum & Iohannam: imò ne in septimo quidem gradu, vt inter Andream & Iohannam. Vsque adeò procul eos à recto cogit deflectere secunda illa regula commentitia de gradibus in transuersa linea inæquali numerandis. Opponitur tamen ex historiis sacris Amram, qui Mosen & Aaronem ex Iocabed amita sua genuerit. Sed quicquid factum est à Patribus, fieri licuisse non rectè dici potest. Leui. 18.17

In linea transuersa æquali, solus secundus gradus iure diuino & ciuili prohibetur, id est, fratrum ac sororum nuptiæ: à quo flagitio constat quantoperè abhorreat ipsa natura, quanuis id Ægyptii & alii nonnulli populi licere voluerint, suorum nimirum numinum exemplo, quum Saturnus Opin, Iuppiter Iunonem, Osiris Isin duxerit. Itaque quidni hoc facerent, apud quos Semiramis mater etiam Nino nupsit, nec tantùm Philadelphos, verùm etiam Philometora legimus? Sed illud alicuius est momenti quod ex historia sacra cõstat, oportuisse nimirum à primis illis ho- l. licere c. de incestis nuptiis. Plato lib. de leg. 8.

minibus ſorores duci quum aliæ mulieres nō extarent. *Sed id factum*, vt rectè inquit Auguſtinus, *quanto eſt antiquius, compellēte neceſſitate: tanto poſtea factū eſt damnabilius, religione prohibente.* Sed eget quoque explicatione iſtud Auguſtini dictū. An eſt enim aliquod neceſſitatis genus quo res per ſe & ſimpliciter nefariæ licere incipiāt? minimè profectò. Itaque neceſſitatem intellige ex illius temporis circūſtantia. Quum enim iuberet Dominus propagari genus humanum, nec plures ſimul fœminas condidiſſet, ſatis intelligitur hanc fuiſſe ipſius voluntatem, vt fratri ex ſorore ſobolem tollere fas eſſet, quod poſtea docuit ipſa natura non licere. Neque enim religionis nomine legem poſtea perſcriptam intelligendam eſſe, (quod falsò alicubi à gloſſatore quodam traditur, quaſi videlicet non cognatio ipſa, ſed Eccleſiæ conſtitutio matrimoniū impediat) illud manifeſtè probat quòd Dominus apud Moſem ob iſtiuſmodi flagitia manifeſtè Cananæos ſibi deteſtabiles factos teſtatur, quibus tamen ea de re nō alia quàm naturæ & honeſtatis lex fuerat data.

Auguſt. de Ciu. lib. 15. cap. 16.

gloſſ. in c. quum igitur 35. q. 1.

Affertur & aliud, nempe quòd Abraham duxerit Saram ſororem ὁμοπάτριον, quod factum ſic excuſant Iudæi vt velint fuiſſe Lothi ſororem, filiam videlicet Arani, quam Moſes alibi Iiſcham vocarit. Itaque non ſororem, ſed fratris filiam duxerit Abrahamus, quæ tamen ſoror ab eo dicta eſt, nomine videli-

De facto Abrahami opinione.

Geneſ. 20. 12. & 11. 29.

deli-

delicet apud Hebręos, quanuis cognatam declarante. Sed ſanè infirmiſſima eſt hæc coniectura, quum potiùs videatur Moſes Aranum iſtum idcirco patrem Melchæ & Iiſchæ vocare, vt eum ab altero, qui Abrahami frater erat, diſtingueret. Deinde quum, (vt antè diximus, etiam ſi aliter arbitrentur excæcati Iudæi) non minùs inceſtuoſæ ſint nuptiæ patrui cum fratris filia, quàm fratris & ſororis, nihil hoc certè Abrahamum ſubleuarit. Sunt igitur qui priuignam Thare fuiſſe velint, vt quæ dicatur ipſius filia, quam tamen ex vxore non genuerit: quod ſi verum eſt, affinis duntaxat Abrahamo fuerit Sara, & quaſi conſobrinæ loco, cuiuſmodi coniunctionem licere extra controuerſiam eſt. Sed ſi ita fuiſſet, non videtur dicturus Abrahamus, Saram eſſe patris quidem ſui filiam, matris verò non item: ſed potius matris eſſe filiam, non patris. Vtcunque ſit, in tanta populorum illorum corruptione, apud quos tum verſabatur Abraham nondum à Deo vocatus, non eſt incredibile repertos etiam qui ſorores communi exemplo ducerent, quod etſi tolerauit, vt & alia multa Dominus, quæ expreſsè poſtea inhibuit, nunquam tamen comprobauit. Certè non neſciuiſſe Abrahamum apud pleroſque populos inſolitam huiuſmodi coniunctionem fuiſſe, ex eo apparet quòd ſe crediderit non habendum Saræ maritum, ſi ſororem ipſam appellaret. Gen.12.13.

Sed & illud afferri ſolet Thamare dictum

ad Amnonem fratrem ὁμοπάτριον, *Alloquere regem*, inquit, *non enim denegabit me tibi*. Respondent autem Iudæi non ſine Dauidis contumelia, Thamarã fuiſſe ex ipſius matre Maacha adhuc prophana, id eſt, antequàm Iudæa fieret, ſuſceptam, quæ proinde ipſi Amnoni habita fuerit veluti extranea, vtpote ex illegitimo coitu nata. Sed vnde hoc didicerunt? quod etiam ſi concederetur, idem tamẽ eſſet cognationis vinculum, quoniam quæ ex illegitimo coitu ſuſcipitur, filia tamen eſt ex patris ſemine concepta. Sed ſiue hoc Thamara ſciens commenta eſt, vt ſe præſenti periculo eriperet; ſiue reuera credidit quoque patri regi licere, non eſt quòd inde colligamus vel hoc fuiſſe Dauidem conceſſurum, vel rectè facturum fuiſſe ſi conceſſiſſet. Eſt itaque Martini quinti ſceleratiſſimum factũ, quem non puduiſſe ſcribunt cuiuſdam matrimonium cum ſorore germana (precio videlicet religioſè accepto) relaxare.

De Consobrinis. Num. 36. 11. Conſobrinos autem ſiue patrueles inter ſe coniungi iure diuino non modò non prohibetur, ſed etiam, ſi exempla ius faciunt, expreſſè conceditur. Apud Romanos autem non ſemper id licuiſſe innuit Vitellius adulator apud Tacitum, quo loco Sobrinæ pro conſobrinis accipiendæ ſunt. Illud quidem conſtat, à Theodoſio fuiſſe iſtiuſmodi nuptias inhibitas, ex quo conſequitur antea licuiſſe. Neque firma fuit iſta conſtitutio, mox nimirum ab ipſius filiis, Honorio nimirum & Ar-

Tacit. lib. 12.

celebran-

& Arcadio abrogata, *Reuocata*, inquit, *prisci iuris auctoritate*: quod sequutus etiam est Iustinianus. Iure tamen diuino prohibitas fuisse patruelium nuptias affirmauit quidẽ Ambrosius, sed profectò, vt & alibi nonnũquam memoria lapsus.

dis c. de nupt. §. duorum, instit. de nupt.

Ambr. lib 8. epist. 66.

At nostri Canonici nimirum vt sese ipso etiam Deo religiosiores probarent, non modò consobrinos, quos secundo gradu, sed etiam sobrinos quos tertio, & sobrinorum liberos quos quarto numerant (quum tamẽ illi quarto, isti sexto, hi verò octauo inter se distent) coniungi vetuerunt. De iis loquor qui ab æquitate propiùs abfuerunt. Nam alij ad septimum vsque suum gradum id est, decimum quartum nuptias semel inhibuerunt, *Quoniã*, inquiunt, *sicut sex ætatibus finitur mũdi generatio & hominis stat⁹, ita propinquitas generis tot gradibus terminatur*: digna certè ratio quæ à Gratiano in decreti thesaurũ referretur: vt & illa Gregorij, cur consobrinorũ nuptiæ prohibeantur, *Quoniam*, inquit, *experimento didicimus ex tali coniugio sobolẽ non posse succrescere*. Cur autẽ postea boni viri prohibitiones istas in quarto suo gradu, id est octauo inclusiuè (vt loquuntur) desinere voluerint, operæpretiũ est etiam cognoscere, vt de summa istiusmodi hominum & pietate & sapientia omnibus cõstare possit. Innocentius igitur tertius, quem historici nocentissimum vocant, in illo egregio Lateranensi Concilio

Canonica prohibitio inter consobrinos.

c. de affinitate, c. nullum c. progeniẽ c. de consanguinitate, c. nulli, & c. quædam 35 q. 3. & c. consanguinitas 3 q. 4. c. ad sedẽ. 35. q. 5.

c. non debet de consang. & Cōcil. Lateran. c. 50.

circiter annum Domini 1215 celebrato, *Non debet*, inquit, *reprehensibile iudicari si secũdum varietatem temporum statuta quandóque varientur humana præsertim quum vrgens necessitas vel euidens vtilitas id exposcit, quoniam ipse Deus ex iis quæ in veteri Testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo.* In his verò paucis verbis insignis sese prodit vel inscitia vel impudentia. Nam certè variatio in iis nulla est quę perpetua & immota ratione nituntur, cuiusmodi esse leges de incestuosis coniunctionibus à Deo ipso perlatas vel ipsa natura demõstrat. Deinde quod de veteris Testamenti quibusdã abrogatis adiicitur, quorsum tandem obsecro, quum leges de incestis in vetere Testamento expressas ne ipsimet quidem ausint inter eas quæ abolitæ sint recensere? Quòd si tandem ipsos necessitas coegit illa sua vincula relaxare, quod istud scelus est, suo facto prætexere Dei Opt. Max. exemplum? Deinde hoc quoque subiiciunt boni patres: *Quaternarius*, inquiunt, *numerus bene congruit prohibitioni coniugij corporalis, de quo dicit Apostolus, quòd vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: neque mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant ex quatuor elementis.*

En qua conscientia iampridem sacra illa Apostatica & Cacolyca sedes verbo Dei abusa est, vt miseras conscientias suarum traditionum laqueis, strangularet, & quomodo vicis-

vicissim illos vltus est Dominus, quum perpetuum hoc summæ ac penè incredibilis stultitiæ testimonium voluit in celeberrimo ipsorum cœtu, cui nimirum Prælati, quos vocant, 1215. aut etiam plures interfuerint, perscriptum extare. Istam porrò vanissimã graduum numerandorum rationem, quam Alexander secundus Ecclesiasticum canonem vocare ausus est, melioribus seculis ignotam fuisse vel ex vno Ambrosio liquere potest, qui patrueles quarto gradu inter se distare scribit: neque statim in Ecclesiam irrepsisse tyrannicas istas leges ex vetustis etiam quibusdam Synodis apparet. Nam in ea quæ Epaunensis dicitur, & ad Galasij primi tempora, circiter annum Domini 497, refertur, vltra consobrinos non progreditur interdictũ, & ea quidem addita exceptione, vt antea contracta matrimonio non soluantur. In Turonica verò secunda sub Pelagio primo circiter annum Domini 177, idem statuitur, repetitis etiam Epaunensis Synodi canonibus, sed non bona fide, nisi mendosus est codex, adiectis ad consobrinas, sobrinis. At in Synodo prima Parisiensi, quanuis eodem pontifice habita, ne consobrinarum quidem vlla fit mẽtio: sed simplici Dei verbo statui: quod vnum vtinam sequi nunc quoque mallent Christiani omnes Magistratus, quàm suprà Deum ipsum & veteres leges ciuiles sapere videri. Sicubi tamen consobrinę duci absque offendiculo non possunt, rectè facere existi-

Ambros. lib 8. epi. 66.

Tomo Conc. 2. Epaun. Conc. c. 30.

Eodem tomo, Turõ, Conc. 2. can. 22.

Eod. tomo Pari. Conc. 1. can. 4.

Ro. 14. 22.

mo qui regulam Apostolicam sequuti non tantùm eius quod licet, verùm etiam eius quod expedit rationem habent, & suæ libertatis vsum ex vsu proximi metiuntur. Necesse est tamen teneri istud discrimen inter leges diuinas & humanas, si quæ de his rebus extent, vt sponsalia contra illas inita, irrita sine vlla prorsus exceptione habeantur, nedum vt matrimonia tolerentur: si quis verò contra statutum aliquod humanum fecerit, pœna quidem ciuili afficiatur, matrimonium tamen consummatũ propterea minimè soluatur: qua de re plura alio loco dicemus.

De gradibus affinitatis prohibitis.

Consanguinitatis simulachrum quoddam est Affinitas, cuius ea etiam vis est, vt quosuis affines quibusuis coniungi naturæ honestas non patiatur. Affines autem dicũtur qui non quòd eiusdem sint sanguinis, sed quoniam alter ad alterius cognationis fines accessit, inter se sunt coniuncti. Accessio autẽ ista vnius cognationis ad alterã, eò fit, quòd quum duobus inter se matrimonio iũctis, duo fiant vnum, necesse sit vinculo etiam isto vtrinque cum iis connecti ipsorum consanguineos: vt in hac specie: Dauid filius Isai, ducit Michol Sauli filiam. Itaque quum Dauid & Michol facti sint vnum, consequitur consanguineos Dauidis factos esse quodammodo cõsanguineos Michol: & contrà. Affinium igitur nonnulli quidem alios attrahũt, ij videlicet quorum matrimonio interueniente coit affinitas, siue qui causam affinitati præbent; nonnulli

Affines qui.

nulli verò attrahuntur, reliqui nimirum, qui cùm essent duntaxat vnius consanguinei natura, postea, propter nuptias interuenientes, alteri quoque affinitate sunt coniuncti. Mirum autem hîc quiddam accidit, nempe vt per quos alij fiunt affines, ipsi inter se non affines, sed vnum quiddam potiùs fiant, quum neque maritus vxori, nec vxor marito propriè affinis dicatur, & tamen alter ad alteram suos trahat. Non habent autem omnes affines peculiaria sua nomina, vt ne consanguinei quidem, sed Latinè sic vocantur præcipui:

SOCER, mariti vel vxoris pater. Socrus, mariti vel vxoris mater.

VITRICVS, maritus matris ex alio viro natis. Nouerca, patris vxor ex alia matre natis.

PROSOCER, soceri pater. Prosocrus, socrus mater.

GENER, filiæ maritus. Nurus, filij vxor.

PROGENER, neptis maritus, Pronurus, nepotis vxor.

PRIVIGNVS, vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore, filius. Priuigna, vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore filia.

PROPRIVIGNVS, priuigni filius. Propriuigna, priuigni filia.

LEVIR, mariti frater.

GLOS, mariti soror.

SORORIVS, sororis meæ maritus.

FRATRIA, fratris meæ vxor.

Conferũtur autem iſta inter ſe hoc modo: Socer & Socrus, cum Genero & Nuru. Vitricus & Nouerca, cum Priuigno & Priuigna. Leuir & Glos cum Sororio & Fratria.

Hæc ſunt igitur affinium nomina à Latinis præſertim Iuriſconſultis edita, quibus & alios adiicere nihil vetat, nempe ſurſum verſus, Abſocerum, Abſocrum: Atſocerum, Atſocrum: Triſocerum, Triſocrum: Quatriſocerum, Quatriſocrum. Itidem deorſum dicere licebit, Abpriuignum, Abpriuignam: Atpriuignum, Atpriuignam: Tripriuignum, Tripriuignam: Quatripriuignum, Quatripriuignam. Ad latus verò circunlocutio adhibenda eſt neceſſariò, vt ſocero vtrinque apponatur, ſoceri ſoror vel fratrer, ſocrus frater vel ſoror: & horum deinceps filij & nepotes: quæ ratio in proſocero, abſocero, & cæteris quoque ſeruanda eſt. Alias porrò affinitates neque diuinæ neque ciuiles leges cõmemorant. Soli Canonici, vt ſuo more pergerent, alia duo affinitatũ genera excogitarũt, quorum tamen quum ipſos authores tandem puduerit, non eſt quod in eis deſcribendis tempus conſumamus.

C. de propinquis, & c. cõtradicimus, & c. porro. 35. q. 3. & c. nõ debet, extra, de con ſangui. vbi vide gloſ. l. 4. ff. de grad. affi. §. 4. l. 10. ff. co.

Etſi autem inter affines propriè nulli gradus ſunt, vt ait Modeſtinus, quoniã videlicet affines ab affinibus nõ generantur: tamen nihil vetat quaſi quoſdam affinium quoq; gradus numerare, quum ſic etiam Paulus Iuriſconſultus loquatur. Itaque vt paucis omnia dicamus, duæ iſtæ regulæ obſeruandæ ſunt.

Quo gradu quiſpiam eſt conſanguineus vxori, eo gradu ſit marito affinis, & quaſi conſanguineus: & contrà. Ergo ſurſum verſus, quia vxor mea vno gradu à patre ſuo diſtat: ab auo, duobus: ego quoque vtpote gener, à ſocero, gradu vno: à proſocero, duobus diſtabo: quod de nuru quoque & cæteris tum aſcendentibus, tũ deſcendentibus, conſtituendum eſt. Regula I.

Eadem quoque ratione in linea tranſuerſa inæquali, quoniam vxor mea à ſuo patruo vel auunculo tribus gradibus diſſidet, ego quoque à ſoceri fratre vel ſorore totidẽ gradibus diſſidebo, & ſic deinceps. Similiter in linea tranſuerſa æquali, quum maritus à fratre ſuo diſtet duobus gradibus, vxor à leuiro totidem gradibus diſtabit: quod ipſum quoque dicendum eſt de glore, ſororio, & fratria, eorúmque liberis, non inter ſe (obſtat enim altera regula quam mox trademus) ſed ad eos relatis per quorum nuptias coiit affinitas. Ex his autem efficitur mutuam eſſe cõparationem graduum cognationis & affinitatis, quæ vt legentium oculis veluti ſubiiciatur, libuit hanc deſcriptionem ſubiicere, in qua ſuperiore loco Cognati, inferiore Affines illis, vt ita loquar, correſpondentes ponuntur, initio tantùm à proſocero ducto, quoniam ſuperiores facilè intelliguntur, vt & qui infra generum ſunt.

Patruus, Amita, — Auus, Auia. — Auunculus, Matertera.
Magni. Magni.
Prosoceri — Prosocer, Prosocrus. — Prosocrus
frater, & frater vel
soror soror
Patruus, Amita. — Pater, Mater. — Auunculus, Matertera.
Soceri — Socer. Socrus. — Socrus
frater, & frater, &
soror. soror,
Filius, Fila.
Gener, Nurus.
Nepos, & Nepos, &
Neptis. Neptis.
Progener, Pronurus,
neptis nepotis
maritus. vxor.

Et sic deinceps.

Alio autem respectu hi quoque affines inter se comparantur:

Pater, Mater.
Vitricus, Nouerca.
Filius, & Filius, &
Filia. Filia.
Priuignus, Priuignus,

& Pri-

& priuigna. | *& Priuigna.*

Nepos, & Neptis. | *Nepos, & Neptis.*

Propriuignus, Propriuigna.

Item & isto respectu hi quoque affines inter se comparantur:

Leuir, Glos, } *Mariti* { *Frater, Soror,* } *Maritus, Vxor,* { *Leuir, Glos,* } *Vxoris* { *Frater. Soror.*

Et sic quoque:

Fratria, fratris vxor. —— *Frater,* *Soror,* —— *Sororius, sororis maritus.*

Affinitas inter consanguineos seu consanguineas earum personarum, quarũ interuentu coiit affinitas, nulla est: ideóque multò angustioribus finibus continetur quàm consanguinitas. Ratio huius discriminis hæc est, quoniam inter rem ipsam & rei simulachrũ multũ interest: est autem affinitas quoddam duntaxat eius coniunctionis, quæ naturali sanguinis deriuatione coiit, simulachrum. Itaque consanguinitas non consistit in cõmunibus parẽtibus, sed etiam liberorum filij tum eos qui sunt vice parentum in linea transuersa inæquali, tum etiam alios, ipsíque adeò sese mutuò consanguineos in linea transuersa æquali vocant. Affinitas verò intra eos manet qui affinitati causam præbuerunt, vt ex iis quæ subiiciemus apparebit.

Ex istis perspicuè colligi potest, quinam affinitatis gradus prohibiti sint, iidem videlicet, qui & cognationis, quod attinet ad eas personas quarum coniũctio affinitatem illam effecit, quod rursus: perspicuitatis causa in has regulas sic distribuo.

1 Inter ascendentes & descendentes, id est, in linea recta perpendiculari, prohibitio est in affinitate, vt in cognatione. Itaque socer, nurum: progener, prosocrum: vitricus priuignam: priuigni nouercam: vitrici pater, propriuignam: propriuignus, matrem nouercæ, & sic deinceps, ducere non magis potest quàm pater filiam, filius matrem, auus neptim, nepos auiam: ídque vsque adeò verum

l. 1. & 40. ff. de ritu nupt. & alibi sæpe. & l. 4. de gradib.

rum est, vt etiam eam quæ ex repudiata vxore & alio viro nata est, pro priuigna prioris viri habendam esse responderit Scæuola.

In linea transuersa inæquali neque patruus vxorem filiæ fratris, à qua vocatur soceri frater: aut auunculus vxorem filij sororis, à qua vocatur socrus frater: neque maritus amitam vxoris suæ quam ipse vocat soceri sororem, aut materteram vxoris, quam vocat socrus sororem, ducere potest. Idem de prosoceri & prosocrus tum fratre, tum sorore, & nepotis vxore, neptísque marito, & sic deinceps sentiendum est. Quoniam illi quidem parentum, isti verò liberorum locum obtinent. Sed de alio transuersæ affinitatis genere ambigitur, puta an possit quispiam gloris filiam ducere, cui nimirum sit auunculi vel patrui instar: quoniam amita, siue matertera & eius maritus vna persona censentur, & quum vxoris consanguinei sint marito pro consanguineis, effici omnino videtur non magis posse maritum materteræ ducere sororis vxoris, id est, gloris filiam, quàm matertera posset sororis filio nubere. Sed hoc Romæ etiam non penitus inusitatum fuisse apparet ex eo quod Connanus vir doctissimus ex Cicerone citat de Cæcilia Metelli, qua defuncta ipsius maritus filiam sororis eius duxerit, quod tamen neque ipse Cicero, neque post eum Valerius Maximus vt nouũ aliquod factum recensent.

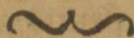
2 l.vlt.c.de incest.

l.4.§.Hos itaque, De gradib.

Itaque in hac ſpecie dicendum eſt fuiſſe morte Ceciliæ ſoluta affinitatis iura, quod tamen neque in linea recta locum habet, neque etiam fortaſſis in tranſuerſa, ſi vel patruus vxorem filij fratris, vel auunculus vxorem filij ſororis: aut contrà, fratris filius vxorem defuncti patrui, aut ſororis filius vxorem defuncti auunculi, ducere voluiſſet: de quibus poſterioribus ſpeciebus duabus cauit expreſſe Dominus apud Moſen, de prioribus autem à conſequenti. At in tranſuerſa linea inæquali vbi perſona ſuperior non obtinet parentis locum, veluti mariti eius quæ propior eſt Sobrina, cum ſui conſobrini aut conſobrinæ ſuæ ſiue vxoris filia: & vxoris eius qui eſt propior Sobrino cum conſobrini ſui aut conſobrinæ ſuæ vel mariti filio (quùm ne cognatio quidem iſtiuſmodi coniunctionem impediat) dubium non eſt licitas eſſe nuptias, vt Iulius Cæſar Pompeio Magno antea genero ſuo, mortua Iulia, ſororis ſuæ neptim deſtinabat, cuius hypotheſis hæc eſt deſcriptio,

Suet. in D. Iulio.

L. CAESAR.

IVL. CAESAR, IVLIA.

IVLIA, *Pompeio nupta.*

ACCIA.

OCTAVIA, *Pompeio, poſt mortem, Iulia, deſtinata.*

In

In linea transuersa æquali neque frater v- 3
xorem fratris ducere, nec vicissim soror ma- l.5. 8. & 9.
rito sororis nubere magis potest, quàm fra- C. de ince.
ter sororem ducere, aut soror fratri nube- nupt. Can.
re. Neque etiam maritus cum sorore v- Apost. 19.
xoris, neque vxor cum fratre mariti, id est, leuir & glos coniungi possunt, quoniam sunt inter se affinitate fratres & sorores. Hîc tamen non desunt quæ in contrariam partem opponantur. Primùm manifestè dicit Plutarchus, minimè tamen id tanquam nouum & præter morem factum commemorans, M. illum Crassum cognomento Diuitem, defuncti fratris viduam duxisse. Respondeo, me non meminisse quicquam tale vnquam Romæ præterea factum legere: vna autem hirundo certè non facit ver. Esto tamen, vt hoc sit ab aliis etiam factitatum, quoniam hîc quoque affinitatem iudicarent cum morte fuisse extinctam quæ causam ipsi præbuerat: nego tamen id rectè factum, quum nihil ad germanam sororē propiùs accedat, quàm fratris etiam demortui vxor, & honestas ipsa doceat non secus viro, à cognatis vxoris, & contrà, quàm à suis abstinendum, quoniam videlicet maritus & vxor vnum quiddam cēseantur. Sed obiiciuntur alia maioris momenti. Primùm enim apud Mosen non prohibetur simpliciter quispiam glorem ducere, id est, vxoris suæ sororem, sed his demum verbis: *Uxorem cum eius sorore non accipies ad æmulationem, vt videlicet reueles eius turpitu-*

Plutarch. in Crasso.

Leui. 18. 18.

dinem, dum ipsa adhuc viuit: ex quo consequi videtur, aut vanam esse illam adiectionem, aut vxore mortua, sororé eius ducere licere.

Respondeo, manifestè liquere leges de incestis nuptiis ita scriptas esse apud Mosen vt singula non sint expressa, sed quibusdam positis, quæ paria sunt pro expressis habeantur, quum hoc flagitet ipsa ratio, vt de similibus similiter statuatur. Itaque quum prohibentur nuptiæ inter fratris filium & patrui vxorem, intelliguntur etiam inter sororis filium
Leuit. 18.14 & vxorem auunculi, itémque inter auunculum & filij sororis vxorem interdictę. Ex hoc
Leuit. 18.16 autem & illud consequi necessariò videtur, vt quum frater expressis verbis vetatur vxoris fratris sui pudéda retegere, inhibita quoque censeatur sororis cum marito sororis suæ coniunctio, quia paria sunt duobus fratribus eandem, & duabus sororibus eundem coniungi. Paria autem hæc esse non tantùm demonstrat ipsa graduum affinitas, & in numero, & in ipso seriei ordine paritas: verùm etiam aliæ quoque rationes palàm videntur demonstrare. Cur enim duobus fratribus eandem ducere non licet? nempe quoniam quæ priori fratri nupsit, in vnum corpus cum eo coaluit, ac proinde non quidem consanguinitate, sed tamen affinitate facta est fratris mariti sui soror, sororem autem ducere fratri non licet. Itaque eâdem prorsus ratione, ducere cuipiam non licebit vxoris sororem, vtpote cui factus sit frater. Deinde spectanda

est ratio quam affert Moses, cur illud non liceat, *Quia*, inquit, *fratris tui pudenda sunt.* An non verò eâdem prorsus ratione prohibebitur sororius glorem ducere? Minimè verò, inquiunt nonnulli, quum dissimilis sit ratio. Nam vxoris pudenda dicuntur esse mariti, non contrà, ideóque sororius fratriam ducens, nullius pudēda detegere dicitur. Atqui obiectio ista, vt parum sanè pudoris, ita nihil rationis habet. Nam si ita esset, nihil etiam prohiberet vitrico priuignam, & amitæ marito fratris eius filiam, & marito materteræ similiter eius filiam ducere, quod quum expressè inhibeatur, apparet eandem esse vtrinque rationem, & propinquitatis, & honestatis: & illud, *Quia pudēda fratris tui sunt*, nihil aliud declarare, quàm, *quia vxor fratris tui est* Sicut autem illa est fratris vxor, ita & ille est sororis maritus: ac proinde par fieret defuncto & defunctæ iniuria. Rectè igitur Basilius hac ipsa de re ad quendam scribens, in hæc etiam verba erupit: *Illud*, inquit, *Non ingredieris ad vllum consanguineum carnis tuæ, ad detegenda eius pudenda, hoc quoque consanguinitatis genus* (illud videlicet de quo nunc quærimus) *comprehendit. Quid enim esse possit homini sua vxore vel potiùs sua ipsius carne magis propinquum? non sunt enim amplius duo, sed vna caro. Quare per vxorem soror eius transiit ad consanguinitatem. Quemadmodum enim vxoris matrem non accipiet, nec eius filiam, quoniam nec suam matrem, nec suam* Basilius in epist. ad Diodorú.

filiam: sic nec sororem vxoris, quoniam nec suam sororem. Sunt enim in vtrisque communia cognationis iura. Istis verò quo iure contradici possit ego quidem non video, ac proinde contendo, ex iure diuino non magis licere fratris vxorem, quàm vxoris sororem ducere. Cur igitur, inquies in alia lege additur hæc exceptio, ILLA VIVENTE, nisi vt intelligamus vnà demùm sorore mortua, alteram ducere fas esse? Respondet Basilius eadem illa
" epistola, non temerè ex eo quod scriptum est
" colligendum esse quod scriptum non est. Et
" sanè ita est, quoties saltem id quod consequi
" videtur, vel absurdum est, vel alio loco, siue expressè, siue tacitè damnatum. Promittit
Mat.28.20 Dominus se Ecclesiæ suæ affuturum, quandiu seculum hoc perstiterit: an inde colliges, vel desinente mundo abfuturum illum à suis, vel illud frustrà adiectum esse? Non cognouit Io
Mat.1.25. sephus Mariam quandiu prægnans fuit, an ideo efficitur, vel illam postea fuisse à viro cognitam, vel illud frustrà expressum fuisse ab Euangelista? Cur ergo illud adiectum est? inquies. Nempe mortuo fratre abstinendum esse alteri fratri ab ipsius vidua, ac vicissim ex consequenti mortua sorore abstinendum esse alteri sorori ab ipsius marito, in superiore lege cautum erat: postea verò, de alia quoque specie, nempe an superstiti vxori sororem superinducere liceret, dicendum quoque putauit legislator. Etsi enim tacitè colligi posse videbatur, si ne mortua quidem vxore,

fas

fas erat ſororem eius ducere, quanuis abrupta per mortem omnis affinitas videri poſſet, multò minùs ipſa adhuc ſuperſtite id licere: tamen quum & magna per ſe eſſet illius populi in ducendis ſimul pluribus vxoribus licentia, & in hac ſpecie periculum eſſe videtur, ne quis expreſſo Iacobi exemplo abuteretur, expreſsè quoque id cauendum Moſes iudicauit. Sed & quàm effrenis fuerit Iudæorum in repudiandis vxoribus libido vel ex illa quæſtione Ieſu Chriſto à Phariſæis propoſita plus ſatis liquet. Ideo ipſe Rabbi Salomon, licet minimè ignarus à Iudæis aliter hanc legem intelligi & vſurpari, tamen arbitratus eſt ſic demum accipiendam eſſe, vt prohibeat Moſes vna ſorore ſuperſtite & repudiata, alteram ſuperinducere, quoniam videlicet repudiatæ dolor hoc modo duplicaretur. Neque ab hac ſententia alienus eſt Auguſtinus, quæ tamen non ſatis firma mihi quidem certè videtur, quum in ipſa lege nulla prorſus fiat repudij mẽtio. Alia verò etiam fuit ſummi illius maximíque memoria noſtra theologi D. Iohannis Caluini ſententia, nempe hanc legem ad inceſtuoſas nuptias, ac præſertim ad germanæ ſororis matrimoniũ nihil ſpectare, quũ de illis omnibus, & præſertim de fratris vxore & vxoris ſorore, ſatis ſuperioribus legibus ſit cautum: ſed de vna Polygamia hîc agi, quæ ſic vtcunque toleretur ob populi iſtius duritiem, vt tamen prohibeatur quiſpiam viuenti vxori ſuperindu-

Matt. 19. 3.
Rabbi Salomon in Leuit. 18.
Aug. in Leuit. q. 61.

cere sororem, id est, ex more loquendi Hebræis familiari, ipsius consanguineam (quam nimirum alioqui ducere fas esset) ne hoc modo duplici animi ægritudine prior vxor afficiatur. Sic igitur ad hanc legem responsum esto, quum tamen à Iudæis sic corrumpi, vt etiamnum hodie nulla sit ipsis religio duas sorores vicissim ducere, nō est quod quisquam miretur, quum apud illos ne patruus quidē à fratris, neque auunculus à sororis filia dicatur abstinere. Sed alia rursum occurrit, magis etiam, vt videtur, obscura difficultas in hoc argumento de glore à sororio non ducenda:

Deut. 5. 5. Lex illa nimirum Deuteronomij, qua frater non modò non prohibetur, sed etiam iubetur fratris absque filio defuncti semen accepta ipsius vxore, suscitare. Hanc igitur Deuteronomij legē cum altera illa Leuitici, prorsus alioqui repugnante, sic nonnulli conciliant (quorum etiam sentētiam idem D. Ioh. Caluinus in locum illum Leuitici scribens, amplectitur) vt fratris nomine negēt fratres germanos, sed duntaxat consanguineos (ex more Hebræorum) intelligi, & quidem eos quorum nuptiæ nō sint interdictæ, quoniam alioqui incestus præcipi videretur. Quòd si

Genes. 38. obiiciatur Iudæ exemplum, respondetur hac in re peccatum fuisse à Iuda, qui ea lege sit abusus: quæ etsi nō erat scripta, tamen, veluti à naturæ ipsius æquitate dictata, iam in vsu erat, quoniam (opinor) quæ in cuiuspiam familiam transiisset, in aliā abnubere, non nisi

cum

cum prioris dedecore, vel sui ipsius ignominia poterat. Neque sanè ambigi potest, quin lege illa excitandi fraterni seminis, quod alioqui extinctum iacebat, comprehenderetur quisque vt proximus erat agnatus, ita vt eo id facere recusante, alius à proximo propior, & sic deinceps alius alij succederet, sicut ex Ruthæ historia liquet. Verùm huic sententiæ obstant alia quædam maximi momenti. Primùm enim omnes Hebrææ linguę periti affirmant, & exemplis quoque manifestis confirmant verbum יבם, propriè de leuiro vel glore, sororio vel fratria dici, quod eleganter etiam expressum est apud Matthæum verbo ἐπιγαμβρεύειν. Itaque etiam si quod de illis propriè constitutum erat ad alios quoque propinquos accommodatur, nō videtur tamen satis commoda eorum interpretatio qui eos excludunt de quibus propriè lex sit intelligenda.

Deinde, vt illam Iudæ & Thamaris historiam omittamus, durum sanè videtur, quæstionem illam Christo à Sadducæis propositam, de septem fratribus, sic explicare quasi cognati duntaxat inter se fuerint, & quidem iis gradibus intra quos ex legibus liceret vnam eandémque mulierem ducere. Præterea verba illa Noemi ad nurus suas, *An adhuc intra me in vtero meo sunt filij qui fiant mariti vestri? Reuertimini filiæ meæ, & abite: quoniam senior sum, quàm vt virum habere queam: & si dicere possem, est mihi spes*

& potero hac nocte cum viro esse, pareremque filios, num expectabitis donec creuerint? num expectabitis in eorum gratiam, vt maritum non habeatis? illa, inquam, verba manifestè videntur euincere germanos fratres illa lege propriè significari: cæteros autem propinquos duntaxat ex consequenti. Quid ergo? nempe hanc legem oportet alterius illius generalis exceptionem esse, (quod etiam existimauit Augustinus) sed quæ peculiari quadam ratione nitatur: ac proinde in exemplum trahi nec possit nec debeat. Distribuerat enim Dominus populum illum non in tribus duntaxat, sed etiam in familiarum capita, in quibus quum primogeniti dominarentur, familiæ ex illis censebantur, ne in infinitum excresceret earum numerus. Itaque statuerat Dominus, vt si primogenitus eò vsque vixisset vt, ducta vxore, caput familiæ esset, & habitantibus simul fratribus, id est, (vt ego interpretor) adhuc expertibus coniugij, absque mascula sobole decederet, tum frater ab eo proximus, vt in primogenituram, sic etiam in fratris demortui vxorem hæres esset, & ita quidem, vt liberi ex eo matrimonio suscepti, de fratris illius mortui nomine censerentur, vt sic tegeretur illa incestuosæ alioqui coniunctionis ignominia, quoniã frater ipsammet quodammodo induebat extincti absque virili sobole fratris personam ipsius etiam thorum ingrediens.

Hoc tamen postremum sæpe fuit spretum,

tum, naturalis patris nomine seruato, præsertim si, vel quòd alij fratres deessent, vel quòd sibi quàm fratri liberos gignere nonnulli mallent, ad cognatos alioqui remotiores deuentum esset, vt vel ex vnius Ruthæ historia satis liquet, cuius filius Obed non Elimelechi, sed ipsius Boozi filius nominatur: vnde etiam multæ in genealogiis texendis, ac præsertim Matthæo cum Luca, in genealogia Christi, conciliando, difficultates sunt obortæ. Hæc igitur fuit ratio (vt ad institutum reuertar) cur quod alioqui incestuosum fuisset, tamen à Domino sit mandatum: quod certè nulla causa est cur hodie nonnulli suis prorsus damnandis libidinibus prætexant, quum neque iam valeat hæc ratio, diruta illa macerie quæ populum Dei certis finibus distinctum à reliquis separabat: neque Dei verbum isti habeant, ex quo nunc quoque valere istam singularem exceptionem colligere possimus. Stat igitur illa conclusio, neque leuiro fratriam (excepta tantùm olim specie cuius modò mentionem fecimus) neque sororio glorem ex iure diuino ducere fas esse. Itaque veteres hac de re Canones, non vt ius humanum, sed vt ius diuinum prorsus amplector, ex verbo Dei nimirum descriptos.

Quòd si leges humanæ quæruntur, idem multò magis etiam liquebit. Nam quod ad ius Pontificium attinet, tantum abest vt hanc coniunctionem permittat, vt etiam ad septimum vsque gradum initiò, deinde verò ad

Canon. Apost. 19. syn. Neocæsar. can. 2. Basil. epist. ad Diodor. c. de propinquis. & c. progeniem, & aliis sequentibus, 35. q. 2. c. vltim. Extrà, de Diuortiis.

quartum vſque, affines nõ minùs quàm conſanguineos coniungi prohibuerit: ſed ita vt iſti ſuo more, (ſicuti ſuo loco diximus, & porrò dicemus) culicem quidem colarint, camelum autem, quoties libuit, deglutierint. Apud Romanos autem quanuis ex illo Craſſi exemplo, & quadam Conſtantini conſtitutione colligi poſſit non inuſitatum fuiſſe, vt apud illos quoque frater duceret defuncti fratris viduam, tamen conſtat hoc fuiſſe poſtea expreſſis legibus prohibitum. Sic quoque Caius Iuriſconſultus celebris docuit: & poſt Romani imperij inclinationem, hoc etiam iure vſi ſunt Alemani, Baioarij, & Franci, vt planè mirari ſubeat quoſdam hodie inueniri poſſe qui eiuſmodi flagitium vt iure conceſſum, tueantur. Et de his quidem hactenus, ſi vnum hoc addidero, quod non prætermiſit etiam Baſilius: conceſſo nimirum, vt duæ viciſſim ſorores ab eodem ducantur, magnopere perturbatum iri præcipuos cognationum gradus, quum idem futurus ſit pater, & materteræ maritus, id eſt auunculus: eadem verò ex ſorore natis matertera & nouerca: aliis autem ex ſe natis, mater & auunculi vxor: iidem denique fratres, & conſobrini: quæ ἀταξία vel vnica tanti eſt momenti, vt omnes ſani iudicij homines meritò ad damnandam huiuſmodi cõiunctionem ſemper commouerit.

l. fratris. & l. vlt. C. de inceſt. nupt. C. Theod. lib. 3. ti. 12. Caius lib. Inſti. 1. ti. 4. §. Sed nec. Leg. Aleman. titu. 40. §. 1. Leg. Baioar. tit. 8. Leg. Franc. lib. 5. ti. 4.

Et de his quidem hactenus, quorum hæc ſumma eſt conſanguineos vxoris, eſſe marito

pro

pro consanguineis, & contrà : ac proinde vt inter cognatos, sic etiam alteri cum alterius consanguineis, siue in recta linea vel descendentibus, vel ascendentibus, siue in transuersa vel inæquali vel æquali, iisdem prorsus regulis, nuptias prohiberi. Itaque legem illam Atheniensium cuius meminit Terentius in Phormione, & apud Demosthenem expressã in oratione πρὸς μακάρταζον, qua videlicet cautum erat, vt orbam puellam duceret, aut dotaret qui genere proximus erat, aut interpretari de iis oportet quorum non esset incestuosa coniunctio, aut potiùs, vt ipsi naturæ honestati repugnantem, reiicere.

Sed an affines vxoris sunt marito ipsius affines, & cõtrà? vt, exempli causa, si mei quondam soceri vxor, non tamen vxoris meæ mater, sed nouerca, fuerit & socero, & meæ vxori superstes, an ego quondam gener illam potero ducere vtpote quæ vxori meæ affinis duntaxat fuerit? Respondeo, non videri quidem vllam hîc esse propriè affinitatem, sed tamen, quoniam ea quæ fuit vxori meæ nouerca, mihi fuit instar socrus, vtpote soceri mei vxor, prohibere honestatem quominus hoc matrimonium liceat. Itaque rectè de his statuisse videtur Papinianus, his verbis: *Vxorem*, inquit, *quondam priuigni coniungi matrimonio vitrici non oportet, nec in matrimonium nouercam ei conuenire, qui priuignæ maritus fuit.* Vnde rectè colligit noster Hotomanus, nec vxoris quondam soceri cum genero,

l. 15. D. de rit. nupt.

nec mariti defunctæ nurus cum socru coniunctionem probari posse: quod etiam de vxore quondam sororij & leuiri, fratriæ denique glorísve marito sit constituendum. Est enim hæc regula vniuersaliter vera, Cuius non licet inire nuptias, eius nec coniugis licet, quoniam videlicet vxor pars quædam mariti esse videtur: éstque hoc de quo agimus longè diuersum & à secundo & à tertio affinitatis genere, quòd Canonici temerè excogitatum meritò postea abrogarunt.

4 Consanguinei personarum quarum interuentu & copula contracta est affinitas, inter se coniugium contrahere non prohibentur, quoniam, vt antè diximus, subsistit graduum affinitatis prohibitio in iis qui sunt ipsa affinitatis causa, ne in hoc consanguinitatis simulachro, effectum causæ latiùs quàm ipsa causa pateat. Itaque pater & filius matrem & filiam, & duo fratres duas sorores ducere non prohibentur. Quia tamen in ista permixtione ordo ipse cognationis, cuius imago est affinitas, perturbari posset multis modis, vt si pater filiam, filius eiusdem filiæ matrem duceret: si pater & filius duas sorores: frater vitrici, priuiguam fratris: filius sororem suæ nouercæ: frater filiam vxoris fratris, fratris filius, matrem vxoris patrui: filius sororis, matrem vxoris auunculi ducat, cuiusmodi species etiã aliæ recenseri possent: idcirco rectè quoque de his olim cautum est multis canonibus. Neque dubito quin cessantibus Imperatoribus,

c. quod super his. Extra, de consang. & affin.

ribus,

ribus,& penè ruente cum Romano imperio orbe terrarum, Synodos sæpe oportuerit his rebus multùm esse intentas, quarum multa decreta meritò fuerunt à piis Imperatoribus postea confirmata. Sed audacia illa quæ multos impulit vt quod verbum Dei generali perpetuáque regula laxauit, adstringerent, quod restrinxit, laxarent: & manifesta illa ambitio ad suam iurisdictioně traducendi quod est Magistratuum proprium, sanè est piis omnibus non minùs intolerabilis, quàm Magistratuum in his curandis segnities. Eiusmodi tamen iam consummata matrimonia temerè dirimenda, ego quidem pronuntiare non ausim.

Vide Can. 54. synodi sextæ in Trullo.

Sed quæritur, An nudis sponsalibus contrahatur affinitas: quod non vno modo cadere in controuersiam potest. Quum enim (exempli gratia) matrem & filiam, aut duas vicissim sorores ducere prohibeat, mortua ante nuptias sponsa, ambigi meritò potest, num eius mariti vel sorori coniungi possim. Item, quum eam quæ fratris, vel patrui, vel filij vxor fuit, non possim vxorem habere, non temerè quæritur, an mortuo ante nuptias fratre, vel patruo, vel filio, aut alio quouis mihi intra prohibitos gradus cognato, ab eius sponsa mihi sit abstinendum. Respŏdent Iurisconsulti non propriè sic contrahi affinitatem, sed tamen rectiùs & iure facere qui ab huiusmodi nuptiis abstineant: quod vt concedã nihilominus tamen distinctione vten-

An nudis sponsalibus contrahatur affinitas.

l. si qua. D. de ritu nup. l. Seruius. D. de grad. adfi. & §. si vxor. Instit de nupt.

dum arbitror, ne summum ius hîc quoque summa esse iniuria deprehendatur. Sponsalia quippe certū est Iurisconsultis nihil aliud declarare, quàm promissionem simplicem in tempus futurum conceptam, à qua vni recedere etiam absque alterius consensu liceret. Quæ igitur hæc seueritas fuerit, obsecro, vt quum ne firma quidem coniugij obligatio inter aliquos extiterit, nedum vt reipsa coniugium initum sit, statim idem ius statuatur, ac si verum ratúmque matrimonium inter quospiam interuenisset? Velim igitur magnā quidem haberi honestatis rationem: ac proinde, si vel minima sit suspicio attentatum quippiam à sponso in sponsa fuisse, censuerim non aliter quàm vt reipsa contracta affinitate statuendum esse: sin minus, vt eos rectiùs facere censuerim qui non tantùm eius quod licet, verùm etiam eius quod expedit, rationem habēt, ita minimè sanè velim eiusmodi sponsalia, vt incestuosa, vel per se illicita, infringere. Sed quid si sponsalia firma fuerint, id est, purè, & verbis in tempus præsens conceptis inita? Hîc verò demum assentiuntur plerunque Canonici Iurisconsultis, propter publicæ honestatis iustitiam, vt ipsi loquuntur. Sed iidem quum libet, à seipsis dissentiunt, vt qui sponsalia de præsenti cum impubere facta, habeant pro sponsalibus de futuro, & tamē tradant, si quis à sponsalibus eius recesserit quam septennis desponderit, quod licet non posse eius matrē ducere. Ego verò

c.8.11.12 & 13. 27.q. 2.& c. ex sponsalibus. Extrà, De spōsalib. Vide c. literas.&c. duo, Extrà, de desponś. impub.

verò Augustini sententiam sequutus ab ipso etiam Gratiano prolatam arbitror illam mulierem non pertinere ad matrimonium cum qua commixtio sexus non doceturfuisse. Nec obstat quod sponsa in quibusdam pro vxore censetur, quoniam videlicet etsi non re ipsa, at iure tamen vxor est, ideóque non magis sponsam quàm vxorem cuiuspiam ducere licet, quoniã duos simul maritos vna mulier habere non potest, & tanquam adulter punitur qui sponsam alterius corrupit. Sed ea in re de qua nunc quærimus, quum ipsa sanguinis commixtio potissimùm respiciatur, quã Moses honestè significat detectionis nomine: non video quî esse debeat eadem nudorum sponsalium, quæ consummati matrimonij ratio. Consummatum autem matrimonium voco, quum ducta est vxor: neque bonos illos cœlibes Canonicos nobis sequẽdos arbitror in iis arcanis peruestigandis, quæ tecta permanere multò præstat, quàm curiosè atque adeò turpiter, vt ipsi faciũt, ea scrutari.

Leuit. 18, & 20.

c. extraordinaria. 35. q. 2. & ibi glossa sanè turpis.

Sed an ex alio quàm legitimo coitu iusto videlicet matrimonio, contrahitur affinitas? Respondeo, primùm si incestuoso adulterio se polluat quispiam, vel iam coniunx, vel verè sponsus, non eam esse vim huius illegitimæ coniunctionis, vt propterea firma sponsalia dirimantur, aut verum matrimonium præcedens soluatur, (nisi pars offensa separationem postularit) vt si, exempli gratia, sponsus vel maritus quispiam,

An quouis coitu contrahatur affinitas.

c. 10. & 11. Extrà, de eo qui cogn. cõs. vxor.

matrem aut ſororem ſponſæ vel vxoris ſuæ corruperit, non propterea vel ſponſalia dirimentur, vel matrimonium, quaſi affinitas cum matre aut ſorore vxoris per inceſtum ſit contracta. Sed quid ſi ſolutus quiſpiam) vt loquuntur) vel maritus, aut cum ſoluta quapiã ſit ſcortatus, aut cum aliena vxore, abſque inceſtu tamẽ, adulterium commiſerit? an propterea alteri ab alterius conſanguineis, vt in affinitate vero matrimonio contracta, fuerit abſtinendum? Mihi quidem ita omnino videtur, vt hîc quoque valeat quod de ſeruilibus cognationibus & affinitatibus Paulus Iuriſconſultus reſpondit: nempe in contrahendis matrimoniis naturale ius & pudorem inſpiciendum eſſe. Multò magis verò id intelligendum eſt vbi de cognatione ipſa quæritur, quàm certum eſt quouis quantumuis illegitimo coitu contrahi. Hîc autem etiam operæpretium eſt conſiderare quàm rectè & ſapienter omnia noſtri Canonici.

l.14. D. de rit. nupt.

Affinitas, inquiunt, *poſt matrimonium iniquè, contracta, putà ſi quis cum ſorore legitimæ coniugis ſit fornicatus, illi nocere non debet, quæ iniquitatis particeps non extiterit.* Rectè id quidem, vt & illud quod ex eo conſequitur, vt videlicet fides poſtulanti legitimæ vxori ſeruetur. Verùm quo iure tandem conſtituunt, vt ipſi inceſtuoſi abſque vlla ſpe vnquam ineundi coniugij permaneant, ſed ſemper continentiam ſeruare teneantur? an enim quia inceſtuoſi, idcirco continentiæ donum habent?

c.10 De eo qui cog. conſ. vxor.

c.1. & 4. & 5. & 8. & 9. & 10. ibid.

Itaque illos potiùs decuit Magistratum seriò commonefacere, vt eiusmodi homines iustis pœnis afficeret, & siquidem ille cessaret, matrimonio vel soluto, vel, si reconciliari pars offensa malet, post legitimam pœnitentiam redintegrato, ad vitam meliorem miseros peccatores cohortari, quàm vltrò animas ipsas Satanæ & carni vstulandas tradere: quamobrem etiam paulò æquiores Canonici istam aliorum iniquam seueritatem improbarunt. c. si quis cũ duabus 33. q. 2.

Istud verò longè absurdissimum profectò videtur quod est ab Alexandro tertio responsum, vt si quis sponsæ suæ non cognitæ matrem cognouerit, neutram habeat, sed tamen cum alia possit contrahere: quòd si sponsam vel ante, vel post matrem cognouit, nõ modò neutram habeat, sed etiam ab omni spe vllius coniugij arceatur. Nam certè, vel illum pœnas luere oportuit, vel cessante Magistratu, aut cum sponsa reconciliari, aut vbi Ecclesiæ satisfactum esset, illi nõ adimere quod omnibus dicit Apostolus, vt qui non potest continere, nubat in Domino. c. 2. ibid.

Sed quid prætexent istis suis iniquissimis simul & ineptissimis decretis? Fortasse Dauidis exemplum, qui decem suas concubinas ab Absalomo constupratas quandiu vixit vinctas detinuit, neque vnquam attigit. Verùm in hoc exemplo quàm multa sunt dissimilia? Quòd ab illis postea Dauid abstinuit, rectè sanè fecit, & vix aliud suaderemus ei 2. Sã. 20. 3.

32.q.5 cuius vxor ſeſe inceſtu pollui ſiuiſſet: ſin minus, ne ipſi quidem Canonici negabũt adulteram videri non poſſe cui vis eſt illata. De Abſalomo verò ſi ſuperuixiſſet, quid conſtiturus fuerit Dauid, coniici poteſt ex hiſtoria. Nempe ipſi pepercisſet indulgentiſſimus pater: quin tamẽ capitali ſupplicio dignus fuerit Abſalomus, ambigi non poteſt, quod etiam iuſto Dei iudicio luit. Hoc igitur Abſalomi inceſtuoſi exemplum nihil ad continentię votum ſpectat. Superſunt in hoc exemplo decem illæ cõcubinæ quæ propter inceſtum vinctæ manſerunt abſque vlla ſpe coiugij. Atqui præterquàm quòd pro regula ſumi nõ debent quæuis, quantumuis laudatorum Patrum exempla, de hoc Dauidis facto in vtranque partem iure diſceptari poteſt. Si in inceſtum cõſenſerant, nõ rectè facit Dauid quòd in eas ex lege nõ animaduertat. Error autem alter ex hoc errore naſcitur, quod ita parcit eorum vitæ, vt eas niſi continentiæ donum habebant, vſtionis periculo exponat. Sin verò non conſenſerant, cur eas ſaltem non planè repudiat, ſi retinere non placet propter facti in eas quantumuis inuitas admiſſi turpitudinem? an quoniam regiæ concubinæ fuerant, non ſatis tutum erat eas cuipiam elocari? atqui politica hæc ratio conſcientiam non potuit, aut certè non debuit pacare.

Quid ſi igitur dicamus id factum ex earum conſenſu, nempe obſtabit quod narrat hiſtoria, vinctas fuiſſe & in cuſtodia retentas,

tas. Itaque meo iudicio, in hoc facto constituendum est Deum, quum hac ignominia vltus esset perpetratum aduersus Vriam scelus voluisse memoriam eius rei, quandiu illæ vixerunt, extare: ac proinde particulare hoc factum non esse ad imitationem trahendum. Neque verò dicitur Dauid eas perpetuæ custodiæ pœna semel multasse, nedum vt ad votum continentiæ induxerit, vt isti fieri volunt: sed duntaxat eas tenuisse vinctas, & ab eis abstinuisse ad mortem quidem earum vsque, sed proculdubio rationem ipsarum conscientiæ, si necesse fuisset, habiturus. Deinde in tanta vxorum & cōcubinarum turba, probabile est consueuisse euenire, vt illud vix posset locum in singulis habere, quod tamen est iusti matrimonii proprium, nempe, vt vir non habeat sui corporis potestatem. Quomodo enim vir vnus, vel libidinosissimus, tā multis sufficere potuisset? Subiectas igitur & viro prorsus obnoxias esse oportuit plerasque, præsertim concubinas, quas vir fortassis aliquot annis non attingeret: & quibus etiam nisi quum prorsus liberet, vti non teneretur. Hæc igitur incommoda necessariò cum Polygamia cohærentia istis, post tātum admissum scelus, non prorsus noua, vel iniqua videri potuerunt. Idem autem certè in incestuosos, alioqui monogamos, qui tamen non habeant cōtinentiæ donum, ex hoc Dauidis exemplo prorsus impari constitui nec potest, nec debet: etiam si factum istud vitio

non carere concederemus.

An sponsi vel coniugis morte tollatur affinitas.l. 15 D.de ritu nupt.§. affinitatis & § socrũ,inst. de nupt.

Sed an alterius sponsi, vel coniugis morte tollitur affinitas superstitis cum defunctæ personæ consanguineis? Iurisconsulti respondent sublatam quidem affinitatem videri, sed manere tamen eandem prohibitionem propter publicam honestatem: quibus eò vsque assentior, vt etiam repudio vel diuortio interueniente, idem statuendum existimem. Soluto quippe vinculo quod plures familias copulabat, necesse quidem est separatas fateri quæ priùs erant coniunctæ, sed ita vt coniunctionis memoriam adhuc vigere publica honestas iubeat. Sed & alio argumento solutam esse affinitatem liquet. Nam si, verbi gratia, superstes gener meus aliã ducat, ea quanuis filiæ meæ successerit, tamen est mihi extranea, ac proinde illam, si vidua fuerit, ducere non prohibeor: quãuis religiosi nostri Canonici alterum hoc affinitatis genus esse voluerint, cui & tertium adiunxerũt, putà si vidua illa, mortuo illo qui gener meus fuit, alteri nupserit. Sed bene est quod ipsimet istius commenti authores postea fictitia hæc impedimenta sustulerunt.

c.de propinquis 35. q.3. c. porrò ibidem.

De pœna incestus ante legẽ & sub lege. Gen 38.24. Leuit.18. & 20. Pœna incestus sub

Cæterùm quæ tum ante legem, tum sub lege fuerit incestus pœna, ab ipsa videlicet naturæ honestate dictata, ex sacris literis apparet: capitalis nimirum, qualis etiam initiò fuit apud Romanos, vt qui adulterium quoque capitis Pœna sæpe punierint. Sed inclinante paulatim hominũ iudicio ad deteriorem

rem partẽ excogitatæ ſunt exceptiones, quæ iuſtiſſimas illas leges antiquas inutiles redderẽt. Inde eò ventum eſt, vt capitalis pœna penitus ſublata ſit, nulla certè ratione, & magno cum totius Romani imperij dedecore, quum multo rectius eſſet illud quod apud Ciceronem ex antiquo iure refert Atticus INCESTVM PONTIFICES SVPREMO SVPPLICIO SANCIVNTO. Sed de his viderint Magiſtratus quibus eſt gladii poteſtas commiſſa. Nos ea perſequimur quæ ſunt Eccleſiaſticæ iuriſdictionis propria, id eſt, quæ ad eorũ munus ſpectãt qui ex verbo Dei conſcientias ſibi commiſſas regunt.

posterioribus Imperatoribus. l. ſi adulterium. D. ad l. Iul. de adult. l. ſi quis inceſti. C. inceſ. nupt. Et auth. de inceſt. col. 2. Cõſtit. vlt. §. 1. Cic. de legib. 2.

In veteribus igitur Canonibus illud laudabile eſt, (videlicet ex verbo Dei conſtitutum) quòd inceſtuoſa ſiue ſponſalia, ſiue coniugia, (de his enim ſimul iampridem in hoc argumento compendii cauſa diſſerimus) omnino dirimenda iudicarint, quod tamen indiget ea interpretatione cuius antea mentionem fecimus. Neque enim propriè dirimi dicitur quod nunquam ritè coniunctum fuit. Itaque & ſponſalia & coniugia huiuſmodi potiùs pronuntiãda ſunt ipſo iure inutilia & irrita eſſe, vt quæ ſponſalium & coniugij ſpeciem duntaxat habuerint. Sed & illud ex verbo Dei rectè conſtitutum & obſeruatum fuit, vt eiuſmodi flagitiorum rei (reos autem appello, qui ſcientes prudentes tale quippiam admiſiſſe legitimè conuicti fuerint) ex Eccleſia eiicerentur. Verùm quod

veteres Canones qua pœna inceſtuoſos affecerint.

certum illorum pœnitentiæ tempus tam præcisè & tam diuturnum constitutum est, id ego verò neque in hoc flagitio neque in aliis probo. Nam si ne tum quidem resipuerint, quo iure illos receperis? Sin verò citiùs quàm sperari posset resipuerint, cur diutius illos afflixeris? Deinde quum istiusmodi temporum præscriptiones certum sit aditum patefecisse doctrinæ satisfactionum & indulgentiarum (ad quæ remedia necessariò deuenire multos coegit ista veterum Canonum non satis profectò considerate instituta disciplina) causa nulla est (opinor) cur ista in vsum reuocentur. Quis enim est, obsecro, qui intra quod tempus Dominus sit cuipiam daturus vt resipiscat, definire possit? resipiscentis verò peccata quo iure retinueris, quæ iam esse in cælis remissa meritò videantur? an vt publico Ecclesiæ offendiculo satisfiat? atqui optimè satisfactum est Ecclesię vbi cōstiterit peccatorem resipuisse, quod vnum præcipuè in isto pœnæ genere spectatur: an verò potiùs, vt an satis seria sit pœnitentia temporis spatio probetur? id verò etsi minimè negligendum est propter hypocritas, tamen qui possit præcisè certo temporis curriculo definiri, ego quidem non perspicio. Itaque hoc tādem extorsit ipsa necessitas, vt arbitrariæ essent pœnitentiæ quas vocant. Neque his obstat quod ex Isidoro refert Gratianus, de Aaronis & Mariæ pœnitentia septem dierum. Cur enim ipsi septem dies in

c. tempora 27. q. 7 c. hoc ipsum 33. q. 2.

ſeptem annos tranſmutarunt? & vix potuit ad deflendum peccatum illis præſcribi breuius temporis ſpatium: quomodo etiam accipienda ſunt ſpatia legalis impuritatis diuerſis temporibus definita, ſed admodum breuibus, vt cõqueri nemo de ſeueritate potuerit? Itaque ſtandum potiùs fuiſſe iudico Apoſtoli doctrinæ & exemplo, qui quum de inceſtuoſo illo Satanæ tradendo præciperet, non vt periret (ſicut nonnulli perperam admodum interpretantur) ſed potiùs vt erudiretur: neque tempus vllum neque continentiæ perpetuæ votum præſcripſit, (quî enim id faceret?) verùm ſimulátque intellexit quãtopere ipſum ſceleris admiſſi pœniteret, nihil antiquius habuit, quàm vt primo quoque tempore rurſus receptus ille triſtitia non abſorberetur.

1. Cor. 5. 5. & 2. Cor. 2. 7.

Noſtri verò boni Pontifices ſeueri ſcilicet veterum Conciliorum & Canonum vindices, quid hîc tandem? Primùm quidem, ſicut ſuprà demonſtrauimus, vt ipſo numine religioſiores viderentur, in tranſuerſa cognationis & affinitatis linea, ad ſeptimum vſque gradum prohibitionem nuptiarum protraxerunt, nouam etiam eámque ineptiſſimam & falſiſſimam graduum numerationem commẽti. Deinde triplex affinitatis genus excogitarunt, & iis quidem additis rationibus quæ vel ipſos lapides ridere cogãt, nedum vt peccantibus lachrymas excutiant.

De pœna inceſtus ſub Pontificio iure.

Vide c. fraternitas, 35. q. 10.

Postea verò tandem coacti sunt intra quartum suum gradum, ipsorum modo numeratum, id est, octauum subsistere. Quorsum id verò? certè sicut ipse exitus ostendit, vt quò arctiora vincula nexuissent, eò lucrosior esset eorundem relaxatio, vt quemadmodum de ipsorum sacris Sannazarius scripsit,

Vendere iure potest, emerat ipse prius: sic quoque scribere de istis Papæ interdictis planè liceat:

Nexuit ipse priùs, soluere iure potest. Quòd si fortè sibi iniuriam à me fieri Cacolyci nostri conquerentur, saltem mihi concedent (opinor) vt ad summos illos ipsorum Doctores mihi liceat prouocare. Legãtur ergo quæ illi quàm copiosissimè de istiusmodi quas vocant, dispensationibus obseruãt in 4. Sent. distinct. 34. Eorum autem doctrinæ cuius vel Satanã ipsum pudere possit, hæc summa est: prohibitionem quidem inter ascendentes & descendentes esse moralem ac perpetuam: alios autem gradus omnes transuersos videlicet, lege tantùm iudiciali prohiberi: hac, quum vnis Israelitis sit perlata, nos minimè obligari nisi quatenus Ecclesia eos admisit, cuius caput, quum sit Papa Romanus fas illi esse iustis de causis (quasi verò iustum quicquam esse possit quo diuinum ius violatur) leges illas relaxare. Hæc illi, additis etiam quibus id confirment exemplis, nimirum quòd fratres & sorores initio generis humani vnà sese coniunxerint, quòd

Vide Caietanum in secundam secundæ Thomæ q. 154. art. 9.

Abra-

Abrahamus Saram ſororem ὁμοπάτριον, Iacobus duas ſorores, Amramus Iochæbetam amitam duxerit, fratres denique fratrum ſemen iuſſi ſint excitare. Mirum ſanè iſtos præterire potuiſſe vel quod Catullus & Ouidius de Magorum apud Perſas ortu, Lucanus de Arſacidis, & ipſe Tertullianus noſter de Perſis, vel Æmilius Probus de fratrum & ſororum apud Athenienſes nuptiis commemorant, & quæ ſunt à Ptolemæis in Ægypto palàm factitata. En quæ ſit iſtorum in ſeruanda matrimonij honeſtate ſeueritas, quorũ ſpurcitiem quid attinet pluribus refutare? Certè quanuis inter inceſtuoſos concubitus alius ſit alio deteſtabilior, tamen ſi verũ eſſet quod illi impudentiſſimè comminiſcuntur, prohiberi gradus illos iure quodam Iudæorum ciuili, non iure ipſo gentium ſiue naturæ, feciſſet iniuriam Cananæis Dominus, quum eos vſque adeò argueret omnium iſtorum ſcelerum, vt eos propterea mox extirpandos ac penitus delendos prædiceret, hac etiam addita comminatione, fore vt ſi Iſraelitæ illos imitarentur, eos quoque ſolum ipſum euomeret.

Quid quod prophani ipſi Iuriſcõſulti hoc ius gentiũ eſſe apertè dixerunt, & Plato, iſtis certè, Chriſti ſcilicet vicariis diuinior, palàm de his ita ſenſit? Libet enim totum locum ſubiicere, vt iſtos Cynædos Romanos quibus Philoſophi ſæpius quàm illi Prophetæ vel Apoſtoli ſapiunt, tantò apertiùs coargua-

l. ſi adulterium. §. ſtuprũ. D. ad leg. Iul. de adult.

Plato de legib. 8.

mus: sic igitur ille,

Ὅταν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ τῳ γένωνται καλοί, καὶ περὶ υἱέος ἢ θυγατρὸς ὁ αὐτὸς νόμος ἄγραφος, ὡς οἷόν τε ἱκανώτατα φυλάττειν μήτε φανερῶς, μήτε λάθρα συγκαθεύδοντα, ἢ πως ἄλλως ἀσπαζόμενον, ἅπτεσθαι τούτων. ἀλλ' οὐδ' ἐπιθυμία ταύτης τῆς συνουσίας τὸ παράπαν εἰσέρχεται τοὺς πολλούς. Id est, *Si cui soror aut frater formosi fuerint, itémque de filio vel filia, eadem lex est nõ scripta, quã maximè fieri potest cauendũ ne quis vel palàm vel clàm, vnà dormiens, aut alia quacũque occasione illos salutans contrectet. Imò plerosque ne vlla quidem istiusmodi congressus cupiditas subit.* Excepisset Plato, si nostris tẽporibus vixisset, Romanos saltẽ Pontifices, Alexandrũ Borgiã & Paulum Farnesiũ, si illos nosset, vel certè potiùs inter homines non numerasset. Et mox, Οὐκοῦν σμικρὸν ῥῆμα κατασβέννυσι πάσας τὰς τοιαύτας ἡδονάς, τὸ ταῦτα εἶναι φάναι μηδαμῶς ὅσια, θεομισῆ δὲ καὶ αἰσχρῶν αἴσχιστα. τὸ δ' αἴτιον ἆρα τούτου ἐστὶ, τὸ μηδένα ἄλλως λέγειν αὐτὰ, ἀλλ' εὐθὺς γενόμενον ἡμῶν ἕκαστον, ἀκούειν τε λεγόντων ἀεὶ καὶ πανταχοῦ ταῦτα, ἐν γελοίοις τε ἅμα, ἐν πάσῃ τε σπουδῇ τραγικῇ λεγομένῃ πολλάκις, ὅταν ἢ Θυέστας, ἤ τινας Οἰδίποδας εἰσάγωσιν, ἢ Μακαρέας τινὰς ἀδελφαῖς μιχθέντας λαθραίως, ὀφθέντας δὲ ἑτοίμως θάνατον ἑαυτοῖς ἐπιθέντας, δίκην τῆς ἁμαρτίας. Id est, *Vno igitur verbo omnes istiusmodi voluptates restinguuntur, nempe si nefaria hæc esse dixerimus, & numini exosa, atque adeò turpium turpissima. Huius autem certè vel hæc probatio fuerit, quòd nemo aliter de dis*

loquatur

loquatur, sed nostrûm vnusquisque à primo exortu ita semper & vbique de his rebus loquentes homines audiuerimus, tũ in illis ludicris, tum sæpenumero in illis magis seriis tragicis quæ vocãt, quum Thyestas aut Oedipodas inducerent, aut Macareas aliquos sororum cõsuetudine clàm abusos, mox sibiipsis visos mortem, quæ nimirũ esset sceleris sui pœna consciscere. Hæc ille: quæ si quis comparet cum illis Pontificiorum doctorum scriptis, quis tandem sani iudicij vir non malit Platoni, quàm Romano illi fœdissimo scorto assentiri? De illis autem omnibus exemplis, quod sit illorum pondus suo loco declarauimus. Iacobi verò factum si tantopere ipsis placet, agè, quid tandem obstat quominus Polygamiam apertè quoque concedant, & ita quidem vt duas etiam sorores simul habere liceat, si modò pecuniam D. Satanissimo Papæ persolueris? Sed hæc sunt scripta fortassis à quibusdam Paparum adulatoribus, ab ipsis autem Pontificibus minimè vsurpata. Imò verò quis ignorat illustrissimas Europæ familias illis authoribus iam pridem fuisse istiusmodi Romanis spurcitiis contaminata? Sic Philippus eius nominis secundus Burgundiæ dux, Patrum memoria, viduam sui patrui duxit: sic Ferdinandus rex Neapolitanus amitã suam: sic Emanuel Portugalliæ rex, duas sorores: sic Catharina Angliæ regina, nostra memoria duobus vicissim fratribus nupsit, vt de nostris temporibus nihil dicam.

Noui ego hos in Gallia nobiles, quorum

vnus ſorores duas:alter fratris, tertius patrui viduam etiam num hodie apud ſe ex Pontificis Romani conſenſu retinet, ad quem refugerunt miſeri quum in Gallicarum Eccleſiarum Synodo à noſtris non potuiſſent iſtiuſmodi flagitij approbationem obtinere. Quid plura? Martinus quintus, in præclaro illo Conſtantienſi Concilio electus, fratris cuiuſdam cũ ſorore germana matrimonium ſcribitur comprobaſſe, quod an iure ſit factum adhuc inter noſtros Canonicos ambigitur. Itaque vt hæc omnia vno verbo concludamus, quæcunque anathemata iſti hypocritæ aduerſus inceſtuoſos crepant, mera ſunt ludibria, adiecta illa exceptione, niſi aliter Romano Põtifici, qui eſt ſupra omnes, videatur. Et quid eſt attollere ſe ſupra ipſum numẽ ſi hoc nõ eſt? Itaque dictũ illud Pauli de doctrina dæmoniorũ, iſti filio perditionis quadrare comperietur, non modò quũ prohibet, verùm etiam quũ cõcedit matrimonia vt omnibus modis ſit Antichriſtus. At vos Reges & Principes Chriſtiani, quouſque tandem ab iſta fœdiſſima meretrice ſeptem mõtibus inſidente vos patiemini dementari?

Vide Conciliũ Romanũ ſub Gregor. ſecundo.

1. Tim. 4.

De ſpõſalibus abſque parentũ vel eorũ qui parentũ loco ſunt, conſenſu factis.

Iam verò nobis dicendum eſt de ſponſalibus clandeſtinis, id eſt, abſque eorum conſenſu factis in quorum poteſtate ſunt contrahentes. Illa igitur quum Dei voluntati ac mandato, ipſíque adeò naturali æquitati ex diametro repugnent, Deo auctore cõciliata videri nõ poſſunt, ideóque inutilia, & ipſo (vt loquun-

loquuntur) iure nulla sunt. Dicamus autem primùm de iure diuino. Honorem qui parentibus à liberis debetur, æstimandum esse ex parentum in liberos potestate nemo (vt opinor) inficiabitur. Liberos autem numeratos fuisse inter patrisfamiliâs bona seu fortunas, liquet saltem ex antiquissima Iobi historia, quum Satan facta sibi potestate omnes Iobi facultates perdendi, liberos quoque ipsius inuadat. Liberis igitur, sese aliis mancipare, non magis quàm seruis licuit, nisi ex parentum consensu: ídque ęquum & honestum esse res ipsa clamat, quum liberi seipsos parentibus secundùm Deum debeant, ac proinde multò etiam meliore ratione in parentum bonis habeātur, quàm vlli serui siue dominati, siue pretio comparati. Quod autem sub Lege non correxit Dominus, nępe vt patribus liceret, cogente nimirum egestate liberos suos ad seruiendum diuendere, etsi est fortassis ex eorū numero quæ propter illius populi duritiem tolerauit potiùs quàm approbauit: arguit nihilominus summam semper fuisse parentum in liberorum corpora, potestatem: vt & illud quod diu apud Romanos viguit, nempe, vt patres in filios ius vitæ & necis haberent. Quòd si quæritur quippiam magis peculiare, & ad liberorū matrimonia propriè spectās, quid obstat quin pro expressa lege habeatur, quod perpetuo in vsu fuisse liquet? Rebecca sanè nonnisi ex Bethuelis manu petitur & accipitur. Iacobus à

Iob. 1. 12. & 18.

Exod. 21. 7.

Genes. 24. & 27. & 29.

Exo.22.15. & 34.12.15. Deut.24. Labane suas vxores sumit. Eandem patriam potestatem inculcat Moses, de virginis stupratore differens, itémque de generis ac nuribus ex prophanis populis non accipiendis. Iud. 14. & 21. 2.Sam.13. 13. Idē liquet ex Israelitarum aduersus Beniaminitas iureiurando. Sāpson quoque licet amore peregrinæ inflammatus, requirit tamen patris consensum. Thamar ex fratris stupratoris 1.Cor.7.38. manibus euadere sic conatur. Paulus agens Euar.epist.1.tomo Cōc.1. Leo epist. 92.c.4.c. aliter legitimū, & c. nostrates, 30.q.5.c.si verum.31. q.2. de virgine vel elocanda, vel asseruanda quod ius patrum esse voluerit in liberos manifestè ostendit. Huic autem verbo Dei sic assentiuntur veteres Patres, tum Græci, tum Latini, vt ne vnus quidem dissensisse cōperiatur. Quid plura? Ipsi quoque Pontifices, Euaristus, Leo primus, Pelagius, Vrbanus, Nicolaus, nō aliter iudicant. Ambr.de Abrah.lib. 1.cap.9. Tert.ad vxor.lib.2. Basilius ad Amphilo. epist.1.c. 38.40.43. Synodi quoque veteres eò vsque damnant clandestina coniugia, (inter quæ vel præcipua sunt de quibus agimus,) vt etiam scientes, præsentes, auxiliantes, excommunicationis sententiæ ipso (vt loquuntur) facto subiiciant. Cōcil.Lateran. sub Innoc.3. c. 51 & alibi passim c. tria legitima.36. q.2. Syno.Senon.c.37. Leges autem ciuiles his de rebus & à veteribus Iurisconsultis, & ab Imperatoribus summo consensu scriptæ, adeò vt ne vidua quidem, licet emancipationis libertate gaudeat, intra vicesimum quintum annum excipiatur, notiores sunt quàm vt ignorari, clariores quàm vt obscurari, sanctiores quàm vt iure aboleri possint. Quid obstat igitur quominus eiusmodi sponsalia prorsus inutilia irritáque semel pronuntiemus? Imò etiam viduarum quæ iam sui sunt

iuris ſponſalia clam parentibus inita, vt inutilia non ſint, tamen iuſtiſſima reprehenſione non carent.

Sed quid ſi eiuſmodi ſponſalia coniugium ſit reipſa conſequutum? Certè ſi cauſa ſpectetur, cur prorſus irrita ſint huiuſmodi ſponſalia, (quoniam videlicet conſentire in ſui ipſius traditionem non poteſt qui ſui iuris non eſt) efficietur multò minùs valere ipſum coniugium, vtpote in quo expreſſior etiam ac certior conſenſus requiratur. Diluenda ſunt tamen quæ in contrariam partem afferuntur. Sed hæc agè in eum locum reiiciamus in quo de diuortiis diſſeremus.

Oboriuntur autem hoc loco nonnullæ maximi momenti quæſtiones. An enim liberi coguntur iis in quorum ſunt poteſtate neceſſariò conſentire? Reſpondeo nō cogi quidem, quoniam liber in primis, ac penitus volūtarius cōſenſus in matrimonio requiritur, ſed tamen reuerentiam quæ parentibus debetur, & iis qui parentum loco ſunt, hoc poſtulare, vt ſine maxima cauſa ab iis non diſſentiatur. Viciſſim autem æquū eſt vt parētes cum liberis ſuis agant moderatè, nec eos inuitos ad hoc vel illud matrimonium cogant. Quid ſi verò vel non ſatis inter parentes & liberos poſſit conuenire, vel parentes officiū non faciant? Nēpe tentanda hîc ſunt mitiora omnia remedia, expugnanda eſt patrum ſeueritas omni officij genere, cauendum viciſſim patribus ne abutantur poteſtate ſibi à

An cogi poſſit conſenſus.

Gen. 24. 57. Ambro. in 1. Cor 7. Vide 31. q. 2. & c. honorantur, 32 q. 2. & c. quum locū, Extrà, de ſponſ. l. 12. & 14. C. de nup. l. non cogitur. D de rit. nup. l. 6. & 12 & 13. D de ſponſal. l. 9. D de rit. nupt. l. 1. & 20. C. de nup.

Deo attributa. Quòd si nihil æqui potuerit alia ratione obtineri, tum sanè adeantur Magistratus oportet, quorum etiam munus est partim leges de his rebus quàm æquissimas ponere, partim veluti sese medios interponere, vt neque violetur patria potestas, neque ab iniquis & tam dulci nomine indignis patribus liberi opprimantur.

An qui tacuit consensit.

Sed an consensisse iudicandus est qui non dissensit? Nempe videtur æquitas hoc postulare, vt parentes, vel qui parentum loco sunt nisi expressè dissenserint, consensisse videantur, quoniam nulla neque vis neque metus violenta suspicio in ipsos cadit. De liberis autem, & in aliena potestate positis, etsi videntur idem sentire Iurisconsulti, tamẽ non possum idem statuere, sed hoc potiùs seruandum puto, vt quoniam & patria auctoritas & ætatis imbecillitas facilè potest plenã voluntatis libertatem impedire, ipsa consensus expressio loco minimè suspecto requiratur. Addo & illud, etiã si expressus fuerit consensus, tamen si pertinaciter negata fuerit copula, dignam rem videri de qua diligenter inquiratur, vt nulli nisi planè libero & voluntario consensu coniuges habeantur. Vbi autẽ interuenit copula, frustrà certè coactio à sponso prætexitur: neque de spõsa aliter statuendum videtur, nisi fortè vim sibi allatam, cui neque tunc neque postea vnquam consenserit, liquidò probarit.

l.7.& 12. D.de spõs. l.22. D.de ritu nupt. Vide 31. q.2.

c.6.&.13. & 14.& 21 & 28. Extrà, despõsal. & c.11. Extrà de desponś. impuber.

Desponś. impub.

Verùm quid si ex parentum quidem consen-

ſenſu, aut etiam iuſſu, inita ſunt ſponſalia, ſed inter vtranque vel alteram ſaltem impuberem perſonam? Reſpondeo hæc ſponſalia nullius eſſe momenti, niſi poſtea nouo puberis facti conſenſu confirmentur aut malitia ætatem ſupplente, concubitus interuenerit. Nec enim videri poſſunt conſenſiſſe qui qua de re agatur intelligere per ætatem nequeũt. Quia tamen inter infantiam & pubertatem, tanquam inter duo extrema, media quædam eſt ætas in qua nec prorſus expertes intelligentiæ, nec tamen ſatis intelligentes ſunt homines, ideo inter conſenſum eorum qui planè intelligunt quid ab iis agatur in quorum ſunt poteſtate, & eorum conſenſum qui ad res iſtas intelligẽdas penitus ſunt inepti, media quædam quaſi conſenſionis ſpecies conſtitui poteſt. Hinc illa triũ hominis ſtatuum diſtinctio, quam ſequutus Modeſtinus non vult inter minores quàm ſeptẽnes fieri ſponſalia, quod etiam Leo Imperator cauit, & Alexander tertius reſpondit. Sed vtcunque ſit, iſtiuſmodi ſponſalia, quum, quibuſcunque tandem verbis vtaris, non poſſint niſi in futurum tempus fieri, plenè non obligant impuberem, niſi vbi pubes factus fuerit, alius conſenſus, vel tacitus, vel expreſſus, conſequatur. Interea verò dum pubertas expectatur, fateor non poſſe puberem à ſponſalibus cum impubere factis diſcedere, & affinitatem veluti iam pro contracta haberi, tantiſper dum quis ſit rei futurus exitus, tempus

30.q.2.& c 7.& 8.& 9. Extrà, de deſponſ. impub. Later. Conci. ſub Alex.3 parte 6. Can.3.& 7. & 10.& 26. & 29.

l.14.D.de ſponſal.

Leo nou. 109.c. 4. & 5.Extrà, de deſponſal. impuber.

c.7.& 13. Extrà, eodem.

ipſum patefaciat, Probo & illud, vt intra pubertatis annos diſſentire non poſſit impubes, ſed pubertas expectetur. Verùm id quod reſpondit Honorius, puberẽ factum omnino teneri adimplere quod ipſo impubere pater promiſerit, minimè probo: vt nec illud Vrbani reſponſum, attentationis nullum eſſe momentum, etiam circiter duodecimum annum factæ. Vt tamen ingenuè dicam quod ſentio, non ſatis prudenter facere mihi videntur qui eiuſmodi matrimonia tanto antè tempore præmeditantur, quorum quàm infelix plerunque ſit exitus, quodcunque tandem bonum publicæ pacis prætexatur, vtinam non poſſet tam multis & tam illuſtribus exemplis demonſtrari. Certè non minimam partem earum calamitatum quibus iactata eſt Europa ab hinc annos octoginta (ne vetuſtiora commemorem) eiuſmodi intempeſtiuis coniugiis non minùs temerè diſſolutis quàm callidè conciliata fuerant, acceptam ferre oportet. Cæterùm patri licuiſſe ex iure Ciuili nuntium ſponſo remittere, manente in poteſtate filio, mirandum non eſt: quum ſponſalia in futurum tempus concepta, cuiuſmodi tunc erant omnia, præciſè neminem obligarent, nec magna tum eſſet religio ipſa quoque coniugia diſſoluere.

c.1. & 10 extra, eod

l. in poteſtate. D. de ſponſ.

De ſponſ. vi aut metu extortis

Ambro. in 1 Cor. 7. 31 q. 2. Si verũ & de nepotis, & Lotharius.

Sponſalia quoque facta per vim vel metum qui in conſtantem virum cadat, (qua de re paulò antè aliquid dixim⁹) niſi ſubſequẽte

altero

altero libero consensu rata habeantur, nullius momenti censentur. Etsi enim eiusmodi promissio non est absque aliqua consensus specie, & præsertim si iusiurãdum accesserit, etiam cum damno nostro præstanda videtur fides: tamen quia rectè iudicant sapientes in hoc præsertim contractu, vt qui spopondit, cogi ad rem præstandam possit, liberrimum consensum requiri: eiusmodi promissiones, si de vi aut eiusmodi metu bene constiterit, inutiles esse statuuntur. Grauiter tamen monendus est qui fidem dedit, videat etiam atque etiam quo animi affectu id fecerit, ne in conscientiam peccet. Sed & illud obseruandum est quod paulò antè dixi, nempe si sequuta sit copula, vel etiam attentatio, cui nõ restiterit mulier, frustrà vim aut metum postea prætexi. Itaque quod Ludouicus eius nominis XII. Galliæ Rex filiã Ludouici XI. etiã post coitũ repudiauit, soceri metũ causatus, iniquè à Pontifice concessum est, nec feliciter ipsi Regi cessit, sine mascula prole mortuo.

Psalm.15.

c.2.& 14.& 15. & 17. & 22. Extrà, de spons.

c.3.& 21. Extrà, de spõ.

In errore verò meritò ambigitur quid sit constituendum, quum in errore non sit consensus, qui tamen liberrimus ac plenissimus, velut anima quædam est huius de quo loquimur contractus. Et hic non ineptè Scholastici quatuor erroris species constituunt: vnũ personæ, vt quum Lia pro Rachele supposita est: alterum conditionis deterioris, vt si serua comperiatur quam credideris liberã esse: tertiũ fortunæ, quum pauper est quæ dicebatur

De sponsalibus errore factis.

Scholasticorum sententia.

Lombard. sent.4. dist.30.

diues: quartum qualitatis, vt si capitosa est quam morigeram esse aiebant. Deinde iidem distinguunt inter ea quæ in coniugio sustinent rationem vel materiæ vel formæ, & quæ sunt eiusdem συμβεβηκότα. Materiam vocant ipsas personas, formam verò obligationem ipsam matrimonij: cætera intelligunt accidentium nomine. Postremò concludunt errorem in persona vitiare ipsam materiam coniugij, nedum vt rata sint eiusmodi sponsalia. Errorem autem deterioris conditionis repugnare eiusdem formæ quum in matrimonio alter alteri suum corpus vtẽdum tradat, quod facere non potest seruus aut ancilla, qui corpus in potestate nō habent: ac proinde quoties id eueniat, nulla esse sponsalia imò ne consummata quidem matrimonia, si modò pars læsa rescindi coniugium postulet, & præsertim si dominus non consentiat in manumissionem. In errore verò fortunæ, vel qualitatis, quoniam ea vel adesse vel abesse possint saluo matrimonio, rata esse volunt sponsalia, quum in re ipsa fuerit iustus consensus. Et hæc quidem quanuis mihi in genere rectè videntur constituta, tamen habeo quod hîc dicam. Nam in errore personę, etsi non videtur vllus fuisse cōsensus, ac proinde irrita esse sponsalia, tamen, si subsequuta fuerit copula rectè facere sentio qui Iacobi exemplum ea quidem in re sequuti, summò iure non vtuntur. Quòd si tamen prorsus malæ conscientiæ fraus interuenerit, ne ma-

Error personæ.

gnopere

gnopere quidem vrgendum sponsum vel sponsam arbitror vt de iure suo quicquam remittat: quòd si etiam vltrò id faciat, dignam tamen arbitror nocentem personam quæ seuerè castigetur. Sed num alieni nominis suppositio errorem in persona includit necessariò & sponsalia vitiat? minimè profectò si de corpore constiterit. Sumamus autem pro exemplo illam ipsam speciẽ de qua perperam prorsus, meo iudicio, Innoc.3.respondit. Quidam omnia priùs expertus vt honestam mulierem ad turpia pelliceret, tandem hac fraude vsus est, vt Iohannis nomen ementitus, his verbis eam priuatim desponsaret, Iohannes te desponsat: quo dolo illecta mulier imprudens, quum in illum quasi sponsum consensisset, ei copiam sui fecit. Ille postea voluptate expleta, testatus sibi nunquam animum fuisse illam ducendi, eam scilicet ludibrio habuit: ista verò fidem sibi datam petit præstari. Respondet Pontifex non debere ex eo facto coniugium iudicari, quòd in eo nec substantia coniugalis contractus, nec forma cõtrahendi coniugium valeat inueniri, quoniam ex altera parte nihil præter dolum adfuit, & defuit omnino consensus sine quo cætera nequeunt fœdus coniugale perficere. Ego verò si Magistratus essem, hũc nodum alio nodo expedirem, quo videlicet impurus huiusmodi sacri coniugii temerator, & honestæ mulieris corruptor strangularetur. Quòd si, cessante magistratu, iudican-

Nominis suppositio

c. tua nos, Extrà, de sponsalib.

dum fuerit de coniugio, non dubitarim firma esse sponsalia pronuntiare. Primùm enim quod ad substantiam ipsam contractus attinet, quum verba ex communi intelligentia accipienda sint, & mulierem illam constet non alium stipulatam quàm eum ipsum quẽ alloquebatur, is certè quodcunque nomen sumpserit, de seipso respondisse meritò existimabitur, etiam si quasi de tertia persona sit loquutus, quod interdum fieri ex vsu solet. Constat igitur de corpore, ac proinde error nominis, præsertim quum non temerè, sed dolo euenerit, stipulationem non vitiat: & æquitas ipsa docet magis ad mentem stipulantis, quàm ad mentem promittentis respiciendũ, vt quid in re sit æstimari debeat, non quid senserit promissor, præsertim quum promittens sese in dolo fuisse postea vltrò fateatur. Deinde quod ad formam siue consensum attinet, quum mulier quidem bona fide in eum ipsum quem præsentem stipulata fuerat vt in sponsum cõsenserit: ipse verò quanuis falsum nomen ementitus, persuasum tamen esse mulieri voluerit se tanquam sponsum ad eam accedere, non video cur nõ consensus vtrinque fuisse meritò dicatur, nempe simplex & rectus quod ad stipulantem mulierem, fraudulentus verò quod ad virũ promittentem attinet. Hæc verò simulatio minimè certè debet reo deceptori prodesse quominus iudicium in inuitum etiam reddatur, & actori potiùs, id est, deceptæ mulieri

c. ex literis Extrà de sponsalib.

l. 22. & 32. D. de ver. obl.

l. 9. §. Si in nomine. D. de contrah. empt.

l. Si mihi & Titio §. si stipulatus. D. cod.

l. 83. §. si Stichum. D. eod.

ſit credendum. Denique illud rectiſſimè iudicatum eſt, vt quum reus dolum adhibet, ex eo quod actor intellexit, iudicetur: & quoties in ſtipulationibus ambigua eſt oratio, id quo res de qua agitur in tuto ſit, accipiatur. Et de errore quidem perſonæ hactenus. c.9.& 13. § ex his. 22.q.5. l.80. D de verb.obl.

Error conditionis.

Quod autem ad conditionis ſiue ſtatus errorem attinet, vt ſi ancilla erat quam ingenuam putabã, ſublatis, Dei beneficio, iſtiuſmodi inter nos ſeruitutibus, non eſt quod de hac re ampliùs laboremus.

Error in fortuna, & aliis qualitatibus.

Errore verò fortunæ, quam vocant, putà ſi pauper fuerit quam diuitem eſſe aiebant, etſi fateor ſponſalia in præſens tempus concepta non vitiari, vt neque ob dotem non ſolutam, neque ob alia eiuſmodi quæ ipſam ſponſaliũ ſubſtantiã vel formam, putà conſenſum, non reſpiciunt: tamen æquum eſſe dico vt eiuſmodi dolus & eccleſiaſtica & ciuili pœna caſtigetur: & ei qui deceptus eſt, actio in deceptores detur. Sin verò ſponſalia quidem in futurũ tẽpus duntaxat & ſub conditione facta ſint, ne in conſcientiæ quidẽ foro videtur obligatus qui ſpopondit, niſi cõditio impleatur. l.11.C.de repudiis. c.1.Extrà de ſponſ. l.22.D.de verb.obl. c.3.Extrà. de cõdit. appoſ.

Si corrupta pro virgine deſponſa fuerit, aut etiam ducta. 29.q.1.

Poſtremò in errore qualitatis excipio, ſi corrupta inueniatur quæ pro virgine fuit per errorẽ deſponſa. Tum enim ſponſum ad ducendã ſponſam cogi non poſſe arbitror. Scio tamẽ aliter Scholaſticis videri, & aliter quoque pleriſque locis iudicari: ſed ius contrariũ quo vtimur in hac Geneuenſi Eccleſia, auctoritate verbi Dei & rationibus, meo quidem

iudicio, iustissimis, nititur: nec aliter etiam D. Philipp. Melanchthon iudicauit. Primùm enim expressum est Dei verbum, eiusmodi mulierem corruptam, sese venditantem pro virgine, eadem lapidationis pœna post copulam puniens atque adulteram, ac proinde diuortium ante copulam multò magis concedens: idque fuisse in Israele ita vsitatum, vt probis & honestis hominibus religioni etiā esset, patefacto dolo ad copulam ipsam progredi, manifestè liquet ex iis quæ de Iosepho refert Matthæus, *Qui*, inquit, *quod vir iustus esset, volebat clāculum Mariam dimittere*, quū alioqui iudicio posset cum ea, non sine ipsius infamia & periculo, experiri. Deinde ita expressè cautum est à Leone Imperatore, maximis de causis. Et certè huc trahi in argumentum posse existimo quod in non dissimili contractu emptionis respondit Vlpianus, nempe, Valere quidem emptionem si ego me virginem emere putarem, quum esset iam mulier, ita tamen vt teneatur venditor, quanti interest. Statui enim hoc casu valere emptionem propterea quòd damnum à venditore præstari potest, res ipsa satis ostendit. Quid fiet igitur vbi damnum neque æstimari, neque solui potest, vt in hac de qua agimus specie? Quis enim quid intersit inter castæ virginis & scortatricis mulieris coniunctionem vnquam æstimauerit? nempe æquissimum est contraria ratione contractum irritum pronuntiari, & qui tanto in dolo est grauis-

Melanch. in tractatione De coniug.
Deut. 22. 21.
Mat. 1. 19.
Leo const. 93.
l. alioqui D. de contrah. emp.
l. si sterilis. §. quanuis. D de act. em.

grauiſſimè puniri. Itaque in ipſa etiam emptione alibi idem Vlpianus apertè pronuntiat, ſi quis virginem ſe emere putaſſet quum mulier veniiſſet, & ſciens errare eum venditor paſſus ſit, redhibitionem quidem ex ea cauſa non eſſe, veruntamen ex empto competere actionem ad reſoluendam emptionē, vt reſtituto pretio mulier reddatur. Itaque ſi nec ſponte nec craſſa negligentia deceptum ſponſum conſtiterit, nec ſubſequutum ſit quippiam ex quo meritò præſumatur ſponſus cognitæ poſtea rei acquieuiſſe, neque perſuaderi poterit ſponſo vt iuri ſuo renuntiet, iudicare ſolemus in hac Eccleſia, cogi ſponſum ad conſummandum matrimonium non poſſe, quoniam in virginem duntaxat conſenſerit.

l. ex empto. §. ſi quis virginem D. de act. emp.

Quod ſi etiam prægnans ex alio comperiatur, non modò non cogimus ſponſum ad eam ducendam, verùm etiam vel ducere parentem, ad tempus ſaltem, impedimus, quoniam ex alio prægnantem ducere, turpe ſanè & in Chriſtiana Eccleſia intolerabile videtur: quum ne apud prophanos quidē id fuiſſe honeſtum vel ex eo liqueat quod apud Terentium recuſat Pamphilius eam recipere quam ex alio grauidam putabat: & apud Euripidem, Creuſa quæ grauida nupſerat ab illa Pallade fingitur ſupplicio eripi. Et Suetonius duplex hoc Auguſti facinus tanquam Romanis inuſitatum refert, quòd videlicet Liuiam à Tiberio Nerone marito, & qui-

Si prægnans fuerit pro virgine deſponſa.

dem prægnantem abduxerit.

De furore sponſalia anteceden te vel ſub-ſequente.

Poſtulat quoque ratio, vt quum furentis nullus ſit conſenſus, inutilia ſint ſponſalia inter iam furioſas perſonas, aut vnam ſanæ mentis, alteram furioſam contracta: ídque de perpetuo furore ſine exceptione verum eſt: in eo verò qui dilucida habet interualla, tum demum valet, ſi tum inſanuiſſe conſtiterit quum ſponſio fieret: niſi, intermittente furore, antegreſſa promiſſio nouo conſenſu fuerit confirmata. Sed quid ſi ſponſalibus ſuperuenerit furor perpetuus? Reſpondent Iuriſconſulti non dirimi ſponſalia, ac proinde multò minùs ſolui iam conſummatum matrimonium, niſi furor ſit prorſus intractabilis: Sed contrarium ſtatuit Leo Imperator tum in ſponſalibus tum in coniugio reipſa iam inito, addita tamen hac exceptione, vt maritus quidem furente vxore triennium, vxor verò furente marito quinquennium expectet. Canonici inter ſe non ſatis conſentiunt. Ego de ſolis ſponſalibus nunc diſſero, in quorùm diremptione Leoni prorſus aſſentior. Videtur enim æquitas ratióque ipſa omnino flagitare, vt quum à perpetuò furente perſona neque ſacra benedictio peti, neque matrimonium ritè & honeſtè conſummari poſſit, rebus adhuc, quod ad corporum coniunctionem attinet, integris, eiuſmodi ſponſalia quæ ſortiri exitum nunquam poſſent, velut auctore ipſo Deo perpetuum illud impedimentũ obiiciente, dirimantur: & tamen

l.8.D. de ſpõſalib. l. 16.D. de rit.nupt.l. 22.par.Si maritus. D. ſol. ma trimo.

Leo cõſt. 111.& 112.

c.25. & 26. 32.q.7.c. di lectus, extrà de ſponſ.

tum

tum vt de voluntate Dei liquidò conſtet, tum vt fidei datæ ſumma ratio habeatur tentandis omnibus remediis commodum temporis ſpatium ſtatuatur.

Quæ de furore diximus, valent ſimili prorſus ratione in iis omnibus impedimētis quæ alteram perſonam ad ſponſalium promiſſionem implendam prorſus inhabilem reddiderunt, cuiuſmodi ſunt paralyſis immedicabilis & quæ corpus prorſus eneruarit: frigiditas inſanabilis: genitalium partium vel priuatio, vel adeò inſignis læſio, vt perpetua coitus impotentia neceſſariò conſequatur: Itaque ſponſalia cum perſonis eiuſmodi quopiam morbo iam affectis contracta, prorſus inutilia ſunt, quum ad matrimonium à Deo vocati videri non poſſint qui fidem in ſponſalibus datā præſtare, naturali obiecto vitio, nequeunt. Quòd ſi ſponſalibus factis coniugio tamē nondum reipſa conſummato, eiuſmodi malum ſuperuenerit, idem quod de furore ſentio, nempe vt eiuſmodi ſponſalia, ve luti Deo ipſo ſic iubente, dirimantur, vt qui obiecto perpetuo impedimento palàm demonſtret ſibi eiuſmodi ſponſalia nō placere.

De paralyſi, frigiditate, exectione, & aliis corporis vitiis copulá impedientibus.

Canonicorum inconſtantia.

Extrà toto titulo, De frigidis c. quod autem, 27.q. 2. ca. quod autem, 33. q. 1. Later. Conc. ſub Alexan. 3. parte 6. c. 24. C. Conſultationi. Extrà, De frigidis.

Ita quoque ſaniores Canonici cenſuerunt. Nam quod reſpondit ſiue Alexander tertius in Lateranenſi Concilio, ſiue Lucius tertius, vt apud Gratianum ſcribitur: Romanam Eccleſiam videlicet conſueuiſſe iudicare, vt quæ tanquam vxor haberi non poteſt, habeatur tanquam ſoror, iniquiſſimè

fuit constitutum. Itaque rectiùs iam tum iudicabat hac de re Gallica Ecclesia, cui etiam idem Pontifex Alexander eodem concilio est assensus. *Sicut enim* (inquit) *puer qui non potest reddere debitum, non est aptus ad coniugiũ, sic quoque qui impotentes sunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputãtur.* Gregorius autem multis antè seculis istum Romanum abusum paulò rectiùs est interpretatus, referente Gratiano, cuius decretum placet sigillatim expendere. Primùm igitur constituit, *Vt qui frigida natura præditus, vxore vti nõ potest pro vxore, eam habeat pro sorore*, id est, matrimonij nomine manente cum ea nihilominus viuat. Est autem hoc siue præceptum, (vtitur enim Alexander siue Lucius iudicandi verbo) siue vt alij Pontificiorum erratorum belli excusatores volunt, consilium ex ea ineptissima & falsissima fabula ortũ, quòd Apostoli suas quidem coniuges circunduxerint, sed ab earum consuetudine (re scilicet, vt isti Cynædi volunt, impura,) abstinuerint, neque aliter quàm sorores germanas habuerint. Hinc ortus ille mos prætextu castitatis cuiusdam angelicæ, secum habendi mulieres ἐπεισάκτους, in quas multa decernere coactæ tandem sunt veteres Synodi, & nominatim scripsit Chrysost. Et quid præterea iam tum inter istas sorores sanctimoniales, & suos fraterculos, nonnullis etiam Eunuchorum opera ad vitãdam suspicionem abutentibus, ageretur, tum ex Cypriano, tum ex Basilio magno

Eiusdem Lateran. Cõc. parte 50. c. 28.

c. requisiuisti. 33. q. 1.

Cypr. lib. 1. epist. 11. Basilius in libello de virginitate.

magno apparet: tanti eſt momēti quicquam abſque Dei verbo in Eccleſiam inuehere. Sed vt ad rem redeam, ſi fortè placet vtrique continentia, quorſum tandem falſam iſtam matrimonij imaginem? Scilicet dabunt iſti nobis nouos Ioſephos, & nouas Marias, aut aliquos Magno illi Auguſtino puriores, qui ne cum ſorore quidem ſua ſibi putauit habitandum: quod idem ille Gregorius obſeruauit, *Quod ſi*, inquit, *retinaculum coniugale voluerint reſcindere, maneāt vtrique innupti.* Id verò ſanè vtrique liceat, modò continētiæ votum excludatur. Quis enim veram continentiam damnet? Verùm quid ſi non placeat illis continentia? Hîc verò prorſus æquum eſt quod decreuit Gregorius, nempe vt ei quidem qui ad matrimonium prorſus eſt ineptus (qua de re ex ſolenni iureiurādo decernebatur) omne coniugium interdictum, alteri verò ſi ita voluerit, alterius ineundi matrimonij fiat poteſtas. *Sed quid ſi poſtea frigidus etiam ille* (inquit Gregorius) *aliam copulam acceperit? tunc qui iurauerunt, crimine periurij teneantur, & pœnitentia peracta, priora cogantur recipere coniugia.* Id verò rurſus merè Papiſticum, id eſt, iniquiſſimum eſſe dico, niſi certæ & idoneæ diſtinctiones adhibeantur. Primùm enim, ſi frigidus iſte aliam rurſus mulierem fefellerit, qua ratione, quæſo, ſiue ipſum ſiue priorem vxorem ſpectes, prius matrimonium redintegrabitur, & quidem maxima cum eius viri iniuria qui vxorem illam iuſto repudio à

Greg. lib. 7. epiſt. 39.

c. laudabilem, extrà De frigidis

priore viro ſeparatam duxerit? Deinde ſi verè ille frigidus erat, quorſum iſta periurij mulcta? Quòd ſi vel frigidum ſeſe ita ſimulabat vt & inſpectores & iudices fefellerit: vel poſtea contra omnem medicorum expectationem conualuit, quorſum iſta periurij pœna alij innoxij comprehendentur, niſi eos quoque in culpa eſſe cõſtiterit? Relinquitur ergo vt tum demũ hoc valere videatur quũ iſtum qui frigidus putabatur, vel id ſimulaſſe, vel poſtea conualuiſſe probatum erit. Verùm ne tum quidem iſta iure videntur decerni. Fuerit enim iſte adulter, ac proinde diſſolutum prius matrimonium, ſiue reuera non frigidus, ſiue poſtea ſanatus ad aliud matrimonium tranſierit. Nam ſi frigidus verè non erat, ſed odio vxoris, vel alterius amore id ſimulabat, adulter eſt manifeſtus, ad aliã tranſiens & propriæ vxoris proſtitutor. Sin verò poſtea conualuit, repetere priorem vxorem, errore videlicet ſeparatam, oportuit, etiam ſi alteri poſtea eſſet coniuncta. Itaque ne iſtud quidem Gregorij decretum tolerabile in pleriſque videtur. Sed illud rectè omnino in iſtiuſmodi controuerſiis conſtitutum eſt, ne quid videlicet temerè fieret quod mutari poſtea ſine magno offendiculo non poſſet, vt triennium ſaltem ab ipſo copulationis, id eſt, ductæ vxoris die expectaretur, priuſquam iſti morbi inſanabiles eſſe, & ſponſalia coniugiáve, vel inutilia vel dirimenda pronunciarentur. Hoc autem omnino de iis vitiis accipiendum

c. fraternitatis. Extrà de frigidis. l.10.C.de diuortiis, & nouella 22.par. per cauſam & Auth. de nu.par. per occaſionem. coll.4.conſtit.1. & c. laudabilem, Extrà de frigidis.

cipiendum eſt quæ per ſe non patent. Nam alioqui vt in exectione, vel ſi quis naturæ vitio, teſtibus aut genitali mẽbro careat, quorſum vllum temporis interuallum. Eiuſmodi verò Eunuchorum connubia probare non modò abſurdiſſimũ, ſed turpiſſimũ etiã fuerit, vt rectè & ſanctè ſcripſit Leo Imperator.

Verùm quid ſi altera pars corpore quidem ſana, mente verò imprudens, vel ſciens contraxerit eiuſmodi ſponſalia, vel vitio poſtea deprehenſo, ius tamen ſuum non modò non perſequatur, verùm etiam ad nuptias vſque progredi velit? Reſpondeo, etſi non ſunt iſta, ſi lateant, nimiùm curioſè perueſtiganda tamen ſi de re eiuſmodi conſtiterit, intereſſe Eccleſiæ vt eiuſmodi ſponſalia primo quoque tempore vel inutilia, vel dirimenda pronuntientur, nedum vt nuptiarum benedictio petentibus etiam partibus concedatur. Primùm enim manifeſtum ſacri coniugij, adeóque totius Eccleſiæ ludibrium conſequi neceſſe eſſet. Deinde eiuſmodi vanæ coniunctionis ſpecie, quid aliud quàm turpitudinis velamen quæri poteſt? At enim, inquies, conſentiunt partes, quaſi verò violandat ſit ipſa coniugalis cõtractus, vt ita loquar, natura, quoniam priuati in id conſentiunt: aut quaſi non ſit vel iis maximè ſuccurrendum qui decipi vltrò volunt. Quid ſi verò præterea qui ſe confidebat altero carere poſſe, nimiùm ſerò ſentiat ſibi non conceſſum perpetuæ continẽtiæ donum? Cæterùm

Leo pulcherrima conſti. 98.

An expectandum vt pars læſa de alterius vitio immedicabili conqueratur.

si hæc mala matrimonio iam reipsa consummato superuenerint, quid si constituendum in tractatione de Diuortiis explicabimus.

De morbis insanabiliter contagiosis.

Quid si verò vel ante vel post sponsalia, matrimonio tamen nondum reipsa consummato, morbus quispiam in altero deprehendatur, minimè quidem talis vt vsum corporis prorsus adimat, sed qui tamen sit insanabiliter contagiosus, & ita turpis, vt alter meritò ad alterius congressum exhorrescat? Respondeo, vbi probè constiterit de morbo manifestè contagioso & insanabili, cuiusmodi est elephantiasis, sponsalia prorsus, etiam recusantibus id partibus, veluti Deo ipso authore, & eiusmodi promissis intercedentes dirimenda. Hoc enim matrimonium quis tandem ex bona conscientia impleuerit, quo vti non possit, quin & seipsum, & ciues cæteros perdat? quin denique liberos ad perpetuam miseriam, & commune Reipub. detrimentum gignat? Itaque hoc non est dirimere quod Deus coniunxerat, sed potiùs impedire quominus quod non ritè neque ex Dei voluntate coniungi cœperat, vlterius progrediatur. Sed interea, inquies, quid ipsis fiet? nempe, sanæ personæ fiet alterius matrimonij potestas: ægrotanti verò mandabit quidem Magistratus, vt ab omni coniugio abstineat, simúlque prouidebit vt extra aliorum hominum cœtum commodè quod superest vitæ transigat. Eundem autem consolabitur fidus pastor, & hortabitur vt conti-

nentiæ

nentiæ donum ex fide postulet, quoniam certum sit eum vocari ad cœlibatum cui Dominus ademerit matrimonii ex bona conscientia exercendi potestatem. Sic autẽ fuisse diu factitatum etiam quum elephantiasis, quam lepram vocant, consummato iam coniugio, superuenerat, colligi potest ex quodam Alexandri III. rescripto. Nam si sana persona non sequebatur ægrotantem, multò minùs sponsalia tenebatur implere. Sed hoc postea Pontifices, egregios scilicet seruandæ cõiugalis fidei vindices, mutasse nemo mirabitur, qui Diabolico spiritu impulsos, atque adeò humani generis hostes, in plerisque fuisse cognouerit, vt qui iam etiam leprosis ad matrimonium conuolandi potestatem faciant. Hoc tamen Celestino III. minimè placuisse colligendum est omnino ex quodam ipsius responso, quanuis incerta quadam & titubanti forma scripto. Quid sit autem constituendum de elephantiasi, aut alio eius generis morbo coniugali copulæ superueniente, suo loco dicemus.

Canonicorũ in constãtia. c. I. Extrà, de coniugio leprosorum. Later. con. sub Alex. 3. parte 38. c. 2. Extrà toto tit. de coniugio leprosorũ.

Verùm quid si morbus contagiosus quidem non fuerit, sed tamen insanabilis, & ita turpis, vt alter alterius congressum meritò abhorreat? Hîc quidem ego (eiusmodi videlicet vitio sponsalibus superueniente, quoniam vix probabile est cognito priùs tali morbo inuentum iri qui ea conditione vti velit) censuerim vtrique consulendum, vt iuri suo renuntiare vltrò malint, quàm vl-

c. 2. Extrà, eodem. Eiusdem conc. parte 38. c. 3. c. quemadmodũ, extrà de iure iurando. De morbis turpissimis

teriùs ad eam coniunctionẽ progredi, in quã vix ſit ſperandum illos commodè victuros. Huic autem concilio ſi aſſentiãtur, vel altera ſaltem perſona liberationem flagitet, nõ dubitarim ſponſalia veluti Deo quoque ipſo auctore, dirimenda, quoniam veriſimile eſt Deum iſtiuſmodi quoque coniunctioni intercedere: in quam ſententiã omnino interpretandum videtur Celeſtini tertij reſponſum, cuius ſuprà meminimus. Sin verò pergere vterque malit, tum ſanè, modò cõtagionis abſit ſuſpicio, minimè impediẽdos arbitror quominus coniugiũ etiã ipſum ineant.

De morbis ſanabilib. & aliis corporis defectibus. c. ſi vxorẽ 32. q. 5.

Ob morbum autem quamuis diuturnum, tamen ſanabilem, vel ſuperueniens aliud incommodum, vt ſi claudus, ſurdus, mutus aliquis efficiatur, ſolui ſponſalia poſſe non videntur.

De ſponſo vel ſponſa duorum.

Quid ſi verò qui vnam deſpondit, ad aliam vltrò tranſeat? nempe res ipſa docet, quandiu rata fuerunt priora ſponſalia, nõ magis poſſe quempiam eſſe duarum ſponſarum ſponſum, quàm duarum vxorum maritum, quum eiuſmodi ſponſam, etſi non re ipſa, attamen obligatione eſſe coniugem, vel illud manifeſtè declaret, quòd in eum qui alteri deſponſam violarit, eadem ex Dei verbo, quæ in adulterum, pœna ſtatuitur, & ex illo quoque quòd Adamus traditam ſibi à Deo fœminam pronuntiauit, etiam ante copulam, eſſe os ex oſſibus ſuis, & carnem ex carne ſua, ídque non modò communis naturæ & creatio-

Deut. 22. 23

Gen. 2. 20.

nis

nis fœminæ habita ratione, verùm etiam vel maximè propter coniugij vinculum, vt apparet ex iis quæ ibi statim subiicit de matrimonij conditione. Itaque huc spectant quę in Polygamiam superiore tractatu diximus. Leges autem ciuiles aliter de hac re statuisse, nisi quum honestas prohibebat, sicut in tractatione de affinitate diximus, nihil mirum est, quum sponsalia apud illos necessariam obligationem non parerent. Canonici verò rectè quoque sponsalia de futuro, quæ vocant, nisi subsequuta esset copula, à sponsalibus de præsenti, de quibus vnis hîc ago, distinxerunt: vt illa istis infringantur, addita nihilominus, ob irritam factam priorem fidē, Ecclesiestica pœna.

Toto tit. Extrà, de spōsa duorum c. 2. & 22. Extrà, de spons.

Agitatur & illud iampridem, An rata sint fidelis cum infideli sponsalia, quod duobus modis potest in controuersiam incidere: vno, quum vtraque persona sponsalium tempore infidelis erat, postea verò altera ad veram religionem sese conuertit: altero, quum ex duobus tempore sponsalium veram religionem profitentibus, alter ad hæresim, siue manifestam impietatem est prolapsus. Respondeo, siue ante, siue post sponsalia eiusmodi imparitas inciderit, dirimi sponsalia (si nihil aliud causæ obstiterit) non licere, quandiu consentit infidelis cum fideli habitare. Quoniam tamen & ex Patribus nonnulli, à quibus temerè discedendum non est, & Canonici aliter censent, etiam con-

De sponsalibus imparibus, siue inter fidelem & infidelem initis.

ſummato iam matrimonio : primũ omnium confirmanda nobis eſt hæc ſententia ex Dei verbo, deinde illorum ſententiæ & rationes expendendæ. Dico igitur, quanuis magno næuo non careant infidelium inter ſe coniugia, quoniam videlicet non fiunt in veri Dei timore ac reuerentia, tamen quum Dominus humani generis conſeruator hoc in animis hominum diſcrimen turpis & honeſti non aboleuerit, quo vagæ & ſpurcæ libidines à coniugali coniunctione diſcernuntur, vera etiam eſſe inter infideles ſponſalia, de quibus agimus, id eſt, inita verbis in præſens tempus conceptis. Si vera ſunt autem, conſequitur bona conſcientia dirimi multò minùs poſſe ob alterius infidelitatem, ac proinde rata ac firma eſſe oportere. Hoc autem manifeſtè etiam patet ex Dei verbo. Nam ſi ſcortatio vel ſtuprum hoc eſſet, vt ὑπερβολικῶς ſcribit
1.Cor.7.13. & 14. Tertullianus, nunquam ſuaſiſſet Paulus vt fidelis vel tantillum cum infideli permaneret. At enim, inquiunt, loquitur ibi Paulus de iam contractis matrimoniis quæ expedit non dirimi. Id ego verò concedo : ſed quis oſtendet Apoſtolum agere de iis duntaxat coniugiis quæ inter vtranque initiò infidelem perſonam fuerant contracta, ac non etiam de iis quæ iam fidelis quiſpiam cum infideli iniuiſſet? Quòd ſi iſta quoque cenſent adeò firma eſſe vt à fideli diſſolui non poſſint, efficitur certè valida quoque habenda ſponſalia, à quibus vinculum illud cœpit.
Neque

Neque tamen nego quædam iam consummata valere quorum alioqui irrita erant initia. Sed hoc dico obtinere tum demũ, quum quod vero plenóque consensui deerat, per subsequentem copulam purgatur, veluti si quispiam impubes vel coactus vel per errorem sponsalia contraxit, pubes autem factus, vel vltrò cognito errore postea desponsam cognoscat: id quod certè in hac quam tractamus specie locum non habet. Quòd si quis excipiat eundem Paulum prohibere ne quis iugum ducat cum infidelibus, id quoque concedo, & quæ aduersus eiusmodi coniugia Patres passim detonant, vehementer probo, modò quidem emolliantur eorum hyperbolæ. Nego enim hinc effici vana esse sponsalia, quanuis inconsultò nec satis recta conscientia fuerint contracta: siquidem multa optimo iure dissuadentur, quæ tamen semel facta, dissolui non possunt. Hæc igitur in genere nostra sententia est verbo Dei planè, vt arbitror, consentiens. Addidi autem exceptionem, NISI INFIDELIS DISCESSERIT, quoniam sine consummato quidem matrimonio manet obligatio siue seruitus fratris aut sororis, vt loquitur Apostolus, liquet multò magis id constituendum esse, quum sponsalia sola interuenerunt. Sed tamen arbitror hîc esse multiplici distinctioni locum. Primum enim magnum est discrimen ponendum inter eum qui hæreticus sit duntaxat, id est, qui ex

2.Cor.6.14

Vide 28.q.1

Christi quidem Ecclesia se esse profiteatur, sed à vera Ecclesia in aliquibus dogmatibus dissideat, & eum qui Christianam religionem ex professo oppugnet, quales sunt hodie Iudæi & Mahumetani. Deinde quum non omnes sectæ sint eiusdem momenti, inter ipsos quoque nõ tantùm aberrantes (quis enim est extra omne erroris periculum? verùm etiam errorem suum pertinaciùs tuentes, & alios in suam sectam pertrahentes, aut aliis eiusdem sectæ sese adiungentes (cuiusmodi sunt hæretici vocati) seruandum est hoc discrimen, vt non omnes eodem loco habeamus, quum non omnes hæreses eiusdem sint momenti. Præterea & illud tenendum est, pari periculo sese non exponere qui nurus, quàm qui sibi generos quærunt, quoniam vxores demum in familiam ac potestatem maritorum transeunt, ac proinde isti quàm illi meritò videntur longiùs aberrare. Postremò illud quoque obseruandum arbitror, non habendam eam personam pro infideli quæ sese ad veram religionem transituram ita spondeat, vt ei meritò fides habenda videatur. His positis, concludo sequendam esse nobis Apostoli doctrinam, ac proinde tamen Ecclesiastica pœna dignos videri (pro ratione tamen circunstantiarum moderãda) qui cum aliis quærant coniugia, quàm cum iis de quorum vera in primis religione satis constet: prudenter autem ac etiam Christianè prorsus facere Magistratus qui eiusmodi

sponsalia

ſponſalia facienda inhibeant. Addo etiam meritò puniendos capitali pœna videri tanquam manifeſtos apoſtatas, qui iam plus ſatis patefacta Euangelij veritate, cũ apertis eius hoſtibus, veluti cum Mahumetanis ac Iudæis connubia contrahant: qui Magiſtratus ſi officium fecerint, ſuperuacanea videri poſſit de iſtiuſmodi ſponſalium vel matrimoniorum vinculo quæſtio. Quominus autem ſimpliciter audeam pronuntiare ſponſalia eiuſmodi diſſoluenda, facit Apoſtolus, apertè præcipiens fideli ne ab infideli, quandiu in matrimonij officium (quod cohabitationem vocat) conſenſerit, diſcedat.

1. Cor. 7. 13. & 14.

Obiect. 1. Auguſt. de adult. coniug. lib. 1. & de ſermone Domini in monte, lib. 1.

Nunc autem agè contrarias rationes expendamus. Sunt enim qui nullo modo tolerandam huiuſmodi cõiunctionem arbitrentur: iique potiſſimùm nituntur lege illa toties inculcata, qua Iſraelitis interdicitur connubium cum extraneis populis, tam ſeuerè quoque vindicata, vt Eſdras iampridem etiã conſummata eiuſmodi matrimonia penitus diſſoluerit. Hìc igitur duo ſunt in primis nobis conſideranda: Vnum, an interdictum illud ad omnes exteras gentes pertinuerit: alterum, an idem ſit hodie nobis ſine exceptione obſeruandum. Ac mihi quidem, quod ad priorem quæſtionem attinet, dicendum videtur, certos tantùm populos fuiſſe illa lege comprehenſos, eos videlicet in primis quos Dominus exitio deuouerat, ac prætereca Ammonitas & Moabitas peculiaribus de

Exod. 24. 11. & 16. Deut. 7. 1. & 3. & 4. & 27. 3. 4. & 5. Eſdr. 9. Refutat. 1.

causis. Nec obstat quòd videtur generalis causa interdicti, nempe ne viri à mulieribus aut mulieres à viris ad idololatriam abducerentur. Nam præter illam causam vniuersalem sunt particulares à Domino expressæ, & remedium aliquod aduersus illud malum afferri aliter etiam potuit, nempe si priusquam matrimonium contraheretur, persona infidelis certum, quoad eius fieri potest, testimonium edidisset se veram religionem amplecti velle. Habuit certè lex illa exce-
Deut.21.1. ptionem de muliere captiua quam ducere licuit. Causa verò cur captiuam potiùs quàm liberam accipere licuerit, hæc videtur fuisse, quod captiua iam quodam modo peregrina esse desiisset, quũ inter victoris Israelitæ bona numeraretur. Præterea cautum erat, vt vngues resecaret, comam raderet, patrem & matrem per integrum mensem quasi mortuos lugeret: quæ omnia dum fiebant, licuit & ipsi hero & ancillæ captiuæ deliberare de futuris nuptiis, ne quid eiusmodi temerè fieret. Deinde illa omnia huc spectabant, vt mulier eiusmodi non nisi certissimo cum testimonio, quòd & patriam & parentes velut prorsus oblita esset, admitteretur. Deinde sunt qui negent legem illam fuisse præcisè obseruandam. Proferuntur enim exempla Salmonis principis Iuda, qui Rahab ex Iericho duxit: & Boazi, qui Rutham Moabitidem cognationis iure accepit: itémque Sampsonis, Dauidis, Solomonis, & aliorum. Sed huic senten-

ſententiæ non accedo. Nam quod ad Rahab attinet, non dubium eſt quin accenſa fuerit populo Iſraelitico ex Dei voluntate, propter beneficium collatum in exploratores, & rarã eius fidem. De Boazo verò, etſi potuit prætexere Rutham factam eſſe quodammodo ciuem Iſraeliticam per prius matrimonium, nihilominus tamen reſpondere malo aliquid etiam næui fuiſſe in illo connubio, quum ſatis conſtet, multas etiam alias Domini leges conniuentia Magiſtratuum negligenter admodũ fuiſſe ab illo populo obſeruatas. Sampſonis autem & aliorum quantumuis excellentium hominum facta, abſit vt pro regula ſequamur, nedum vt aliis vulgarium aliquot hominum commemoratis exemplis moneamur. Concedo igitur eiuſmodi ſponſalia, imò etiam matrimonia iam conſummata poſt ſuſceptos quoque liberos, fuiſſe ex Dei ordinatione non quidem repudio propriè dirimenda, (diuortium enim ibi nullum eſt, vbi nullum matrimonium fuit) ſed ipſo iure nulla pronuntianda: meritò denique (vt ſcitè ſcribit Auguſtin.) quæ Domino prohibente ductæ eſſent, Domino iubente fuiſſe dimiſſas. Sed, vt hoc demus, adhuc tamen ambigitur, an idem hodie nobis ſit in coniugiis imparibus conſtituendum, id eſt, quoties fidelis cum infideli ſponſalia contraxit aut alter euaſit infidelis. Cur autem idem ſtatuendum videatur, ex eo colligitur quod vniuerſalis & perpetua eſſe videtur ipſius legis Refutat. 2.

ratio, nimirum ne infidelis fidelem à vero
2.Cor.6.14. Dei cultu abducat, quod etiam videtur Paulus disertè confirmare, quum inquit, *Nolite iugum ducere cũ infidelibus*, quibus verbis certum est includi etiam matrimoniũ. Respondeo hactenus esse nobis spectandam vniuersalem illam causam huius prohibitionis, vt ex eo concludamus maximis periculis vltrò sese obiicere qui eiusmodi coniugia ineunt, quod vnum Paulus illic respexit: sed præcipuè obseruandas esse peculiares causas quas hodie cessare res ipsa conuincit. Eam autem esse sententiam Apostoli ipsemet declarat, quum si quid eiusmodi factum sit, iubet nos propter sublatum illud discrimen populorum potius bene sperare de lucrifaciendo infideli, quàm de fideli amittendo metuere.

Obiect.2. Secundo loco profertur argumentum magni quidem in speciem momenti, sed reuera ἀργὸς λόγος, quanuis torrentis instar Augustinum extra viam abripuerit, nempe quòd detestabilius sit crimẽ ἀπιστίας quàm adulterij: ac proinde æquũ sit existimare multò etiam æquius esse, vt illa potiùs quàm isto matrimonij nedum sponsalium, vinculum dissolui
Refutatio. possit. Responsio verò facilis est, nempe non comparari inter se hæc crimina, vt vtrum sit grauius coram Deo, despicitur, sed vt quod magis repugnat matrimonij naturæ, id longè grauissimum habeatur. Idololatra porrò atque adeò impius quispiam esse potest, & tamen maritus, quum matrimonium à scor-

ratione inter ipſos etiam impios plurimum
differat: adulter autem ſimul & maritus eſſe
nemo poteſt. Itaque matrimonium adulte-
rio, non autem impietate, diſſolui mirum vi-
deri non debet: & ratio illa planè vana de-
prehenditur, quod ad ſponſalium, nedum
coniugij cõſummati diſſolutionem attinet,
quum alioqui ad huiuſmodi ſponſalia & con-
iugia diſſuadenda maximum pondus habeat.
Huc enim feruntur illi veterum Patrum cla- Obiect.3.
mores, *Proſtituunt templa idolis. Quæ conſenſio* Cypr. de lapſis.
lucis ad tenebras? Chriſti cum Belial? Reddũtur Hieron. in
illorum membra, quorum ſunt coſtæ, Chriſtiani Iouinianũ. Ambr. lib.
hominis non eſt ab infidelibus coniugia petere: 9. epi. 70.
& ſimilia huiuſmodi, commoda tamen in- Auguſt. de fide & o-
terpretatione mollienda. Neque enim ne- per. c. 18. Refutatio.
ceſſe eſt à Deo vel mente vel corpore diſiun- 1
ctum eſſe, cui vel caſu, vel ἐκ προαιρέσεως, etiã
cõtigerit cum infideli copulari: cuius rei plu
rima paſſim extant in ſacris literis & ante
Legem, & ſub Lege, exempla. Promulgato
autem Euangelio quin eiuſmodi penè infi-
nita acciderint dubitari non poteſt. Certè ſi 2
ſimpliciter illas Patrum ſententias accipia-
mus falſum fuerit quod dicit Apoſtolus, per-
manendum eſſe fideli, quandiu conſentit
cum ipſo habitare infidelis. Quis enim Spiri-
tu Dei præditus ſuaſerit cuipiam vt vel tan-
tillum extra Chriſti conſortium maneat? Fal-
ſum etiam illud eſſet, ſanctos eſſe liberos ex 3
impari quoque cõiugio prognatos, niſi alter,
licet infideli, quod ad coniugalem copulam

attinet, cõiunctus, tamen Christi membrum
4 esset. Deinde ne illud quidem rectè diceret Apostolus, sanctificari infidelem fideli, id est, legitimè & ex bona conscientia licere fideli marito vti infideli vxore, & contrà: quoniam videlicet vnusquisque non ex alterius (nisi sit criminis alieni socius) sed ex sua ipsius con-
5 scientia polluitur. Postremò, si membrum Satanæ fieret quisquis infidelem habet siue sponsam siue vxorem, quod discrimen esset scortationis & legitimi matrimonij sponsionem?

Obiect. 3.

Tertio loco, vrget illa Pauli verba Augustinus, *Reliquis dico ego, non Dominus*, ac si Apostolus ita significaret nihil hac de re mandatum esse, sed liberum esse fideli vel discedere vel non discedere: se tamen suadere, ac veluti consilium, nõ autem præceptum dare, vt fidelis spectet potiùs quid expediat, quàm quid liceat.

Refutatio.

Respondeo cum tanti viri pace, nulla prorsus ratione, imò ne iusta quidem coniectura niti istiusmodi collectionẽ. Nam vbi tãdem inueniemus in verbo Dei, licuisse ob aliam quàm adulterij causam matrimonium dissoluere? Spectare verò nos oportere non tantùm quid liceat, verùm etiam in primis quid expediat: imò verò nihil nobis in foro conscientiæ, vt loquuntur, licet, nisi quo Dei gloria amplificari, & proximus ædificari possit: an est medium nescio quod consilium à probo & prudente quopiam profectum, quod vel sequi vel repudiare fas sit, ac non

potiùs

potiùs Dei ipsius præceptum? fefellit autem Augustinum fortassis illud quoque inter cætera quòd hæc Apostoli verba, *Si infidelis discedit, discedat*, perinde accepit ac si verbum illud, *discedat*, ad fidelē pertineret, vt sit hæc sententia huius loci: Si discedit infidelis, fas esse fideli vt vicissim discedat. Atqui res ipsa, adeóque grammatica σύνταξις postulat, vt ὁ ἄπιστος repetatur ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, & sit hic sēsus, Si discedere vult infidelis, siue (vt antea dixit Apostolus) si cohabitare recusat, sanè discedat ipse, & sua insania fruatur: eiusmodi autē personæ desertrici maritus vel vxor fidelis non amplius adstringitur.

Itaque illud Augustini dilemma, quo videntur Pollentium ad quem de hac re scribit irretire, planè concidit. *Iubet fideli Dominus*, inquit Augustinus, *ne infidelem dimittat, an non iubet? Si dixeris, iubet, reclamat Apostolus. Ego dico, non Dominus. Si dixeris, non iubet, caussam requiro*. At ego planè respondeo iubere: & nego reclamare Apostolum. Nam si quid loquatur Apostolus, quod nō loquatur Dominus, iam non est ei credendum, quia non Apostolus. Minimè igitur voluit Paulus aliquid de suo extra Dei mandata depromere, quod facere ipse nec voluit, nec potuit, nec debuit: sed ea quæ disertè & specialiter à Domino expressa fuerant, (sicut illud, *Vxor à viro non discedito*) ab iis distinguere quæ per ipsum demum Dominus significabat. Quorsum autem hoc? inquies, minimè profectò

Obiect. 4.

Refutatio.

1.Cor 7.10.

quasi hæc minùs essent à Deo quàm illa: sed primùm quidem vt calumniatoribus ansam præcideret, qui obiicere alioqui potuerant ipsum aliquid Christi verbis affingere: deinde verò, vt auctoritatem sui Apostolatus assereret, ac si diceret. De reliquis fateor quidem non extare Domini mandatum, totidem verbis expressum, sed ego, vt ipsius Spiritu præditus Apostolus, hoc dicere non dubito, *Si quis frater vxorẽ habeat*, &c. *ne dimittat eam.*

1.Cor.7.12.

Obiect.5.

Alias præterea duas causas affert Ambrosius, nempe quòd non commodè nec ritè possit eiusmodi impari coniugio benedici, neque communes preces inter istiusmodi coniuges haberi: quod vtrunque ita esse concedo, ac propterea pessimè sibi consulere qui talia coniugia ineant. Nego tamen inde consequi licere ista sponsalia dirimere, nisi fidelis ab infideli deseratur, quod etiam Ambrosius non videtur sensisse. Et hæ quidem præcipuæ sunt eorum Patrum, ac præsertim Augustini, rationes, quibus adducti sunt vt fideli ab infideli discedere liceret. Sed non est, opinor, cur eis hac in re assentiamur.

Refutatio.

Synodorũ sententia. Laod.can. 10.& 31. Chal.14. Carthag.24

Nunc verò Synodorum etiam hac de re sententiam ad verbi Dei normam exigamus. Veteres igitur Synodos maximè probo, vt quæ separationis non meminerint, sed duntaxat eiusmodi coniunctionem condemnent, vt quæ absque Ecclesiæ iusto offendiculo,

fendiculo, atque adeò absque alterius partis insigni periculo non contrahatur, quod sanè non modò rationi, verùm etiam ipsi Apostolicæ doctrinæ consentaneum est. Imò & illa moderatio quam adiiciunt, æquissima est: nempe, vt liberos dare quidem nuptum non liceat, sed accipere potiùs si futuros sese Christianos profiteantur.

Recentior autem Synodus sexta Constantinopolitana, circiter annum Domini 680. duo constituit. Vnum, vt si Orthodoxus hæreticam duxerit, vel hæretica orthodoxo nupserit, irritæ sint nuptiæ, & nefarium coniugium dissoluatur, atque adeò qui tale quippiam commiserit, segregetur: alterum, vt si ex duobus infidelibus (legitimè tamen coniunctis) vnus quidem fiat orthodoxus, alter verò in errore permaneat, modò fideli placeat cũ infideli cohabitare, non separentur. Quid si verò fideli coniunctio non placeat? nempe fiet separatio ex hoc canone, vt disertè scribit Balsamon, prolato etiam cuiusdam Basilij Buccinatoris exemplo, qui ex Patriarchali decreto fuerit post Baptismum à sua infideli vxore separatus. At ego non possum huic Synodo assentiri, cum sine distinctione loquatur Apostolus prohibens fideli discedere ab infideli, & fidelem fratrem aut sororem tum demum liberans quum prior discedit infidelis. Itaque verbo Dei repugnat hoc decretum in eo etiam Apostoli verba manifestè deprauans, quòd quum scripserit Paulus,

Sextæ Synodi can. 72. Obiect. 6.

Refutatio. 1

2

Si infidelis consentiat habitare cum fideli, isti scribunt, *Si fideli placeat cum infideli cohabitare*: ac proinde falsarij hac in re deprehenduntur, quum ista duo sint prorsus diuersa, contrà quàm Balsamon credidit, interpres certè nec acutus, nec in plerisque diligens. At ecce recens illud & adhuc calens conciliabulum Oecumenicum Tridentinum fortasse controuersiam istam dirimet. Sic enim decernit: *Si quis dixerit propter hæresim dißolui posse matrimonij vinculum, anathema sit*. Fulmen certè terrificum, nisi plus satis notus esset Tarpeius ille Iupiter: placet enim παρέργως nonnihil commemorare, quod non est ab hoc nostro instituto prorsus alienum. Vibratum fuit fuliginosum hoc fulmen Tridentinum anno Domini 1563. illis ipsis Bacchanalibus quæ Martinalia vocant, bonis Patribus, nimirum edicto illo de pace, quo ciuile bellum Gallicum aliquot antè mensibus sopitum erat, non minùs quàm vallis Tellinæ vino inflammatis, ac proinde cum illa sua splendida bile temerè in seipsos anathemata iaculantibus. Seipsos enim profectò feriunt, ebriorum instar, quum sic loquuntur. Sed ne quis fallatur, fiunt ista per ludum & iocum. Etenim anno vno & altero præcedente Satanissimus ille ipse Pater, Pius IIII. misso in Galliam legato Ferrariensi Cardinali qui præclara Turnonij cœpta perficeret, hoc vnum agebat in primis destruendo Ecclesiarũ Gallicarum ædificio, vt primum à Gallorum Rege

Tridentini cõcilij sententia expensa.

Tridentin. conc. sess. 14. can. 5.

Rege ipsiúsque fratribus pueris principem, partim quidem commentitij Sardiniæ regni proposita imagine, ludificaretur, partim verò promisso cum præstantissima heroina ac regina, sed parum illi grata coniuge, diuortio, vnà cum regni alterius omniúmque ipsius bonorum, quasi hæretica esset, in ipsum transferendo dominio, addita etiam alterius statim ducendæ reginæ pactione, ad suas partes traduceret. Hæc enim fuerunt tria illa retia quibus princeps ille, alioqui minimè malus, quorundam fraude ita miserè fuit circumuentus, summo cum bonorum omnium luctu, & maximo Gallici regni detrimento, vt tandem pro tribus regnis imaginariis stipendium illud vnum nimis verè sit nactus quod solet Romana meretrix amasiis suis persoluere, mortem nimirum quæ & ipsa est peccati merces. Itaque vno ferè eodémque tempore Papa quidem ipse, ob hæresim scilicet, reginam illam à suo marito dirimere iniquissimo diuortio tentabat, ipsius autem emissarii anathemata in eos ipsos crepabant qui tale quicquam fieri posse dicerent: fortassis vt par pari referrent sextæ illi eidem Synodo quæ Romanam ecclesiam alio canone non minùs iustè quàm seuerè reprehendit. Sextæ Synodi cã. 13.

Sed ad rem redeo. Tridentina hæc anathemata temerè in omnes de re quauis dissentientes vibrata, nõ est quòd quenquam magnopere commoueant. Verùm, quod ad rem ipsam attinet, fateor mihi probari illorum

ſententiam, vt cum verbo Dei congruentem nempe propter hæreſim dirimi ſponſalia, nedum coniugia, non debere. Quidni enim inter tot errorum portenta, hoc rectè dictum bonis illis Patribus exciderit, quum & ipſa dæmonia Ieſum eſſe Chriſtum Dei (ita vt erat) verè pronuntiarint? Sed tamen ſic quoque fortaſſe pluſculum ipſis tribuo quàm deceat. Quid ſi enim nouam aliquam hæreſeos definitionem excogitent? quid ſi vinculum matrimonii à iure thori diſtinguant, vt ſe non aliud ſentire quàm ſuos maiores doceant? Agè igitur illos mittamus, donec ſuam ſententiam, ſi videbitur, pleniùs explicent.

Vxor infidelis ab infideli repudiata, an ab eodē poſt baptiſmū repetenda c.2.28.q.1.

Nunc ad Canonicos noſtros Rhapſodos venio. Gratianus hac de re diſputans citat Eutychiani Papæ decretum, quo conſtituitur, vt *ſi quis gentilis gentilem vxorem dimiſerit ante baptiſmum, poſt baptiſmum ſit in ipſius poteſtate eam habere vel non habere.* Hoc verò decretum gloſſator de certa tantùm ſpecie intelligit, nempe ſi propter adulterium ſit factum diuortium: ídque rectè. Nam alioqui vniuerſaliter de quouis diuortio intellectū, iniquiſſimum eſſet: ſi quidem hominis eſt ad Chriſtianiſmum accedentis, veram reſipiſcentiam teſtari, ac proinde non rectè facta, ſiquidem adhuc eſt integrum, corrigere. Ergo ſi iure poli (vt loquuntur) non potuit qui tum gentilis erat, ſiue ſponſam ſiue vxorem ſuam reiicere, eóque poſtea Chriſtiano

facto

facto res adhuc est integra: certè non minùs tenetur quantum in se est eam quam iniustè eiecit recipere, quàm aliquid furto ablatum restituere: nec aliter ad Christianismi professionem admitti debet, quàm vel id fecerit, vel se facturum seriò spoponderit. Res autem tunc est integra quum neque illa alteri nupsit, neque ipse aliam duxit. Tunc enim quod factum est infectum fieri non potest, vt cautum est Dei verbo. Ierem 3.1. Quòd si vxor adhuc gentilis maritum à quo reuocatur, audire noluerit, vel contrà, tunc sanè statuendum erit quod ait Apostolus, nempe desertam personam ei à quo deserta est amplius non adstringi, quod idem Eutychianus rectè sequente canone ex Apostoli sententia decernit.

Describit eodem loco Gratianus (sed non satis bona fide omnia, vt apparet ex eo quod depromit ex libro de fide & operibus) aliquot ex Augustino desumpta testimonia, quorum hæc summa est, licere fideli discedere ab infideli, quanuis qui spe lucrifaciendi infidelis non discedit, rectiùs faciat. Sed hanc sententiam modò mitigat, modò durissimè pronuntiat Augustinus, non satis profectò sibi hac in re constans, vt qui interdum addat conditionem, putà si fidelis cogatur ab infideli ad idololatriam: interdum verò in genere, & quidem adhibita graui comminatione, iubeat maritum discedere ab ea quæ simulachrum facit, & admonita pœnitētiam

Obiect. 7. c. 4. 5. 6. 8. 9. Ibidem.

Refutat. 1.

non agit: *Sin minùs*, inquit, *& tu particeps eris peccati illius*: nonnunquam autẽ lõgiùs etiam excurrat, adeò vt eo Christi verbo ex quo propter fornicationem diuortium conceditur, velit præter adulterium, non modò idololatriam, verùm etiã auaritiam, atque adeò quaslibet concupiscentias intelligi, *quæ animam corpore malè vtentem*, inquit, *à lege Dei*
2 *aberrare faciũt*. Atqui nihil tale dicit Apostolus, nec vsquam cõcedit fideli ab infideli discedere, sed tantùm dicit fidelem desertione infidelis à seruitute siue obligatione ma-
3 trimonii absolui. Imò in genere pronuntians Dominus, non licere marito vxorem extra fornicationis causàm dimittere, nullum dubitationi locum relinquit. At enim
4 fornicationis crimen etiam idololatriã comprehendit, auaritia verò vocatur idololatria. Concedo sanè hoc vtrunque, sed quàm latè nomẽ scortationis & idololatriæ accipiatur nunc non quæritur. Illud potiùs quæritur, an illo Christi dicto spiritualis quoque scortatio, id est, idololatria comprehendatur: quod ne verisimile quidem est, quum ibi non agatur de vero Dei cultu cum adulterino comparando, sed de coniugio carnis vel soluendo vel non dissoluendo, vt planè nullus ibi sit locus metaphorico adulterio, ac multò minùs de auaritia & eiusmodi cupiditatibus disputandi.

Obiect. 8. c. 10. 28. q. 1 Refutatio. Citat idem Gratianus ex Concilio Toletano IIII. Canonem 62. quo dirimitur Iudęi

cum

cum Christiana muliere connubium nisi & ipse velit Christianus effici: quod etsi conatur excusare glossator, tamen quum ex diametro repugnet Apostoli sententiæ, ne refutatione quidem eget.

Sed quod idem ex Cõcilio nescio quo Vrbanensi profert, nempe vt siue Christiana Iudæo, siue Christiano Iudæa misceatur, à communione Ecclesiæ segregetur, id verò æquissimum censeo. Quòd si præterea ciuilis magistratus in eiusmodi apostatas ita vt æquum est animaduerterit, expeditissimus hic modus fuerit eiusmodi controuersias semel definiendi. c.17.28.q.1

Profert idem Gratianus locũ, non ex Gregorio vt habent impressi codices, sed ex Ambrosio, quem suis distinctionibus pessimè, vt & multa alia, deprauat. Tradit enim apertè & simpliciter ac sine distinctione Ambrosius cum Apostolo, fidelem desertum ab infideli non peccare si sese alii coniunxerit, *Quoniam* inquit, *cõtumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eum qui relinquitur, infidelis autem discedens, & in Deum peccat & in matrimonium.* Quid autem Gratianus? primùm quidem non vult hoc valere nisi in coniugio inter vtranque adhuc infidelem personam inito. Deinde vtitur istis distinctionibus: Altero ad fidem conuerso, si vult discedere infidelis, tunc fidelis à vinculo matrimonii solutus aliam quoque potest ducere: sin verò infidelis nihilominus permanet in coniugio, Obiect. 9. c.2.28. q.2. Ambros. in 1.Cor.7. Refutat. 1.

fideli quidem relinquere infidelem etiã permanentem liceat, at ei non licet viuente infideli, aliam superinducere. Postea descendit Gratianus ad aliam speciem. Quid si enim vel inter vtrunque fidelem contracto matrimonio, vel vtroque aut altero post contractum matrimonium ad fidem conuerso, alter postea à fide discedat, & fidei odio fidelem deserat? *Tum verò*, inquit, *derelictus discedentem non sequetur, illa tamen viuente alteram du*
Refut.2. *cere non poterit.* Fundamentũ autem omnium istorum, quæ & falsò & ineptè dicuntur, boni Pontifices Romani iecerunt, quod cuiusmodi sit agè etiam videamus. Etsi enim ista non tam ad repudia quàm ad diuortia spectant, tamen placet in ea iam nunc inquirere, vt alteram tractationem eò paucioribus ab-
c. quanto, Extrà de diuortiis. soluamus. Constituunt quædam esse matrimonia legitima & non rata: quædam rata & legitima: quædam denique rata, nec tamen legitima. Legitima vocant, quæ ex legum præscripto vel prouinciæ moribus contrahuntur: quorum vinculum solui nullo modo nisi morte potest. Itaque legitima nec tamen rata esse volunt, quæ inter infideles ineuntur, quoniam videlicet inter eos non sunt firma & fixa, vtpote quæ repudio vel diuortio facilè dissoluantur: legitima verò & rata, quæ inter fideles ita vt in Ecclesia decet contrahuntur: rata denique, id est, fixa & immutabilia, nec tamen legitima, quæ solo coniugum affectu contrahuntur, neglecto
Eccle-

Ecclesiæ ordine. Ad hæc verò primùm respondeo, siue rem ipsam, siue istorum vocabulorum vsum legitimum & ratum spectemus, ineptum esse istud tam magnum inter legitimum & ratum discrimen, quoniam iniquissimum est vel id ratum non habere quod sit legitimum, vel ratum id habere quod sit illegitimum. Quòd si excipiant hoc discrimen idcirco poni quòd legibus humanis quædam liceant quæ tamen verbum Dei prohibeat, ac proinde iure poli (vt ipsi loquuntur) rata non sint: respondeo ita quidem esse, sed hoc nihil ad rem pertinere, quoniam de solo iure poli quæri ab iis oportet qui cõscientias regunt: ex quo efficitur vocãda potiùs ab ipsis fuisse illegitima (etsi alia aliis minùs legitima sint) quęcunque contra verbum Dei fierent. Sed ne videamur λογομαχεῖν, agè de re ipsa dicamus. Coniugium inter infideles ex legibus etiam iustissimis contractum, aiunt legitimum quidem esse, ratum verò nõ item. Sed quorsum id, quum vel ipsis confitentibus, iudicium de extraneis non ad nos sed ad ipsum Dominum spectet? Aperiamus ergo μυστήριον. Volũt hucusque hoc extẽdi, vt etiam si alter postea ad veram religionem conuertatur, tamen quod ad infidelem attinet, de matrimonio iudicetur ex eius tẽporis circunstantia quo contractum fuit, quum videlicet vterque erat infidelis, & hanc causam esse arbitrantur cur discedente infideli

poſſit fidelis aliam etiam ducere, quia videlicet matrimonium inter infideles non ſit ratum. Sed ſi ita eſt, cur non itidem volunt licere aliam etiam ducere, ſi, qui fidelis factus eſt, infidelem volentem cohabitare dimittat, quum ipſi fas hoc eſſe arbitrentur, illud verò non item? Semper enim inter infideles fuerit contractum non ratum matrimonium, ſiue infideles manſerint, ſiue alter poſtea fidelis fiat. Reſpondebunt nimirum, quanuis quum contraheretur inter vtrunque infidelem matrimonium, neutrius reſpectu ratum eſſet, tamen poſteaquam alter factus eſt fidelis, ratum hoc eſſe incipere, quod ad ipſum fidelem attinet. Sed ſi hoc verè ſentiunt, quî fit vt fidelis cum infideli matrimonium dirimendum pronuntient? Nam ſi matrimonium infidelis cum infideli ratum eſſe incipit, ex quo qui infidelis erat, ad fidem cõuerſus eſt, ideóque ſi prior diſcedat aliam tamẽ ducere, non poteſt: multò ſanè magis dicendum fuerit, ſi iam fidelis aliquis infidelem ducat, ratam & indiſſolubilem eſſe iſtam cõiunctionem oportere, quod ad fidelem attinet. At ipſi non modò non ratam, ſed prorſus etiam intolerabilem eam coniunctionem eſſe volunt vt ſuprà diximus: quam ſanè ipſis aſſentior, vt ſuo loco dixi, & bona conſcientia contrahi non poſſe, & pœnam tum Eccleſiaſticam tum ciuilem vel grauiſſimam mereri, ſed dirimendam eſſe niſi prior diſceſſerit infidelis, multò minus etiam arbitror

quàm

quàm si vterque adhuc infidelis hoc coniugium contraxisset. Non sunt igitur inter se satis consentanea quę isti constituunt, neque fidelis ab infideli desertus idcirco liber est, vt ad aliud coniugium transire possit, quòd suapte natura non esset ratū matrimonium, sed potiùs quoniam infideli datam fidem frangente, iniquum est fidelem luere alieni criminis pœnam, vt pleniùs in tractatione de Diuortiis (Deo fauente) explicabimus, ad ea quoque responsuri quæ in contrariam sententiam hac de re ab Innocentio III. scribuntur. Ex eo verò quòd rata matrimonia vsque adeò rata esse volunt vt eorum vinculū sola morte solui possit (quāuis ne morte quidem solui somniarunt repetitarum nuptiarum sugillatores) hic etiam error natus est, quòd fideli ad infidelitatem desciscente, & alteram fidelem personam deserente, plenè liberatum fidelem non putant, manente videlicet coniugij vinculo, quod impediat quominus fidelis ab apostata desertus aliam possit ducere, quod tamen ipsi liceret si à simpliciter infideli desereretur. Hoc verò quàm sit iniquum nemo non videt, opinor, quum par & in hac & in illa specie sit desertio, & apostatæ desertori minùs etiam quàm cuipiam veram religionem nunquam amplexo sit indulgendum. Certè Paulus, cuius auctoritati standum nobis est, etsi de matrimoniis iam contractis agit, tamen in genere loquitur de fideli quem infidelis deseruerit, nullo facto

c. quanto, §. nec obstat, Extrà, de diuortiis.

Fideli ad infidelitatem desciscente, & fidelē deserente an solutus sit fidelis.

Refutat. 51

1. Cor. 7. 12. & 15.

discrimine eóne tempore quo initum fuit coniugium vterque esset infidelis: an verò alter tantùm: neque etiam eum qui nunquam alius quàm infidelis fuerit ab apostata discernens.
4 Præterea verba illa: *Quoniam videlicet ad pacem vocauit nos Dominus*, quoquo modo explicentur, magis etiam videntur in apostatam dici quàm in quempiam qui veram religionem nunquam sit professus. Sed de his plus satis hoc quidem loco, in quo coacti etiam sumus quædam admiscere quæ ad coniugia consummata potiùs quàm ad sponsalia spectent. Horum autem omnium hæc summa est. Fidelis cum infideli sponsalia prorsus quidem esse dissuadenda & legibus etiam ciuilibus interdicenda ac grauiter vindicanda: sed si fortè contracta fuerint, siue ab initio vterque fuerit infidelis, siue alter tantùm: siue quum vterque esset infidelis, alter postea factus sit fidelis, siue quũ vterque fidelis esset, alter postea factus sit infidelis, putà Iudæus aut Mahumetanus, aut ex eorum hæreticorum genere qui fundamentum pietatis abnegant: eiusmodi, inquam, sponsalia, si nihil aliud obstet, omnino firma & immutabilia permanere, quandiu infidelis consentit in coniugis officium: Quòd si infidelis fidelem deserat, tunc penitus liberum esse fratrem aut sororem à sponsaliũ obligatione. Quãdo verò desertus fidelis dici possit, & an ipso iure, an autẽ iudicio priùs interueniẽte solutum sit vinculũ in altera

Conclusio disputationis de impari coniugio.

tera

tera tractatione de diuortiis explicabitur.

Quid si verò absentia alterius impediat quominus reipsa cōpleri possit coniugium? Respondeo quærēdum esse de absentia, quoniam aut inuitus abest aliquis, aut volens. Si volens abest, quærendum rursus quo animo discesserit, quandiu abfuerit, & si quas non reuertendi causas habeat. Vtimur ergo in hac Ecclesia hoc iure quod mihi quidem æquissimum videtur. Si sponsus cōscia sponsa, & honestam ob causam ante consummatum matrimonium peregrè profectus, annum integrum, quanuis officij admonitus, volens abfuerit, petenti sponsæ trina per sesquimensem præeunte publica denuntiatione tum in Ecclesiastico cœtu tum corā ordinario Magistratu, fas est diremptis sponsalibus alium maritum accipere: nisi fortè comparuerit, tū enim auditur, & nisi iustam repudij causam probarit, ad præstandam fidem auctoritate Magistratus compellitur. Sin verò sponsa, conscio itidem sponso, peregrè profecta fuerit, idem ius seruatur, eo duntaxat excepto, quod vir annum integrum expectare nō cogitur, nisi fortè ex eius voluntate id genus negotij gerendum illa susceperit quod illam diutius abesse cogat. Quòd si sponsus vel sponsa malo animo & fallendi causa discessisse comperiatur, datur in primis opera modis omnibus vt officij admoneatur. Quod vbi ritè factum, aut saltem (quoad eius fieri

De absentia sponsi vel sponsæ interueniente.

potuit)tentatum fuiſſe conſtiterit, nec tamen is in quem agitur, comparuerit, poſt trinam, vt antea, denuntiationem, idem in abſentem vt deſertorem decernitur. Quin etiam illud cautum eſt, vt ſi cuius fraude aliò ablegatum ſponſum aut ſponſam conſtiterit, is grauiter alioqui mulctandus abſentem quærere & ſiſtere teneatur: quod onus etiam tutoribus & curatoribus imponitur: in quorum fuerint poteſtate.

At verò quid ſi alter abfuerit inuitus & nullo ſuo dolo? putà vel quòd ſit captiuus, aut alioqui vi aut morbo detentus, aut exilio ſiue deportatione mulctatus, aut iuſto metu deterritus? Tũ ſanè vel eò, quoad eius fieri poteſt, proficiſci tenetur qui ſponſalium impletionem deſiderat, vel ſaltem eius reditum quantumuis diuturnum tolerare, aut certum de morte nuntium patienter expectare. Nec enim cēſeri poteſt deſertor qui inuitus abeſt, & ita rectè iam olim decretum eſt, adeò vt ſi quæ arbitrata maritum in captiuitate mortuum, alteri nupſerit, marito poſtea reuerſo ſit reſtituenda. Imò & in ſponſalibus in futurum tempus conceptis (cuiuſmodi ſunt illa de quibus in Iure Ciuili cauetur) id ſeruabatur, vt peregrinitate ſponſo, triennium priùs expectaretur quàm ſponſa nouas nuptias iniret, quanquam Canonici poſtea nullum tempus videntur præfixiſſe: in eo certè multò minùs religioſi quàm Caius Iuriſconſultus, cuius hæc verba ſunt: *Sæpe iuſtæ & neceſ-*

c.1.2.& 4. 34.q.1.

l.2.C.de repud. c.de illis Extrà, de ſponſal.

necessariæ causæ non solùm annum vel bienniũ, sed etiam triennium & quadriennium & vlteriùs trahunt sponsalia, veluti valetudo spõsi spõsæve, vel mortes parentum, aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes quæ ex necessitate fiunt. Sed de captiuitate aliísque absentiæ speciebus aliquid etiam in altero tractatu dicemus.

Aliæ inutilium apud Iurisconsultos nuptiarum species.

Cæterùm quædam alia inutilium apud Iurisconsultos nuptiarum, ac proinde sponsalium genera libens prætermitto, veluti sponsalia siue nuptiæ cum peregrinis, cum ancillis inter tutorem, & pupillam, inter curatorem & adultam, inter masculos & fœminas maiores vel minores sexagenariis vel quinquagenariis, inter ingenuum & libertinam, inter patricium & plebeiam, inter quacũque potestate præditos & eorundem iurisdictioni subiectos: quæ partim ipsis Imperatorum legibus postea sublata sunt, partim contrariis moribus ipsóque temporis successu exoleuerunt, partim etiam à Canonicis sunt abrogata: quorum tamen audaciam in eo improbo quòd intra suæ iurisdictionis fines nõ permanserint, quum eorum munus duntaxat fuerit quid in conscientiæ foro fas aut nefas esset pronuntiare. Neque id verò deterrere debet pios & æquos Magistratus, quin ea in vsum reuocent quæ optimis & perpetuis rationibus sunt constituta, veluti interdictum nuptiarum inter tutorem & pupillam, inter curatorem & adultam, denique

inter nimiùm inæqualis ætatis ciues, & si quæ sunt eiusmodi: contra quæ tamen interdicta si fortè sponsalia contrahantur, & rogitet aliquis an existimem dirimenda, respondeo mihi non videri dirimenda, sed vel alias potiùs pœnas ciuiles imponendas, quibus etiam Ecclesiasticam censuram ob violatã legum ciuilium auctoritatem adiungi par est: vel qui hoc admittant dignos esse qui aliò ablegentur, ne saltem exemplo peccent. Cur autem ita sentiam, pleniùs (fauẽte Deo) disseremus in altera tractatione, quum de Magistratuum in ferendis cõnubialibus legibus auctoritate disseremus.

De votiuà cõtinẽtia.

Solent autem præter illas causas, etiã alias duas recensere, nempe votum continentiæ, & spiritualem affinitatem, de quibus etiam aliquid nobis dicendum videtur. Ac de voto quidem etsi à nobis abundè dictum est superiore tractatione de Polygamia, iterum tamen respondeo, etiam si concederem nobis nũc quoque, vt olim sub Lege integrum esse quippiam Deo vouere, non tamen consequi licere quiduis vouere, aut necessariam esse cuiusuis voti præstationem, quũ (vt Ambrosius scribit) officium sit interdum à iureiurando ipso recedere. Istud autem continentiæ votum sic demonstro nec iure posse concipi, nec si conceperis, necessariò præstari, nempe quoniam & illicitum est, & ἀδύνατον: nemo autẽ vel ad illicita vel ad ea quæ fieri non possunt obligatur. Illicitorum enim

Votũ continentiæ quamobrẽ & quatenus illicitum.

nim duas ſpecies conſtituo: vnam, eorum quibus res per ſe nefariæ vouentur, cuiuſmodi fuit votum aduerſus Paulum factum, ac etiam quod vouit Iephte: cuiuſmodi quoque ſunt idololatrarum vota, ac ſuperſtitioſorum etiam pleraque: alteram, eorum quæ non ἁπλῶς, ſed κατάτι, id eſt, certam quandã ob cauſam non licent, veluti quòd vouentis vocationi repugnent. Eſt autem vocatio quædam vniuerſalis, ad quam ſtatuere debẽt omnes fideles ſe vocatos eſſe, nempe ad vitam æternam, ad fidẽ & omnes fructus Spiritus: & hanc vocationem oportet ſingulos perpetuis precibus fouere, quæ irritæ eſſe nõ poſſunt, quoniã à certo teſtimonio Dei nos vocantis proficiſcuntur. Sed quædam præterea ſunt vocationes particulares, de quibus temerè nobis conſtituendum non eſt, niſi ſponte decipi volumus. Pro vocationis autem ratione dona diſtribuuntur ad illam obeundam neceſſaria, quoniam alioqui nobis Deus illuderet. Continentiæ verò donum particulare eſſe liquet ex ipſa experientia, & iſtis Chriſti verbis, *Non omnibus datũ eſt: qui poteſt capere, capiat:* & ex hoc Apoſtoli dicto, *Velim vos omnes eſſe vt ego ſum. Vnuſquiſque autem proprium donum habet à Deo.* Sic igitur colligo: Quum donum continentiæ ſit particulare, non poſſumus licitè vouere continentiam, niſi ſciamus eam nobis eſſe datam: imò etiam, ſi data nobis eſſet, aliud propterea etiam requireretur, nempe, vt

Act. 23. 11.
Iud. 11. 30.
Mat. 19. 11.
1. Cor. 7. 7.

si votum istud continentiæ perpetuum esse velimus, etiam in perpetuum eam nobis datam esse sciamus. Vocatio autem ista particularis ad continẽtiam intelligitur ex interrogatione tentationis (vt loquitur Augustinus) putà si non vrimur, id est, si non ita premimur vt succumbamus, & conscientia nostra turbetur. Item, si ad eum vitæ statum vocauerit nos Dominus, qui coniugium nullo modo ferat: vel si coniugio implicitis ea impedimenta obiiciat, quæ quominus illo vti possimus prorsus impediant. Ex istis, inquã, colligere potest aliquis se ad continentiam vocari, ideóque ex fide Deum precari potest ac debet, vt in continentiæ dono confirmetur: perpetuum tamen fore illud donum, ne tunc quidem constituere potest. Itaque eiusmodi perpetuæ, imò ad certum tempus præstitutæ continentiæ votum quum fieri non possit ex fide, (vbi enim verbum non est, ne fides quidem est) peccatum sit oportet. Nam quod nonnulli excipiunt, eos qui ad Ecclesiasticos ordines vocantur, ad continentiam vocari, falsum est, sicut ex Apostolorum & totius veteris Ecclesiæ ipsiúsque adeò Nicenæ Synodi auctoritate suo loco declarauimus. Sed & alia ratione eiusmodi votum illicitum esse ex eo consequitur, quòd qui vtitur habet contrahendi coniugij præceptum ac proinde vouendo fecit contra Legem: id quod ex ipsa experientia serò intelligit qui antè vstionem temerè vouit: quum non nisi transgredie-

August. de sancta virginitate cap. 4.

transgrediendo Dei Legem possit à coniugio postea, abstinere. Qui verò cœlibatum vouit sese iam incontinentem expertus, magis etiam est reprehendendus, vt qui se ad matrimonium vocari ex vstione nosse debuerit. Postremò si illicitè vouet filia quæ de parentum, vxor quæ de mariti voluntate priùs non est certior facta (vt disertè declarat Moses, nec ipsi saniores votorum defensores, Num. 30. saltem quod ad maritum & vxorem attinet, audent inficiari) quantò magis irritũ est eius votum qui priusquam cognouerit an hæc sit Dei voluntas, vt perpetuò viuat ἄγαμος, eiusmodi necessitatem sibi imponit? Ex his autem omnibus non illud effici volo, illicitum esse perpetuò continere, sed illicitum esse perpetuæ continentiæ votum. Iã verò etiam ἀδύνατον esse absq; peculiari dono Dei, quod sibi nemo in perpetuum possit polliceri, ex eo probo, quòd communi ordini naturæ penitus repugnet, quem vnus Deus extra ordinem agens, prout libuit, immutat. Nam certè appetitio mutuæ coniunctionis non est voluntaria, sed naturalis. Itaque si naturam ipsam, non dico quatenus corrupta, sed quatenus natura est, spectemus, (sicut hîc nobis omnino faciendum est) non magis est in quoquam positum vt illa appetitione careat, (nisi aliunde ipsa natura impediatur: veluti si impedierit ætas, si valetudo vires naturæ infregerit, aut aliquid eiusmodi inciderit) quàm vt non esuriat vel non sitiat. Quòd si quis ex-

Votũ continẽtiæ esse ἀδύνατον.

cipiat, etiam si appetitio ista non sit in nostra potestate, tamen illam posse intra modũ contineri, rursum (excepta peculiari gratia de qua qui certus non est, meritò præsumitur τὸ ἀδύνατον vouere) tã falsũ hoc esse affirmo, quã si quis diceret in nobis situm esse, intra modum esurire vel sitire. Neque tamen nego sobrietate, ieiunio, precibus, & iis quæ cum istis cohærent istã ἀταξίαν aliquatenus coerceri, (nequis fortè arbitretur istã σωματικὴν γυμνασίαν, quã postea maluerunt ἄσκησιν vocare, à nobis vt inutilem repudiari, quam Apostolus ipse vsurparit, & nemo Christianus pro suo modulo negligit, nedum vt in quædam claustra scilicet relegetur) sed hoc dico quod vel experientia ipsa comprobat, naturam ipsam videlicet vt furca expellatur, tamẽ recurrere, & quidem multò ardẽtiùs: & quicunque non habent perpetuæ continentiæ donum (quínam autem habeant, magis post vltimam victoriam quàm inter certandum cognoscitur) cœlibatum perpetuum vouendo planè θεομαχεῖν, & nihil aliud quàm suam ipsorum perniciẽ vouere. Quòd si quis præterea excipiat, in nostra saltem potestate situm esse, cupiditatem hanc immoderatam (nam de vstione, id est, superante appetitione loquimur) re ipsa non explere: respondeo Pelagiana esse hæc dogmata, non Christiana. Certè, vt hoc concederem, minimè tamen consequeretur præstari ab eiusmodi hominibus continentiæ votum, quia qui animo

nimo incõtinens eſt(cuiuſmodi ſunt quicũque vruntur) etiam ſi re ipſa non exequatur quod concupiſcit, continens tamen coram Deo dici nec poteſt, nec debet. Supereſt ergo vt ad peculiare donum cõfugiatur, & pro eius modo quiſque liberè, non ex voto, continentiæ ſe dedat: quod & ipſe Gelaſius Papa faciendum in viduis etiam profeſſis monuit. Nec ſanè aliter iudicarunt (huc eos adigente ipſa veritate) vel maximi aſſertores iſtius votiui cœlibatus, in eo tamen ab iſtis diſſentientes qui cœlibatum ita mordicus defenderunt vt nihil aliud quàm coniugii vinculum exoſum ſibi fuiſſe plus ſatis oſtenderint, & totum orbem in Sodomam & Gomorrham transformarint. Sic enim Athanaſius ad Dracontium, *Multi ex Epiſcopis matrimonia non inierunt, monachi contrà parentes liberorum facti ſunt: quemadmodũ viciſſim Epiſcopos filiorum patres, & monachos generis poteſtatem non quæſiſſe animaduertas: & clericos bibiſſe, & monachos ieiunaſſe. Sic enim licet, & ad eũ modum non prohibebitur, ſed quiſque vbi volet decertet.* Et Hieronymus ipſe ad Demetriadem, quum de impudicis virginibus egiſſet (agit autem de ſacris, & proculdubio velatis ipſius Demetriadis comitibus, vt candidè fatetur ipſe Eſpenſæus.) *Quibus*, inquit, *apertè dicendum eſt, vt aut nubant, ſi ſe non poſſunt continere, aut contineant ſi nolunt nubere.* Et ad Euſtochium, *Si qua*, inquit, *ſimulat, fugiens ſeruitutem, huic apertè Apoſtolum*

Patrũ ſententiæ de ipſo continentiæ voto reſcindendo in caſu neceſſitatis. Decret Gelaſius c.23. Gelaſius.

Athanaſius.

Hieronymus.

Epiphanius. *lege, Melius est nubere quàm vri.* Et Epiphanius, *Melius*, inquit, *κεῖμα quàm κατάκειμα subire.* Et mox, *Melius vnũ peccatum habere, nõ plura: melius à cursu lapsum palàm sibi vxorẽ sumere iuxta Legem, à virginitate diu pœnitẽtiã agere, & sic rursus ad Ecclesiã induci, veluti male operatũ, lapsum, fractũ obligatione indigentẽ, & nõ quotidie occultis iaculis sauciari ab improbitate quam infert diabolus.* Et Cyprianus illis

Cyprianus antiquior, *Si se*, inquit, *ex fide Christo dicauerunt* (quàm autem in hac re sanctus alioqui martyr hallucinetur paulò antè ostendimus) *pudicæ & castæ sine vlla fabula perseuerẽt: si autẽ perseuerare* NOLVNT VEL NON POSSVNT, *melius est vt nubant quàm in ignem suis deliciis cadant.*

Obiect. 1. Habemus igitur quæ horum etiam fuerit de voti vinculo sententia, quam tamen paucis placet explicare quomodo conẽtur nonnulli eludere. Plurima, inquiunt, fas est per publicam authoritatem admittere, quæ priuato iudicio suscipi absq; nefario scelere nequeant.

Refutatio. Sed quorsum hoc, obsecro? Neque

1 enim quomodo, sed an sit hoc agẽdum quæ-

2 ritur. Quod si, vt isti volunt, illicita sunt eiusmodi coniugia, neque duntaxat pro adulteriis, verùm etiam pro sacrilegiis habẽda, quî tandem illa poterit Episcopus concedere? an sicut Moses libellum diuortii concessit? atqui eiusmodi diuortium nunquam in foro conscientiæ licuit. Agunt autem illi certè de con

Obiect. 2. scientia, quorũ verba citauimus. Sed ista, in-

quiunt, de nõ velatis virginibus intelligenda sunt. Imò verò vnde hoc colligunt, quũ Cyprianum constet de ipso virginũ cœtu loqui quæ se fide data Deo dicauerant: quod est etiã in Hieronymo & Epiphanio apertiùs? Quid plura? Synodus Chalcedonensis, quanuis & ipsa iam fascinata istius voti opinione, excõmunicationis duntaxat meminit, non autem separandi matrimonij, cuius moris interpretatio ex citato Epiphanii loco petenda est. Spõsalia igitur propter præcedens votũ irrita non esse concludimus. Quòd si votum subsequatur, aut etiã matrimonium consummetur, quid tum statuendum sit, suo loco dicemus.

Refutatio 1

2 Concil. Chalced. can. 16.

Superest affinitas seu cognatio illi spiritualis, quam vocant, cuius etiam vinculũ alii aliis fortiùs adstrinxerunt. Istum autem morem adhibendi sponsores siue susceptores, apparet ex Tertulliano perantiquum esse, sic nimirum vocatos, quòd fidem & piam educationem eius infantis qui baptizabatur in se reciperent, sicut ex Augustini quoque ad Bonifacium epistola licet colligere. Higinus porrò Pontifex qui sub Antonio pio vixit, non tantùm in Baptismo, sed etiã in Catechismo & Confirmatione adhibitum fuisse testatur patrinum quem vocat. Sed valde mihi suspectum est istud Higini nomen, vel ob eam causam quòd Iustinus illi ipsi σύγχρονος, accuratè Christianorum in Baptismo ritus in Apologetico recẽsens, eius moris non meminit. Morem istum igitur spon-

De spirituali affinitate.

Tertul. de Baptismo.

August. epist. 23.

De consecrat. dist. 4 In catechismo.

ſoris cuiuſpiam in Baptiſmo adhibendi, qui & de natalibus baptizandi teſtetur, & ſanctã eiuſdem educationem promittat, non modò non improbo, verùm etiã vt laudabilem ſtudioſè retinendum arbitror. Sed quòd inde quæpiam contrahatur affinitatis ſpecies, & ea quidem matrimonium veluti inceſtuo ſum & in poſterum impediens, & iam conſummatum dirimens, non modò abſurdum, verumetiam ſuperſtitioſum eſt commẽtum, quod vix poſſit meliùs quàm ex ea ratione intelligi qua potiſſimùm nituntur.

Vide libr. ſent.4. diſ. 41.q.2.& ibi Durand.

Ratio prima eorum qui volunt ſpirituali cognatione impediri atque adeò diſſolui cõiugia.

Sicut, inquiunt, *homo accipit eſſe naturæ per generationem carnalẽ, ſic accipit eſſe gratiæ per generationem ſpiritualem. Vt igitur ex illa contrahitur cognatio carnalis, ita & ex iſta naſcitur cognatio ſpiritualis, quæ quum ſit multò dignior quàm illa, multò fortiùs etiam impedit con trahendum matrimonium, & contractum dirimit.* Egregia certè ratio, & iſtis beſtiis planè conueniens quæ carnem à ſpiritu diſtinguere non poſſunt.

Refutatio.

Nec enim tam ineptum argumentum arbitror alia refutatione indigere. Excogitant autem aliam quoque

Ratio 2.

huiuſmodi rationem. *Secundarius finis matrimonij*, inquiunt, *eſt dilatatio amicitiæ, ſed ſuffi ciens eſt amicitia iis inter quos ſpiritualis eſt co gnatio: ergo inter eos non debet eſſe matrimonium.*

Refutatio.

Atqui, boni viri, ſi ſpiritualis cognatio per matrimonium polluitur, aut eò vſque ſufficit, vt nuptias reddat ſuperuacaneas, quis nubet in Domino, quum fideles

les omnes ſint in Chriſto fratres & ſorores? Quis verò tales belluas vnquam exiſtimarit ius conſcientiis etiam ipſis dixiſſe? Et tamen bonus Iuſtinianus ſiue Tribonianus hac etiam de re legem tulit. Et ſexta quoque Synodus alioqui in dogmate Monothelitarum confutando orthodoxa, iſtis ineptiis, vt & aliis aliquot, ſuos canonas aſperſit. Quæ verò ſint poſtea ſuper compaternitatis & confraternitatis cognatione exortæ controuerſiæ, legat apud Gratianum, Scholaſticos, & alios Canonicos, qui bonas horas peſſimè volet collocare. Adſcribam tantùm hac de re Canonem vnum, qui Papæ Deus-dedit (per antiphraſin, opinor, ſic appellato) tribuitur, vt vel ex hoc vno omnibus liqueat quæ ſit iampridẽ iſtius perditiſſimæ meretricis, cui Reges ipſi ſeruiunt, impudentia. Vixit enim ille circiter annum Domini, vt aiunt, 613. Sic autem reſcribit Gordiano cuidam, quem etiam nouè appellat Hiſpaniarum Eccleſiæ coepiſcopum: *Peruenit ad nos Diaconus veſter, veſtræ ſanctitatis epiſtolam ferens, quod quidam viri etiã & mulieres præterito ſabbatho Paſchali die,* (num ergo Paſcha ſabbatho celebratur?) *præ magno populorum incurſu* (nam extra Paſchæ & Pentecoſtes feſta non temerè licuit quenquam baptizare) *neſcientes* (ergo etiam ſi maximè ſtatuendum eſſet compaternitate affinitatem contrahi, debuerunt iſti ſaltem

l. ſi quis alumnam. C. de nup. Synod. 6. can. 53. & ibi Balſ.

Ratio 3. cũ refutatione.

c. peruenit. 30. q. 1.

c. 10. 11. 12. & deinceps. De cõſecr. diſt. 4.

c.5. & 6. 35. q. 2. excusari, quum teste Augustino, & ipsismet consentientibus Pontificibus, ignorantes & ab adulterio & ab ipso incestu excusentur) *proprios filios suos suscepißent ex sancto lauacro.* (horrendũ scelus scilicet quo matrimonium dirimatur: vel vsque adeò sanctum & spirituale opus, vt ferre non possit nuptiales thori sordes) *Cupis ergo scire, si pro tali accidente ratione debeant viri & mulieres ad suum proprium vsum redire, an non.* (digna nimirũ quęstio quæ totum Occidentem & Orientem perturbaret, & miramur, sedentibus istis bestiis, omnia in Ecclesiis pessundata?) *Nos enim ex hoc tristiti i mœsti* (quis verò nõ hîc misereatur optimi Pontificis de suo grege tantopere soliciti? Fuit iste scilicet illius successor qui olim exclamauit, *Quis vestrum offenditur, & ego non vror?*) *inquisiuimus priorum Patrum nostrorum dicta.* (hypocrita: cur non ad Legem potiùs & testimonium?) *Inuenimus autem in archiuis huius Apostolicæ* (imò iam tum apostaticæ) *sedis, iam talia contigisse in Ecclesia Isauriæ, & Ephesiorum, simúlque Hierosolymæ & aliarum etiam Ecclesiarum.* (Sic Episcopi consulebant alij alios: neque etiam dubitandum est quin Ecclesia Romana propter vrbis auctoritatem, & eius Ecclesiæ vetustatem sæpissimè adiretur. At boni Pontifices, vt ex Iulij præsertim, qui mox nominatur, epistolis apparet, ita sibi ad Tyrannidem Antichristianam iter aperuerunt. Sed tam ineptos iam tum episcopos fuisse qui

de

de iſtis putidiſſimis ineptiis laborarent,ſanè prodigioſum eſt.) *Epiſcopis etiam earum ciuitatum volentibus ſcire ſi viri & mulieres redirēt ad proprium thorum,* (quaſi non dixerit Christus apertè non dimittendam niſi ob adulterium vxorem) *beatæ memoriæ ſanctiſſimi patres Iulius, Innocentius, & Cælestinus,* (nihil tamen hac de re in ipſorum decretis legitur quibus alioqui aſperſa ſunt nonnulla non minùs inepta) *cum Epiſcoporum & ſacerdotum conuentu* (tum nimirum nondum exortum erat ſacrum illud Cardinalium conſiſtorium) *in Eccleſia beati Apoſtolorum principis* (iuxta illud Chriſti dictum videlicet, *Reges gentium dominantur eis, vos autem non ſic:* & illud ipſius Petri, πρεσβυτέρους παρακαλῶ ὁ συμπρεσβύτερος) *prohibentes talia, perſcripſerūt, & confirmauerunt vt nullo modo iam in coniugio ſe reciperent mulieres aut viri, qui quacunque ratione ſuos ſuſceperint natos.* (atqui ſub lege parentes ipſi primogenitos ſuos Domino offerebant vt conſtare poteſt ex Ioſephi & Mariæ exemplo) *ſed ſeparent ſe, ne ſuadente Diabolo, tale vitium peccati inoleſcat per mundū & vniuerſorum error accreſcat.* (Quid eſt verò cœlum ipſum conſpuere? verbum Chriſti, ore ſuo diuortia extra crimen adulterij diſertè prohibentis, apertè refigere, Diabolum denique in Filij Dei tribunali collocare, ſi hoc non eſt? & tamen hoc idem ſcelus non tantùm concedunt, verùm etiam præci-

piunt alij filij perditionis, vestigia nimirum istius sequentes, vt & iste aliorum. Quid plura? Puduit tandem ipsum Satanam tanti flagitij, adeò vt & Nicolaus alius Papa nescio quotus, & duæ Synodi, Cabylonensis videlicet & Maguntina, (si Gratiano potius quàm Coloniæ excusis Conciliorum tomis credendum est) ac multò etiam apertiùs Alexander tertius, istud decretum, citato etiam Dei verbo, refixerint. En igitur quomodo Papa & Synodi errare non possint. Sit autem benedictus Dominus qui Filij sui iuratos hostes, vt olim Madianitas, inter se committit. Sed agè, audiamus egregium istius Apollinis, seu potiùs ἀπολλύοντος oraculum.) *Scitis quia quomodo sunt septē dona Spiritus sancti* (vetus error absurdissim⁹) *ita sunt septem dona Baptismi à primo pabulo sacrati salis*, (opposito nimirum dulcissimæ illi prægustationi lactis & mellis: cuius superstitionis meminit Tertullianus) *& ingressus sanctæ Ecclesiæ, vsque ad confirmationē Spiritus sancti per chrisma.* (quis verò vos istam arithmeticen docuit, hypocritæ? nempe & auaritiæ & erroris spiritus, quum nihil ne istorum quidem nisi accepta pecunia largiamini, & septem istis donis nihil magis ridiculum fingi possit. Cedo enim quænam illa sunt?) *Primum est*, vobis ipsis testibus, *collatio sacrati salis: secundum, aurium & narium linitio cum sputo:*

c.4.5.6.7.8. Extrà, de cognatio. spirit. c.2. 30.q.2. c.3.4.5.6. 30.q.1. Cabilon. Synodi sub Carolo Magno cā. 31.c.2. Extrà, de cognat. spirituali Magunt. Syn. cā.51. prorsus repugnās Cabilonem. si, quāuis iisdem tépo ribus habita.

Apoc. 9.11. gloss. in c. 2.30.q.1.& in c.5. Extra, de cogn. spir.

ſputo: tertium, in fronte & in pectore crucis ſignatio: quartum, olei ſacri perunctio: quintum, ablutio Baptiſmi: ſextum, in vertice chriſmatis perunctio à ſacerdote, ſeptimum, confirmatio chriſmatis in fronte per Epiſcopum. (In his verò excepto Baptiſmi lauacro, cuius auctor eſt Chriſtus, quid tandem agnoſcas præter impuriſſimas ſordes? In Baptiſmo abluuntur peccata: egregium ſcilicet ſymbolum eſt eius rei fœdum impuriſſimi ſacrificuli ſputum. Adiungitur ſemel & iterum & tertiò crucis ſignaculum in fronte, pectore, vertice. Mallem ſcapulis imponi, vt quod etiam eſt verbo Dei, in quo de cruce in humeros tollenda præcipitur, magis conſentaneum: ſed facilis eſt ſanè iſtiuſmodi crucis geſtatio iis quibus imponitur, nec minus lucroſa iis à quibus imponitur. Adiicitur vetus oleum iis exorciſmis incantatum, quorum ſanè mirum eſt ni ipſos etiam dæmonas pudeat. Hæc denique omnia infatuato ſale condiuntur. Et iſta ſunt ſcilicet vſque adeò μυςηριώδη, (quorũ tamen quæ ſit vtilitas ne nũc quidẽ inter bonos Canonicos poſt tot ſecula potuit cõuenire) vt cohærere cũ his nõ poſſit thorus legitimus & inculpatus: imò etiam nõ minùs ſæuo anathemate feriantur qui poſtea redire ad cõiugiũ auſi fuerint, quàm ſi Deo ipſi æterno maledixiſſent. Nã hęc poſtea ſubiiciũtur.) *Ab hoc primo Spiritus ſancti dono vſq. ad ſeptimũ, nullus Chriſtia*

nus commatrem in coniugio recipere debet: & qui præsumpserit, anathematis vinculo religetur in perpetuum, (Quid amplius superest quo vel atrocissimum omnium scelerum vindicari possit, hypocritæ? Sed bene est quòd iam ipsi etiam Satanæ fœtent vestra anathemata.) *nisi pœnitentiam egerit dignè.* (hanc etiam appendicem retinuerunt qui alioqui hunc canonē, vt verbo Dei repugnantem, refixerunt. Sed priùs ostendere oportuit peccatum, quàm pœnam præscribere.) *Mulieres verò, quum separatæ fuerint pro hac illicita re*(ex quo iure illicita?) *à propriis viris totam præcipimus percipere dotem, quam in die nuptiali recepit.* (nempe vt maritis ereptæ non sine dote ad vos transeant. Quis enim non animaduertit quid hîc captetur? Sed vt cætera omittam, quo iure, Domine Apostatice, ausus es de iure dotium leges ferre? Quis enim hac in re constituit iudicem?) *& post expletum annum recipiant alium virum, similiter & vir vxorem.* Hanc particulam, vt & illam proximè præcedentem, omisit Gratianus, nimirum vt tantum dedecus occultaret. Illud enim, obsecro, quomodo tandem excusabunt, quòd incestuosis quidem omni coniugio interdicant. in adulterio verò nullo modo pati possint matrimonij vinculum solui: in hac autem cognatione spirituali, quæ merum est figmentum, nouas post annum elapsum nuptias & viro & vxori concedant? nempe ne diutius

cogan-

cogantur ipsi retinere,quas à suis maritis hoc prætextu abduxerint.

Et de sponsalibus quidem hactenus. Nam de legali siue per adoptionem contracta cognatione,non est,opinor,cur dicamus quum magna iam ex parte exoleuerit. Eorum autẽ quæ diximus hæc summa est: vera iustáque sponsalia nõ magis quàm consummata coniugia dissolui posse, vt hic quoque valeat illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit homo non separet*, nedum vt vel mutuo vtriusque conseusu,vel alterius voluntate rumpantur,sicut olim apud Romanos: quod etiam Moses in Iudæis propter eorum duritiem tolerauit. Quædam autem sunt nomine tenus sponsalia, quæ quum obligationem non pariant, inutilia ipsóque iure nulla sunt: quorum duæ sunt species. Nam alia valere nunquam possunt, vt incestuosa siue propter cognationis siue propter affinitatis vinculum quod nuptias prohibet: itémque cum alterius sponso vel sponsa, vel cum eunucho, vel eo morbi insanabilis genere laborante inita, qui omnem coniugij re ipsa consummandi spem tollat. Alia verò etsi initio non valent, tamen postea confirmari possunt, veluti vel inter impuberes,vel absque parentum,aut eorum qui parentum loco sunt auctoritate, vel errore personæ, vel in futurum tempus duntaxat, vel adiecta conditione vel per vim aut metum cõtracta.Quædam

Conclusio superioris tractationis.

Epitome totius tractationis.

denique quum initiò valerent, poſtea non tam ab hominibus quàm à Deo ipſo diſſoluuntur, vt ſi adulterium ſponſus vel ſponſa commiſerit, ſi fidelem deſeruerit infidelis, ſi virgo non erat quæ pro virgine fuit deſponſata, ſi furor aut alius morbus perpetuus & inſanabilis, omnémque re ipſa implendi matrimonij ſpem adimens, morbus denique contagioſus, itémque & inſanabilis, ſponſalibus ſuperuenerit: quæ ſunt à nobis ſigillatim explicata. Iā ergo ad Diuortia veniamus.

DE DIVORTIIS.

MATRIMONII iā cōſummata diremptionē Romani εὐφημίας ἕνεκα molliſſimo nomine diuortium à diuertendo vocarunt, quòd alter ab altero deflectat: qua de re non tantùm verbo Dei, ſed etiam legibus tum Ciuilibus tum Eccleſiaſticis cautum eſt, quas hîc quoque cū Dei verbo comparabimus, quatenus quidem ad rem nobis propoſitam faciunt. Hoc enim vnum quærere nunc conſtituimus, quænam diuortia poſſint bona conſcientia inter Chriſtianos vſurpari, & quæ ſit illorum vis, vt nihil niſi ex bona fide, in re præſertim tanti momēti, à quoquam agatur. Hinc autem potiſſimū exordiemur.

Quod de ſponſalibus dictum eſt, quædam vide-

videlicet non propriè repudio diſſolui, quoniam ipſo iure nulla ſint, id quoque de coniugiis exiſtimandum eſt, nempe tum demū eſſe locū diuortio, quum vera & rata cōiugia dirimuntur. Itaque impropriè dicitur diuortium inter eos fieri inter quos nunquam verum cōiugium fuit. Nos igitur itidem priore loco dicemus de coniugiis quæ ſpecie tenus coniugia ſunt, ſiue ipſo iure nulla: quoniam videlicet ea coniunctione alter in alterius corpus nullum ſibi ius acquiſiuit. Videtur autem res tota vno verbo poſſe tranſigi, nempe ſi dicamus, quoties vel inutilia fuerunt ſponſalia, vel legitimo repudio dirempta, inutilia quoque eſſe coniugia, ex inutili principio videlicet perfecta: ſed illud perpetuum non eſt, quoniam (vt in extremo ſuperiore tractatu diximus) quædam ſponſalia ita ſunt ipſo iure nulla, vt tamen ſubſequentibus nonnullis validari poſſint.

Sic ergo potiùs hanc regulam conſtituamus. Quoties ſponſalia vel vſque adeò ſunt ipſo iure nulla, vt confirmari nulla ratione poſſint, vel legitimo repudio diſſoluta ſunt, inutilia quoque ſunt coniugia, etiamſi benedictio Eccleſiæ, atque adeò copulatio corporum ſit conſequuta, veluti ſi inceſtuoſa ſit coniunctio ſiue propter cognationem, ſiue propter affinitatem: item ſi cum vero eunucho, aut eo qui alio eiuſmodi perpetuo & inſanabili morbo laborabat, aut cum alterius ſponſa vel vxore, ſiue dolo ſiue er-

rore,contractum cõiugium fuisse deprehendatur. Et hæc quidem plana sunt.

Verùm quid iuris constituendum est, iis sponsalibus præcedentibus quæ quum initio inutilia essent, postea tamen confirmari potuerunt?nempe si quid incidit quo sublatum sit vitium sponsalium, ratum erit coniugium,veluti,

Si sponsalia in futurum tempus, vel sub conditione tantùm,contracta, concubitus sẽquatur:

Si desponsi ex parentum consensu impuberes,ætatis defectum supplente malitia,coierint:

Si sponsalibus quãuis per vim aut metum, aut absque parentum consensu initis, postea de voluntario consensu apparuerit:

Si errore personæ vel qualitatis cognito, de vlla consensionis specie constiterit:

Si cum furente sponso vel sponsa coitum sit.

Quorum omnium hæc ratio est,quòd subsequente copula vel consensu, pars alioqui læsa iuri suo manifestè, sciens prudens, renuntiarit. Et ita quidem transactum videri posset de coniugiis ipso iure nullis, nisi quædam oborirentur, difficultates sigillatim nobis explicandæ.

An parentes matrimonio iam consũmato possint intercedere.

Primùm enim,si fortè sponsalibus absque parentum consensu factis, benedictio per fraudem aut malis artibus impetrata,ac multò magis si copula subsequuta sit, quæritur an

an parentibus, aut qui parentum loco sunt, istiusmodi coniugium ipso iure nullum esse contendentibus, secundùm eos sit iudicandum. Respondeo, si parentes neque vltrò (quod videtur in Esau matrimonio factum) neque rogati, subsequente cōsensu rem alioqui non ritè factam confirmarint, & iustam suæ recusationis causam habuerint, nullum contractum matrimonium videri, cui videlicet desit quod præcipuum est, nempe Dei auctoritas, (quoniam videri nō potest Deus coniunxisse quos, neglecto ipsius æquissimo mandato, intemperans & effrænis cupiditas conciliauit) ac etiam legitimus consensus, quum ij qui sui iuris non sunt, consensisse videri non possint.

Diluendæ sunt tamen contrariæ rationes, quarum vna hæc est. Dixit Dominus, *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Cōcedo ita id esse: sed nego auctorem esse Deum eius coniunctionis quæ non nisi violatis ipsius legibus coiit: quanquam si postea subsequatur parentum tacitus vel expressus consensus, videtur & ipse Dominus peccatum præcedens pro sua misericordia condonasse. Obiectio 1. Refutatio.

Altera ratio hæc est. Scriptum est, *Homo relinquet patrē & matrem, & adhærebit vxori suæ.* Ergo non videtur eò vsque protendi patria potestas, vt re ipsa perfectum coniugium dirimat. Respondeo, id non esse dictum nisi de veris & legitimis matrimoniis, quorum videlicet tam arctum est vinculum, vt si fortè Obiectio 2. Refutatio.

vel parentes ſint relinquendi, vel vxor deſe-
renda, potiùs ſit adhærendum vxori. In coniunctione verò nefaria quî poſſet videri Dominus à patriæ poteſtatis iure, cuius ipſe aſſertor eſt & vindex, liberos manifeſtè rebelles & contumaces abſoluiſſe?

Obiect. 3. Tertio loco opponitur Eccleſiaſticæ benedictionis auctoritas. Reſpondeo, inhibitam eſſe iam olim iuſtiſſimis de cauſis iſtiuſmodi clandeſtinorum matrimoniorum benedictionem: quæ ſi fraude, vel aliis malis artibus extorta fuerit, non modò non imminuitur, verùm etiam aſſeritur Eccleſiæ auctoritas, quum irritũ cenſetur quod vel fraude & dolo malo eſt ab ea impetratum, vel cũ ipſius detrimento à corruptis eiuſdem miniſtris conceſſum.

Conc. Lateran. ſub Innoc. 3. can. 51. & alibi paſſim in canonibus & decretis

Obiect. 4. Sed & illud obiicitur à quibuſdam, conſenſum facere nuptias: ſed hoc prorſus inepte profertur hoc loco, quum certum ſit, (vt paulò antè dixi) conſenſum ei non tribui qui

Refut. 1.

2 ſui iuris non ſit. Eſto tamen ſanè conſenſus aliquis, quoniam nihil ab inuitis factum eſt: conſtat tamen de ſolo legitimo conſenſu dictum illud eſſe intelligendum. Conſenſiſſe verò in clandeſtinum eiuſmodi matrimonium, quid aliud eſt quàm in Legem Dei, ipſámque naturæ honeſtatem, & æquitatem conſpiraſſe?

Obiect. 5. Præterea & illud opponitur, ſic fieri iniuriam perſonæ quæ ſeparatur. Reſpondeo, etiam ſi ita eſſet, iniquum tamen eſſe vt irriſi

Refut. 1.

parentes

parentes peiore loco ſint ea perſona quam alius habuerit ludibrio. Neque enim hic inter ſe comparandæ ſunt iniuriæ, vt potior ſit eius conditio cui maior facta eſt iniuria: ſed illud potiùs diſpiciendum eſt, vt vterque ius ſuum aduerſus nocentem obtineat. At enim, 2
inquies, quomodo tandem in integrum reſtituetur cui reddi pudicitia ſemel amiſſa non poteſt? Reſpondeo, niſi quid melius poſſit à parentibus obtineri, habendam eſſe potiſſimùm eorum rationem quorum culpa nulla eſt: & quum meritò eſſe in culpa cenſeatur qui ius gentium omni æquitati & honeſtati repugnando, in re præſertim tanti momenti, tranſgreſſus eſt: meritò ſecundum parentes potiùs quàm ſecundum eam perſonam, quæ ſi decepta eſt, rectè præſumitur volens decepta, iudicandum videri. Quoniam 3
tamen multæ hîc inſidiæ incautis & imprudentibus fieri ſolent, neque iſta facilè ſine publico offendiculo reſcindi poſſunt, Chriſtiani Magiſtratus officium eſt, poſitis æquis legibus ne quid eiuſmodi eueniat, occurrere, & ſi fortè euenerint, ſic omnia temperare, vt neque nocentibus proſit dolus malus, neque priuatæ iniuriæ maior ratio quàm Eccleſiæ totius habeatur. Quid igitur de iſto Tridentini conciliabuli canone cenſebimus? *Tametſi*, inquiunt, *dubitandum non eſt clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu facta rata & vera matrimonia eſſe, quandiu Eccleſia ea irrita non fecit, & proinde iure damnandi*

Obiect. 6. Tridentini conci. ſeſſ. 24. decret. c. 1.

sunt illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera & rata esse negant: quiq; falso affirmant matrimonia à filiisfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parētes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sācta Dei Ecclesia, ex iustissimis causis illa semper de
Refutat. 6. *testata est, atque prohibuit.* Rectè quidē in eo Synodus quòd eiusmodi coniugia detestatur & prohibet (quanquam quorsum hæc tendant nemo ignorat, quum vel minimo accepto pretio ista omnia interdicta redimantur) sed quòd nihilominus si contracta fuerint, rata illa & vera esse, adiecto etiam anathemate, pronuntiat, quis eam meritò non execretur, quæ leges omnes diuinas & humanas execratur, quæ ius ipsum gētium palàm violat, quæ denique consensum, & quidem liberum, tribuit personis in aliena potestate
2 positis? Quòd ex Patrum sententia malunt
Euarist. epist. 1. rem decidi, agè quid censet Euaristus & ipse
Euaristus. Romanus Episcopus? *Aliter*, inquit, *præsumpta coniugia* (dixerat autem petendam vxorem ab iis in quorum est potestate, & à quibus custoditur) *nō coniugia, sed adulteria, vel stupra aut fornicationes potiùs quàm legitima coniugia esse non dubitatur.* At iste porcorum grex, teste ipsorum Pasquillo, Tridenti nuper congregatus, non dubitat vera & rata esse coniugia. Vtris credemus? Certè nō dissidet à seipso Spiritus sanctus, quem isti ferunt suæ illi cathedræ sic deuinctum, vt qui in ea sedet, errare non possit. Negant etiam
errare

errare posse Concilia. Mentitum tamen esse vel Euaristum vel Tridentinos Patres necesse est. Ego neque illi neque istis addictam fidem nostram arbitror. Quia tamen probandi sunt spiritus, quis Euaristum in ea re ex Dei verbo loquutum non videt, Tridentinos autem Patres à patre mendacij afflatos? Quid verò Basilius? si modò ipsius est ad Amphilochium epistola: *Eorũ qui sunt in alterius potestate, pacta conuenta firmi nihil habent.* Et rursum, *Quæ sine iis qui habent potestatem fiũt matrimonia, sunt fornicationes. Nec ergo viuẽte patre, nec domino, ij qui conueniunt*, id est, qui eiusmodi coniugii obtentu vnà viuunt, *sunt ab accusatione liberi, donec domini*, (id est, in quorum potestate sunt) *coniugio annuerint. Tunc enim accepit firmitatem coniugium.* Quo modo igitur, boni Patres, rata sunt coniugia absque parentum consensu contracta si Basilio credimus cõsentanea verbo Dei, hac quidem in re, scribenti? Nempe aliter vobis libet, qui à nemine scilicet iudicandi estis. Ita igitur miser Euariste, ita iam infœlix Basili, vt cæteros taceam, expuncti estis ex beatorum albo, imò ad inferos vsque Neptuni Romani tridente deturbati. Quis autem hic furor est, Reges & Principes, in istius tam præfractæ lupæ gratiam, vt ista egregia decreta omnibus obtrudatis, cœlum & terram vltrò commouere? At ego Pauli nõ illa commentitia, sed vera ac rata auctoritate fretus, non dubitem contrarium, ipsis è cœlo sanctis

Basil. epi. 1. ad Amphi. can. 40. & 42. Basil.

Angelis consentientibus, his verbis concipere: *Qui cum porcorum grege à legione Dæmoniorum obsesso, & Tridenti ad opprimendam veritatem coacto, dixerit contra Dei verbum & ius gentium, ac veterum Patrum sententiam, seu sponsalia seu coniugia à personis quæ sui iuris nõ sunt contracta, absque eorum consensu in quorũ sunt potestate, vera & rata esse, execrabilis esto. Amen.*

De morbo insanabili, & vsum matrimonii impediẽte

Sed & illud non temerè quæritur, sítne statuendum inutile matrimonium, & ipso iure nullum, si post nuptiarum benedictionem & thorum communem morbus perpetuus & insanabilis, qui mutuum corporum vsum penitus tollat, veluti manifestissima frigiditas, genitalium priuatio, muliebrium coarctatio quæ nullum remedium patiatur, aut vitium denique aliquod eius generis appareurit. Respondeo in hac specie, magna & exacta circunspectione opus esse, quoniam si quid re ipsa, vel ex nuda præsumptione attentatum est, contracta saltem videtur affinitas, & tutius est pro eiusmodi matrimonio quàm contra matrimonium iudicare, quum præsertim ad communem vsque thorum peruentum est. Si tamen eiusmodi vitium esse constiterit vt nullam fuisse commixtionem necessariò consequatur, æquum esse videtur, vt, quemadmodum de sponsalibus diximus, nullum fuisse coniugium statuatur: & grauiter pro facti circunstantia in eum animaduertatur qui sciens deprehensus

fuerit

fuerit Ecclesiam & proximũ, ipsámque adeò matrimonij puritatẽ ludibrio habuisse. Quid sit verò statuendum si quid eiusmodi superuenerit matrimonio iam reipsa consummato, suo loco dicemus.

Vim autem vel metum post copulam non posse prætexi, vt nullum fuisse coniugium iudicetur, nisi fortasse raptam potiùs puellam fuisse quàm in amplexus viri venisse prorsus constiterit, iam antea diximus. Cæterùm, quum inter Ecclesiasticam benedictionem & thori communicationem aliquid interdũ spatij intersit, præsertim quum vel inter absentes cõtrahitur coniugium, vel quamuis altera persona adhuc sit immatura, tamen ad benedictionem vsque coniugij & imaginariam thori communicationem properatur, si nihil vlteriùs sit consecutum, adhuc liberum esse censeo, vim aut iustum metum probare, & modò circunspectè & consideratè omnia expendantur, quicquid actum fuit irritum pronuntiare: sicuti in coniugio Iohannæ reginæ Nauarrenæ, palàm alioqui & solenni ritu, solo tamen imaginario concubitu cum duce Cliuensi coniunctæ, ante aliquot annos factum omnes norunt. De vi & metu. c.15. & 21. & 28. Extrà, de sponsal. & c.4. extrà, Qui matrim. accus. pos.

Illud quæritur denique, Si cum errore personæ, non modò facta sint sponsalia, verùm etiam concubitus sit consequutus, an nullum sit iudicandum coniugium. Respondeo id esse positum in personæ deceptæ arbitrio, vt vel iure suo vtens eam in quã nunquã De errore personæ.

consensit habeat pro extranea: vel vltrò subsequente conseusu, quod per se alioqui irritum est, confirmet, sicut à Iacobo factum videmus quum Leam apud se retineret. Et de coniugiis quidem inutilibus hactenus. Quid enim mihi de iis videatur quæ solo iure Ciuili nituntur, partim antea diximus, partim etiam infrà (Deo fauente) dicemus.

De ratis cõiugiis, an vlla ratione, ac præsertim morte dirimantur.

Nunc verò nobis de veris & ratis coniugiis dicendum est, num ea videlicet dirimi fas sit: & si fas est, quibus iustis rationibus id fieri liceat. Mirus enim hac in re fuit artifex Satan, humani generis hostis: modò quidem (quod difficile non fuit à plerisque impetrare, qui, quò sunt ad libidinem sponte naturæ propensiores, eò magis optant coniugiorum vinculum relaxari) persuadens quod mutuo quorundam consensu deuincitur ab iisdem quoque, vt cæteros contractus, mutua saltem dissensione, ac proinde publica ex certis causis auctoritate, dissolui posse: modo verò apud homines religiosiores vsque adeò arctè matrimoniorum nodum adstringens vt seruandæ fidei obtentu conscientias miserè torserit timore, vbi nullus erat iustus timor, donec tandem vtraque via grassatus omnia fœdis libidinibus contaminauit. Cogit ergo nos ipsa necessitas duo quærere, & in primis quidem, illud quod alioquin optimo iure posset superuacaneum videri, num videlicet vlla ratione quod semel ratum fuit matrimonium dissolui possit: deinde quibus de

causis

causis iustè dissoluatur.

Saltem igitur morte dissolui matrimoniũ quis non miretur iam olim fuisse dubitatum, & adhuc à quibusdam ambigi? Nam de quibusdam causis meritò dubitari potuisse fateor: morte verò, termino humanæ vitæ, necessariò finiri quoque nuptias prodigiosum est negari à quoquam potuisse. Est autem de hoc dubitatum partim inter eos qui portentosis & impiis illis fictitiorum omnis sexus Deorum coniugiis, ac etiam incestis & adulteriis, omne vitæ præsentis & futuræ discrimen sustulerunt: partim ab illis etiam qui στοργαῖς φυσικαῖς nimium indulgentes, (quòd meliorem in his ducem non haberent quàm naturam, tum quoque à recta via plurimùm aberrantem: quum rectum iter sibi videtur insistere) opiniones quasdam sub pietatis specie blãdientes tãquam κυρίας δόξας sunt amplexi. Confirmarunt hæc deliria postea nonnulli, qui horum & illorum errores animaduerterunt quidem, sed ita vt non multò magis saperent. Et illis igitur & istis qui sibi persuaserant instituta in præsente vita coniugia morte interrumpi potiùs quàm finiri, fuit quædam religio coniugia repetere, iis mortuis quos viuos tantopere dilexerant: quod tamen fœminis potius quàm viris vsuuenit, vnde illa apud Poetam,

Ille meos primus qui me sibi iunxit, amores
Abstulit, ille habeat secum, seruétque sepulchro.

Cui contrà ſic reſpondet ſoror minùs ſuperſtitioſa.

Id cinerem aut manes credis curare ſepultos?

Huius autem non minùs ambitioſæ quàm ſtultæ ſuperſtitionis exempla mirum eſt repetere voluiſſe maximos viros Tertullianum & Hieronymum, quibus etiam addat quiſpiã, ſi volet, nonnullos recentiores rhapſodos, vt his veluti fulcimentis corruens alioqui ſuæ monogamiæ dogma ſuſtentarent. Qui verò iſtis poſtea ſucceſſerunt, perinde mihi videntur feciſſe, vt ſi quis cum alio in eodem mari nauigans ita eſſet in ſocium periclitantem intentus, vt incautus interea in nihilo minùs periculoſos ſcopulos nauem impingeret. Damnant igitur iſti Sadducæos, vt qui errarent & Scripturas neſcirent: dãnant quoque Montaniſtas & Catharos. Interea tamen benedici nolunt ſecundis nuptiis, ídque quaſi prior nõ ſit obliterata benedictio: & digamos vocant, qui tamen, modò ſint vnius ſiue ſecundæ, ſiue tertiæ, ſiue quotæcunque vxoris legitimi mariti, verè ſunt monógami: eóque prætextu à ſacris tractandis quaſi quadam adulterij ſpecie pollutos illos arcent. Hæc verò quibuſcunque tandem coloribus à nonnullis illiniantur, manifeſtæ ſunt veterum illorum deliriorum reliquiæ, quas ſani omnes homines meritò deteſtantur. An igitur, dicet fortaſſe quiſpiam, eos damnas qui matrimonium non repetunt? minimè verò, ſi modò continentiæ donum habuerint

c.3. extrà, de ſecundis nuptiis

rint, quòd quàm rarum ſemper fuerit, vel illa Pauli ad Timotheum de nonnullis viduis querela declarat. Itaque malim cum Apoſtolo iunioribus ſuadere nuptias, quàm cum Hieronymo ad cœlibatum ſuperſtitioſiſſimè neſcio cuius ſanctimoniæ prætextu, allicere. Sed hîc à nobis non alia ratione de ſecundis nuptiis quæritur, quàm vt matrimonij vinculum liqueat aliquo modo verè diſſolui, quod alij quidem apertè vt dixi, negant: alij ſic fatentur, vt tamen alio circuitu ad eundem ſcopulum impingant. Nos verò ex verbo Dei potiùs ſapiamus: & quum Polygamiam ſciamus diuinis legibus aduerſari (qua de re ſuperiore tractatione diximus) & tamen ſecundas nuptias expreſſis verbis ab Apoſtolo non concedi tantùm, verùm etiam ſuaderi, quibus expedit præcipi: ſtatuamus quod inde manifeſtè conſequitur, morte videlicet matrimonia verè diſſolui: quoniam alioqui cuius maritus mortuus eſt, in Domino nubere non poſſet: neque rectè ſcripſiſſet Apoſtolus, mortuo viro vxorem liberam eſſe, vt ſi alteri nupſerit, adultera non habeatur. Hoc verò ſi non reipſa, verbo tamen nobis ipſi quoque legis cœlibatus defenſores, ſat ſcio, concedent: ſed hoc adiicient, alia nulla ratione quàm morte matrimonia ſemel rata diſſolui, quoniam videlicet quod Deus coniunxit, homo diſiungere non poſſit. Atqui ſæpe homines hominibus mortem infligunt. Nempe, excipient illi, quoniam hoc

1. Cor. 7. 39. 1. Tim. 5. 14.

Rom. 7. 2.

c. 18. 33. q. 2.

ordinat,vel,vt ipsi loquũtur, permittit Deus qui proinde videtur, quoties id euenit, matrimonij nodum ipsemet non tam dirimere quàm secare. Ergo, boni viri, illud inter nos iam conueniat,tot modis, siue is vnus sit ac singularis, siue multiplex, coniugia quantumuis rata dissolui,quot sunt à Deo siue ordinati, siue (vt vos mauultis)concessi: & an aliis etiam modis coniugia etiam maximè rata dirimantur,agè disceptemus.

Duo sunt autem quæ hîc affirmo: vnum: duobus præterea modis cõiugia ex Dei verbo,ac proinde auctore Deo, dirempta censeri, nempe adulterii & desertione, quanuis non eadem sit adulterij quàm desertionis ratio,alterum, nullam hîc esse hominum, imò ne Angelorum quidem auctoritatem ad nouas leges plenis ac veris diuortiis ferendas,sed hac in re penitus acquiescendum esse in vno Dei verbo. De vtroque sigillatim dicemus,ac de illo quidem priore loco.

Adulterio penitus dissolui matrimonij vinculũ. Mat.5.31. & 19.9.

Adulterio igitur coniugium rectè & bona conscientia dirimi posse affirmo expressis hac de re Christi verbis. Quum enim videret Christus legem de lapidandis adulteris latam(vt & alias plerasque)contemni, cauere tamen conscientiis voluit: ideóque interrogatus an,vt facere plurimi solebant, quauis ex causa diuorttij libellum tradere liceret,sic respondit vt non tantùm negaret id fas esse quauis ex causa, verùm etiam exprimeret nulla id ex causa nisi ob adulterium licere: quibus

quibus verbis nihil planius aut magis perſpicuum dici poteſt. Itaque nullus adhuc eſt, quod ſciam, inter Chriſtianos ſeu veteres ſeu recentiores inuentus qui non conceſſerit, probato adulterio, fas eſſe innocenti nocentem dimittere: ſed plerique excogitata diſtinctione inter ſeparationem à thoro & diſſolutionem ipſius coniugalis vinculi, quod rectè priùs conſtituerant mox euertunt, quum noui coniugij poteſtatem ſeparatis non concedunt: cuius ſententiæ quum etiam Auguſtinus ipſe fuerit, neceſſe eſt in primis oſtendere quàm firmis rationibus omnia contraria argumenta doctiſſimi Theologi noſtra memoria diluerint.

Primùm opponunt illi iſtud Chriſti di- 1
ctum: *Qui repudiatam duxerit mœchatur.* Nā Obiect. 1.
certè ſi penitus ſolutum eſſet vinculum mœ- Mat. 5. 32 & 19. 9.
chari vir eiuſmodi non diceretur. Reſpon- Refut. 1.
deo, exceptionem priori membro additam, in poſteriori quoque eſſe repetendam. Nam ſi qui dimittit vxorem extra cauſam fornicationis facit vt ea mœchetur, conſequitur eum qui vxore propter adulteriũ repudiata aliam duxerit, non facere vt ea mœchetur. Ex quo rurſum colligitur, id quod ſubiicitur apud Matthæum de repudiata, nonniſi repetita ex priore membro exceptione intelligendum, quoniam Dominus alioqui ſibi ipſi contradixiſſet. At enim obiicient illam exceptionem adulterij apud Marcum & Lucam non
adſcribi. Reſpondeo, nouum hoc non eſſe vt 2

apud vnum Euangeliſtam illud exprimatur
quod alij reticuerunt, & tunc locos magis
conciſos eſſe ex plenioribus explicãdos. Præ-
3 tereà illud quoque obſeruandum eſt, etiam ſi
apud Matthæum illa exceptio addita non
eſſet, ne hoc quidem contra nos facturum.
Nam de diuortiis propter adulterium neque
Phariſæi quæſiuerunt, neque propriè reſpon-
dendum fuit Chriſto: applicanda enim eſt
reſponſio ad interrogationem. Rogatus au-
tem fuit Chriſtus nõ an aliquam ob cauſam,
veluti ob adulterium, licuerit diuortium, ſed
an ob quanuis cauſam diuortium in foro
conſcientiæ concedatur. Itaque neque apud
Marcum, neque apud Lucam longiùs trahen
dum eſt Chriſti reſponſum, niſi exceptionem
ex Matthæo ſuppleas.

Obiect.2. Mat.19. Refut.

Secundum illorum argumentum nititur
hoc Chriſti dicto, *Quod Deus coniunxit, homo
non ſeparet*. Deus autem virum & mulierem
coniunxit: ergo homini nullo modo licet il-
lud vinculum ſeparare. Concedo totum illud
argumentum, ideóque non aſſentior iis qui
putant Magiſtratibus licere nouas diuortio-
c.18. 33.q.2. rum leges condere, ſed nego diuortij propter
adulterium auctores eſſe homines, quum
Dominus iam olim adeò expreſſè voluerit
adulterio matrimonia diſſolui, vt etiam adul
teros morte punierit: & poſtea rurſum Chri-
ſtus conſulens conſcientiis, propter Magiſtra
tuum negligentiam adulterium exceperit,
quum de diuortio non licito diſſereret.

Tertium

Tertium eorundem argumentum petitum est ex his Pauli verbis: *Mulier ὕπανδρος viuenti viro deuincta est per Legem.* Itē, *Mulier, viuēte viro, vocabitur adultera, si fuerit alterius viri.* Manet ergo vinculum etiam post diuortium. Atqui Apostolus ibi non agit de causis diuortij, sed arripit ex coniugio similitudinem, quatenus id argumento proposito conueniebat. Præterea nego huius argumenti consequutionem, Nec enim intelligitur antecedens de matrimonio per adulterium soluto, sed de matrimonio constante. Nego quoque vxorem adulterij damnatam esse ὕπανδρον. Etsi enim adhuc is est superstes qui vir ipsius fuit, non est tamen amplius vir ipsius, nec ipsa potest esse simul mariti & adulteri caro. Idem autem vicissim de marito adultero constituendum est.

Obiect. 3. Rom. 7.2. & 3. Refut. 1. 2 3

Quartum argumentum torquent ex illa eiusdem Apostoli sententia, *Vxor est obstricta lege, quandiu vir eius viuit.* Respondeo, Apostolum ibi non agere de diuortij causis, sed tantùm docere viduas, soluto per mortem matrimonio, posse bona conscientia ad secundas nuptias conuolare: & respexisse quod ordinarium est, & ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον accidit, quasi præsupponentem inter fideles quibus scribebat, vix alia ratione quàm morte matrimonia dissoluenda.

Obiect. 4. 1. Cor. 7.9. Refutatio.

Quinto loco obiiciūt & illud, *Vxor à viro ne discedito: quòd si discesserit, maneat innupta, aut viro reconciliator: & vir vxorē ne dimittito.*

Obiect. 5.

Refutatio. Respondeo, Paulum hîc non agere de diuortio, sed de dissidiis quæ propter simultates inter coniuges interdum oriuntur: adeò vt interdum vna pars ab altera secedat. Quod si euenerit, non vult Apostolus eiusmodi discessione solui matrimonium. Hoc autem ita esse manifestè indicant Apostoli verba qui inquit in genere: *Vir vxorem ne dimittito, & vxor à viro ne discedito.* Quid si enim adulterio peccarit altera pars, an non innocenti licebit saltem à nocente discedere? Relinquitur ergo verum esse quod diximus, nempe Apostolum de simultatibus & rixis non de vero diuortio loqui: quod mirum est Augustino in mentem non venisse.

Obiect. 6. c.2.32.q.1. Sextum argumétum est eiusmodi, Si concedantur post diuortium secundæ nuptiæ periculum est ne qui nouum matrimonium affectat, facilè falsam criminis accusationem intendat.

Refutatio. Respondeo, nullum inter homines negotium esse in quo vitiari possint omnia pericula, sed prudentis esse iudicis de accusatione rectè statuere: quòd si præterea Magistratus suo officio fungatur, id est, adulteria sicuti par est, vindicet, minimè timendum erit ne coniugis tædio quispiam adulter fiat.

Obiect. 7. Septimum argumentum, Si post diuortium concessæ essent alteræ nuptiæ, hoc fieri oporteret in fauorem personæ innocentis? quòd si nocenti personæ concedantur, grauabitur innocens, nocens verò sui sceleris

Refut. 1. præmium feret. Vtinam verò magistratus officio

officio suo fungeretur: tum enim nullus esset istiusmodi quæstionibus locus. Verùm vtcunque sit, quum secundas nuptias post diuortium ita concedamus, vt tamen eas nocenti personæ non nisi maximis de causis permittamus, sic facilè huic incommodo occurretur. Deinde sic istud argumentum retorqueo, Nisi nocenti personæ liceat post diuortium secundò nubere, lueret pœnas alieni sceleris: quod indignum esset. 2

Prçterea sic etiam colligunt, Vni viro plures vxores habere non licet. Respondeo in hoc argumento esse petitionem principij. Præsupponit enim idipsum de quo quæritur, manere nempe vinculum matrimonij etiam post diuortium. Concedo igitur vni viro non licere plures vxores habere: sed addo, vxorem esse desiisse quæ propter adulterium à viro se separauit. Obiect. 8. Refut.

Nonum eorum argumentum est huiusmodi, Matrimonium est sacramentum cuius manet character: itaque diuortio non penitus deletur. Respondeo primùm, ineptissimè matrimonium inter sacramenta numerari, id est, inter inuisibilis gratię signa, sicut etiam à veteribus nunquam fuit inter sacramenta numeratum, nisi nomine sacramenti latissima significatione accepto: qua de re nunc disceptare nostri non est instituti. Deinde, etiam si daremus matrimonium ex ipsorum sententia sacramentum esse, cur obsecro, perpetuum esse statuitur? Nam hoc quoque alia Obiect. 9. Refut. 1. 2

ratione probandum superesset.

Obiect.10. Denique hoc etiam obiiciunt: Ecclesia vetus imposuit aliquam pœnitentiam eiusmodi secundis nuptiis, vt apparet ex Canone septimo Synodi Neocæsariensis: id quod etiam confirmatur verbis Hieronymi in Epitaphio Fabiolæ.

Refut.1. Respondeo, multos etiam in veteribus Canonibus næuos esse, quibus omnibus semel opponendum est illud dictum Apostoli, *Qui non potest continere, nubat.* Nam certè si quod in ea re peccatum esset, nunquam id suasisset Apostolus: vbi autem peccatum non est, nullus est pœnitentiæ locus.

2 Deinde apparet hanc seueritatem non omnibus placuisse. Nam Origenes excusat eiusmodi nuptias. Ambrosius manifestè concedit marito, quod testimoniũ facetus est Gratianus sic eludens, vt dicat à falsatoribus insertum esse Ambrosij operibus. Hieronymus quoque, quanuis alibi ὑπερβολικῶς istiusmodi coniugium vituperet, & mentionem faciat pœnitentiæ, quæ hoc nomine fuerat Fabiolæ iniuncta, tamen hucusque non progreditur, vt dirimendum dicat coniugium, quod ipsemet excusat ac tuetur.

Orig. homil. 7. in Matt. Ambros. in 1. Cor. 7. Hieron. ad Amãdum, & in Epitaph. Fabiolæ.

August. de fide & operib. c.19. Imò Augustinus ipse, quo nullus alioqui acriùs contrariam sententiam defendit, tamen alicubi sic scribit: *In ipsis diuinis sententiis*, inquit, *ita obscurum est vtrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamẽ habeatur si alteram duxerit, vt quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur.*

Epiphanius. Epiphanius verò

aduer-

aduersus Catharos hæc scribit: Ἕνεκέν τινος προφάσεως, πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ κακῆς αἰτίας χωρισμοῦ γινομένου, συναφθέντα δευτέρᾳ γυναικὶ, ἢ γυναῖκα δευτέρῳ ἀνδρὶ, οὐκ αἰτιᾶται ὁ θεῖος λόγος, οὔτε ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ζωῆς ἀποκηρύττει, ἀλλὰ διαβαστάζει τὸ ἀσθενὲς, οὐχ ἵνα δύο γυναῖκας ἐπὶ τὸ αὐτὸ σχῇ ἔτι περιούσης τῆς μιᾶς, ἀλλ᾽ ἀπὸ μιᾶς ἀποσχεθεὶς δευτέρᾳ εἰ τύχοι ἐννόμῳ συναφθεὶς, ἐλεεῖ τοῦτον ὁ ἅγιος λόγος, καὶ ἡ ἁγία θεοῦ ἐκκλησία, μάλιστα εἰ τυγχάνει ὁ τοιοῦτος τ᾽ ἄλλα εὐλαβὴς, καὶ κατὰ θεοῦ νόμον πολιτευόμενος. Sic enim locus ille emẽdãdus est, qui in codicib⁹ excusis deprauatè legitur. Id est, *Separatione facta alicuius occasionis gratia, putà scortationis, siue adulterij, aut malæ alicuius causæ, diuinus sermo nõ accusat, neq. ab Ecclesia & vita excludit eum qui alteri vxori fuerit cõiunctus, aut vxorẽ alteri viro nuptã, sed eius imbecillitatẽ tolerat: non ita tamen vt duas vxores, altera adhuc superstite, retineat: sed si ab vna seiunctus cũ alia legitima fuerit cõiũctus, miseratur eũ sãctus sermo, & sancta Dei Ecclesia, præsertim si eiusmodi quispiã alioqui fuerit Dei timens & ex lege diuina in Ecclesia versatus.* Sed & Arelatensis prima Synodus, quę & ipsa ad Nicenæ Synodi tempora refertur, cohortationis tantùm siue consilij meminit: tantum abest vt separari sic coniunctos iubeat. Vtitur enim his verbis: *De iis qui coniuges suas in adulterio deprehendunt, & sunt adolescentes fideles, & prohibẽtur nubere, placuit vt in quantum potest consilium eis detur, ne viuentibus vxoribus suis licet adulteris, alias*

Cõcil. Arelat. 1. can. 10.

c. 19.20.21 22.23.24.32. q.7. *accipiant.* Sed & Canonici, quantumuis hac in re rigidi, tamen si incestuosum fuerit adulterium, alteras nuptias innocenti concedunt: vt hanc saltem speciem excipi oportuerit: quamuis peculiaris istius discriminis ratio ab ipsis afferatur, quoniam videlicet à consanguineo pollutæ, ne si velit quidem fas esse videtur ad priorem maritum reuerti, cuius tamen mariti conscientiæ quum sit consulendum, idcirco alteræ nuptiæ ipsi necessitate quadam conceduntur, si continere non potest. c.18. §. Sed & illud. Hanc enim rationem Gratianus, ipsis fortasse Canonum istorum auctoribus ingeniosior videri volens, expressit: Ibidem, c. 16.32, q.2. & tamen illi ne hac quidem in re sibi constant, quum ipsi incestuoso alicubi faciant noui coniugij potestatẽ. At ego in primis dico nefas fuisse, quod Christus generaliter edixit, ad incestuosa adulteria restringere. Deinde hoc etiam addo, quum Ecclesiæ pastores non in hac tantùm specie, verùm etiam quibuscunque de causis in periculum vstionis inciderint ouiculæ, oporteat ex Apostoli exemplo ac etiam norma prouidere, ne in Satanæ laqueos siue illius Leonis rabidas fauces incidant: nec satis prudentes, nec vt oportuit solicitos hac de re fuisse, qui hoc vno excepto incommodo, cætera neglexerunt, quum innocentem vel ad nocentem personam iterum non tam voluntate quàm necessitate recipiendam, vel ad ea quæ maiora viribus essent experienda suis illis iniquissimis canonibus cogerent.

Sed

Sed excipiet fortaſſe quiſpiam, non ex iſtis quibus nihil minus curæ eſt quàm vt coniugia ſanctè & pudicè colantur, ſed ex eorum numero quiſpiam quibus propter inueteratum morem ita ſunt inſolentes iſtæ poſt diuortium nuptiæ, quandiu ſuperſtes eſt quæ fuit repudiata, vt ex præiudicio potiùs quàm legitimo iudicio damnent noſtrarum Eccleſiarum morem: excipiet, inquam, fortaſſis iſtorum quiſpiam, vetitis alteris nuptiis, ſic optimè ad reconciliationem, quam ipſa charitas imperet, non tantùm allici, verùm etiam trahi, quos Reipublicæ Chriſtianæ maximè intereſt reconciliari, potiùs quàm vt, nouo inito coniugio, omnis ſpes reconciliationis tollatur. Ego verò (vt nunc omittam quod à quibuſdam in contrariam partem diſceptatur, quaſi videlicet dimittere potiùs innocēs perſona nocentem quàm illi reconciliari teneatur, quibus certè nō aſſentior) probo quidem eorum voluntatem qui reconciliandis potiùs quàm, ſublata omni ſpe inſtaurationis, ſeparandis coniugibus ſtudent: tamen veluti altero oculo captos eſſe dico qui in hoc vnum ſunt ita intenti vt nocentem innocenti recōcilient, vt interim perexiguam habeant innocentis rationem. Nam certè paſtor ille quem pro exēplo proponit Chriſtus, ita ſolicitus eſt de vnica oue quæ aberrauit recipienda, vt tamen alias nonaginta nouem non lupis expoſitas, ſed in tuto potiùs collocatas veluti ad tempus relinquat. Adhi-

Obiect. 11.

Refut. 1.

beantur ergo tempestiuæ exhortationes: inculcentur quæ charitati mutuæ conueniunt: ne innocenti quidem liceat, inconsulta Ecclesia nouum coniugium inire, nedum vt hoc nocenti concedatur: quæ omnia, per Dei gratiam, testari possum sedulò in hac Geneuensi Ecclesia fuisse adhuc obseruata, quoties aliquot eiusmodi offendiculum incidit priusquàm iustissima illa lex de capitali adulterorum pœna, communi ciuium suffragio ferretur. Ista, inquam, accuratè obseruentur: sed interea quibusuis non contentiosis æstimandum relinquo quàm iniquum sit, innocentem vel ad recipiendam adulteram personam cogi, vel in eam necessitatem detrudi quæ ipsum quoque periclitari cogat.
2 Certè Gregorius ille Papa qui contra ius &
c.18.32.q.7. æquum, ipsúmque Dei verbum (vt suo loco dicemus) nouas ei nuptias concedi posse censuit qui vxorem haberet ea infirmitate correptam, propter quam non valeret viro debitum reddere, multò magis fortassis id concessisset marito cuius vxor in adulterij cri-
3 mine deprehensa, ipso vxoris honestissimo
c. ex parte, Extra, de Consuet. nomine sese indignam ostenderit. Et Honorius tertius, rectè iudicans adulteram priuandam esse omnibus viri bonis, (quod tamen decernere Pontificiæ iurisdictionis non fuit) nimirum vt maritus pro arbitrio illis tãquam suis vti possit, an non, obsecro, multò magis iudicasset eandem sic priuari suo viro vt sui sit iuris factus? Magis enim in ipsum virũ
quàm

quàm in eius bona peccatum fuiſſe conſtat. Itaque nemo ſanæ mentis aſſentietur Alexandro tertio, qui (ſi modò rectè explicatum eſt eius reſcriptum) dirempto propter adulterium coniugio, innocentem, ſi alteram duxerit, non modò à poſteriore vxore ſeparandum cenſet, verùm etiam ad priorẽ vxorem redire compellendum. Sic igitur ad illorum argumenta reſponſum eſto. Nunc ad probandam noſtram ſententiam accedamus. c. 5. Extrà, de Diuortiis.

Illud certè vix poteſt in dubium reuocari, interrogatum fuiſſe Chriſtum à Phariſæis de eo diuortio quod inter Iudæos vſurpabatur, quo videlicet ipſum thori vinculum abrumpebatur, ac proinde non eſſe de alio diuortij genere intelligendam Chriſti reſponſionem. Probationes diſſolui penitus cõiugium adulterio. 1. Argum.

Huc accedit quod iniquiſſimum fuerit innocentem luere nocentis culpam: quod ſanè fiet ſi cogatur innocens vel adulteram recipere, (quod ſæpe fuerit honeſto viro ipſa morte acerbius) vel ſcortationis periculum incurrere. Innocentius tamen de deſertione loquens, hanc rationem diluit hac exceptione, quòd in multis caſibus cõtingat aliquem iure ſuo ſine ſua culpa priuari, vt ſi alter coniugum incidatur. Sed facilis eſt reſponſio, longè aliud eſſe vitium corporis ex Dei voluntate ſuperueniens coniugio, quàm crimen adulterij quo ſeſe quiſpiam ſponte & mala voluntate contaminauit. Itaque etiam ſi eiuſmodi fuerit illud vitium vt alter alteri 2. Arg. Obiectio. c. quanto. Extrà, de Diuort. Reſpõſio.

debitum ampliùs reddere non poſſit, tamen (vt ſuo loco dicemus) non propterea fit diuortium, tum quia potiùs oporteat coniuges in eiuſmodi calamitate mutuo ſibi auxilio eſſe: tùm etiam quia qui propter eiuſmodi calamitatem non poteſt ampliùs reddere debitum, tamen cum alio non factus eſt vna caro: ex quo conſequitur adhuc manere matrimonij vinculum. At in adulterio, digna eſt ſupplicio nocens perſona, non commiſeratione: & præterea coniugij vinculum abrupit quiſquis factus eſt ſcortatricis mẽbrum.
3 Præterea quum iidem Canonici quibuſdam, & quidem meritò, præcipiant adulteram vxorem dimittere, ac proinde illam repetere prohibeant, quid illis fiet, obſecro, ſi non habuerint continentiæ donum? Petant illud, inquies. Verùm qua promiſſione freti particulare donum illud petent? Abſurdum enim eſt ſtatuere quempiam ſeſe per vxoris adul-
4 terium ad cõtinentiam, vocari. Deinde etiam ſi concederemus prorſus teneri innocentem nocenti reſipiſcenti veniam dare eò vſque vt etiam illam ſibi rurſum adiungat (quam Auguſtini opinionem ſuo loco expendemus) quid fiet obſecro, ſi qua perfrictæ frontis mulier vel ſcelus addat ſceleri, vel ſimulatè reſipiſcat? quid ſi etiam adulterij repetiti con uicta ſępius repudietur? quid fuerit iniquius, obſecro, quàm innocentis qui vratur ne tum
5 quidem rationem habere? Imò quis nòn videat iſta noui ineundi coniugij prohibitione

tum

tum committendis eò audaciùs adulteriis, tũ etiam si commissa fuerint, tolerandis & dissimulandis, aditum patefieri?

Concludo igitur adulterio abrumpi coniugii non tantùm vsum, sed vinculum, quod nisi voluntate innocentis rursum coalescat, integrum esse eidem innocenti, si continere non potest, nouas nuptias inire: quod tamen laudabile est, absque Ecclesiæ, ac etiam pii Magistratus venia non facere, vt infirmorum offendiculis occurratur. Verùm quid de nocente statuendum erit? Vtinam verò Christiani saltem Magistratus, ita vt diuinæ & humanæ leges sanciunt, adulterii crimen vindicarent, ne quis istis quæstionibus locus relinquatur. Interea respõdeo, primũ omnium iniquum esse vt nocenti personæ fiat nouarum nuptiarum potestas tantisper dum innocente in cœlibatu permanente pendet reconciliatio. Deinde oportere vt de sincera ipsius resipiscentia constet. Tertiò, nec statim nec temerè hoc illi concedendum, sed multùm diúque admonendam vt, si fieri potest, lugere & cœlebs manere malit quàm coniugium repetere in quo tam turpiter se gesserit. Quòd si res ipsa ostenderit periclitari ipsius conscientiam nisi ei prospiciatur, nubat sanè cui vult, modò id fiat in Domino. Canonas enim illos quibus omnis spes coniugii, etiam innocente defuncto, nocenti quantumuis resipiscenti adimitur, aut etiam votum illud Satanicum perpetuæ continen- Conclusio.

tiæ præcipitur, vt Apostolicæ doctrinæ repugnantes, atque adeò à Satana, sese in angelum lucis transformante, suggestos, planè repudio. Quoniam autem variæ præterea incidunt in hac controuersia quæstiones, agè illas quoque seorsim explicemus.

Mulieriius esse in maritum agere.

Obiectio.

Quæritur ergo, Sítne in petendo diuortio idem ius vxori aduersus maritum, atque marito aduersus vxorem. Non esse verò ex his argumentis colligitur. Primùm, quòd in lege dandi libelli diuortii, maritus duntaxat nominatur: ídque fuisse in Israel ita obseruatum constare potest ex Malachia, apud quem monentur mariti, vt potiùs quàm iustas suas vxores superinductis aliis adeò crudeliter affligant, dent illis diuortii libellum: ex quo consequitur ipsas sponte diuortium facere non potuisse, alioqui nimirum id vltrò facturas. Sed huic rationi facilè occurri potest. Nec enim ibi agitur de adulterio quod erat ex lege capitale: sed de voluntario diuortio, quod quum ob duritiem huius populi toleraretur, solis tamen viris concessum fuit, quos videlicet meritò existimauit legislator tardiores hac in re & circunspectiores futuros. Nihil autem hoc ad id de quo nunc agimus, in quo nihil fit ex partium arbitrio, sed iudicio ex allegatis & probatis decernitur.

Malac. 2. 15.

Refutat.

Obiect. 2.

Refut.

Deinde obiicitur illud quoque, quòd vir sit mulieris caput, ac proinde mariti potior esse conditio videatur. Respondeo, caput quidem esse maritum, ac proinde in mutuo

con-

coniugij consortio eminere procul dubio ipsius auctoritatem, cuius imperio videlicet res familiaris administretur. Verùm si ius ipsum spectes quod alter habet in alterius corpus, (agitur autem propriè de hoc iure in causa adulterij) dico æqualem esse vtrinque obligationem, quod expressis verbis declarat Apostolus, *Vxor*, inquit, *suum corpus non habet in potestate, sed vir, similiter autem & vir suum corpus non habet in potestate sed vxor*: ex quibus verbis omnino efficitur, vtrinque in pari obligatione idem ius alteri in alterum (ea tamen modestia seruata quæ mulierem præcipuè in virum agentem decet) concedi oportere: quod rectè defendit Augustinus, alioqui in concedendis nouis nuptiis durior. Idem etiam censet Hieronymus, ipsíque adeò Papæ, Nicolaus & Innocentius, referente Gratiano, quanuis lege Iulia aliter sit cautum.

1. Cor 7. 4.

3

August. de adult. con. lib. 2. c.8.

Hieron. in epitaph. Fab.

c.19.20. 22.& 23. 32.q.5.lib. Sent.4. dist.35. l.1. C.ad l. Iul.de adult.

Quæritur & illud à nonnullis, An teneatur innocens persona nocentem deferre. Sunt enim nonnulli vsque adeò in nescio quam charitatem propensi, vt quiduis dissimulare summæ laudi tribuant. Sunt contrà quidam vsque adeò rigidi vt nisi omnia palàm fiant, atque adeò ad Magistratum referantur, nimiùm indulgeri vitiis arbitrentur. Ego neutris assentior, qua de re nobis non placet hoc loco θετικῶς disputare. Tantùm dico in adulterij crimine, quod ita graue est vt publicum meritò censeatur,

Magistratui celari bona conscientia vix posse adulteriũ

rectè mihi facere videri, qui si modò probè constet, minimè ad illud conniuent, sed Magistratui in primis iudicant. Hoc autem facere maritum vel vxorem præcipuè decet, ne dum præpostera charitate alienum peccatum fouent, iustam lenocinij suspicionem incurrant.

Obiect. 1. Refut. Ergo, inquies, non licebit priuatam iniuriam condonare? Respondeo, non modò id licere, verùm etiam faciendum præcipi. Sed præterquàm quod in eiusmodi criminibus maior est Reipub. quàm nostri ipsius habenda ratio, errat meo quidem iudicio vehementer, nec procul abest ab Anabaptismo, quisquis cum Sebastiano Castallione putat non posse nos absque odio vel malo iniuriæ vindicandæ affectu Magistratui sontes indicare, aut ius etiam nostrum apud iudicē persequi. Itaque nihil ad rem spectant quæ de Christiana in condonandis iniuriis facilitate hoc loco à nonnullis inculcantur. Nam certè Christiana charitas malis non fauet.

Obiect. 2. Mat. 2. 19. Obiicitur tamen Iosephi exemplum, qui clàm voluerit Mariam sponsam, quam grauidam deprehenderat, dimittere, eóque nomine vt δίκαιος, id est, vir probus, neque sui iuris tenax, commendetur. Refut. Respondeo Iosephum fecisse quod probum virum decebat, quum in re dubia quàm moderatissimum consilium est sequutus. Ea enim erat procul dubio Mariæ sanctimonia vt adulteram esse Iosephus sibi persuadere nō posset. Eminens tamen

tamen vterus prægnantem eſſe demonſtrabat, vt omnino ab aliquo grauidatam eſſe exiſtimaret, eius videlicet rei quæ extraordinem contigerat ignarus. Quid igitur faceret? nempe quum grauidam eſſe conſtaret, conſtituit ſibi nulla ratione retinendam, nec tamen temerè accuſandam eſſe vt adulteram quæ extra tanti ſceleris ſuſpicionem eſſet: ideóque, re tota Domino commiſſa, dimittere quidem illam, ſed clàm voluit, ne ius ſuum rigidè perſequendo in eam peccaret. Itaque tum in eo iuſtus fuit quòd ſponſam, quam ab alio ſtupratam vterus oſtendebat, ducere noluit, tum in eo fuit ἐπιεικής, quòd in re incerta, num videlicet ἀπὸ μοιχείας, (quod crimen publicum fuiſſet & capitale) at potiùs ἀπὸ πορνείας, ante ſponſalia nimirum, ab alio ſtuprata fuiſſet, (quod ſi ita eſſet, priuata erat iniuria, & illa ex parentum conſenſu nubere ſtupratori, non tamen ſine aliquo ſuo dedecore, tenebatur) id demum conſilij cepit quod & ſuæ conſcientiæ tutiſſimum, & eiuſmodi ſponſæ quã meritò reuerebatur, quàm minimè ignominioſum erat. Nos autem de certo demum & comperto adulterio loquimur, quod taciturum fuiſſe Ioſephum ego quidem vix arbitror. Ergo, vt ad rem redeam, rectè & prudenter mihi facere videntur qui compertum adulterium ad Magiſtratum referunt.

Nec ignoro alios eſſe in ea ſententia, vt in hoc etiam crimine primùm velint priuatam Obiect. 5.

admonitionem ſaltem inter amicos præcedere: deinde tum quoque quum palàm facta res eſt, aut etiam fœtus eſt conceptus, vel adeundam potiùs Eccleſiam quàm Magiſtratum, vel certis perſonis factum indicandum vt ſuppoſititium puerum liceat abdicare. Sed ego quidem videre non poſſum quî non hoc ſit ad tantum crimen plus æquo conniuere, quod etiam ſi facias quid inde conſequetur? Certè ſi adulteram perſonam nihilominus retineas, non video quî poſſis lenocinij ſuſpicionem euadere (quod etiam rectè Chryſoſtomus monet) quancunque charitatem prætexas: ſin verò dimittas non conuictam, Canones ipſi pœnam tibi imponunt, & officium eſt Magiſtratus ſi quid eiuſmodi eueniat, cauſas iſtiuſmodi diſceſſionum ex quibus maximi tumultus oriuntur, inquirere. Itaque eôdem tandem, quanuis alio circuitu, relabaris oportet. Præterea, etſi aliud ſpectat Eccleſiæ quàm ciuile iudicium, qua tandem conſcientia Seniores Magiſtratum celabunt quod ex legibus puniri Reipublicæ maximè intereſt? & qui hoc fecerit verbi Miniſter qua fronte Magiſtratus in officio ceſſantes reprehenderit? Dixi quid hîc mihi videatur. Suum cuique iudicium liberum eſto, modò ex verbo Dei vnuſquiſque ſapiat.

Refut. 1.

c. 1. & 4. 32. q. 1. c. 1. & 33. q. 2. Vide l. 12. C. ad legẽ Iuliã de adult.

2

An innocens perſona dimittere, an verò recipere nocentẽ teneatur.

Huic quæſtioni altera affinis eſt, An in conſcientiæ foro (de hoc enim vno diſſerimus) nocentem perſonam conuictam teneatur innocens ablegare, an verò pœnitentem

tentem rursum recipere: qua de re neque inter veteres, neque inter recentiores multos grauissimos alioqui Theologos, conuenit. Liceat verò mihi, quandoquidem hoc mihi munus incumbit, non vt leges cuiquam præscribam, sed ne vos incertos dimittam, sententiam quoque meam indicare. Dico igitur ingenuè, illos quidem mihi nimium aduersus nocentem rigidos, istos verò nimiùm faciles videri: ac proinde me neutris assentiri. Expendamus tamen vtriusque partis argumēta. Qui nolunt retineri, has rationes afferunt:

Primùm obiicit Hieronymus, virum quoque sic fieri sub maledictione, putà si adulteram retineat. Respondeo, non fieri peccati vxoris participem maritum, quo inscio neque occasionem præbente, fuerit adultera: & modò post peccatum compertum officium fecerit in illa coarguenda, & ad pœnitentiam adducenda, etiam si illam postea in gratiam recipiat.

1. Argum. eorum qui adulteram non posse retineri censent. Hieron. in Mat. 19. Responsio.

Obiicit etiam illud Solomonis. *Qui tenet adulteram, stultus est & impius.* (Nam in Græcis codicibus legitur ἀσεβὴς, quum Latini codices habeant *insipiens.*) Atqui præterquàm quòd hoc dictum non est in codicibus Hebræis, necessariò accipiendum est de eo qui ad vxoris adulteria conniueat, quam socordiam leges quoque Ciuiles vt lenocinij speciem damnant: nos autē de eo loquimur qui fecerit quod honestum virum decet, & de adultera muliere resipiscentiam testante.

2. Argum. Prou. 18. Responsio. *Vide* c. 10. 32. q. 1. & c. 3. Extrà, de adult.

2. Argum. Bucer. de regno Christi, lib. 2. c.32. & 33. Deut. 24. 2.

D. Bucerus autem (piæ memoriæ vir, sed à quo in hoc quidem argumento cogor in multis dissentire) duobus aliis multò in speciem vehementioribus argumentis nititur. Citat enim in primis locum illum Mosis, in quo prohibetur maritus eam quam dimiserit rursum ducere alij postea nuptam, à quo vel morte vel alia ratione fuerit liberata: & additur ratio, *Quoniam ipsa polluta est*. Sic autem ex hoc loco argumentatur D. Bucerus: Si polluta dicitur quæ post diuortium alteri nupsit, (quod tamen ei concedebatur) ideóque à priore marito duci non potest, multo magis censenda est polluta quæ adulterium commisit, ac proinde à marito retineri vel repeti non potest. Respondeo, hæc verba Mosis, אשר הטמאה, non rectè conuerti, *quia poluta est*, quum potius oportuerit interpretari verbum è verbo, *quia facta est polluere se*, id est: quia in causa est iste prior maritus cur illa sese polluerit. Est enim illud verbum ex duplici coniugatione compositum, nempe Hophal & Hithpael. Rectè autem dicitur istiusmodi mulier sese polluisse, quoniam eiusmodi diuortia etsi lege ciuili tolerabantur, tamen in foro conscientiæ nunquam licuerunt, sed culpa penes desertorem siue penes eum residebat qui diuortij libellum dabat. Est igitur huius legis ratio peculiaris, quoniam videlicet qui vxores dimittebant, eas quodammodo aliis prostituebant, facta ipsis ad alium virum transeundi potestate,

Responsio.

poteſtate, idcóque planè quædam videri potuiſſet vxorum commodatio, (quod turpe ac nefarium ſcelus fuiſſet) ſi ſoluto altero matrimonio prius illud licuiſſet redintegrare. Catonis enim illud factum ſuam Martiam Hortenſio commodantis, nullus vnquam ſatis honeſtus vir, opinor, ex animo probauit.

Altera D. Buceri ratio hæc eſt: Quum voluerit Dominus adulteros lapidari, cõſequitur noluiſſe à maritis retineri. Reſpondeo, rectè omnino facere Magiſtratus qui capitali pœna adulteros puniant: ſed hinc minimè conſequi nefas eſſe maritis (ſi ceſſent Magiſtratus) vxores reſipiſcẽtes ex charitatis Chriſtianæ norma recipere. Lex enim illa quid facere Magiſtratus, non quid facere priuatos oporteat, præſcribit. Itaque ne his quidem argumentis moueor. 4. Argum. Reſpõſio.

Qui verò alterum extremum amplectuntur, (quorum præcipuus eſt Auguſtinus) & omnino teneri maritum exiſtimant reſipiſcentem vxorem recipere, his rationibus ducuntur. Aiunt velle Apoſtolum vt vxor viro reconcilietur: ergo idem quoque à viro flagitare. Atqui iam antea reſpondi, Paulum ibi nõ de vero diuortio quod fit ob adulterium, cauſa cognita, ſed de ſimultatibus ac rixis agere, quæ faciunt interdum vt alter ab altero ſecedat. 1 Argumenta eorum qui reſipiſcẽté perſonam nocẽtem neceſſariò in thorũ rurſus recipiẽdam putãt. Reſpõſio. 1. Cor. 7. 11.

Volunt præterea nos imitari Chriſti factum, qui adulteræ ignouit. Neq; verò damnandum cenſeo qui vxorem reſipiſcentem 2. Argum. Ioh. 8. 11. Reſpõſio.

recipiat, sed hoc quæro, an vir omnino id facere teneatur: quod non arbitror, quũ multæ aliæ iustæ causæ esse possint cur adulteram quantumuis resipiscentem in thorum rursus non admittat, qui tamen alioqui illatam sibi iniuriam ex animo condonauit. Illud certè ex hoc loco elici non potest, quum nihil tale declarent Christi verba.

3. Argum. Non est maioris momenti alterum illud quod obiiciunt, oportere nos videlicet Dei imitatores esse, qui sępe scortatam Ecclesiam recepit, imò etiam fugientem blãdissimè reuocauit, sicut nominatim per os Ieremiæ testatur.

Ierem.3.1. Respõsio. Nam præter illud quod modò dicebam, si hæc reconciliatio vsque ad thori repetitionem esset necessaria, consequeretur illos peccasse qui legem illam Mosis seruarunt cuius ibi facit mẽtionem Ieremias: quod absurdum est dicere, quum etiam è contrario seruari oportuerit.

4. Argum. 1. Sam. 25. 44. 2. Sam. 3. 14. Proferunt quoque Dauidis exemplum qui Michol quantuis alteri nupsisset, repetiit.

Respons. 1. nempe quoniam neque ipse eam dimiserat, neque illa ex sua voluntate, sed patris metu adacta, nouas nuptias inierat. Nam alioqui Dauid illam repetens contra legem fecisset, vt quæ alteri nupsisset. Quorsum hoc autem ad coniugium vero ratóque diuortio direm-
2 ptum? Deinde, vt modò dixi, non nego posse iterum admitti adulteram resipiscentem, sed hoc quæro, an ad hoc quispiam in foro conscientiæ simpliciter teneatur: quod non

non puto: sed post modestam Ecclesiæ adhortationem adhibitam, vnumquenque suę conscientię relinquédum, quo iure in hac Ecclesia Geneuensi vtimur.

Itaque cõtrarios canonas vel de eo intelligendos dico, qui aut compertum scelus prorsus dissimulet, aut ante resipiscentiæ testimonium, quod fieri non potest quin sceleri faueatur, nocentem vltro admittat: vel prorsus reiiciendos. Illud verò probo quod alicubi ex Arelatensi quodam concilio decernitur, nempe vt *vir non debeat* (id est, non teneatur: est enim Gallicismus quem glossator non intellexit) *sæpe recipere peccatricem*. Nam ita illa seueritas, cuius paulò antè meminimus, temperatur. Cæterùm & illud expendendum nobis est quod de eo cauent cuius vel ante vel post ordinationem vxor adulterij conuicta fuerit, nempe *vt, si ante ordinationem id contigerit eiusmodi quispiam ad Ministerium non accedat: sin verò post ordinationem debeat* (id est, teneatur) *eam dimittere: quòd si cohabitet, non possit Ministerium suum exequi*. Hoc, inquam, est peculiariter nobis considerandum. Videtur enim tum eo fundamento niti quòd disertè iubet Apostolus inquiri in familiam quoque Episcopi vel Diaconi eligendi, an videlicet ei bene præfuerit, quod is meritò præsumitur non fecisse cuius domus est adulterio contaminata: tum etiam eò pertinere quòd idem Apostolus velit ministrum Ecclesiæ deligi ἀνέγκλητον.

5. Argum. c.1. & 2. & 4.32.q.1. Respons.1.

2

Syno. Neo cæsar. cã.13. 6. Argum.

Respõsio.

Videtur enim in ipſum virum quodammo-do iſtius flagitij dedecus redundare. Itaque cenſuerim ego non temerè diligendos eſſe quibus tale quippiam quantumuis innocentibus exprobrari poſſit. Sed quum optimis etiam viris non rarò nulla ſua culpa tale quippiam obtigerit, quum virtute & induſtria optimè poſſet alioqui Eccleſia gubernari, niſi ſummum hoc ius aliqua ἐπιεικείᾳ temperetur, vereor vt in ſummam iniuriam euadat. Deinde quum ita occaſio vel maxima nunquam recipiendæ quantumuis reſipiſcentis adulterę iis manifeſtè præbeatur, quos tamen charitatis & mãſuetudinis Chriſtianæ exemplo præire cæteris oportuit, miror quid Auguſtinus, tantopere iſtã coniugij redintegrationem vrgens, adhæc fuerit reſponſurus.

7. Argum. Epiſt. ad Amphil. 1. ca. 9. & 21.

Poſtremò libet quoque hîc inquirere in quendam iniquiſſimum canonem Baſilio attributum, in quo diſertè dicitur retinendos eſſe à mulieribus maritos etiam adulteros, & cum ſcortis ſeſe volutantes: adeò vt ea quidem quæ marito ob eam cauſam dimiſſo ad alium virum tranſierit, adultera ſit, quæ verò cum viro quopiam ſic ab vxore dimiſſo cohabitet, non itidem adultera cenſeatur. Huius verò tam iniqui canonis quis tandem approbatorem fuiſſe tantum virum vel ſuſpicari poſſit? Sed agè, quicunque tandem ſit illius auctor, rationes quibus vtitur expendamus. Primùm manifeſtè fatetur ex Domini verbo licere ex æquo tum viris tum vxo-

Reſponſ. 1.

vxoribus ob adulterium à coniugio recedere: ſed dicit contrariam, quod ad mulieres attinet, conſuetudinem inoleuiſſe. Quaſi verò audienda ſit, ac nõ potiùs millies deteſtanda conſuetudo verbo Dei repugnans. Quum igitur iſte, quiſquis eſt, (Baſilium enim eſſe vix quiſquam vnquam mihi perſuaſerit) paulò pòſt ex conſuetudine contra verbum Dei iudicat, quis tandem ſani iudicij vir illi aſſentiatur? Sed hoc etiam intolerabilius eſt, quòd iſtum morem non contentus Eccleſiaſticam conſtitutionem vocare, quaſi Eccleſia ſit habenda quæ contraria verbo Dei decernit, audet etiam aliis Scripturę teſtimoniis eam confirmare, ac ſi videlicet Spiritus ſanctus à ſeipſo diſſentiat. Quænam autem illa ſunt? *Qui adhæret meretrici, fit cum ea vnum corpus. Ergo vir ab vxore adultera tenetur diſcedere.* Cur verò non itidem quoque in alteram partem conſtituas, Quæ cũ adultero coit, in vnam etiam carnẽ cum eo coaleſcere? Sed Ieremias ait, *mulierem quæ cũ alio viro fuerit, non reuerſuram ad virum, quoniam pollutione ſit polluta.* Concedo: ſed vt ea omittam quæ de hac lege paulò antè diximus, ſi ita libet pro viro aduerſus mulierem argumentari, cedo cur non eadem ratio in vxore aduerſus maritum obtineat? Sed ſcribit Solomon, *eum qui retineat adulteram ſtultum eſſe & impium.* Eſto. At cur non itidem ſtulta & impia dicatur quę virum adulterum ferat? *Sed quî ſcis mulier, an virum ſis ſeruatura?* Atqui conſtat hæc Apoſto-

li verba scribi de coniugio fidelis cum infi-
deli, siue Christianæ cum prophano, ac pro-
inde manifestè torqueri quum aliò trahun-
3 tur. Demus tamen appositè citari. Cur non
rursus idem in alteram partem ex eodem A-
4 postoli loco statuamus? Sed & contrà quàm
hîc canon dicat, non inusitatum fuisse in Ec-
clesia vt sanctæ fœminæ à maritis adulteris separentur, tum ex Hieronymo, tum ex Eusebio liquet, quanuis, vt Innocentius scribit, non ita facilè mulieres viros suos accusarēt: & meritò quidem, tum propter sexus pudorem, tum propter reuerentiam quæ marito ab vxore debetur donec conuictus adulterij maritus esse desierit. Itaque vt paucis dicam, isto Canone, quantum quidem ad hoc attinet, nihil certè ineptius, & vix quicquam aduersus Dei verbum contumeliosius in hoc argumento dici potuisse credo: vt vel ex hoc vno satis constet qua fide iam olim ita scripta sint, & quàm malè consulant Ecclesiæ qui non ex Dei verbo, sed ex istiusmodi nescio quibus Canonibus dirimendas Ecclesiæ controuersias somniant. Meritò igitur istam pessimam consuetudinem, admonet interpres Zonarcus, emendauit Iustinianus statuens licere vxori diuortium facere ab eo marito qui in eadem domo vel vrbe cum altera consuescat, quanuis ne hæc quidem eiusdem domus aut vrbis circunstantia satis rectè videatur à Iustiniano adiecta.

Hier. in epitap. Fab. Euseb. Eccles. histo. lib. 4. c. 17. ex Apologia Iustini prioris initio, c. 23. 32. q. 5.

Quæritur hoc quoque, An quum vtrin-
que

que incidit adulterium, audiendus ſit qui diuortium petit. Reſpondeo, me iis aſſentiri qui accuſatoris impudentiam coercendam putant, nedum vt audiatur, vel auditus obtineat quod petit. Neque id duntaxat nititur æquitate, verùm etiam argumento quod ex verbo Dei expreſſo peti poteſt. Nam ſi cogitur vxorem ſuam perpetuò retinere (dandi videlicet libelli diuortii facultate priuatus, quæ alioqui Iſraelitis ob cordis duritiem erat conceſſa) qui vxorem ſuam violatæ pudicitiæ immeritò accuſauit: ſanè peius facere videtur qui hoc ipſum adulterii crimen ei audeat exprobrare, quod ipſemet in eam commiſiſſe coarguatur. Verùm quum & Reipublicæ maximè interſit adulteria puniri, & Eccleſia ferre iſta dedecora minimè debeat, etiam ſi reciproco adulterii crimine probato, diuortiũ non concedatur, ſed ad mutuam reconciliationem coniuges quodammodo ſint adigendi, tenentur tamen & Magiſtratus & πρεσϐυτέριον officio ſuo defungi.

Adulterũ aduerſus adulteram audiẽdum nõ eſſe 32. q. 6. Deu. 22. 19.

Dubitatur etiam an perpetua ſit adulterii accuſatio, ſiue an innocenti ſemper ſit integrum nocentem accuſare. Hîc verò dictat ipſa ratio, eum videri iuri ſuo renuntiaſſe, ſiue iniuriam ſibi factam condonaſſe qui comperto adulterio vel manifeſtè ſemel in gratiam cũ nocente redierit, vel diſſimulata iniuria ab eius vſu coniugali non abſtinuerit. Verùm ne tum quidẽ eſſe vel Magiſtratui vel Presbyterio conniuendũ res ipſa demõſtrat.

Perpetuã adulterij accuſationem non eſſe.

De canonicis pœnis adulteris. Postremò dicendũ aliquid videtur de Canonicis, quas vocant, siue Ecclesiasticis adulterij pœnis. Basilio inscriptus canon quindecim annos adulterij pœnitentiæ statuit. Septennium ad pœnitentiam olim fuit adulteriis laicis indictum: postea quinquennium. Ei qui peracta pœnitentia relapsus esset, ne in fine quidem dari vult communionem concilium Eliberinum. Quid porrò mihi de illis definitis pœnitentiæ spatiis videatur iã antea dixi, & constat moderatis hominibus nunquam istam determinationem præcisè placuisse, quod non tantùm liquet ex illa insigni Cypriani ad Antonianum epistola, verùm etiam ex iis quæ ex Hieronymo & Augustino citat Gratianus. Sed in genere quod quibusdam ne in fine quidem pacem dari volũt, arbitror prorsus intolerabile, nisi de iis accipias qui peccatum nunquam agnoscunt: & assentior potiùs Chrysostomo qui perpetui in personas anathematis vsum ex Ecclesia tollendum rectè, meo iudicio, existimauit. Quòd autem in Ecclesiastico munere constitutos, & postea adulterij conuictos semel à Ministerio excludunt, rectè omnino constitutum videtur: ac proinde grauiter omnino peccare qui eiusmodi homines postea summo cum Ecclesiastici Ministerij dedecore rursum admittunt. Sed aliud est ab Ecclesiastica functione, quàm ab Ecclesiæ sinu in perpetuum arcere. Illud omnino faciendum arbitror, istud vt charitati Christianæ

[Margin notes: Basi. epist. ad Amphi. canon.58. — Conc. Ancyr.c.20. — Eliber.concil.c.69. & 7. — Suprà pagina 80. — Cypr. lib. epist.2. — c.84.& 86. de pœn.di. 1. Neocæs. Syno.c.3. — c.Apostol. 61.Neoc.c. 1. & 8. & 10. c. 12. & 13. & 14.& 15.dist.81.]

ſtianæ planè repugnans deteſtor. Quòd autem eum non admittunt ad Miniſterium cuius vxor fuit adultera, itémque à Miniſterio excludunt eum qui adulteram non reiecerit, quatenus temperandum arbitrer paulò antè dixi. Quòd verò Clericis conceſſum eſt Tolet.concil.1.vxores adulterij conuictas domi vinctas tenere, & ieiuniis, non tamen mortiferis, macerare, non tantùm vt iniquum, verùm etiam vt cum manifeſta iuriſdictionis Ciuilis violatione cõſtitutum repudio. Quid enim iniquius eſt quàm eius arbitrio qui iniuriam accepit, nocentem permitti? & quorſum hanc Clericis in delinquentium corpori poteſtatem? Sed iam tum nimirum incauti Principes ab ambitioſis Epiſcopis decipi ſe patiebantur, ornandæ ſcilicet & amplificandæ Eccleſiæ obtentu. Sed & illud cuiuſmodi tandem eſt, quòd poſtquam publicæ ſeptenni pœnitentiæ adulteros adſtrinxerunt, ídque ridicula prorſus allata ratione, id etiam amplius decernunt, vt poſt ſolennem iſtam pœnitentiam matrimonium contrahere non liceat: adeò quidem vt Syritium Papam non pudeat eos qui ſecus faciant, vocare canes & ſues ad vomitus priſtinos & volutabra redeuntes, ipſe potiùs canis & porcus impuriſſimus appellandus: *Quia*, inquiunt belli canonum interpretes, *ſolenniter pœnitentes intelliguntur vouiſſe*. Itaque Leo Papa meritò poſtea decretum iſtud iniquiſſimum abrogauit, quum neque pœnitentia ſolui con-

c. placuit. 33.q.2.

c.11.33.q.2.

c.12. Ibidẽ & ibi gloſ.

c. 13. & 14. Ibidem, & ibi gloſſ.

tractum coniugium, neque postea contrahendum impediri disertè scriberet, in eo tamen Papissans, quòd id nonnisi ex veniali indulgentia concedi adolescentibus putat, quod Apostolus expressis verbis præcepit omnibus qui continere non possunt: ex quorum sanè numero vel ij maximè fuerint qui in scortationem vel adulterium incidisse ipsius pœnitentiæ publicæ testimonio plus satis probantur. Itaque quod ibi garriunt interpretes de publicæ & priuatæ pœnitentiæ, itémque contracti vel contrahendi coniugii discrimine, futile & inane est commentum, quum plana sint Leonis verba blasphemiis Syritii ex diametro repugnantia. Ridiculum autem est vel maximè quod VIII. Toletano concilio tribuitur, nempe vt si adolescens adulterii conuictus post publicam pœnitentiam timuerit incontinentiæ lapsum,
c. 19. Ibid. liceat quidem ei ad pristinum coniugium redire, *sed quousque*, inquit, *poßit adipisci temporis maturitate continentiæ statum: quod nos vt de viris, ita & de fœminis æquo modo censemus.* Imò verò, boni Patres, iniquissimo vtrinque modo. Vnde enim, obsecro, ista temporaria coniunctio, & quod tandem eius exemplum inter honestas personas inuenietis? Quid si verò innocens hanc conditionem recuset? quis etiam istud maturitatis tempus definiet? sacerdos scilicet suo arbitrio faciet continentes quos & quandiu libuerit. En quò recidere oporteat à verbo Dei discedentes. Omitto

to quod & Iustinianus,& Leo Imperator, in gratiam videlicet Episcoporum quibus iam tum summæ curæ fuit adulteria excusare,detrudi iubent adulteram mulierem in monasterium, sic nimirum ipsi erepta omni coniugij spe, nisi à viro intra biennium repetatur. Hoc,inquam,omitto, quoniam hoc loco non est nobis propositum de ciuilibus adulterij pœnis disputare. Tantùm dico, longè præstitisse semel necare adulteram, sicut iure diuino & ciuili verè legitimo cauetur, quàm præposteræ clementiæ prætextu vitam illi ad corporis simul & animæ æternum exitiũ prorogare. Quid enim aliud est ad perpetuã continẽtiam aliquẽ vel inuitum cogere, vel imprudentem allicere, quàm certissimo mortis æternæ periculo ipsum exponere? Itaque nihilo rectiùs fecerunt qui de Clerico adulterio idem statuerunt, Verùm quorsum hoc interdictum, nisi vt eius obtentu boni Pontifices pecuniam à suis clericis emungant? Sic enim non puduit scribere Alexandrum tertium vt ipsi volunt, perpetua sanè cacolycæ illius sedis ignominia, *Episcopi*, inquit, *possunt cum presbyteris suis dispensare de adulteriis* (etiam igitur pluribus) *& aliis LEVIORIBVS CRIMINIBVS.* En quo spiritu iampridem sedes illa regatur, de diuortiis quidem propter adulterium hactenus.

Iustinian. Nou. 34. & Leo Nou. 32.

c. 10. & 11. dist. 81.

c. 10. clerici, De iudic.

Desertione solui matrimonium.

Nunc de desertione nobis dicendum est, qua videlicet dissolui quoque rata & iam

1.Cor.7.15. consumata matrimonia ex Dei verbo cousque affirmauimus, vt qui desertus est seruituti non sit obnoxius. In primis autem dicendum videtur quis sit desertor vocandus. Desertorem igitur eum appello, cui, vt loquitur

Ibid.12. Apostolus, non placet cohabitatio, id est, qui indiuiduam illam vitæ consuetudinem penitus abrupit. Nec enim cohabitationis siue ὀφειλομένης εὐνοίας, id est, debitæ beneuolentiæ nomine intelligitur duntaxat corporũ copulatio, quàm barbarè vulgo vocant ***debiti redditionem***, sed mutuus ille conuictus, atque adeò summa in omni sancto vsu vitæ coniun-

c.7. Extrà, de diuor. §. Si enim. ctio. Addo autem illud *sancto*, vt sciamus eum quoque desertorem esse habendum qui cohabitationem quidem nõ deneget, verùm impias conditiones pertinaciter requirat. Præterea quum variæ simultates & rixæ ob religionis diuersitatem incidant, eò vsque interdum efferuescentes vt secessio consequatur, adiiciendum est & illud, non priùs videri desertorem quempiam, quàm de eius qui religionis odio consuetudinem vitæ abrupit, penitus obfirmata voluntate constiterit. Quoties ergo tale quippiam inciderit in coniugio impari, id est quoties infidelis quispiam odio veræ religionis, penitus abruperit sanctum illum indiuiduæ vitæ coniugalis vsum matrimonium quantumuis antea ratum dissoluitur: nullo prorsus facto discrimine, an quum matrimonium contraheretur, vtraque persona esset infidelis, an altera duntaxat:

xat: an verò vtraque fidelis, quarum altera postea ad hæresim aut impietatem defecerit. Apostolus enim in genere pronuntiat. *Si discedit infidelis, discedat: non est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi*, id est, quum quippiam huiusmodi incidit. Seruitutis enim nomine nihil aliud quàm coniugij obligationem commodè possis intelligere. 1.Cor.7.15.

Quædam tamen superioribus opponuntur, ac primùm quidem illud: Si matrimonium sic dissolutum dicamus, videri irritum fieri verbum Christi quo statuitur cõiugium vnico adulterio dirĩmi. Respondent nonnulli, Apostolo spiritu Dei prædito licuisse aliquid adiicere illi Christi sententiæ, id quod non tam Apostolus quàm ipsemet Christus per os Pauli loquens facere videatur. Ego verò etsi verissimum esse agnosco quod de Apostolica auctoritate in hoc responso dicitur, tamen respondere malo nihil prorsus à Paulo adiectum fuisse Christi sentẽtiæ. Quid igitur respondit Christus? Solo adulterio dissolui coniugium. Quid Paulus fideles alloquens? *Vxor à viro ne discedito: Vir vxorem ne dimittito.* Loquitur autem (vt suo loco diximus) de diuortiis quæ ob quasuis causas Iudæorum peruicaciæ concedebantur: nec adulterij meminit, veluti bene ominãs Christianorum coniugiis. Quid verò idem Paulus de impari matrimonio? *Fidelis infidelem consentientem cohabitare ne deserito.* Ergo ne hîc quidem Paulus aliud quàm Christus. Sed

1 Argumentum in cõtrariã partem.
Respon. 1.
2
1.Cor.7.10. & 11.
1.Cor.7.12. & 13.

quid si discedat infidelis? Hîc verò non dicit Paulus rectè illum facere: (ita enim videri posset euertere Christi dictum, & plus iuris infideli quàm fideli tribuere:) sed, *discedat*, inquit, id est, quandoquidem non vult in officio permanere, maneat sanè in suo peccato, & hoc illi imputetur. Non dicit etiam Apostolus licere vicissim fideli discedere. Fuisset enim hoc absurdum, quia satis intelligitur desertam personam quam recipere nolit infidelis, cogi extra consortium eius permanere à quo est deserta. Itaque ne in his quidem Paulus quicquam adiecerit Christi sententiæ. Superest vnum illud, quòd quum dicat Christus eum qui extra causam adulterij vxorem dimittit, facere vt ipsa mœchetur, & vicissim eum qui alia de causa dimissam ducat, mœchari, satis ostendit eiusmodi diuortia nunquam in foro conscientiæ licuisse, ac proinde sic dimissam mulierem non potuisse absque peccato alteri nubere: at Paulus negat fidelem fratrem aut sororem obnoxios esse personæ infideli desertrici. Hoc verò si ita accipiendum esset, non tam deprehenderetur Apostolus aliquid adiecisse Christi dicto, quàm contrarium prorsus decernere: id quod vel suspicari de Paulo nefas est. Quid ergo? nempe rogatus Christus de coniugiis Iudæorum, id est, inter fidelem vtranque personam contractis, (omnes enim circuncisi censentur fideles ex professione externa) de iisdem respondit, neque

que ipsius responso Apostolus quicquam addidit: de impari verò coniugio neque interrogatus est, neque quicquam profectò respondit. Ideo Paulus de hac quoque quęstione à Corinthiis interrogatus, primùm vtitur præfatione, *Reliquis dico ego, non Dominus*: deinde ex Spiritu Dei respondet. Qui verò possit meritò videri Apostolus quicquam adiecisse Christi responso, quum de vna specie interrogatus fuerit Christus, nempe de pari coniugio de altera verò, id est, de impari coniugio Paulus responderit? Cur 3
autem in hoc genere diuortij, cuius meminit Paulus, quum videlicet infidelis fidelem odio religionis deserit, aliud statuatur quàm in eo disserit Christus, quum nimirum ob fastidium alterius, aut aliam eiusmodi occasionem diuortij libellus datus fuerat, causæ facilè coniici possunt. Nam certè qui veræ religionis odio membrum Christi à se abiicit, dignissimus est qui eo priuetur. De- 4
inde in aliis illis diuortiis præsumptum meritò fuit aliquid esse vitij in ea persona quæ dimittitur, quoniam vix fieri potest vt temerè prorsus quispiam vxorem repudiet: in ea verò quæ ob vnum veræ religionis odium dimittitur, quid tandem culpæ esse possit? Itaque dimissam personam planè iniquum esset luere impij desertoris culpam, quod fieret tamen si impij desertoris arbitrio maneret obstricta.

Obiicitur & illud, quòd nomine seruitu- 2. Argum.

tis intelligi poſſint varia vel vxoris vel mariti officia, quæ præſtare perſona fidelis deſerta non teneatur, imò ne maritum quidem deſertum teneri, deſertricem infidelem ſequi, quod alioqui facere vxor eius teneatur: inde verò non effici diſſolutum eſſe ipſum coniu-
Reſpon.1. gium. Reſpondeo, merum hoc eſſe commentum, quum generali nomine ſeruitutis vſus ſit Apoſtolus, id velle excipi quòd penè vnũ meretur ſeruitutis nomen, nempe quòd qui eſt in coniugio, non ſit corporis ſui domi-
2 nus. Deinde quum hoc ita explicatur ac ſi diceretur fidelem non teneri ſequi diſcedentem infidelem, ineptè hoc tribuitur marito fideli, quoniam maritum non teneri ad ſequendam vxorem certum eſt, quum potiùs illam fugientem repetere ac reuocare poſſit. Itaque omnibus non contentioſis conſtare puto, quum dicatur à Paulo frater vel ſoror ſeruituti non ſubiici, intelligi abruptum eſſe omne coniugalis obligationis vinculum.

Licere ſoluto deſertione matrimonio, aliud inire

Ex his autem arbitror liquere quid ſtatuendum ſit de cohærente alia quæſtione, An videlicet ſoluto deſertione matrimonio, fas ſit deſertæ perſonæ, ſuperſtite adhuc deſertri-
1.Cor.7.39. ce, aliud matrimonium inire. Nam ſi (teſte Apoſtolo) deſertus non eſt ſeruituti obnoxius, conſequitur à lege alterius (vt idem Paulus ibidem loquitur,) id eſt ab omni eo iure
1.Cor.7.39. quo perſona deſertrix eum obſtrictum tenebat liberatum eſſe. Quòd ſi liber eſt, ergo ſo-
lutum

lutum eſt vinculum. Cur igitur ſi continere non poteſt, matrimonij remedio, contra doctrinam Apoſtoli, priuabitur, modò nubat in Domino? Itaque ne Canonici quidem noſtri matrimonium denegant deſertæ perſonæ, in eo tantùm peccantes quòd doctrinam Apoſtolicam, quæ vniuerſalis eſt, ad certam ſpeciem falſis diſtinctionibus reſtringunt, vt in ſuperiore tractatu diximus. Agè tamen contrarias rationes expendamus.

c. quanto Extrà, de diuortiis. Suprà pag. 135.

Primùm obiiciũtur pleraque ex iis quę ſuprà diluimus aduerſus eos qui matrimonij vinculum adulterio diſſolui negant. Superuacanea autem eſſet eorundem repetitio. 1

Contraria argumẽta. 2. Argum. Refut.

Secundo loco ſic colligunt, infidelis deſerens putare poteſt ſe non peccare, quod in adulterio locum non habet. Quid ſi igitur poſtea reſipiſcat, & velit ad fidelẽ reuerti, quare hoc illi integrum non erit? Videtur autem illi pręcludi omnis ſpes reditus, quum nouum matrimonium deſertæ perſonæ conceditur. Reſpondeo, euenire quidem poſſe vt ſuperſtitione quadam deſerat infidelis fidelem: ſed excipio inexcuſabilem eſſe eiuſmodi ſuperſtitionem, quoniam conſtat ex communi gentium iure rata & firma eſſe oportere matrimonia etiam cum infidelibus contracta, ſicut ſuo loco declarauimus. Quòd ſi eò vſque tolerandi eſſent eiuſmodi ſuperſtitioſi, vt quoties aliquis ab eis iniuriam accepit, teneretur ipſius reſipiſcentiam tam diu expectare, vt interea iure ſuo vti nun-

quam posset, infinita certè incommoda consequerentur. Ergo toleretur quidem superstitiosus desertor quantum & quandiu fieri potest, atque adeò tentétur omnia vt in viam redeat: fidelem tamen iniquum est ab eo semel excludi, à quo pendet ipsius conscientiæ tranquillitas.

3. Argum. Respõsio. At enim (inquiunt illi) sic malè audiet Euangelium. A quibus, obsecro? Nam infideles infidelem conuersum ad fidem damnabunt omni modo propter conuersionem, ac proinde vitari illud offendiculum non potest, nec curari etiam magnopere debet. Infidelem autem permanentem in infidelitate, vel confirmabunt in proposito desertionis, ac proinde non offendentur quòd redeat: vel ad tempestiuè redeundum hortabuntur, ac proinde non redeuntem accusabunt: nulli autem fideles nouo eiusmodi matrimonio meritò offendentur, si priùs illa quæ dixi obseruentur.

4. Argum. Quartò, si toleretur desertrix persona quãdiu fieri potest, excipiunt nonnulli præscribi hoc pacto tempus & terminũ misericordiæ Dei: quod nefas esse videtur, & disertè reprehendit Iudith in ciuibus Bethuliensibus. (Iudith. 8. 10. & 11.) Respons. 1. Respondeo aliud esse misericordiam Dei excludere, & terminum aliquem certũ Dei misericordiæ præfigere, quàm certam rationẽ constituere ex qua possis iure tuo vti. Alioqui quid tandem firmi cõstitui possit in negotiis humanis, si expectãdæ gratiæ Dei prætextu,

nun-

nunquam nobis liceret ius nostrũ persequi? Illud ergo *Quandiu*, nõ definio certo aliquo temporis spatio, sed vnumquẽque dico bona conscientia & æquitate vti hîc debere, vt superstite deserente matrimonium non repetat, nisi ita vratur vt necessarium esse sibi matrimonij remediũ meritò statuatur, omnibus videlicet priùs tentatis quæ bona fide fieri & tentari possunt. Et quod ad Iudith exemplum 2
attinet, dico ista planè inter se esse dissimilia. Cur enim fideles expressam Dei promissionem habentes: sicut olim habebant Iudæi de possessione terræ Chanaan, & auxilio aduersus omnes hostes, sese infidelibus dederent, nisi iubente Domino? Ita enim sub Ieremia contigit, cui credere Sedechiam oportuerat. In hac verò specie de qua disserimus, quum iubeatur Dei verbo vxorem ducere qui liber est & vritur, & agatur de eo qui omnia expertus est vti deserentem reuocaret in viam, quis non videt hîc nihil absque Dei verbo tentari? Præterea constat in Dei Ecclesia dogmata doctrinæ, siue quæ oportet esse conscientiæ nostræ regulas, non esse ex Apocriphis libris statuenda.

Quintò, quoniam Apostolus præfatur non 5. Argum.
Dominum, sed seipsum hoc dicere audent nonnulli scribere Paulum proferre hanc sententiam humanitus, non diuinitus, ac proinde nos non obligari ad illam Pauli sententiam sequendam: neque aliam fuisse Apostoli mentem quum illa præfatione vteretur,

Respon.1. Respondeo hanc obiectionem non carerẽ blasphemia. Nisi enim hoc mordicus teneamus, quicquid Ecclesiis tradiderunt Apostoli, traditũ esse à Spiritu sancto, necesse fuerit totam Apostolicam doctrinam labascere. Dico autem quicquid tradiderunt. Nam alioqui Apostolos constituere prorsus ἀναμαρτήτους nemo potest, quin ab ipsismet redarguatur. Dico igitur Apostolum eo ipso spiritu præditum fuisse quũ hæc diceret quæ ad desertionem spectant, quo fuit præditus Iesus Christus (à quo missus fuit) quum ea diceret quæ paulò antè eo loco commemorauit Apostolus: ac proinde vtranque sententiam cælestem & planè diuinam esse. Cur er-
2 go, inquies, scripsit Apostolus, *Dico ego, non Dominus?* nempe quoniam hac de re neque rogatus vnquã fuit, neque respondit vnquam ipsemet ore suo Christus, vt paulò antè osten dimus. Itaque vnus & idem sententiæ vtriusque auctor est, videlicet Spiritus Christi, sed illius quidem αὐτοπροσώπως, istius verò per os Apostoli.

6. Argum. Sextò illud opponunt, Dicit Apostolus, *Puto me spiritum Dei habere*, quod videtur esse ambigentis & dubitantis potiùs quàm as-
Respõsio. seuerantis. Respondeo, ita cordatum fuisse Paulum & fidum seruum Domini vt neque de vocatione neque de doctrina, quam Ecclesiis tradebat, vnquam vel tantillum dubitarit. Est ergo in hoc genere loquendi non aliquod hæsitantis animi signum, sed grauis

&

& acris σαρκασμὸς quo reprehendit omnes de ipſius vocatione & doctrina dubitantes.

Septimò ſic argumentantur, Apoſtolus dicit, *diſcedat*, non autem, *nouum matrimonium contrahat*. Reſpondeo, non eſſe citanda teſtimonia mutila & manca. Neque nos verò quum docemus in caſu deſertionis repeti poſſe matrimonium, vno illo verbo *diſcedat*, innitimur, ſed iis ipſis quæ ſequuntur, nempe in eiuſmodi facto non eſſe obnoxium ſeruituti fratrem aut ſororem. Quid autem aliud illic vocarit ſeruitutem Apoſtolus quàm matrimonij obligationem? Nam (vt paulò ante diximus, cogimur autem nonnulla inculcare) ſi dicamus ita ſignificare Apoſtolum non teneri deſertam perſonam cum deſertrice habitare, quid fingi poteſt magis ridiculum? Quomodo enim habitaret, etiam ſi vellet, deſerta pars cum deſertrice? Nam ſi rurſus conueniant, ceſſat deſertio. Præterea notandum eſt hoc verbo, *Diſcedat*, nihil præcipi ab Apoſtolo, neque etiam approbari deſertionem: ſed perinde hoc eſſe accipiendum ac ſi diceret Apoſtolus, Si diſcedit infidelis, illi imputetur: quem modum loquendi Grammatici vocant permiſſiuum, vt in alia Pauli ſententia, *Qui ſordeſcit, ſordeſcat adhuc.* 7. Argum. Reſponſ.

Octauo loco negant addendum eſſe quicquam ad verbum Domini: Dominum verò diſertis verbis diuortia extra fornicationis cauſam damnaſſe. Ego verò concedo nihil 8. Argum. Reſp. 3.

verbo Domini adiiciendum esse, sed præterquàm quòd Pauli verba sunt Domini verba, quum Paulus hæc scribens spiritum Dei habuerit, nec sanè nostra defensione egeat: ad ea quæ iam antea pluribus respõdi hoc quo-
2 que adiicio, quod magnopere videtur in hoc argumento considerandum, nempe Apostolum nullam nouam diuortij causam verbis illis significare, ex qua liceat matrimonium dirimere, ac proinde Christi verbis nihil adiicere. Quærentibus enim Corinthiis, an propter infidelitatem liceat diuortium facere, respondet non licere. Itaque in eo quod subiicitur de desertione, non est quæstio de diuortio faciendo, sed illud quæritur, an post diuortium illegitimè factum ab infideli, liceat consulere fidelis conscientiæ. Tantum abest igitur vt in hac specie agatur de repudianda vxore, vel dimittendo marito, sicut in causa adulterij: vt contrà deserta persona se deseri conqueratur, & desertricem repetat quantum in se est. Itaque si coram Magistratu Christiano eiusmodi causa ageretur, nullus esset diuortio locus, quoniam secundum desertam personam iudicaretur, & iusta vi adigeretur desertrix persona debitum reddere. Quòd si desertrix persona nulla ratione possit ad mutuam coniunctionem repetendam adduci, negat Apostolus oportere innocentem luere nocentis culpam. Dicam apertiùs. Ob solam adulterij causam (sicut expressè testatus est Filius

Dei)

Dei) licet diuortium petere & facere. Quid ſi igitur infidelis fidelem deſerat? imputetur infideli (inquit Apoſtolus) qui ſanè adulter eſt ſi cum alia perſona conſueſcat, nedum vt legitimè diuertat. Interea verò æquum eſt vt fideli innocenti conſulatur, quò poſſit vitam tranquilla conſcientia tranſigere. Ex his efficitur Apoſtolum non facere ius dirimendi propter infidelitatem matrimonij, ſed hoc tantùm dicere, deſertionis culpam totam reſidere penes deſerentem, & eſſe interea innocenti deſertæ perſonæ conſulendum.

Noſtra verò ſententia tam multos offendi poſſe demiror, quum nec ipſi Canonici, vt modò diximus, præciſè in omni deſertione nouas nuptias prohibeant: Ambroſius verò apertè concedat, & in nonnullis multo minore vel potiùs nulla occaſione, iidem Canonici non tam difficiles ſe præſtent. Si proferam Leonis conſtitutionem qua vxoris furioſæ marito nouas nuptias poſt triennium concedit, obiiciēt nimirum, & rectè quidem, opinor, aliud eſſe Cæſaris quàm Chriſti leges. Verùm quid reſponderint ad illud ſanctiſſimi ſcilicet Papæ reſcriptum, cuius antea memini, ſolenni totius Romanæ curiæ iudicio in Hiſpanias vſque tranſmiſſi, in quo, ſuperueniente, etiā per ignorantiam, ſpiritualis (quā vocāt) affinitatis vinculo, nō modò diſſoluitur quātumlibet ratū prius coniugium, (contrà quàm ipſi alibi docent) verùm etiam & viro & vxori poſt annum cōtrahendi noui

Ambr. in 1.Cor.7.

Leo Nouell.11.

c. peruen. 30.q.1.

matrimonij poteſtas conceditur? Quæ quum ita ſe habeant, modò priùs legitimis omnibus modis & officiis tentarit deſerta perſona deſertricem Deo & ſibi reconciliare: modò ipſa in culpa nō ſit: modò patienter quantum in ſe eſt reſipiſcentiam infidelis expectarit: modò cauſæ cognitio legitima, de qua ſuo loco dicemus, præierit: modò denique in Domino nouas nuptias meditetur, cur dubitem quin ex Dei per Apoſtolum loquentis verbo, liceat deſertæ perſonæ matrimonium inire?

An fidelis poſſit infidelem deſerere.

Sed quæritur an viciſſim poſſit fidelis infidelem deſerere. Reſpondi in ſuperiore tractatione, refutatis etiam contrariis argumentis, nullo modo id licere: in qua ſententia permaneo, quoniam apertè dicit Apoſtolus, infidelem eſſe ſanctificatum fideli, id eſt, fidelis conſcientiam non pollui alterius infidelitate in vſu coniugij mutuo: quo vel vnico Apoſtoli dicto concidunt præcipua contrariæ ſententiæ argumenta. Sed repeto quod paulò antè dixi, nempe deſertorem videri non eum duntaxat qui præciſè mutuum conuictum denegat, verum etiam qui fideli conditiones intolerabiles exigit, vt ſi fidelem ad audienda abominanda Miſſæ ſacra, denique ad facienda vel cōtra omne pietatis officium patienda quædam prorſus cogat infidelis. Hinc ergo alia incidit quæſtio, quid ſit fideli faciendum quum non denegatur quidem cohabitatio, ſed aut vitæ periculum adeundum

c.4.28.q.1.

dum

dum eſt,aut contra veram religionem faciendum vel perpetiendum eſt aliquid. Reſpondeo,duas hic obſeruandas diſtinctiones. Primùm enim aut ipſe infidelis ſiue ſciens ſiue conniuens fidelem perſequitur: aut aliunde oritur perſecutio. Si quādo illud inciderit,idoneam ſane excuſationem habet fidelis,domeſticum hoſtē nō alia ratione vitans quàm vt ſuæ vitę & conſcientię conſulat,nec aliud in hac ſpecie ſtatuerem quàm ſi infidelis ipſe aliò migraret. Paria enim ſunt,diſcedere ab aliquo, & minis aut vi alium à ſe abigere. Sin verò aliunde ingruat eiuſmodi perſecutio, longè quidem moderatiùs agendum erit fideli quàm ſi domi & in ſuo ſinu hoſtem foueret: nec dubium etiam eſt quin ſi infidelis fidelem vere coniugali amore proſequatur, eius vitæ modis omnibus caueat: in qua ſpecie quiduis potiùs fideli perpetiendum videtur quàm vt infidelem officio fungentem deſerat. Sin verò infidelis verſantem in periculo fidelem non curet vt decet,nemo non videt (opinor) non tantùm vt deſertorem, verùm etiam vt proditorem vitari bona conſcientia poſſe. Deinde quanuis vxor marito & maritus vxori viciſſim eadem lege coniugij obſtringatur, tamen poſtulat mariti ſupra vxorem auctoritas, vt in hac de qua nunc agimus ſpecie aliquid merito ampliùs quàm vxori concedatur. Tenetur enim vxor maritum ſequi, maritus vxorem non item. Itaque etſi ne maritus quidem fidelis teme-

temerè debet vxorem quãuis infidelem, persecutionis, vel veræ sectandæ religionis causa, aliò abducere, ac multò minùs deserere: tamen quum sit familiæ suæ caput, arbitrium eius rei penes ipsum est: quòd si ipsum vxor non sequatur, iam ipse non desertor, sed desertus est habendus. Vxori verò non modò non est temerè discedendum à marito, sed etiam, quoad eius fieri salua conscientia potest, vel per auia sequendus est maritus: experienda grauissima quæque, priusquam ab eo demigret: omnia denique quàm consideratissimè expendenda priusquàm deserta fuisse iudicetur, ac multò magis priusquam nouæ ipsi nuptiæ concedantur: quomodo emolliendum censeo Ambrosium, marito quidem ab apostata vxore deserto nouum matrimoniũ concedentem, vxori verò ab apostata desertæ non item.

Ambr. in 1.Cor.7.

An quæuis desertio matrimonium dirimat.

Postremò vel maximi est momenti hæc quæstio, An quod de desertione ex Apostoli doctrina constituimus, locum habeat quacunque ratione alter alterum deseruerit. Certum enim est Apostolum, si quis propiùs intueatur ipsius scopum, de ea demum desertione agere quæ religionis odio fiat, ac proinde in matrimonio impari. In causa verò diuortij quod meritò per se odiosum est, minimè iis assentiendum arbitror qui causas in verbo Dei proditas, quantum possunt, amplificant, sed potiùs quàm arctissimè fieri potest, arbitror intelligenda quæ de hac re

in

in Dei verbo traduntur. Respondeo igitur primùm de impari, ac deinceps de pari coniugio. In impari coniugio, si prior discesserit infidelis, nõ ita difficile fuerit, quicquid prætexat, intelligere num religionis odio, an verò aliam ob causam discesserit. Nam præterquàm quòd sciri facilè potest, an liberũ veræ religionis cultum fideli tolerabiliter saltem concesserit, quum fidelis sit in Ecclesiæ potestate, facilè inquiri in eius mores, & ipse officij admoneri potest: cui consilio si paruerit, vel composita fuerint omnia, sublata videlicet dissidij occasione: vel, infideli non acquiescente in alterius resipiscentia, aut iudicio sese non sistente, aut nihil probante patebit ipsius hypocrisis, qui reuera non tam fidelis mores quàm religionem oderit: sin verò qui se fidelem profitetur, Ecclesię tamen non paruerit, digna fuerit cõtumax persona quãtumuis fidelem se prædicans, quæ ex Ecclesiæ cœtu eiiciatur. De extraneis verò iudicabit Dominus: & omnino iniquum fuerit, cuiquam suam culpam atque adeò contumaciam prodesse. Quid si verò infidelis nõ amplius ferens contumacis & ex Ecclesiæ communione eiectæ personæ mores, nouũ etiam matrimonium inierit? Tum verò non desertione, sed adulterio dissolutis prioribus nuptiis, alteri coniugio locus erit: quod tamen ne tum quidem temerè fiet, in eius personæ gratiam quæ sua contumacia præbuerit tot offendiculorum occasionem.

Si fidelis ab infideli ob malam tractationem discesserit, quid constituẽdum.

Sed quid ſi fidelis vel moroſitate, vel ob malam tractationem, (non tamen interueniente religionis odio) prior diſceſſerit? Tũ ſanè fidelis aut reconcilietur oportet, aut extra coniugium manens ſuam crucem ferat. Quod enim dixit Apoſtolus de pari coniugio, *Ne vir vxorem, aut vxor virum relinquito*, in impari quoque coniugio locum habet, ſi tollas religionis cauſam, quum idem Paulus diſertè prohibeat fideli ne infidelem deſerat quandiu cohabitare non recuſarit. Eſt autem etiam Magiſtratus officium, & publicæ tranquillitati & ſingulorum ciuium ſaluti conſulere, vt ſi fortè fidelis in culpa deprehendatur, nec Eccleſiæ pareat, cogatur aut minis aut pœnis ad coniugem reuerti. Sed quid ſi non impatientia vel malo affectu diſceſſit, verùm quòd abſque certo vitæ periculo apud infidelem verſari non poſſet? Tum ſanè adimatur quidem infideli, tantiſper dum ad frugem redeat, vſus illius perſonæ qua ſeipſum priuat: interea verò coniugii vinculum minimè diſſoluatur. At enim, inquies, quid ſi vel infidelis nocens, vel innocens fidelis, non habeat continentiæ donum? Infidelis quidem hoc ſibi ipſi imputet, niſi mores mutare & reconciliari malit: fidelis autem petat donum quod non habet, & impetrabit. Eſt enim ei crux illa à Domino impoſita, qui vetat homines diſiungere quod ipſe coniunxit, nec tamen ſinit ſuos ſupra vires tentari, ſi modò vigilent & precentur.

In

In pari autem matrimonio quum legitima non poſſit eſſe deſertio, (dicente Apoſtolo, *Neque vir vxorem, neque vxor virum relinquito*) & vtraque perſona ſit in Eccleſiæ poteſtate, diuortium deſertione fieri non poſſe videtur: ſed cogendum eſſe qui in culpa deprehendetur, tum Eccleſiaſticis, tum etiam, ſi neceſſitas poſtularit, Ciuilibus pœnis, ad faciendum coniugis officium, vt Chriſtianum hominem & honeſtum ciuem decet. Quædam tamen hoc etiam loco difficultates oboriuntur. Nam quid ſi flecti contumax deſerentis animus non poſſit? Reſpondeo, tantiſper dum Magiſtratus contumacem domare poſſit, innocenti in precibus perſeuerandum, quæ ſi ex fide fiant (quum Dominus ſuos in tentationibus non deſerat) irritæ eſſe non poſſunt. Sed quid ſi inuitus alter iuſto metu coactus ſeceſſerit, an cogetur cum certo vitæ periculo redire? minimè verò, ſed priuetur quidem ille qui in culpa eſt, alterius conſuetudine tantiſper dũ ſapere & officium facere didicerit: innocens verò ſtatuat interea ſeſe ad cœlibatum vocari, & in fide petat victoriã ab eo qui ſupra vires tentari ſuos non ſinit: matrimonium verò ob eã cauſam dirimendum, quum vtraque perſona eſt in Eccleſiæ poteſtate, in verbo Dei non inuenio. Verùm quid ſi non ſimpliciter alter à mutuo conuictu ſeceſſerit, verùm etiam extra territorium aufugerit? Tum verò vtimur hoc iure in hac Geneuenſi Eccleſia,

De diſceſſione fidelis à fideli.

quod mihi videtur verbo Dei cõsentaneum. Præeunte legitima cognitione, nocẽte quoque, si fieri potuit, literis saltem & nuntiis euocato, nec tamen sese iudicio Ecclesiæ sistente, tandem trinundina præeũte tũ in Ecclesiæ cœtu tum apud Magistratus denuntiatione, desertione solutũ matrimonium pronuntiatur. Quanuis enim iste sese religionis odio non discessisse fortasse profiteatur, tamen qui Ecclesię cognitionem subterfugiẽs, contra conscientiam matrimonium dirimit, manifestè infideli, simul & religionis & coniugis desertori, meritò æquiparatur.

Quid statuendum sit si quo loco sit desertor ignoretur.

Sed rursum hîc nouæ difficultates occurrunt. Quid si enim quo loco sit istiusmodi desertor aut desertrix, resciri non potuerit? Hîc verò diligenter primùm omnium inquiretur in istius discessionis causas, vt si fortè comperiatur persona quæ se desertam conqueritur & diuortium petit, occasionem huic malo præbuisse, non audiatur: quoniam iniquum esset eam audire de malo quod vltrò sibi accersiuit, aduersus alium conquerẽtem. Quod si cõtinentiæ donum se habere neget, hoc sibi ipsi imputet, peccatum defleat, eum (si volet) requirat quo sese sua improbitate priuauit. Deinde constet necesse est, præbito quoque apud Magistratum iureiurando, bona fide datam esse omnem operam vt profuga illa persona inueniretur, & de ista in eum instituta expostulatione certior fieret. Postremo ne sic quidem noui matrimonij potestas

testas fieri debet, vxori præsertim quæ maritum alioqui sequi tenetur, priusquàm conueniente temporis spatio, anno putà vel etiam, si sit opus, longiore, absentis reditum expectarit.

Sed quid si postea ille superuenerit, & coniugem repetat? Nempe si res adhuc est integra, reconciliabuntur: sin minùs, non modò non erit audienda desertrix persona serò expostulans quasi facta sibi sit iniuria, verùm etiam digna fuerit grauissima ciuili pœna. Primùm enim si quid hîc peccatum est, tota penes desertricem hanc personam culpa residet: deinde quis meritò istiusmodi homini, qui contra conscientiam tam diu tam horribiliter peccarit vt vel ab ipsis Turcis meritò reprehendi possit, fidendum arbitretur? Præterea, si nouum hoc coniugium illius vnius culpa contractum non satis legitimum est, an non dignus est iste qui non modò vt adulter, verùm etiam qui vt suæ ipsius vxoris prostitutor puniatur?

De redeunte desertore.

Quid si verò desertionis accusatus vxorẽ repetat? Nempe virum sequi cogetur, nisi iustam causam afferat, & simul probet: veluti quod ille certa quapiã sede nõ maneat, quòd crudeliter aut turpiter ipsa vti constituerit, quòd denique licentiam qua ipsi nocere possit, non autem verum consortium quærat.

De desertore vxorem repetere.

Sed an quæuis diuturnior præsertim absentia pro desertione habenda est? Minimè verò: sed quo animo is qui abest, vel

An omnis diuturnior absentia habenda pro desertione.

diſceſſerit initiò, vel poſtea reditum differat aut ex teſtibus idoneis, aut ex circunſtantiis, prudenter in Domino diiudicetur oportet, ne quicquam niſi prorſus conſideratè de tanti momenti negotio ſtatuatur.

Argumenta contraria.

Sed iſtis quæ de fideli fidelem deſerente diximus, quædam obſtant non parui momenti, veteres videlicet canones, verbi etiam diuini nonnulla auctoritate innitentes. Illos igitur placet etiam expendere: vetuſtiſſimos dico, & ex quibus alij poſtea tanquam riuuli deducti ſunt: ſed ita nonnunquam impuri vt conſpurcari neceſſe ſit qui vel leuiſſimè illos attingant. Repurgatis autem fontibus, cauſa non eſt cur magnopere de impuris riuulis laboremus. Sic autē ſtatuunt Canones quos Apoſtolicos vocant:

1. Argum. Canon. Apoſtol. 48. Can. Baſil. 76. & 48.

Εἴτις λαϊκὸς τὸν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβαλὼν ἑτέραν λάβοι, ἢ παρ᾽ ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀφοριζέσθω. *Si quis laicus ſua vxore eiecta aliā accipiat, aut ab alio dimiſſam, ſeparator.* In huius Canonis

Reſponſio.

prioris parte extra cōtrouerſiā eſt nihil poni cui non prorſus aſſentiamur. Nā ſi verbū Dei prohibet viro vxorē, & viciſſim vxori virum relinquere, multò magis vetat expellere: quoniam ſi iuſta eſt petendi diuortij cauſa, non vi ſed iure agendum eſt. In altera parte fortaſſe videri poſſet matrimonium deſertæ quoque perſonæ ſen el prohibitum. Sed ambigi meritò non poteſt quin hoc intelligendum ſit de voluntariis diuortiis quæ inter Iudæos dato libello, inter prophanos autem

populos

populos misso etiam nuntio, fiebãt: & à Christianis diu retenta sunt, conniuentibus Imperatoribus, & bonis Episcopis frustrà reclamantibus. Itaque hunc morem meritò hic Canon corrigit Christi vestigiis insistens. Nihil hoc autem ad desertionem cuius meminit Paulus, neque ad eam etiam quam diximus illi Paulinæ meritò æquiparari, vt mox ostendemus.

Synodus sexta in Trullo Constantinopoli habita statuit vt, siue mulier maritum, siue maritus vxorem deserat, adulterij damnetur: quod æquissimum est, & verbo Dei prorsus consentaneum. De deserta autem persona ne hîc quidem quicquam statuitur. 2. Argum. Sext. Syn. in Trullo. can. 87. & 88. Respõsio.

Eadem Synodus alio canone sic habet, Ἡ, ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀφανοῦς ὄντος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἑτέρῳ συνοικοῦσα, μοιχᾶται. Id est, *Vxor viri qui secessit & nusquam apparet, priusquam de ipsius morte certior facta sit, alteri cohabitans, adulterium committit.* Extat autem hic Canon totidem verbis scriptus, inter eos qui Basilio tribuũtur. Illos verò canonas nonnullis aduersari quæ paulò antè diximus, minimè inficior: sed quo fundamento nitantur præcipuè inquirendum, est, vt hîc etiam illud Apostoli valeat, *Probate spiritus, & quod bonũ est tenete.* Multa enim in iis ipsis canonibus iniquè prorsus statuta sunt, vt illud inter cætera, quòd prorsus retinendum censent maritũ etiam adulterum, de quo antea diximus: & illud quoq; quòd etiam

Eiusdem Syn. can. 94.

Respons. 2. Basil. can. 31.

Basil. 9. & 21. Idem can. 26.

ſcortatores non volũt ſeparari, qua de re ſuo loco dicemus: quod idcirco dictum volo ne quis Baſilij Magni nomen, quem mihi non perſuadeo de iſtis canonibus vnquam cogitaſſe, pro auctoritate αὐτοπίϛῳ nobis obtrudat. Quid igitur illi proferunt ex Dei verbo? Illud videlicet quod Chriſtus apertè dicit in pari matrimonio, eum nimirum qui dimiſſam ducat, (nẽpe extra adulterij cauſam) mœchari. Nam (inquiunt) ſi hoc valet in eo qui libellũ diuortij dedit, cur non multò magis in eo valeat qui tantummodo ſeceſſit? Reſpõdeo ita quidem poſſe videri: ſed ſi quis propiùs rem inſpiciat, inſigne diſcrimen inter hęc duo, nempe inter diuortium voluntarium dato libello repudij factum & ſeceſſionem malo animo factam, inuenturum. Nam in illis voluntariis diuortiis non præibat cauſæ cognitio, & vtraque perſona erat in Eccleſiæ & Magiſtratus poteſtate. Itaque quum ad reconciliationem & exhortationibus adduci, & pœnis tum Eccleſiaſticis tum ciuilibus cogi poſſet qui in culpa erat, mirum non eſt huiuſmodi diuortia non valuiſſe. Nam ne nos quidem aliter iudicauimus de ſimplici ſeceſſione, quum videlicet vel vtraque perſona eſt præſens, vel qui ſeceſſit, euocatus iudicio ſe ſiſtit, aut quanuis abſens tamen Eccleſia iudicium ſubit. Verùm quum ita profugit quiſpiam malo animo vt quantumlibèt quæſitus inueniri nuſquam poſſit, vel euocatus iudicium legitimũ penitus refugiat,

fugiat, cur is, obſecro (poſt legitimam cognitionem) eo loco non habeatur quo infidelis deſertor, quum eo ſit etiam aliquanto deterior? Poteſt enim infidelis vel ſuperſtitione, vel aliqua officij ſui ignorantia peccare: iſte verò qui fidelem ſe ore profitetur, factis negat, quid tandem poteſt meritò prætexere? Et quum ille malo animo profugus, nuſquam inuentus, aut iudicium omne refugiens, tentatis fruſtrà omnibus, nullum reconciliationis locum relinquat, (quod in illis voluntariis diuortiis non euenit) cur innocens deſertus lueret nocentis culpam? id autem ſanè fieret ſi perſona deſerta nihilominus deſertrici obſtricta perpetuò maneret. Et tamen tum quoque laudabiliùs eum facere non inficiamur qui ſic maneat euentum rei expectans; quàm qui iure ſuo præciſè vtatur.

Idem Baſilius alio canone ſic ſtatuit: *In marito qui ab vxore relictus eſt conſiderare oportet cauſam derelictionis, & ſi præter rationem eam receßiſſe apparuerit, eſt maritus quidem dignus venia, illa verò pœna.* Hunc verò canonẽ vt æquiſſimum vſque adeò recipimus, vt etiam quum perſona deſerta ad alterius abſentiam conniuet, ſoleamus in rem totam vltro inquirere, ne quid ex compoſito inter coniuges ſeſe mutuò faſtidientes geratur. 3. Argum. Baſil. can. 35. Reſpõſio.

Canonicos verò noſtros qui ne adulterio quidem dirimi vinculum coniugij patiuntur mirum non eſt in deſertionis cauſa multò minùs id concedere. Nos autem Apoſtoli 4. Argum. Reſpon. 2.

2 ſententiæ potiùs acquieſcamus. Sed illud rectè ab iiſdem conſtitutum eſt, ſequendum eſſe maritum vxori, ſed ita tamen vt exceptiones non rectè prætermiſerint.

Cæterùm quoniam diuturna omnis abſentia ſpeciem habet deſertionis, de hac quoque hoc loco mihi dicendum arbitror. Maneo igitur in ſententia quam ſuperiore tractatu pleniùs expoſui, nempe diligenter inquirendum eſſe tum de diſceſſionis tum de longioris moræ cauſis: ac omnino oportere vt vel de voluntaria & affectata abſentia (in qua ſpecie de abſente vt deſertore ſtatuetur) vel de abſentis obitu idoneis teſtibus aut neceſſariis coniecturis conſtet. Nam captiuitate diſſolui matrimoniũ quod eſt ex iure gentium, prorſus eſt iniquum: & qui ex alia iuſta neceſſitate abeſt, quam inuitus abſit, deſertor haberi non debet. Quoniam autem ob infinita illa incommoda quibus mortalis hæc vita eſt obnoxia, nõ ſemper liquidò probari poteſt abſentium interitus, ideo, ſi teſtes aut aliæ idoneæ coniecturæ defuerint, & niſi malo animo diſceſſiſſe abſentem conſtiterit, expectare non modò quinquennium, verùm etiam totum decennium in hac Eccleſia Geneuenſi iubetur perſona de abſentis mora conquerens: quo elapſo ſi ita poſtulatum fuerit, & ne leuiſſima quidem coniectura fuerit abſentem eſſe ſuperſtitem, & captiuitate aut alia cauſa retineri, tum demum flagitanti ſit nouarum nuptiarum poteſtas,

quo-

c. 3. 13. q. 2. & c. 4. 34. q. 2. Vbi gloſſa, & in c. 1. Extrà, de coniug. leproſorum. De abſentia propter captiuitaté, militiam, aut aliam eiuſmodi cauſam.

Suprà pag. 140. & deinceps.

Nouell. vt lic. mat. & au. §. quod autem.

c. 1. & 2. & 4. 34. q. 1. c. in præſétia, Extrà, de ſponſ. c. dominus, Extrà, de ſecund. nup. Nou. de nupt. §. per occaſionem.

quoniam videlicet is de quo quærebatur, his omnibus accuratè seruatis, mortuus probabiliter censetur. Sin minùs, statuat oportet sese ad cœlibatum vocari persona quæ hac tam graui tentatione exercetur, & ad eum clamet qui suos vigilantes non sinit supra vires periclitari. Sed quid si casu redeat qui mortuus probabiliter putabatur? nẽpe posterius coniugium iusta ignorantia contractum dissoluetur, & neutri imputabitur quod neutrius culpa contigisse deprehendetur. c.1.& 2.34. q.1.

Hactenus igitur à nobis dictum sit de veris ac legitimis diuortij causis, putà adulterio & desertione. Nã morte potiùs finitur quàm dirimitur coniugium. Quoniam autem aliæ quoque diuortiorum causæ in iure ciuili, atque adeò à Canonicis ipsis afferuntur, primùm omnium alteram illam quæstionem à nobis propositam pertractabimus, an videlicet cuiquam ad causas diuortij in verbo Dei expressas alias etiam adiicere licuerit: quod fortiter nego. Qui licuisse contendunt, his rationibus præcipuis nituntur. Nulli homini licuisse nouas de diuortiis leges condere.

Obiiciunt Euangelium non abolere πολιτείας, ac proinde non tollere leges de contractibus positas. Respondeo, intelligi hoc dictũ de contractibus merè ciuilibus, idque nõ sine exceptione. Abolet enim impias leges illud Apostolorum responsum, tot martyrum morte sancitum, *Oportet Deo parere potiùs quàm hominibus:* neque nos oportet legum manifestè iniquarum esse ministros, quũ obstetrici- Contraria argumẽta. Resp.1. Act.5.29.

Exod. 1.17. & 20. bus Ægyptiis edicto tyrannico minimè obsequutis Dominus benedixerit. Cęterùm cõ-
2
l. 1. D. de In. & iure. §. ius naturale. tractum matrimonij ita humanum esse (est enim certè, quod ad rem ipsam attinet, non iuris vllius ciuilis, sed iuris gẽtium) vt tamen eius obligatio præcipuè nitatur Dei auctoritate hoc vinculum nectentis, non illud tantùm declarat quòd ipsę Deus sesę illius auctorem ipso mũdi principio prodidit, verùm etiam manifestum illud & apertissimũ Chri-
Matt. 19.6. sti Filij Dei interdictũ, QVOD DEVS CONIVNXIT, HOMO NE SEPARATO. Quod enim nonnulli excipiunt, Deo auctore fieri quæ facit Magistratus, ac proinde dictum illud intelligi duntaxat de solis diuortiis, priuata auctoritate factis, constare potest non dici satis apposítè tum ex eo quod nomẽ HOMINIS non potest, nisi planę violenta interpretatione, cum Magistratuum exceptione intelligi: tum vel maximè ex eo quòd adulterij causa manifestè à Christo excipitur, in qua tamen in primis interuenire publicã auctoritatem oportuit, quum capitale crimẽ es-
2 set. Denique rogatus Christus, non an præeunte demum iudicis cognitione, liceret vxorem dimittere, sed an quauis ex causa dimittere liceret, certè non respõdit, liceretne suo arbitrio (quod tamen Iudæi factitabant) diuortium facere, an verò Magistratus esset adeundus: sed de hoc vno quibus de causis diuortium facere liceret. Dico igitur coniugij vinculum à nudo contrahentium consensu

non

non pẽdere,ſed à Dei vtrunque veluti manu ſua cõpulantis auctoritate:ac proinde nõ eſſe ex merè ciuilium contractuum numero,quæ ſicut mutuo contrahentium conſenſu fiunt, ita etiã eodem ſoluuntur,quod in matrimonio nefas eſſe patet ex Chriſti verbis: ideóque religioſi Imperatores licere noluerũt, vt ſuo loco dicemus. Quum ergo leges cõſcientiis dicere nullius ſit hominis, ac ne Angeli quidẽ,niſi ſint iubentis Domini miniſtri: efficitur nullius eſſe põderis iſtud argumentũ, quod attinet ad leges de diuortiis ponendas, vt quæ ex vno Dei verbo petendæ ſint. Nam alioqui in matrimonium multa incidere non inficior de quibus caueri legibus cum ciuilibus tum Eccleſiaſticis oporteat: nec illud etiam nego, coactos iampridem eſſe Magiſtratus ad ſuorum populorum duritiem, exemplo Moſis,conniuere. Sed de vnico conſcientiæ foro hîc à me quæritur, quàm nullis humanis legibus excuſari dico, ſi vel tantillum extra Dei verbum aberrent. An enim æquum eſt vllos Magiſtratus aliquo ſupra Moſen iure eſſe præditos? At Chriſtus, vigente adhuc Moſis lege, apertè pronuntiauit adulteros eſſe qui mulierẽ extra adulterij crimen ſeparatam ducerent: & multis antea ſeculis Ieremias pollutam eſſe ſcripſit quæ ſic à viro dimiſſa alteri nuberet.

1.Cor.7.23.
Gal.1.8.
4
Matt.19.9.
Ierem.3.1.

Secundo loco ſic colligunt: Si conceſſit Moſes diuortia Iudæis ob cordis duritiem, cur non idem concedat non minùs duris &

2.Argum.

contumacibus populis, certas saltem ob cau-
Respons. 1. sas, Christianus Magistratus? Respondeo, nun
quam licuisse illa diuortia in foro conscien-
tiæ, de quo vno nunc agimus, nisi ob adulte-
rium. Nam alioqui non esset testatus Domi-
nus eũ qui alia ratione dimissam ducat, mœ-
2 chari. Deinde quum longè copiosiore spiri-
tu nos donet Euãgelium à Christo sancitum,
quàm Patres olim illud procul in spe conspi-
cientes, minùs sanè tolerabilis fuerit Chri-
stianorum contumacia, quàm olim fuit Iu-
dæorum: ideóque nos Christus ad primam
illam coniugij institutionem reuocat, vt qui
3 idcirco venerit vt omnia instauraret. Quòd
si nihilominus Christianus aliquis Magi-
stratus quippiam cõtumacibus subiectis con
donare volet, quod Imperatores aliqui Chri
stiani fecerunt: aut si quid eiusmodi postu-
lare publica vtilitas videbitur, agè quorum
contumacia domari non potest, quíve vnà
viuere non possunt quin maius periculum
priuatim publicéve immineat, secedere qui-
dem sinantur, aut etiam iubeantur: sed ma-
neat tamen coniugij vinculum ex illa inua-
riabili Christi sententia, *Quod Deus coniun-
xit, homo ne separato:* alioqui conscientiam a-
pud Deum nulla Magistratuum auctoritas
excusabit, ex suo verbo nimirum, non autem
ex humanis legibus, de factis nostris iudica-
turum.

3. Argum. Obiiciunt tertio loco, quòd veteres E-
piscopi sese Imperatoriis illis legibus non
oppo-

opposuerint. Atqui singula Episcoporum dicta aut facta non sunt in tabulas relata: neque ad hanc normam exigenda sunt de quibus agimus. Quid enim actum sit non quæritur, sed quid agi oportuerit. Quia tamen probabile est non fuisse dissimulaturos Episcopos in Christianis Imperatoribus tam manifestum in re tanti momenti abusum, & si quid tale factum esset, non fuisse penitus id tacituros Ecclesiasticæ historiæ scriptores, fortasse responsum illud non omnibus satisfecerit. Moneo igitur eos qui de hac re ambigunt vt veteres de matrimoniis canonas Cæsareis legibus conferant. Nulla enim habemus certiora communis Ecclesiarũ gubernationis testimonia quàm Synodorũ iis temporibus coactarum canonas, id est, iudiciorum Ecclesiasticorum regulas. His autem adiungenda sunt etiam doctiorum Episcoporum scripta, quæ semper fuerũt veluti pro tabulis publicis habita. Ex his ergo publicis testimoniis, non ex aliqua priuata huius vel illius Episcopi intercessione, nunquam Ecclesiis placuisse Cæsareas leges quæ alia ratione quàm propter fornicationis crimen vinculum matrimonii soluerent, vel ex eo intelligi potest quòd ne ob adulterium quidem penitus dissolui coniugia multi voluerunt. Itaque hæc obiectio planè infirma est; id quod etiam ex iis quæ dicturi sumus planiùs apparebit.

Respons. 1.

2

Quartò & illud obiiciunt, Paulum videli-

licet causam adulterij alteram quoque, nempe infidelis desertionem, adiunxisse: ex quo efficitur, quod Christus de adulterio dixit nō esse ita præcisè accipiendum ac si vnica esset iusti diuortii causa, sed potiùs esse colligendum ex illo Christi dicto, si ob adulteriū est iustum diuortium, iustum etiam esse ob ea crimina quæ sint adulterio paria, ac multò magis ob ea crimina quæ sint adulterio grauiora. Ego verò primùm omniū nego Paulum adiecisse quicquam ad illud Christi dictum, vt isti volunt, qua de re pluribus est à nobis antea disceptatum. Deinde vt hoc Paulus Apostolus fecerit, spiritu Dei tam certo támque copioso præditus, an idem quoque quibusuis licebit, ac non potiùs Paulum arbitrabimur quicquid adiici debuit adiecisse? Denique illud falsum esse dico, vllum reperiri posse crimen adulterio par, nedum eo grauius, quod ad coniugium quidem attinet, de quo vno nūc quærimus. Potest enim quispiam esse idololatra, hæreticus, impius, & tamen rata obligatione maritus: adulter autem & maritus, id est, duorum simul esse caro nemo potest.

Resp. 1.

Suprà pag. 216. & 224. & 225.

2

3

5. Argum.

Quintò ne hoc quidem prætermittunt, ea flagitia propter quæ Imperatores diuortium concedant, vel capitalia fuisse, vel damnatione ad metalla aut deportatione vindicata, quæ morti æquiparentur: morte verò matrimonia non tantùm dirimi vt adulterio, verùm etiam prorsus finiri. Respondeo, si pœna

Resp. 1.

na capitalis de nocente ſumatur iam nullam ſupereſſe inter nos controuerſiam: ſin verò infligi quidem iubeāt leges. ſed Magiſtratus officium non faciat, quorſum obſecro, propterea diſſolutum coniugium cenſeatur, eo adhuc ſuperſtite quem mori oportuerat? Et 2
quod ad illas pœnas attinet, fateor illas morti exæquari, in iis quidē quæ ciuilia ſunt, ſicut mors etiam hæc ciuilis eſt duntaxat, id eſt, quod ad iura ciuitatis attinet: at in iis quæ naturalia ſunt, ſola mors naturalis dominatur. Itaque etſi deportatus deſineret ciuis eſſe, tamē homo eſt, viuit & mouetur, ideóque maritus eſſe nō deſinit. Atenim, inquies, quū 3
eiuſmodi perſonæ prorſus infames euadant, crudele eſt honeſtam perſonam cogi ad mutuam etiam corporum coniunctionem. Reſpondeo, hanc eſſe coniugii conditionem, (quo fit nimirū vt duo in vnum corpus coaleſcant) vt mutuas miſerias eſſe prorſus oporteat. Tum ergo tantùm abeſt vt innocens iure poſſit nocentem quātumuis iuſtis pœnis affectum deſerere, vt contrà tum maximè ipſum oporteat (quod eius fieri ſalua conſciētia poteſt ac debet) in eius miſeriæ partē venire, & iuſtis ac æquis rationibus omnibus illū ſubleuare. Quòd ſi quis rurſum obiiciat, 4
quempiam, aut ad metalla, aut, vt nunc ſunt tempora ad triremes damnatum vix, ac ne vix quidem, poſſe matrimonii onera ſuſtinere, neque munere ſuo defungi, nego tamen hinc conſequi direptum eſſe matrimoniū, e-

tiam ſi vterque maximè poſtularet, ſed tum præcipuè potiùs vigere charitatem oportere:& ei qui coniuge frui non poſſit, prorſus eſſe ſtatuẽdum ſeſe toto eo tempore ad cœlibatum vocari.

Leges Ciuiles de diuortiis expenſæ.

Noſtra hæc igitur ſententia eſt, De diuortiis verè ſic appellatis, id eſt, quibus vinculũ coniugii bona conſcientia ſoluitur, ex vno Dei verbo iudicandum eſſe, cuius cuſtodes, non autem tranſgreſſores, eſſe Magiſtratus oportet: qua de re vt magis etiam liqueat, age particulatim etiam quid Iure ciuili de hac re conſtituatur, expendamus, quantum quidem expedit. Omnia enim illa pertractare noſtri non eſt inſtituti.

Diſſenſio l.2.3.7.D. de diuor.

Quoniam igitur homines veræ religionis ignari in matrimoniis conſiderãdis vſque ad numen ipſum oculos non attollebant, idcirco vt conſenſu, ita etiam diſſenſu cõtrahentium aut etiam alterius illorum tum ſponſalia, tum etiam conſummata quæuis matrimonia dirimi tradiderunt, modò animo perpetuam conſtituendi diſceſſionem fiat. Actio enim illa ex ſponſo cuius meminit Aulus Gellius ex Seruio Sulpitio Iuriſconſulto, non eò ſpectabat vt cogeretur reus ſponſalia perficere, ſed huc duntaxat, vt & eius cui repudium miſſum erat, exiſtimationi conſuleretur, & niſi cauſa repudii probata eſſet, tanti damnaretur reus quanti intererat ſponſam datam vel acceptam eſſe: ex quibus verbis illud

Gell. lib.3. cap.4.

illud quoque obſeruandum eſt, & ſponſo in ſponſam, & viciſſim ſponſæ in ſponſum agere licuiſſe. Mirum eſt autem ac penè incredibile in tanta repudiorum ac diuortiorum licentia eò vſque valuiſſe pudorem & honeſtatem in illo populo vt penè ſexcentis annis, teſte Tertulliano nullum extiterit repudij in Rom. Republ. exemplum, cuius initium feciſſe quendam Sp. Carbilium Rugam, & quidem ſterilitatis cauſa, Gellius auctor eſt. Et modicè ſaltem coercitos fuiſſe qui temerè diuortia facerent, apparet ex eo quod refert Valerius Maximus de Lucio quodam Antonio Senatore, quem Marcus Valerius & Iunius Brutus Senatu mouerunt, quòd quam virginem duxiſſet nullo amicorum in conſilium adhibito, repudiaſſet. Hoc tamen conſtat vel ex vno Marci Catonis exemplo ſuam Martiam Hortentio commodantis, parum religioſè à Romanis iam olim culta coniugia fuiſſe, quod tandem, teſtante Suetonio, Auguſtum & Tiberium quoque coegit diuortiis modum adiicere: verùm quis iſte modus fuerit, ibi non definitur. Fortaſſis tum illud cautum eſt quod commemorauit poſtea Papinianus, nempe vt ſeptem ciues Romani puberes aduocarentur. Tandem igitur Theodoſius Imperator cauſas iuſti diuortij collegit, quibus alias poſtea Iuſtinianus adiecit: quæ omnia ſatis oſtendunt quàm miſerè vagari neceſſe ſit quibus verbi Dei norma in re tanti mo-

Ibid. c. el. c.3. & lib. 17. c. 21.

Val. Max. lib. 2. tit. 4.

Sueton. in Aug. Tib.

l. 9. D. de diuortiis.

menti facem non præfert, & quam necesse fuerit aliter statim in Ecclesia de coniugiis
c. 2. Extrà desponsal. quàm in ciuili foro decidi. Sponsalia porrò tam facile fuisse dissoluere nullus magnopere mirabitur qui cognouerit illa duntaxat fuisse in futurum tempus concepta, ídque tacita inclusa conditione, quæ, quanuis omnis (opinor) causa non exprimeretur, tamen ex communi more satis vtrinque intelligebatur. Verùm quod iam rata & reipsa confirmata coniugia tam facilè dissoluerent. Id verò prorsus fuit intolerabile, & tamen testatur Iustinianus à se primùm fuisse corre-
l. 9. C. de repud. ctum. Vbi tum igitur Episcopi: nempe ipsorum non erat dictare leges imperatoribus. Sed dubium non est quin boni Episcopi ex Dei verbo iam tum contra leges illas in foro
Nouel. vt liceat matri & auiæ par. quia verò, & de nup. par. distrahuntur. l. 8. C de repud. conscientiæ iudicarent. Illud tamen sæpe subiit mirari, quomodo eum morem testetur Iustinianus à se demum fuisse correctum, quum inter legitimi diuortij causas Theodosius mutuum illum voluntarium consensum minimè expresserit. Respondent ad hoc nonnulli, Theodosium ibi eas tantùm causas explicare de quibus coram iudice controuerti posset, quod in mutuo consensu locum non habet. Sed si propiùs verba legis spectentur, comperiemus ne volentibus quidẽ viro vel vxori licuisse ob alias causas diuortium facere. Quid igitur? nempe ex pœnis in ea constitutione expressis apparet, diuortia, quanuis non absque adiectis pœnis, tamen ob alias

etiam

etiam causas tum obtinuisse & ista quidem vt postea ipsi etiam mulieri quæ maritum temerè repudiasset,nouum coniugium inire liceret,nempe post quinquennium.Illud est ergo quod meritò postea correxit Iustinianus,sed addita exceptione de castitatis voto,quo iam tum abusos fuisse multos vt religionis prætextu mutuum fastidium tegerent,vel ex eo constare potest quòd de iis etiam coactus est aliquid sancire qui ab egregia scilicet illa castitate postea recederent: ídque prorsus iniquum. Cur non enim potiùs malè solutum coniugium redintegratur? Sed quod sancitur ob alias causas quàm illas à Theodosio expressas repudiatis mulieribus intra annum licuisse alij nubere, durius est etiam eo quod de desertione diximus,quoniam absente duntaxat, & quidem sese Ecclesiæ iudicio non sistente desertore id obtinere voluimus.

l.9.C.de repud.

Quòd diuortio ob adulterium facto statim concedunt viro aliam ducere, non rectè correctum fuisse à Canonicis suo loco declarauimus:quanuis eorum moderatio sit valde probanda qui tempus aliquod expectandæ tum resipiscentiæ tum reconciliationi tribui malunt. Quòd autem mulierem conuicto adulterij marito iubent annum expectare, longè æquissimum est, ob eam præsertim causam quam exprimunt, nempe nequis de prole dubitet. Lex verò Papia sesquiannum etiam volebat expectari.

Adulterium.
l. 8.§ Si verò causam, & §. *Virũ*, & l.9.C. de repud.

l.2.C.de repud.l.17. D. de sponsal.l.49. Quòd in sponsalibus tempus aliquod præscriptum volunt, etiam æquissimum est, vt suo loco diximus, ídque etiam quadrat cum doctrina Apostoli de desertione.

l.1.2.9.11. D.qui not. infam. Nou.22. de nupt. §. primæ quidem. l.1. & 2.C. de secũdis nuptiis. Quod iidem Iurisconsulti iustum aliquod temporis spatium volunt luctui impendi post alterius mortem, non est tantùm honestati conueniens, verùm etiam in mulieribus penè semper necessarium propter sanguinis turbationem: quod etiam ostendit aliud de viro cõstituendum esse, quem quum ait Paulus Iurisc. ad lugendam vxorem non compelli, non vetat tamen lugere, quod & ipsa honestas iubet. Sed quid si quæpiam ante tempus illud nupserit? *Infamia notatur*, inquit Vlpianus, *itémque qui sciens eam duxit*. Coniugium autem propterea dissolui iniquum esset, neque verbo Dei consentaneum, quanuis hoc semel fecerit Iulius Cæsar, Dione teste. Cæterùm vel ex iis intelligi potest quãto c.4. Extrà de secũdis nuptiis. æquiora & sanctiora Iurisc õsulti sæpe quàm belli nostri Canonici sanxerint, vt qui aliàs quum libet ad superstitionẽ vsque religiosi, tamẽ istud de luctus spatio non ita vrgebant, *Quoniam*, inquiũt, *iure poli mortuo viro mulier solutã est à lege viri, nubat si vult.* Atqui non dixit Paulus (vt rectè quidam animaduertit) nubat si vult, aut quando volet, sed cui vult, modò in Domino.

Patria potestas l. Paul.D de stat.ho.l.si proponis. C.de nupt. De patria verò potestate prorsus recta sunt quæ sanxerunt Iurisconsulti, vt mirũ sit Canonicos quum illa legunt non erubescere

Cano-

Canonicos autem hîc appello recentiores illos, quos neque tunc puduit tam iniqua sancire, ac ne nunc quidem pudet illa defendere, de quibus pleniùs alibi diximus.

Furore bene constituunt iidem contrahi matrimonium non sini, quia consensu opus est: sed rectè contractum non impediri. Iulianus tamen contrarium censet: quam antinomiam periti interpretes conciliāt ex quodam Vlpiani responso, in quo sancitur vel non perpetuo, vel non intolerabili furore coniugium non dirimi: (*Quid enim humanius est*, inquit) *quàm fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse?*) sed perpetuo & intolerabiliter sæuo ac insanabili furore laborantem repudiari posse, & ita quidem vt nuptiæ nouæ concedantur. In eandem sententiam scribit Leo Imperator, tempus tantùm præterea cognoscendo & tolerando illi furori, triennium videlicet viro, vxori verò quinquennium, definiens. Sed agè rationes huiusmodi constitutionis expendamus. Vlpianus duas tantùm affert, quantum coniicere ex ipsius verbis potui: vnam, quod in istiusmodi sæuo & terribili furore non possit altera persona cum furente versari: alteram, quòd fortasse quia liberos non habeat, procreandæ sobolis cupidine teneatur. Atqui illa sanè digna non est cur misera & calamitosa persona deseratur, imò potiùs cur tantò maior eius cura habeatur. At non potest, inquies, furentis consuetudine

Furor. l. 16. D. de rit. nupt. §. furor. l. 7. D. de iis qui sunt sui vel alien. iur. l. 22. §. si maritus. D. solut. matr.

Leo Nou. 111. & 112.

frui, & tenetur gignendorum liberorum desiderio. Concedo vtrunque, sed si valeret hæc ratio, quò tandem esset progrediendum? Itaque frenandum est hoc desiderium, & (quod mirum nõ est Vlpiano fuisse incompertum) statuere debet qui sic exercetur, sese ad cœlibatum vocari, tantisper dum à Domino liberetur. Sed Leo Imperator alias profert rationes. Ait enim eiusmodi coniunctionem aberrare à fine & scopo coniugij, quoniam cum persona prorsus efferata non possit altera consuescere. Respondeo, in Dei manu & potestate esse, quæ ad aliquem finem rectè instituer amus, aliò prorsus conuertere: decere verò nos vicissim omnia tum prospera tum aduersa ex ipsius manu accepta fortiter ferre, quod certè non facit qui remedia quærit extra ipsius verbum. At enim, inquit, si nemo sustineat vel ad breue momentum quempiam cum fera quapiam bellua inclusum tenere, quæ hæc est sæuities, velle cum efferata persona quempiam perpetuo vitam agere? Respondeo, declamatoriè potius ista dici quàm vti se res habet. Quis enim coniuges existimet veluti vna cauea esse inclusos? & quid impedit quominùs quantumlibet furentem ita soletur & subleuet altera persona, vt & illi & sibi ipsi consulat, & tamen maneat vinculum quod solus ille qui adstrinxit suo tempore dissoluat? Præterea sic colligit Leo, *Si propter furorem superuenientẽ ante contractum re ipsa coniugium, consulitur cuipiam*

ne in

ne in tantam calamitatem incidat, cur ei nõ multò magis ſuccurretur qui iam in hoc ipſo malo verſatur? Reſpondeo infinita eſſe quibus ne eueniant occurri poſſit, quibus tamen poſtea nulla ope humana mederi queas. Rebus igitur, quod ad ipſam corporum coniunctionem ſiue ſponſalium impletionem attinet, adhuc integris ſuperueniente eiuſmodi impedimento, meritò videtur Deus ipſe quominus id impleatur intercedere: at ſi rebus non integris ſuperuenerit, res ipſa quidem oſtendit Deum eripere longiorem mutuæ corporum coniunctionis vſum: velle tamen ipſum propterea vt vinculum quod adſtrinxit penitus dirimatur, præſumendum nobis nõ eſt, quum in verbo ſuo cauſam illam non expreſſerit, nos autem exerceat quocunque modo nouit expedire. *Sed plurimæ ſunt,* inquit, *multò leuiores cauſæ propter quas coniugia ſoluuntur.* Reſpondeo, in his quoque peccari, quod mox oſtendemus: ac proinde hoc quoque argumentum nullius eſſe ponderis. Stat enim illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparato*: quod quum imaginatur idem Leo tum demum valere ſi perſonæ in eodem ſtatu perſeuerent in quo tum erant quum coniugium iniretur, planè vim facit Christi verbis: neque ſi ita res eſſet, vel dicendum fuiſſet Apoſtolis, *Non expedit ergo matrimonium contrahere?* vel ipſi Chriſto reſpondendum, *Non omnes capiunt hunc ſermonem*: quoniam facilè iam tum fuiſſet

diuortij remedium in plerisque difficultatibus adhibere, si, vt isti putant, ea fuisset Christi sententia.

Ætas. Dio libr. 56. l. 27. C. de nupt. l. 12. C. de leg. hæred.

Quod de ætate coniugum lege Papia cautum erat, nequa quinquaginta annis minor sexagenario nuberet: aut hac ætate iunior quinquagenariam duceret, videtur saltem, quod ad posterius caput attinet, optima ratione niti, quoniam alioqui videtur aberrari à præcipuo coniugij fine, quum quinquagenariis maiores ad concipiendum ineptas esse constet. Itaque quanuis postea Iustinianus hanc legem sustulit, laudo tamen Magistratus qui tam imparia coniugia in sua iurisdictione non ferunt: verùm semel inita dirimi non posse concedo.

Status personæ. l. 23. C. de nupt.

In genere verò interdicta illa de nuptiis ob personæ statum imparibus, meritò videntur à Iustiniano & Canonicis sublata. Coniugia verò inter tutorem & pupillam, curatorem & adultam, præsidem prouinciæ & fœminam ipsius iurisdictioni subiectam, optimis sanè de causis prohibebantur, vt & illud, ne coniugia ex rescripto Principum peterentur. Eousque tamen prohiberi certè nō debuerunt vt inutilia censerentur, vel semel inita dirimi possent, sed satis fuit pœnis castigari qui hac in re delinquerent: quatenus etiam Canonicorum moderationem maximè probo.

l. 4. C. de incest. & inutil. nupt.

Harm. in promptuario, lib. 4. tit. 12. c. quod autē, 29. q. 1.

In errore qualitatis, teste Harmenopulo, putà, si vir nuptiarum tempore deprehēderit fuisse

fuisse stupratam ac deuirginatã quam vt virginem duxerat, dirimi matrimonium censet Patricius: rectiùs id quidem quàm Canonici, qui contrarium docuerunt, quum expressum Dei verbum etiam vt adulteram puniri iubeat, qua de re suo loco diximus. Deu. 22.21.

De seruitute verò & adoptione cur nobis non videatur laborandum iam antea diximus.

Frigiditate ante coitum apparente, & quidem insanabili: (cui cognoscendæ Iustinianus primùm quidem biennium, deinde verò triennium constituit) dissolui non tantùm nuda sponsalia, verùm etiam coniugia iam alioqui (si copulam excipias) penitus contracta, rectè constitutum fuisse antea diximus. Verùm quid si quũ antea vir planè vir esset, morbus iste inciderit? Hîc verò rebus iam non ampliùs integris, hæc quoque calamitas ab altera valente persona ferri constanter debet. Vires autem ab eo frustrà non flagitabit à quo statuere debet sese ad cœlibatum vocari, vt qui remedium quo vtebatur ipsi ademerit, nec tamen inter diuortij causas morbum numerarit. Frigiditas. Suprà.pag. 103.& deinceps. l. 10. C. de repud. Nouell. de nupt. c. 2. §. per occasionem & Nouell. vt liceat matri & auiæ. §. prædictis. c. 1. & 2. 33. q. 1. c. 25. & 27. 32. q. 7.

Idem de paralysi, & aliis id genus quibuscunque morbis constituendum, qui commiseratione non pœna digni sunt. Sed quid si, inquies, probè prospiciatur ægrotanti, & ipse etiam consentiat? Respondeo, non esse hîc nobis aliunde quàm ex verbo Dei sapiẽdum, qui pronuntiat non alia ratione quàm ob Paralysis & alij id genus morbi.

vnicum adulterium (matrimonio iam videlicet re ipſa conſummato) diuortium faciendum. At cur non poſſit quiſpiam, dices, ius ſuum alteri cedere ? Imò verò nullis etiam humanis legibus id facere licet alterius præiudicio. Alter autem ille, Deus ipſe eſt, contra cuius voluntatem non poſſunt de ſuis corporibus ſtatuere qui ab eo ſunt inter ſe demum coniuncti, ea videlicet lege vt alter alterius corpore vteretur quandiu ipſi Domino liberet, non autem vt illud alteri vtendum tradere poſſet: quod ſi propiùs conſideraſſet Auguſtinus, hanc quæſtionem aliquatenus indeciſam non reliquiſſet.

Auguſt. de ſermone Domini in mõte, lib. 1. Exilium damnationes. l.24. C. de don. inter virũ & vx. Nouell. de nupt. §. quod autẽ prius. Extrà, de cõiug. ſer.

Quibus pœnis quiſpiam ſeruus afficiebatur, iis quoque coniugium, vtpote quod inter ſeruos conſtare non poterat, iure ciuili ſoluebatur. Sed hoc poſtea rectè mutatum eſt à Iuſtiniano, & rectiùs etiam Canonici coniugia inter ipſos etiam verè ſeruos inita cenſuerunt irrita non eſſe, modò videlicet vel tacitus vel expreſſus domini conſenſus interuenerit, vel nihilominus ſeruilia munera domino præſtentur. Hodie igitur exilij pœna, vel damnatione ad triremes coniugium minimè diſſoluetur. Nam neque deportatio neque interdictio aquæ & ignis iam olim matrimonia dirimebat, quod apertè ſanciuit Iuſtinianus. Nam Conſtantinus hac addita conditione, *Si caſus in quem incidit maritus, non mutet vxoris affectionem*, videbatur vxoris arbitrio liberum id tacitè relinquere.

l.24. §. Sin autẽ. C. de don. inter virũ & vx. l. 1. C. de repud. Nouell. de nupt. §. deportatio.

Iam

Iam autem placet accedere ad cauſas diuortij quas ipſi Imperatores Chriſtiani iuſtas eſſe decreuerunt. Iſtas igitur enumerant Theodoſius & Valentinianus, propter quas vxor virum poſſit repudiare: quibus alij poſtea, nempe Leo & Iuſtinianus, quaſdam adiunxerunt:

l. cõſenſu, & l. in cauſis. C. de repud. Nou. de nupt. & Nouell. vt liceat matri & auiæ

1 Adulterium.
2 Homicidium.
3 Veneficium.
4 Molitio contra imperium non indicata.
5 Si crimine falſi damnatus.
6 Sepulchrorum diſſolutio.
7 Sacrilegium.
8 Si latro, vel latronum ſuſceptor, vel abactor, vel plagiarius.
9 Si familia vel vxore inſpiciente cum impudicis mulieribus cœtum inierit.
10 Si vxoris vitę fuerit inſidiatus, vel inſidiari volentes ſciens non indicauerit, nec vlciſci ſecundum leges ſtatuerit.
11 Si verberibus ingenua indignis vxorem affecerit.
12 Si vxoris caſtitati inſidiatus, aliis etiã eam adulterandam tradere tentauerit.
13 Si adulterij intentatam actionem nõ probauerit.

Viro autem viciſſim hę cauſæ tribuunt poteſtatem vxoris repudiandæ:
1 Adulterium.
2 Veneficium.
3 Homicidium.

4 Pelagium.
5 Sepulchrorum violatio.
6 Sacrilegium.
7 Si latronum fautrix.
8 Si viro ignorante vel nolente conuiuia extraneorum appetierit.
9 Si ea ignorante sine iusta causa foris pernoctarit.
10 Si extra viri voluntatem ludis & spectaculis inhæserit.
11 Si vitæ mariti insidiata sit, aut insidiantes sciens non indicarit.
12 Si aduersus imperium molita.
13 Crimen falsi.
14 Si manus audaces viro iniecit.
15 Si abortum sponte fecerit.
16 Si cum viris voluptatis occasione lauetur.
17 Si viuo marito cum aliis de suis nuptiis sit loquuta.

Nouell. vt liceat matri & auiæ. §. si quis autem. Leo Nou. 112.

Has igitur causas illi cõmemorant, quanquàm in iis non sibi semper constant. Iustinianus enim ob verbera noluit repudium mitti marito. At Leo causas quasdam alias commemorat ob quas soluta quoque fuerint coniugia, nempe mariti prodigalitatem, religionis diuersitatem, & si quæ promissa sunt non persoluantur, etiam per inopiam.

Istis porrò etsi non legimus Episcopos expresse intercessisse, tamen longè aliter fuisse in Ecclesia iudicatum, tum ex veteribus canonibus, tum ex Patrum scriptis liquet ídq; sanè meritò. Nam si ista valeant, vbi Christi

verbum

verbum illud, *Quod Deus coniunxit, homo ne separato*? Magna porrò pars eorum ſcelerum quæ ibi enumerantur capitalia quum ſint, an non, obſecro, Imperatores oportuit nihil hîc ſtatuere de diuortiis, ſed potiùs officium facere, & ſi illa euenirent, iuſta mortis pœna coniugium finire? Quòd ſi præpoſtera miſericordia vti malebant, an non ſatis fuit peccare, ei parcendo quem Deus & ipſæmet eorum leges capitis pœnas luere iubent, niſi etiam coniugia contra expreſſum Chriſti interdictum dirimendo, ad crimen adulterii miſeros pellicerent? Aliæ verò quædam cauſæ huc ſpectant vt adulterium ex iis probabiliter præſumatur. Et ſanè difficilem eſſe adulterii probationem conſtat, quam etiam Canonici veluti ſtudio quodam videntur magis ac magis obſcuram ac perplexam reddidiſſe: neque iis aſſentior qui illud XII. Tabularum, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντας, perpetuò requirunt. Non eſſe tamen ex coniecturis quantumuis probabilibus in re tam graui iudicandum res ipſa clamat, nedum vt non bene probato crimine, coniugium tamen diſſoluatur, quod ſanè & abſurdum & iniquum eſt. Cur non igitur potiùs officium facit Magiſtratus, arrepta amplioris quæſtionis ex probabilibus coniecturis occaſione, vt veritate comperta ex Dei verbo iudicetur? Ex cauſis verò à Leone enumeratis duæ tam ſunt leues vt vix mihi perſuaſerim vnquam ſub Chriſtianis Imperatoribus ſeriò valuiſſe, ſed ab

eo potiùs commemoratas vt causæ seruiret. Vnica causa superest, nempe hæresis siue manifesta impietas, aut falsa prorsus religio, de qua quid constituendum sit vno verbo tam perspicuè declarauit Apostolus, vt qui contrà sentiunt prorsus indigni sint qui audiantur, quamcunque tandem vel Ciuilem vel Ecclesiasticam authoritatem prætexant. Sed nos de hac re antea plus satis.

Canones quidam expensi.

Iam autem placet Canonicorum præterea quædam excutere. Ac in primis quidem quæ sit eorum de incestuosis quibusdam coniugiis sententia quum suo loco disseruerimus, iis nunc placet opponere quæ hac de re disertè scribit Ambrosius, vt ex hoc saltem liqueat quo iure isti soleant auctoritatem Patrum prætexere. Sic igitur Ambrosius ad Paternum quendam amicissimū suum scribens: *Paterni quidem vnanimis mei salutationem legi, sed consultationem haudquaquam paternam, vt velis filio neptem collocare ex filia.* Et mox, *Quid tu consulas quæso tecum retractes*, &c. *Tu copulare paras filium tuum & neptē ex filia, hoc est vt accipiat sororis suæ filiam, diuersa licet matre quàm socrus editus. Interroga nominum religionem: nempe auunculus iste illius, illa huius neptis vocatur. Nec ipse te reuocat sonus nominum quum hic auum resonet, illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat? quanta deinde etiam reliquorum confusio vocabulorum? Idē auus & socer vocabere: ea quoque tibi neptis & nurus diuerso nomine nuncupabitur. Mutuabuntur*

Ambros. lib. epist. 9. epist. 66.

tur etiam fratres diuersa vocabula, vt illa socrus sit fratri, ille gener sorori. Nubat auunculo suo neptis, & immaculatorum pignorum charitas illecebroso amore mutetur? Super hoc igitur meam à sancto viro Episcopo vestro expectari sententiam non opinor, nec arbitror. Et mox, *Num ideo licet quia non est prohibitum? Minimè, interdictum est enim naturæ iure, interdictum est lege quæ est in cordibus singulorum: interdictum est inuiolabili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis. Ego autem & prohibitum assero, quia quum leuiora interdicta sint, multò magis hoc quod arctioris plenum est necessitudinis interdictum arbitror.* Item, *Oportet ab ea discedas intentione quæ etiam si liceret, tamen tuam familiam non propagaret. Debet enim tibi filius noster nepotes, debet etiam neptis charissima pronepotes.* Hæc ille, nec tam ille profectò quàm ipsius naturæ, pietatis, honestatis, imò Dei ipsius Opt. Maximi vox. Sed & illud expendamus quod constituunt si quis eam ducat quàm priùs per adulterium polluerit. Huius facti quæstio duplex est. Aut enim quispiam ἄγαμος alienam vxorem corrumpit quam postea, marito ipsius mortuo, ducit: aut quispiam iam maritus cum alia soluta rem habet, quam postea vel mortua vxore sua, vel etiam adhuc viuente: ducit. In illa igitur priore specie volunt coniugium separari Canonici, si modò ea de qua quæritur vel suo marito, vel vxori eius cum qua adulterium committit,

Si quis ducat adulterio pollutam.

Vide 31. q. 1. & totum titulum.

Extrà de eo qui duxit vxo. Leo Nouel.90. Eliber. Concil. can.72. Tribut.cã. 40.49.51. c.2.31.q.1 Lib.sent. 4. c.35. August. de nupt. & cõcub. li.1.c. 11.

mortem machinata sit: vel constante adhuc matrimonio priore, interuenerit aliqua promissio de posteriore ineundo. Atqui veteres Synodi sine exceptione prohibent eiusmodi coniugia, & meritò quidem, vtpote quæ adulteria sint: & mira fuit Gratiani oscitantia, cum quo etiam Lombardus impingit, hanc ex Augustino sententiam, *Denique mortuo viro cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium non potest cum quo prius adulterium fuit*, sublata negante particula proferentis. Nam etiam si fortassis in codicem mendosum incidit, tamen ex iis quæ eo loco præcedunt errorem deprehendere potuit. Causa verò cur ista non appellem coniugia, sed adulteria, ac proinde in Ecclesia Dei prorsus intolerabilia censeam, non tantùm est ciuilis illa quam vnam videntur considerasse qui illas conditiones excogitarunt, quoniam videlicet alioqui periculum esset ne hac occasione mariti vxoribus, & vicissim vxores maritis mortem machinētur: sed hæc præcipuè, quòd nihil aliud sint reuerà quàm adulterij quædam cõtinuatio. Neque his obstat quod excipiet nimirum aliquis, nempe quæ turpi libidine priùs cognoscebatur, posse postea coniugalem affectum induere: quemadmodum nemo negat honestè, mutato videlicet animo duci posse, cum qua priùs vel manifesta scortatio fuit, vel concubinatus duntaxat, sicut idem Augustinus testatur, Nam qui scortantur, quanuis ritè inter se non copularentur,

rentur, tamen quoniam alioqui nulli alij sunt obstricti, ideo possunt postea vitium quod in eiusmodi copulæ malo initio fuit per Dei gratiam, corrigere: at in adulterio non defectus aliquis inest qui postea possit emendari, sed nihil est præter horrendum crimen, quod sibi seriò displicere quomodo tandem verè dici possunt coram Ecclesia testari qui rursum inter se quanuis honestum coniugij nomen prætexentes, coniungi postulant: quũ eos potius adulterium commissum lugere, omnémq. adeò inter se copulam horrere oportuerit? Ego igitur hac de re ita existimo, tantisper dum meliora quispiam doceat. Certè si illa ratio valeat, ne tum quidem quum in alterius vitam machinatum est, dirimi matrimonium oporteret, quoniam tum quoque obiici posset, adulteros tum voluisse tollere eam personam è medio quæ obstabat quominus sine periculo possent libidinẽ explere, quem animum postea in coniugalẽ affectum mutarint. Denique non patitur quodãmodo ipsa rerum natura vt ratum sit coniugium ab eo ipso, nempe adulterio incipiens, quo vno rata alioqui coniugia separantur. Neque est cur nos moueat Dauidis exemplum qui Bersaben duxit, ipsius etiam marito proditoriè occiso. Quis enim si hoc imitetur non meritò puniatur, nedum vt hoc exemplo niti possit cuiusquam conscientia? Sed quid si adulter, viuente adhuc sua vxore, illam adulteram duxerit? Tum verò rectè constituunt

Canonici, vt ſi cum adultera ſciente contra-ctum eſt illud poſterius coniugium, dirimatur: at illud non rectè, quod ſi quis vxorem habens, alteram inſciam ſuperinduxerit, volunt vxore priore mortua, confirmari matrimoniū cum ſecunda, adeò vt ne ſi velit quidem ipſe poſſit ab ea recedere. Hoc verò quid aliud eſt quàm polygamiam manifeſtiſſimè confirmare? At enim, inquiunt, qui hoc commiſit non debet lucrum de ſuo dolo reportare. Imò cur non id ſcelus potiùs quàm dolum vocant? & quæſo, quod tandem eſt hoc lucrum, ſiue illum ſceleratum, ſiue iſtam vſque adeò turpiter deceptam ſpectes, ſi cogatur quidem ille in peccato ſciens prudens perſeuerare: iſti verò fiat illum vnà ſecum perdendi poteſtas? At potuit ille, inquiunt, poſtea in iſtam matrimonialiter conſentire. Scilicet dignum eſt honeſtiſſimum coniugij nomen cuius velamine tanta ſpurcities tegatur. Sed vtinam tandem fungantur officio ſuo pij Magiſtratus, vt nullus iſtis diſputationibus locus relinquatur.

c.1 & 7. Extrà, De eo qui duxit vxorē.

Raptus. l.vn. C. de rapt. virg.

De raptu verò quanto ſanctiora ſint ciuilibus legibus conſtituta, quàm à noſtris Canonicis inter ſtuprum & raptum plerumque non diſtinguentibus, atque adeò inter ſe prorſus diſſidentibus: quàm turpiter denique Scholaſtici hac in re Pontificibus ſint adulati, qui pleniſſimè volet cognoſcere, legat eruditiſſimam de hac re tota diſceptationem Petri Martyris in lib.

Iudicum,

Iudicum capite 21. Tria tantùm hîc insignia nunc annotabo. Vult Aurelianense concilium Ecclesiam patere raptoribus, vt mortis pœnam euitent,nec inde extrahi nisi cautione accepta non occidantur vel exhæredentur. Quid est autē detestandis flagitiis fauere,quid est templū Dei polluere, quid est Magistratibus officium facientibus sese opponere, si hoc non est. Etiam si rapta consenserit raptori vult tamen idem Concilium raptori adimi & parentibus restitui, & id quidem rectè. At bonus Innocētius tertius respondet,*Si puella inuita rapta fuerit & postea consentiat matrimonio raptoris nuptias esse contractas*:in fauorem matrimonij scilicet, legibus omnibus diuinis & humanis violatis. & quid est Deo illudere, si hoc non est? Denique vt nihil ad extremam impudentiam deesset,veteres canonas puriores vno verbo eludēs Thomas,ait fuisse latos ad criminis detestationem,Papam verò postea rem meliùs considerasse. Caietanus verò non oportere raptam restitui contendit,sed sufficere si patri aliquo modo satisfiat. Quid plurà?si Lucio Papæ creditur, vnico verbo abolebitur etiam raptus crimen, nempe si dixerit puella verba de nuptiis priusquam raperetur etiam inuitis parentibus interuenisse. En quò prouehantur isti religiosi & casti Patres, Ecclesię scilicet Christianę columina.Quę verò de his fuerit veterū Synodorum sententia, quærite ex canone Apostolico 67. Chalced.

c.3.36.q.2.

c. 7. Extrà de rapt.

Thom.in 2. 2. c.cum causa.Extrà de rap.

27. Synodi sextæ can. 93. Basil. can. 22. & 30.

Sterilitas. August. li. 1. De sermone Domini in monte. Idem de bono cõiugali. ca. 7. c. 18. 32. q. 5. c. 25. & 27. 32. q. 7. Gell. li. 4. ca. 5.

De sterilitate rectè prorsus in Canonibus statuitur, ne ob eam vel aliud eiusmodi vitium diuortium fiat. Est enim vitium illud plerunque occultum, & cui sæpe Deus remedium tunc attulit, quum prorsus desperatum videbatur. Deinde quũ eum qui coniugium init, certum sit, quod ad sobolem saltem attinet, ab eo totum necessariò pendere qui claudit & aperuit vterum pro bona sua voluntate, videtur sanè manus ipsi Deo quodammodo iniicere qui quam ex eius manu accepit repudiet nisi liberos ipse pepererit. Paratũ enim est illud Iacobi respõsum. *Num ego sum Deus qui fructum ventris tui inhibuit?* Itaque prorsus iniqua fuit illa primi Romæ facti repudij causa: & quod nonnulli Pontifices suis iniquissimis hac in re dispensationibus quas vocant, prætexere consueuerunt nempe boni nescio cuius publici interesse, (vt ipsi loquuntur) prorsus inane & vanum est commentum, quod suis sordibus obtendunt. Stat enim illud, non esse nobis facienda mala vt eueniant bona, quanuis mala interdum ferãtur quæ corrigi non possunt. Quàm autem & publicè & priuatim insignibus familiis etiam ac regnis istiusmodi iniquissima diuortia, iusto Dei iudicio, iam olim nocuerint, nedum vt bono publico concessa sint, vtinam ex tam multis támque insignibus testimoniis non ita constaret! Probo igitur quod in huiusmodi morbis statuitur à

purio-

purioribus Canonibus, quibus consensisse leges posteriores Ciuiles ex eo liquet, quòd sterilitatem & cætera eiusmodi mala inter diuortiorum causas non recensent. Sed viderint rursus iidem Canonici quo modo non à reliquis dissentiat Gregorij tertij rescriptum, à Gratiano citatum. c.18.32.q.7

Elephantiasis. Incidente quantumuis ratis sponsalibus elephantiasi, nouo matrimonio locum esse atque adeò ne volentibus quidem sponsis vlteriùs progredi bona conscientia licere, antea contra Canonicos diximus. Sed quid si iam consummato matrimonio superuenerit? Respondent Canonici, quibus nonnulli assentiuntur, compellendam sanam doctrinam ad mutuam alterius consuetudinem: alij contrà tum quoque dirimi coniugium & nouas nuptias contrahi posse iudicant, modò altera pars consentiat, & ipsius alimentis commodè consulatur. Ego neutris possum assentiri. Nam quod boni Canonici prætexunt, non licere videlicet excepta causa fornicationis vxorem dimittere, mirum est eos proferre audere, qui tam multas præterea diuortij causas excogitarunt, de quibus passim diximus. Valet tamen illud profectò, & eousque valet, vt nulli homini liceat illud rescindere. Sed aliud est vxorem dimittere, quàm eousque duntaxat cum alio coniungi quousque bona conscientia patitur. Bona autem conscientia certè non patitur vt eam quoque coniunctionem vel petat vel cõcedat quispiam qua

Supra pag. 109. & deinceps.
Extrà, tit. de coniug. leprosorũ.

vti non possit quin & Reipublicæ toti certò noceat, & seipsum ac nascituros liberos sciẽs perdat. Sed quid si aliter vratur, vel etiam neuter habeat continentiæ donum? Petat vterque & precibus pugnet. Verùm an obtinebit? obtinebit certè vt tẽtationem vincat, nisi per eum steterit, quoniam in fide precabitur. Certum enim est eum ad cõtinentiam vocari, cui per Dominum obiicitur impedimẽtum quominus ordinario aduersus vstionem remedio vti possit: alioqui quid infinitis hominibus fiet, plurimas alias ob causas in nihilo minorem difficultatem redactis? Eadem ratione puto iis satisfieri posse qui nouas etiam nuptias concedunt, quod ego quidem (sit autem hoc bona cum eorum venia dictum qui aliter sentiunt, & nullo earum Ecclesiarum præiudicio quæ aliter hac de re iudicant) non video quînam sit verbo Christi consentaneum: cui tamen vni in foro conscientiæ standum in his controuersiis prorsus arbitror. Quod autem afferunt de ægrotantis consensu, alibi dixi cur nullo modo videatur admittendum, quoniam videlicet proprietas, siue plenum dominium corporis ad coniugem non transit in contractu matrimonij, sed vsus duntaxat personam ipsam non egrediens, ideóque coniuges ius quod alter in alterum habet, transferre nullo modo possunt. Sed quod de ęgrotantis alimentis adiiciunt, vsque adeò æquum est, vt qui aliter faciat Christianus cẽseri nõ debeat: eo tamen

præ-

prætextu coniugij vinculum ſolui non video quînam colligi poſſit. In ſumma, manere matrimonij vinculum; ac proinde diuortio, ne ob elephantiaſin quidem, conſummato matrimonio, locum eſſe exiſtimo: hactenus tamen vt alter alterius corpore vti bona conſcientia non teneatur: imò etiam Magiſtratus imperio meritò prohibeatur.

Iidem Canonici quenquam negant ſuam vxorem poſſe interficere: quòd ſanè ne leges quidem ciuiles probant, ſed ita tolerant, vt iuſto dolori aliquid indulgeant. Sit hoc igitur ſanè in foro conſcientiæ damnatum. Sed quod coniugum ſuarum interfectoribus omnem ſpem coniugij adimunt, quo iure faciant, ipſi viderint.

Coniugum interfectores. c. 2. & 5. & 6. & 7. 33. q. 2.

Et de his quidem hactenus. Sed duo minimè prætermittenda ſunt in hoc argumento. Vnum, an abſque legitima cognitione ſit iuſtum ſiue repudium, ſiue diuortium: alterum, ad quos earum cõtrouerſiarum cognitio pertineat. Quod ad illud prius attinet, quid ſit conſtituendum videtur res ipſa penitus oſtendere. Primùm enim ſi iniquum eſt quenquam vel in re minimi momenti ſedere in ſua ipſius cauſa iudicem, quoties ſaltem aliorum intereſt quid in ea ſtatuatur: quanto æquius eſt id ſeruari quum de ſocietatis eius vinculo dirimendo quæritur, quæ eſt totius humani generis veluti exordium, atque adeò cuius auctorem ſeſe Deus ipſe profitetur? Huc & illud accedit, quòd vix illa inci-

An iudiciũ præire oporteat repudio & diuortio.

dere poteſt hac in re controuerſia, in qua, ſi de facto controuertatur, teſtes citandi & attentiſſimè audiendi non ſint. Deinde quum vix quicquam in rebus humanis euenire poſſit quo vehementiùs quiſpiam commoueri poſſit, quis non videt quæ mala ſint euentura, ſi idem ſit iudex qui factam ſibi iniuriam queritur? præſertim vero quo pudore vxor ſuo arbitratu non tantùm in maritum aget, verùm etiam ſeſe ab eo ſeiunget? Nihilominus tamen quum maritus ſit familiæ caput, multum ei tribuendum videtur. Et conſtat apud Iudæos voluntaria fuiſſe repudia & diuortia. Aliud enim fuit de adulterio accuſare (quod erat capitale crimen, ac proinde apud iudices neceſſariò diſceptabatur) quàm diuortium petere, quod quum ſibiipſi vnuſquiſque daret, veriſimile eſt tunc à iudicibus peti non conſueuiſſe. Sed & apud Romanos quanuis vetuſto iure cõqueri licuit, ſi falſam ob cauſam nuntius remiſſus diceretur, tamen quum per libertum diuortium mitti ſoleret, aduocatis præterea (ſicut tandem conſtitutum fuit) ſeptem teſtibus ciuibus, puberibus, apparet intra priuatos parietes id fieri conſueuiſſe. Et ſanè quum ob priuatas quaſuis offenſiones diuortia licerent, mirum non eſt priuatim illa agitari & decidi tunc conſueuiſſe, quum res tota eſſet in arbitratu eius poſita qui nuntium remittebat: neque actio ex ſponſu, vel iudicium de malis moribus eò ſpectaret vt diuortium non fieret,

l. 9. D. de diuor.

ret, ſed huc potiùs vt diuortij infamia penes eius auctorem reſideret. Imò etiam expediebat multa eiuſmodi priuata delicta palàm nō fieri, adeò vt plurimum interdum intereſſet eius quoque perſonę quę repudiabatur, vt intra domeſticos parietes quicquid eſſet cōtrouerſiæ decideretur. Aduocari autem conſueuiſſe amicos, vel illud iudicium Cēſorum declarat quod ex Valerio Maximo aliquando citauimus. Nūc verò quum nonniſi adulterio vel deſertione repudium aut diuortium ſit legitimum (quæ probari neceſſe eſt, vt & mortem ipſam ſi fortè de ea ambigatur) neque nunc ſint priuati arbitrij matrimonia, vtpote quæ conſcia tota Eccleſia fiant: non eſt æquum & honeſtum duntaxat, verùm etiam prorſus neceſſarium publicam cognitionem controuerſiarum, quæ plurimæ & maximæ in hoc argumento ſunt, præire: & priuata auctoritate facta diuortia vſque eò damnari, vt qui non expectata iudicum ſententia alteram duxerit, meritò ſeparetur, tantiſper ſaltem dum cognitum de controuerſia fuerit: nec etiam ſi cauſam poſtea probauerit, priùs ad vxorem temerè ſuperinductam redire ſinatur, quàm culpam offendiculi deprecatus Eccleſiæ ſatisfecerit. Quòd enim Abrahamus Agarem eiecit, huc trahi non poteſt, nec ſine veri iudicis, Dei videlicet, mandato factum eſt.

Valer. lib. 2. tit. 4. De Cenſoria nota.

c 1. 33. q. 2. c 9. 35. q. 6. c. 3. Extrà, de diuort. & c. 16. Extrà, de off. deleg.

Gen. 21. 12.

Sed ad quos iudices pertinet iſtarum rerum cognitio? Id verò difficile non eſt exi-

Ad quos iudices pertineat cauſarum matrimonij cognitio.

ſtimare partim ex rei ipſius natura, partim ex purioris Eccleſię conſuetudine. Contractum hunc diximus mixtum eſſe, quoniam quatenus ad ſocietatem humanam ſpectat, planè ciuilis eſt, vt & reliqua hominum inter ſe commercia: quatenus verò Deus expreſsè dicitur interuenire, & coniuges copulare, (vnde etiam hic mos eſt vetuſtiſſimus, & planè, vt arbitror, Apoſtolicus, vt publicè in Eccleſia benedicantur qui hunc contractum ineunt) planè diuinus eſt & Eccleſiaſticus. Huc accedit & illud quòd in iis quę ad ipſum coniugij vinculum attinent, ex vno Dei verbo cuius primaria eſt in hoc contractu auctoritas, decidendæ ſunt controuerſiæ: verbi autem diuini interpretatio proculdubio ad miniſterium Eccleſiaſticum ſpectat. Denique quum diſſidentes coniuges ſui officij admonendi ſint ex Dei verbo, &, quoad eius fieri debet ac poteſt, reconciliandi, tum quoque quum iuſta diuortij cauſa comperitur: quum denique ſatisfactiones Eccleſiaſticæ ſæpe iniungendæ ſint, quod fieri abſque cauſæ cognitione nec poteſt nec debet: ad quos alios, obſecro, hæc cura potiùs quàm ad Eccleſiam, id eſt Eccleſię presbyteriũ, illic quoque vbi Magiſtratus Chriſtianus eſt, pertinebit? Et fuiſſe hunc morem totius veteris Eccleſiæ, etiam ſub Chriſtianis Imperatoribus ex Canonibus apparet, ex quibus proculdubio presbyterium, nulla cum Magiſtratus iniuria, iudicabat, ſicut vel ex illo inceſtuoſi Corin-

Corinthij exemplo liquet. Verùm quænã illa erant iudicia? nempe merè Ecclesiastica siue spiritualia, nullis prorsus ciuilibus, siue pecuniariis siue corporalibus pœnis sancita. Absit enim vt sanctos Episcopos vel presbyteros vsquam existimemus sibi vendicasse vllas ciuilis Magistratus partes. Mors enim Ananiæ & Sapphiræ, excæcatio Elymæ, & siqua eiusmodi facta sunt, extraordinaria & singularia fuerunt, neque in exemplum magis trahenda quàm Phinees factum. Sed rursus quum contractus iste, vt paulò antè dixi, vel maximè ad societatem humanam pertineat, plurimáque merè ciuilia in controuersiis coniugalibus incidant, vt quæ ad ius dotium, ad donationes mutuas, & plurima eiusmodi spectant: atque adeò plurimùm intersit Reipublicæ ritè aut minùs ritè ex verbo Dei cõiunctos, aut postea separatos, auctoritate quoq; Magistratus, diuinarum etiam legum custodis vindicísque, cognosci iure suo certè non prophani tantùm verùm etiam Christiani & religiosi Principes leges de coniugiis posuerunt passim extantes, & ex iis ciuiliter iudicarunt, bonis Episcopis non modò non relu ctantibus, verùm etiam hoc in primis postulantibus. Sit igitur hæc moderatio, vt, quum mixtus sit hic contractus, Presbyterium de iure conscientiæ ex Dei verbo, Magistratus de ciuilibus, ex legibus bonis & æquis iudicet: quòd si diuortio sit locus, Presbyterium quidem ex verbo Dei diuortium faciendum

pronuntiet, Magiſtratus autem ipſemet dirimat: ita vt nec illud delibet vllam Ciuilis iuriſdictionis partem, nec Magiſtratus ciuilis quæ Eccleſiaſtici miniſterij ſunt ad ſe pertrahat, quin potiùs Eccleſiæ auctoritatē ſartam tectam tueatur. Itaque quòd nolunt Canonici in foro conſcientiæ valere diuortia, niſi præierit Epiſcopi iudicium (præerat autem Epiſcopus Presbyterio, ex cuius etiam non autem ex ſua vnius ſententia iudicabat) in eo rectè ſentiunt. Sed quorſum hoc ad Officiales, Promotores, Procuratores, totam denique illam porcorum colluuiem quæ Eccleſiam Dei iampridē deuaſtat? quorſum hoc ad illa non Eccleſiæ tantummodo Chriſtianæ, verùm etiam vniuerſi mundi dedecora? Illa verò quorundam ex iſto grege vox, matrimonia iam non iure fori, ſed iure poli gubernari: niſi ita vt dixi intelligatur, planè intolerabilis eſt atque adeò Satanica: ſi quidem Satanicum eſt amotis, quos Deus ipſe poſuit, terminis, cōfuſionem in domum Dei introducere. Quæcunque igitur ſiue Pontificij, ſiue Epiſcopales canones ciuiliter de coniugiis, vt & de rebus ferè omnibus ſtatuerunt, ea Chriſtianorum omnium Principum munus eſt, vel ſuo nomine edere ſi iuſta ſunt, vel vt ab illegitimis legiſlatoribus ſancita abolere: nedum vt ibi inſtaurata eſt pura religio, vllo modo ferri tam turpis, tam manifeſta, tam denique intolerabilis ἀταξία debeat, quam Epiſcoporum ambitio extor-

tor-

torsit, auaritia eorundem confirmauit, vtraque iam aboleri nō ſinit. At enim dicet, quiſpiam, vbi conſtituta non eſt Eccleſia, neque Chriſtianus eſt Magiſtratus, quid agant miſeri? nempe quandoquidem harpyæ iſtæ tribunalia Magiſtratuum inuaſerunt, illas adeãt oportet quicquid poterunt impetraturi, potiùs quàm temerè quicquam audeant. Quòd ſi adiri poteſt Eccleſia, adeatur ſanè potiùs & audiatur. Sic enim olim fuiſſe factitatum, & ita etiam Chriſtianas ipſas mulieres ſuis infidelibus maritis nuntium remiſiſſe liquet ex hiſtoria honeſtæ matronæ quam Apologetici prioris initio refert Iuſtinus, & ex eodem repetit Euſebius: nec Fabiolæ factum quæ flagitioſiſſimum maritum abſque iudicio Eccleſiæ videtur dimiſiſſe, & alteri poſtea nupſiſſe, aliter quàm veræ pœnitentiæ teſtimonio, Hieronymus excuſat.

Euſeb. eccleſ. hiſt. l. 4. c. 17.

Hieron. in epitaph. Fabiol.

De concubinatu.

Concubinas vocabant Romani mulieres cœlibis vnius conſuetudine contentas, minimè id tamen coniugali affectu: quoniam nec vlla erat facultatum communicatio, neque in familiã eius tranſibant, ideóque liberi ex concubina ſuſcepti, legitimi non cenſebantur. Pellex verò dicitur quæ vnà cũ iuſta vxore habetur, à Græco nomine παλλακή, quod vocabulũ tamen Hebreæ eſt originis. Sed quã Hebræi פילגש vocant, quales fuerunt Agar, Cethura, Bila & Zilpa, & aliæ in Scripturis cõmemoratæ: ſciendum eſt nec cõcubinã nec pellicem fuiſſe, quales erãt Romanis

concubinæ & pellices, sed vxorẽ, quãuis non eo loco & gradu quo matresfamiliàs haberentur. Vtcunque sit, Romanorum concubinæ, ac multò magis pellices, erant meretricum species, quas mirum non est ab iis fuisse palàm toleratas apud quos scortari flagitium non erat, vt nec apud Græcos. Apud Hebræos verò fuit hic næuus polygamiæ, de quo in altera tractatione pluribus disseruimus. Cæterùm quum manifestè dicat Apostolus, scortatores non fore regni cælestis hæredes, & velit vnumquenque suam vxorem habere, dubium non est quin concubinatus pellicatúsque omnis sit in Dei Ecclesia intolerabilis: quo magis mirum ac penè incredibile est ipsis Iustiniani temporibus adhuc concubinatum licuisse, qua etiam ex re patet non valere eorum argumentum qui Imperatorum legibus de diuortiis ex eo volunt auctoritatem conciliare, quòd Episcopi non legantur eis reclamasse. Nam simili ratione concubinatum quoq; probare oporteret. Fuit igitur hic etiam eorum tẽporum næuus, donec turpẽ istum & Christianismo palàm repugnantem morem Leo corrigeret. tanti est momẽti ex vno Dei verbo sapere. Sed operæpretium est quæ Canonicorum fuerit hac in re quoque religio indicare, vt eos tandem pudeat qui inde petũt Ecclesię instaurationem, & Concilia errare posse negant. Certè si legantur quæ in concubinarios sparsim scripta sunt, & cum iis comparentur quæ in digamos

Leo Nou. 91.

sunt

sunt constituta, manifestè videbit quãto minus istis displicuerint fœdissima quæque, quàm coniugiũ quantumuis legitimè & sanctè repetitũ, vt quo spiritu ducãtur hinc saltem perspiciatur. Quid plura? cũ digamo dispensare (si illorũ plerisque credimus) ne diabolus quidem possit, nedum Papa: sed ei qui mortua vxore ex ancilla plures filios habuerat, modò ne secundas nuptias esset expertus, bonus pontifex Pelagius, de grege pascẽdo valde scilicet solicitus, Subdiaconatum haud grauatè concedit, *Nostris*, inquit, *temporibus quibus non merita tantùm* (excipe merita mortis æternę) *sed & corpora defecerunt*: nempe libidinibus exhausta, quarum iampridem exhalans fœtor Sodomam & Gomorrham planè iustificat. Afferunt tamen Scholastici rationem prorsus dignam quæ ab omnibus cognoscatur, cur digamus sit quouis scortatore & concubinario indignior qui ad sacros illos Ordines promoueatur, *propter sacramẽti repræsentationem*, inquiunt, *siue propter significationis defectum, quia nimirum Episcopus Christũ vnius Ecclesiæ sponsum repræsentat, digamus verò carnem diuisit*, Deus bone, quæ hæc impudentia est? Diuisit carnem qui vnius tantùm vxoris, siue primæ, siue quotæcunque maritus est? non diuisit carnem qui cũ scorto, cum concubina, cum adultera, volutatus est? Aptior est scortator, concubinarius, adulter ad Christum, repræsentandum, quàm castus, quãuis repetito legitimè matri-

c. Fraternitatis distinct. 34.

Vide Spensam lib. de contiñẽcia. secũdo. c. 6.

monio, vnius maritus? & ab istis Catholicis cynædis, quorum vel Satanam ipsum iam pudet, expectabitur diutius Ecclesiæ instauratio? An verò aliquid etiam amplius? Anno Domini quadringentesimo Hispania, sanctissimæ inquisitionis parens, celebri concilio Toletano primo, decreuit *vt qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione nõ repellatur, tãtùm vt vnius mulieris, aut vxoris aut concubinæ (vt ei placuerit) sit coniunctione contentus.* Imò væ vobis impuri Patres, qui contrarium Paulo Euangelium annuntiatis. Quid amplius? *Christiano*, inquit Isidorus, *non dicã plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnam tãtùm aut vxorẽ, aut certè vxoris loco (si coniux deest) concubinã.* Ergo & tibi Isidore anathema. Nam ex doctrina Pauli non potest quispiam esse membrum scorti siue diaboli, & membrum Christi. Ostende verò scortum non esse quæ cum viro cuius vxor non sit consuescat. Quid amplius Alexander III. Clericum concubinam publicè tenentem suspendi quidem vult & interdici (sed ter, quàm maximo & quàm longissimo circuitu admonitum, vt sanctissimum Tridentinum concilium monet) donec sinistram à se suspicionem amoueat: redeuntem verò ad dimissam, aut etiam aliam recipientẽ perpetuò vult excommunicari: nõ tamen ad abiurandum compelli ne fraudis diabolicæ instinctu in fornicationẽ relapsus, periurij quoque reatum incurrat. Quasi verò non

Synod. Tolet. 1. c. 17. c. 2. distinct. 34.

1. Cor. 7. c. 3. dist. 34.

Ita citat Spẽsa lib. 2. de continẽtia cap. 7.

Trident. cõcil. sess. 8. decis. 8.

non satis supérque magno periurio se inuoluerit qui scorto est addictus. At enim, inquies, post excommunicationem non potest Ecclesia vlteriùs progredi. Concedo. Sed cur igitur illud de iureiurando adiiciunt? nempe quia iam tum partes magistratus ciuilis sibi vendicabant. Cur nõ autem pius Magistratus publicum scortatorem, & Ecclesiæ contemptorẽ abiicere scortum cogat, ac iustis etiam pœnis coerceat? Sed quiduis nimirũ isti potiùs quàm eiusmodi Magistratum tulerint. Quid amplius? Valde quidem inuitus Basilij nomen his sordibus permixtum video, quoniam nihil vnquam tale ipsum cogitasse existimo quale est quod ipsi affingitur: sed tamẽ ne hoc quidem est dissimulandum. *Scortatio,* inquit, *non est matrimonium, nec matrimonij initium. Quare si fieri possit vt qui per scortationem coniunguntur, separentur, id est melius. Sin autẽ eis omnino placeat cõsortium, scortationis quidẽ pœnam agnoscant: ne separentur autem, ne quid deterius accidat.* Ego verò inter scortationẽ & matrimonium concedo tantum interesse quantum inter lucem & tenebras: posse tamen elui subsequente matrimonio sordes concubinatus, adeò concedunt ipsi Canonici, vt etiam iubeat Clemens tertius (ridiculè tamen fortassis) *ad remissionem peccatorum proficere si quis vel publicas mulieres è lupanari eductas vxores duxerit.* Et quum vim illatam virgini peius quiddam esse constet simplici scortatione, duci verò ex Dei ver-

Basil. cã. 26

Vide Lepidissimum can. 20. extrà, de sponsal.

bo possit à stupratore, si parentes consenserint, puella constuprata: viderit auctor Canonis illius Basilio inscripti, cur non potiùs concubinarios vel ad coniugium hortetur, vel si hoc impetrari non possit, penitus separari saltem à Magistratu velit, quàm vt eos pergere in ista turpitudine, nescio cuius pœnitentiæ prætextu, patiatur. Quid enim ipsis possit deterius euenire, quum scortatores non sint regnum Dei possessuri? Sed de his plus satis.

De Eunuchis.

De eunuchorum falso coniugio dixi quid aliquid antea: nunc verò quid sentiam semel aperiam. Rogatus aliquando à quadam Ecclesia, quid de eiusmodi hominum matrimonio (si modò matrimonium est) existimarem: respondi siue hoc ab initio resciuerit mulier, siue minùs, siue conqueratur, siue in eiusmodi coniunctione acquiescat, eiusmodi cõiunctionem non modò prorsus nullam esse, id est, indignam sancto & honesto matrimonij nomine, sed etiam in omni bene constituta Ecclesia prorsus intolerabilem.

Primùm enim nulla ex iis causis propter quas ordinatum est à Deo matrimonium, in eiusmodi cõiunctione locũ habet. Nam quod ad generationẽ attinet, quæ est primaria à Deo instituti matrimonij ratio, non modò nullus homo sic generatur, sed etiam horrendo quodam modo plurimi homines perduntur, quum eiusmodi vir muliebre semen inutile reddet, adeò vt nõ modò pro scortatore,

tore,ſed etiam pro homicida eiuſmodi hominem habeam.Etſi enim in ſcortatione magnum vitium ineſt, tamen in ea ſimpliciter contra naturam non peccatur,ſed tantùm in ἀταξίᾳ. Deinde quod ad alteram matrimonij cauſam attinet, nempe ad remedium aduerſus vſtionem & incontinentiam, dico nō modò non ſic extingui vehementem illum affectum, ſed etiam incendi quàm maximè, tum ex aſſiduo obiecti mouentis conſpectu, tum etiam ex eius vſu, quem effectus nullus conſequatur.Præterea quod nonnulli domeſtica officia prætexunt,etſi colore aliquo non caret,tamē vanū & inane eſſe res ipſa demōſtrat.Quî enim probabile eſt eiuſmodi vel virum vel mulierem ſic vnà poſſe ſimul conſueſcere,perinde acſi continentiæ dono eſſent prædit?Itaque quū hæ tres ſint cauſæ legitimi matrimonij,quarū nulla in hac de qua diſſerimus cōiunctione locū habeat,cōſequitur nullum eſſe ipſo iure eiuſmodi matrimoniū:& quod cū tanta turpitudine, atque ita cū tam immani ſcelere homicidij coniunctū eſt,planè intolerabile meritò iudicari. Nam ſi quis obiiciat ne in ſterilitate quidem alterius aut vtriuſque partis primariam illam cauſam locum habere, reſpondeo primùm, ſterilitatem eſſe vitium intrinſecum,& quod ſenſu non percipiatur,ſed vſu potiùs & experientia.Deinde addo, ſterilitatem, quanuis non ſemper ſit reipſa medicabilis, meritò tamen medicabilem præſumi. Dico præter-

ea, etiam si ex sterilium congressu nihil nascatur, tamē aliquatenus naturalem esse coniunctionem in qua saltem secunda matrimonij causa locum habeat. Ex quibus rationibus efficitur longè aliud esse constituendum de sterilium quàm de castratorum matrimonio.

Secundò, benedictio eiusmodi nuptiarum quid aliud fuerit quàm manifestum Ecclesiæ ludibrium?

Tertiò, quod tandem vocationis suæ testimonium habere potest in sua conscientia qui de matrimonio cogitat, & tamen iis caret, quæ ad plenum & iustum matrimonium necessariò requiruntur?

Leo Nouel. 98. Concludo igitur ex his omnibus, rectè constituisse Leonem Imperatorem vt tales coniunctiones nō modò non probentur, sed etiam inter scortationes numerentur: & qui eiusmodi nuptiis benedixerit, exauctoretur. Sed quid si resciuerit hoc vitium mulier, & tamen in eiusmodi maritum consenserit? Respondeo nullam quidem ei factam iniuriam videri, sed tamē non efficere mulieris scientiam quominus damnetur quod est contra bonos mores, & suapte natura, sicuti diximus, detestabile.

FINIS.

INDEX RERVM INSIGNIVM QVAE IN HAC tractatione continentur.

A

con-

D

E

iniu-

R

S

T

LOCI SCRIPTVRÆ diligentius explicati.

Antecedentes numeri caput & versiculum locorum, subsequens verò numerus paginam indicat.

3i

G. 2c

400 [illegible]